

08

ИП 21593.

P.56 1943 2.1-10

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІЯЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVI.

ЛЬВІВ, СІЧЕНЬ — ЛЮТИЙ 1943 р.

Ч. 1 — 2.

ПОСЛАННЯ ДО ДУХОВЕНСТВА Й НАРОДУ

ПОКЛИК ДО ПОКАЯННЯ.

I.

Св. Євангеліє оповідає, що Йоан Хреститель-Предтеча починав свою проповідь словами: „Покайтеся, бо приблизилося небесне царство” (Мат. III. 2). А відтак оповідає, що від тоді, себто від 40-денного посту на пустині, почав Ісус проповідати і говорити: „Покайтеся, бо наблизилося царство небесне” Мат. IV. 17.

Дивною річчю могло б здаватися, що св. Йоан починав свої проповіді тими самими словами, що й І. Христос. Бо з оповідання св. Матея виразно виходить, що не раз, не одну проповідь, але завжди й всі проповіді починав він тим самим словом. І так само оповідання Євангелія про проповідь І. Христа не можна інакше розуміти, як тільки так, що усі свої проповіді починав Христос від того самого слова, а радше від того самого предмету. Св. Марко так говорить: „Після видання Йоана прийшов Ісус в Галилею і проповідував Євангеліє Боже і казав, що сповнився час і приблизилося царство Боже; покайтеся і вірте в Євангеліє”! (Мр. I. 15). Значить, — було це звичайним предметом Христової проповіді. Ця правда була ясна і св. Йоанові, хоч про науку І. Христа Йоан ще нічого не знав, хоч й не чув ніякої Його проповіді і Христа перший раз побачив щойно тоді, коли Син Божий прийшов хреститися до нього. Очевидна річ: Йоан розумів про що Христові йде. І перед Євангелієм був він сповнений євангельським духом. З науки старозавітніх пророків і з цілі Христового приходу, і з самого поняття Месії розумів Спасителя, що Його Він був Предтечею. Розумів, що кожну Божу науку треба завжди зачинати від покаяння, що покаяння являється такою умовою припинання Божої науки, що без нього нема приступу до цієї науки. Так, як треба перейти через поріг, щоб увійти до церкви, так треба перейти через покаяння, щоб увійти у той Божий храм, яким є Боже Об'явлення, на Богом дана з неба наука, що веде нас у вічне спасіння. Так то св. Йоан наперед відчув і зрозумів І. Христа, так то, незнаючи ще Його, був одного духа з Ним. Його проповідь підзначалася тим самим характером, що й Христова проповідь; вона була завжди проповіддю покаяння. Такою самою мусить бути й проповідь св. Церкви, й проповідь усіх Христових слуг, проповідників Євангелія.

З початком цього Великого Посту 1943. р., йдучи за давнім звичаєм, звертаюся до Вас, Всех. Мої Брати — Священники, і до Вас Дорогі Брати і Сестри, з проповіддю Божого слова. **І ця проповідь мусить зачатися від покаяння; такий Божий закон, закон Євангелія, така і Ваша.**

Львівська державна
наукова бібліотека

6598

АН України

Передусім тому, що всі ми грішники: „В гріхах зачаті і в гріхах роджені“, як повторяємо кожної днини в 50. пс. Ми вже з роду грішниками, бо від родителів унаслідили зіснуту гріхом людську природу. Тоді, коли ми були ще немовлятами, неспосібними думати і щонебудь робити, вже тоді були ми перед Богом грішниками, маючи грішну людську природу, зіснуту в нашому прадідові Адамі його гріхом. Усі ми родимося в цьому первородному грісі. І хоч сам гріх змазаний хрещенням, лишився нам і після хрещення такий нахил до гріха, що й найліпшу людину веде у гріх. За Божою ласкою може християнин здержатися від тяжкого упадку, від смертного гріха, але не може уникнути дрібних, повсякденних, кожодневних, або, як їх називають, домашніх гріхів, що вправді не відбляють Божої благодаті, але всетаки є гріхами. Тому св. Ап. Йоан виразно учить, що: „Коли скажемо, що не маємо гріха, обманюємо самих себе і нема в нас правди. Коли визнаємо наші гріхи, Він, (Спаситель) вірний і праведний, щоб простити нам наші гріхи і очистив нас від усякої неправди. Коли скажемо, що ми не згрішили, робимо Його лгуном і нема в нас Його слова. (І. Йо. І. 8—10).“

Так, усім нам треба покаювання. І Боже слово, об'явлену Богом науку, яку Церква подає нам до вірування, розуміємо в міру того, як працюємо над тим покаюванням. Тому для всіх християн треба такої проповіді, якою була і проповідь св. Йоана і проповідь Христа — проповіді, що починається словом: „Покайтесь!“ Настав час, зближається Боже царство, покиньте гріхи, цілим серцем наверніться до Бога! Такою мусить бути наша проповідь; Дорогі мені Собрата Священники, такою мусить бути проповідь моя до Тебе, Дорогий мій Український Народо.

Особливим способом у Великий Піст, Чотиродесятницю, мусимо вам проповідати покаювання. Ця проповідь усіх запрошує до покаювання з тих щоденних і малих гріхів, в які упадає праведник. І задля них то переважна річ, переймається духом християнського покаювання.

Але сто разів важливішим ще є покаювання для тих християн, що мали нещастя впасти в тяжкий смертний гріх і досі ще не дивигнулися з того упадку — що живуть без Божої благодаті, без Божого благословенства і кожної днини наражені на смерть в гріхах, на вічну погибель. Про них душпастирі мусить особливим способом журитися, бо душпастирі відповідають за спасіння вірних. Відповідають за те, щоб зробити все можливе, аби рятувати бідних грішників і якимнебудь способом довести їх до покаювання. Коли згадаю про тих знайомих вас, Дорогі Брата і Сестри, що живуть в смертному грісі в цьому році — то ще більше ніж давніше болить мене серце за них, оскільки частіше буває в часі війни, що душа мусить нагло, без приготування ставати перед Божий суд. Болить мене серце і тому, що боюся, чи цього року нема більше поміж вами таких нещасних людей, що тяжко згрішили, а ще не дивигнулися з упадку та не очистили душі щирим жалем і доброю сповіддю. А може й бути, що для многих знайомих тих грішників, оця моя проповідь то вже остання проповідь покаювання в їх житті! І я сам себе питаюся, чи це моє слово не є останньою проповіддю, яку їм голову... Отже й тому саме, що це справа так дуже важна і для вас, і для мене, прошу Всев. Бога щоб дав моєму слову силу переконати і порушити совість всіх тих, до яких воно дійде. Нехай Всевишній Бог змилосердиться над тими, що почують це моє Слово Послання, коли їхні Духовні Отці будуть з проповідниць читати, і наді мною, недостойним проповідником Євангелія.

II.

Св. Павло звертається до грішників такими словами: „Чи ти думаєш, чоловіче,... що ти втечеш від Божого суду? (Рим. II. 4). Чому „погорджуєш багатством Його доброти і лагідности та довготерпіння, не знаючи, що Божа доброта

провадить тебе до покаювання? Та через жорстокість свою і нерозкаяність серця збираєш собі гнів на день гніву та об'явлення справедливого суду Бога, що кожному віддасть за його вчинки“. (Рим. II. 3—6).

Яка безмірна Божа доброта, яка безмірна любов Його до невдячних і блудних синів! Бог кличе до покаювання, — Бог хоче покаювання грішника; готов Він простити, очікує що блудний син до Нього вернеться, дає йому добрі думки й нагоду покаювання. Бо ж не без волі Божої, що ти, Дорогий Брате-грішнику, сьогодні в церкві чуєш цю науку. Бачиш, як інші сповідаються, як приступають до св. Причастя... Кожної днини чуєш про те, що люди нагло умирають, чуєш похоронні дзвони, що кличуть на похорон, чи до церкви. Чуєш спів зібраного народу, що стільки разів повторяє: „Господи помилуй“. Тим усім приводить тебе Бог до покаювання. Чому ж цього не бачиш?! Чому ти такий засліплений?! Чи ж не є небезпечним засліплення, так погорджувати багатством Божої доброти?! Те багатство являється таким безмірним скарбом людини, просто є її спасінням, щастям, — а бідний, засліплений грішник вище цінить марні розкоші гріха, ніж багатство неба!

Кожний з нас може спостерегти в душі таке засліплення, бо всі ми грішники, — всі! А в міру, як ми є грішниками, є ми і засліплені. І лише з милосердя Божої благодаті хвилями спостерігаємо ту душевну нашу недугу засліплення та гріхи, якими Бога ображаємо. Буває, що нещасний чоловік упадає в такі тяжкі і великі гріхи, що не може їх не бачити; хіба, що був би демоном, коли б забув і не розумів, якою тяжкою зневагою Божої доброти є нпр. святотрадське Сповіді і святотрадське св. Причастя. Таким демоном, що вже з християнських правд нічого не розуміє, стається нещасний грішник, коли довше перебуває в якомусь тяжкому грісі і часто до нього вертається. Спочатку, при першому упадку, гроза Божого Суду і мерзенна злоба гріха такі яскраві, такі ясні, що грішник розуміє їх. Може ще не тим Божим розумінням, яке веде до покаювання. Може розуміє тільки тією свідомістю бруду, глухоти і злоби, яку мусить мати людина, що залізла у кльоаку і любиться в мерзенному бруді та смороді гріха. Але і та світомість, хоч природна, буде правдоподібно злучена з надприродною ласкою, що кличе до покаювання.

І чому ж нещасний грішник не скористає з тієї Божої ласки і не скаже собі, як блудний син: „Я встану і піду до небесного Отця; покаюся з гріхів!“ Чому? Бо нещасний не пам'ятає, а почасти й не розуміє, що на таке рішення треба йому обильнішої благодаті, котру так легко міг би випросити, а про яку всетаки не просить! Буває, що нещасна душа мучиться у безодні гріха, рветься, — хотіла би підвестися, майже завидує тим чистим душам, що з вірою і любов'ю приступають до Пресв. Евхаристії, а сама не може. Хотіла би, а не хоче, рада би, але за слаба! І не знає, що робити і як здобути на той важний крок в житті, в якому душа звертається до Бога з риданням покаювання і рішенням поправити.

Знаю, Дорогі Мої, що є поміж вами й такі, для яких Великодна Сповідь є тяжким обов'язком, що саме й тому не рішається приступити до Сповіді, — що поміж вами є багато таких, яким гріхи долають, яким життя немиле, якраз задля гріхів і їх невинного тягару. Вам даю ось таку раду, важку у кожному положенні життя: **Роби, Брате, що можеш, а проси про це, чого не можеш!** У твоєму положенні одна лише молитва може тебе вирятувати. І будеш мучитися без хісна, без зарад для душі, так довго, як довго не навчишся молитвою випрошувати з неба ласки. без якої навіть сповнення найпростішого обов'язку або тяжке, або й неможливе.

Настав час Великого Посту. По церквах християни горнуть до св. Таїнств. Нераз чекають при сповідальниці довго, заки прийде на них черга. Всі

проповіді, що їх говорять священники, пригадують засно покаяння і Сповідь. І Євангеліє на Службі Божій завжди таке, що кличе до покаяння. Церква приписує читання Євангелія про навернення Закхєя, про митаря і фарисея, про блудного сина, про страшний суд. Усі ті Євангелія передають душі щось з тої Божої доброти, що кличе до покаяння. Ти, Брате, хотів би бути правдивим християнином, ти хотів би змінити життя, позбутися докорів совісті і того внутрішнього переконання, що тобі бракує освячуючої Божої благодаті. А щоби це бажання твоє сповнилося, одного лише треба: Проси про те, чого не можеш! Проси з неба про цю благодать, якої треба до покаяння і поправи життя. Проси, але проси витривало і покірно; до того прохання вертайся хоч би й кожної днини через кілька тижнів, а досвідчиши в житті, чим є Божя благодать. Те, що видавалося і було неможливе, стається параз можливим; те, що було тяжким, стається легким; те, що було гірким і прикрим, стається милим і солодким. Через дар з неба душа твоя перебуває чудесну перемену; з темряви Божого гніву перейде у світло Божої благодаті. Сьогодні ще понижена мерзеними упадками, завтра вона двинеться і оцінить освячуючу Божу благодать, дану рішенням того Божого Суду, яким є св. Сповідь.

Таїнство Покаяння — то Божий Суд над душею. А ми віримо, що Бог справедливий суддя, що за добре нагороджує, а за зле карає. Ми віримо, що за кожний гріх чекає душу Божя кара і Божий Суд. Бо якже ж могло б бути інакше?! Чи можливе, щоби людина несправедлива, злобна, що ближніх ненавидить і кривдить, мала таку саму долю, як праведна, чесна і добра людина; що свої обов'язки сповняє і нікому кривди не робить? Мусить же бути між ними різниця. На цьому світі немає її; буває навіть, що така недобра, несовісна людина має ліпшу долю, ніж чесна і добра душа, що людської кривди і гріха боїться. Цю нерівну долю мусить вирівняти Божя справедливість на тамтому боці; мусить прийти хвиля справедливого Божого Суду! Це таке ясне, таке певне, що не можна би нічого зрозуміти на світі, як би не було правдою, ясною для розуму і певною з Божого Об'явлення, що: „Бог є справедливим суддею; що за добре нагороджує; а за зле карає”.

Коли однак людина впаде в якийсь гріх, має ще способи на те, щоб уникнути Страшного Божого Суду. Св. Ап. Іоан, той Христовий ученик, що то його Спаситель любив особливою любов'ю, той ученик, що на Тайній Вечері, перед мукою Христа, голову спирав об груди Христа, ось як говорить про це: „Мої дітвони, це вам пишу, щоб ви не грішили. Та коли хто і згрішить, маємо заступника перед Вітцем, Ісуса Христа, праведника. А Він є помренням за наші гріхи, та не тільки за наші, але й цілого світу”. (І. Йо. II. 1 і 2).

Щож зробити з тим страшним раком, з тою недугою душі, якою є тяжкий гріх? Треба шукати ліку у Христа Спасителя. Христос дав Своїй Церкві владу відпускати гріхи. Так читасмо у св. Матея: Христос сказав до Петра: „А Я тобі кажу, що ти esi Петро, і на цій скалі збудую Мою Церкву і ворота невольні не переможуть її. І ключі тобі дам від Царства Небесного, і що на землі ти зв'яжеш, те зв'язане буде на небі. І що на землі ти розв'яжеш, те розв'язане буде на небі”. (Мат. XVI. 18, 19).

Ту саму владу, яку Христос дав верховному поміж Апостолами Петрові, дав відтак і всім Апостолам: „По правді кажу вам, що тільки зв'яжете ви на землі, зв'язане буде на небі, і що тільки розв'яжете на землі, розв'язане буде на небі”. (Мат. XVIII. 18).

А св. Ап. Іоан ось як передає слова Христа: „Як Отець послав Мене і Я вас посилав. Сказавши це, Він дунув і говорив до них: „Прийміть Духа св. кому ви гріхи простите, то простяться їм, а кому ви задержите, то задержаться”.

(Йо. XX. 21—23). Очевидна річ, що таку владу дав Христос Апостолам на те, щоб вони її передали своїм ученикам і наслідникам; дав їм для Церкви і через них дав Церкві. Ми тому й віримо та визнаємо, що Христова Церква має від Бога-Христа владу відпускати всі гріхи. Ми віримо, що нема такого гріха якого би Христова Церква не могла відпустити. А щоби св. Церква могла уживати тої влади через своїх слуг, щоб могла судити гріхи людей, треба конче, щоб грішник сповідався зі своїх гріхів, себто, щоб сам себе оскаржував з приводу їх перед тим судом Церкви, яким є таїнство св. Покаяння. І якеж справедливе те жадання Христа! Для відпущення гріха жадає Христос, щоб сам грішник осудив той гріх, бо хто сповідається, осуджує своє власне поступування, признаєся, що воно грішне, робить так, як митар, що перед Богом упокорявся. А що такий в християнстві закон, що хто упокоряється, той буде піднесений, то грішник, упокорюючися признанням до вини, є піднесений прощенням. Коли сам себе осуджує, коли за гріхи жалус та до них признається, тоді заслугує, щоби Всевишній простив йому в небі так, як Церква через свого священника прощає йому на землі.

Який це неоцінений скарб, це Таїнство св. Покаяння! Яким скарбом і та влада св. Церкви, і та можливість позбутися гріха, і та певність, що й в небі гріх відпущений! Дійсно ціннішим скарбом людини Божя доброта, і милосердя Небесного Вітця, і та дорога, що веде до неба! А яким нерозумом легковажити Божу доброту, не цінити того небесного дару, який нам вертає життя і здоров'я!

Тому, Дорогі Брати і Сестри, якщо є між вами, — а де ж їх нема! — бідний грішник, що його зв'язав сатана ланцюгами тяжких, великих гріхів і який від літ може терпіть у тій понижуючій неволі, нехай же опам'ятається і молитвою випросить собі від Ісуса Христа ласку доброї Сповіді. Якщо є між вами нещасна людина, яка в минулому житті нещиро сповідалася, затаювала тяжкі гріхи і робила зі самих Пресв. Таїнств Покаяння і Евхаристії страшні злочини сватокрадської Сповіді і Причастя, нехай же молитвою випросить собі від І. Христа покаяння і поправу! Нехай вибере собі доброго сповідника, — бо ніхто не має обов'язку сповідатися у свого пароха... Нехай щиро, з цілого життя, коли того треба, висповідается не задержуючи в душі нічого, оскаржуючи себе за всі гріхи і коли випросить собі добру Сповідь, за ласкою Христа одержить розрешення. Коли з чистим серцем приступить до св. Т. Евхаристії і наїметься Пресв. Тілом Хр. і наїється Пресв. Крови Його, за ласкою Бога зачне нове життя, ясне, світле життя Божого слуги, Божої дитини. До цього запрошує вас Божя доброта, до цього кличе св. Церква.

Такою є і моя проповідь на цей Великий Піст.

Всєв. Бога І. Христа прошу про навернення всіх тих зпоміж вас, Брати і Сестри, що сьогодні ще в гріхах. Досвідчіть, який добрий Бог, наш Батько, як легко відпускає гріхи, як милосердно приймає блудного сина, що до Нього горнеться.

На ту дорогу покаяння, на той переважний життєвий досвід, прошу Бога про обилля благословення для вас усіх:

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа і Любов Бога і Отця і Причастя св. Духа най буде зі всіми вами! Амінь.

Писано в митареву седмицю 1943. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Ч. 144 М. Орд. поручає усім Душпастирям перечитати це Послання в парохіальних і дочерних Церквах.

ДЕКРЕТ ПРО ДУХОВЕ ЧОЛОВІКОВБИВСТВО СЕБТО СОБЛАЗНЬ.

Христос сказав: „Хто соблазнить одного з тих малих, що вірять в Мене, краще було би йому, якби завішено на його шию млиновий камінь і якби утопив в морській глибині. Горе світові від соблазней, бо мусять прийти соблазни, але горе тому чоловікові, через якого соблазнь приходять”. (Мат. XVIII. 6 і 7). Страшне слово, страшний злочин, а однак так мало люди того слова бояться і уникають цього злочину! Вправді соблазнь є таким природним наслідком мно-гих гріхів, що майже мимохіть може людина дати своїм поступуванням соблазнь, але всетаки, якби грішники, — а хто ж з людей не є грішником! — пам'ятали про те страшне „горе”, висказане Христом, стереглися б більше гріхів і більше боялися б своїм поступуванням шкодити безсмертним душам, відкупленим Христовою Кров'ю. Бо соблазнь нічим іншим не є, як шкода, заподіяна людській душі через злий приклад або грішне поступування. Тому можна сказати, що кожний гріх стається згіршенням, коли веде інших до гріха, коли до гріха заохочує, в грісі помагає, або лиш робить гріх легшим, приступнішим. Очевидно; ті гріхи, в які і праведний може впасти, — або є легкими прогріхами, або покаанням сейчас змиваються, або не є згіршенням, про яке говорить І. Христос. Але навіть і в тих випадках, в яких можемо розуміти бути ним, що ми могли би своїм поступуванням пошкодити душам, вже є такою страшною обставиною, що в десятиро може побільшати в наших очах вагу гріха. А що ж сказати про випадки, в яких соблазнь є виразна, безсумнівна і в яких без сумніву треба примінити слово Христа до нашого поступування!

Ще є і ступені шкоди, заданої душі. Але буває й така шкода, що рівняється просто чоловіковбивству. Такою соблазнею є все те, що вводить ближнього у тяжкий гріх і що лишається йому на ціле життя заохотою до тяжкого гріха і поміччю. Бо як же не рівняти до чоловіковбивства поступування, що задає душі смерть! Тяжкий гріх є без пайменшої пересадки смертю душі, бо відбирає її те, що є найправдивішим і найсущнішим її життям — **наприродне життя, освячуючу Божу благодать**. Хто своїм поступуванням довів ближнього до тяжкого гріха, ней увійшов в положення, з якого вийти так трудно, як трудно до життя вернутись людині, що втопула в глибині моря. А радше, по словам Христа, положення гіршителя гірше, ніж положення нещасного топільника. Безперечно, він може зі свого гріха покаятися і сам себе осуджувати, безперечно, той засуд, виданий ним самим, робить його положення менше страшним, але далеко йому ще до цього, аби завернути з лихого дороги та поправити діло. А як довго діло не поправлене, згіршення не пофінене, так довго не бачиться, яким способом міг би він увільнитися від страшного присуду, висказаного самим Христом. Бо й як же би мало бути „йому ліпше потопути?” Так, як Христос судить, так судить і ціле людство. Хто вбив чоловіка, хоч після удару й кається, не перестає бути винним смерті.

Знаходимо зрештою в Євангелію слова, які жахливим способом підкреслюють Христове „горе гіршителям”! Бо й як пояснити положення людей, представлене якраз в св. Письмі, що моляться, просять, плекають в двері: хочать спастися, а їм відповідає Господь: „Не знаю вас”! Таке саме положення п'яти нерозумних дів. Вони ж завчасу спостерігають, що їм бракує оливи, стараються її набути, йдуть купувати, а відтак моляться і просять: „Господи, Господи отвори нам”! А однак у відповідь чують: „Не знаю вас”!

Ту саму страшну тайну висказують слова про гріхи проти св. Духа, які не мають, не можуть бути відпущені. Очевидно, не йде тут про владу Церкви відпускати гріхи. Є правдою віри, що власть, дана Христом Апостолам, „в'язати і розв'язувати”, відноситься до відпущення в Таїнстві Покаяння всіх можливих, хоч би й найстрашніших злочинів. Бо Церква, згідно священик, має, чи може мати владу відпускати усі гріхи. Не йде також, очевидно, про те, щоби неможливе було покаання; воно завжди з Божою благодаттю можливе. Іде тільки про те, чи те, що виглядає на покаання, — є ним? Або, чи гіршитель, покаючись, не має супроти ним убитого таких обов'язків, що їх сповнення гірше, ніж положення людини, що потонула в морській безодні. Якщо, покаючись з гріха, яким дав згіршення, такого свого обов'язку не сповніє, тоді його справа не інакше випаде як тих, що плекають і просять, а у відповіді чують: „Не знаю вас”!

До чого ж обов'язаний гіршитель супроти того, якого згіршив?
Обов'язаний направити шноду.

Згіршення може бути получене навіть з обов'язком матеріальної реституції. Бо моральне зіпсуття може бути причиною тяжких матеріальних страт. Але без порівняння гіршим і труднішим до сповнення є обов'язок направлення моральної шкоди. Часто буде положення таке, що при найліпшій волі нічого іншого не може для згіршеного зділати, як тільки молитися. Але й тоді обов'язок, якому не можна відповісти, є великим і непокоємим татарем. Рідко коли можна бути цілком певним тої незмоги: Бо сьогоднішня незмога може замінитися на завтрашню змогу, що природно, мусить непокоїти душу. Зрештою і сам великий несповнений обов'язок тяжким татарем падає на душу. Він здається людині чимсь таким, як орання скали. Цей образ, ужитий пророком Амосом, відоміше, правдоподібно, старосврейській пословиці та означає у нього щось таке, що цілком протилежне природі речі. Таким є і обов'язок, якого тоді сповнити. Правильно може здаватися гіршителяві, що перед ним завдання скрушити безмірну скалу, — і то не залізом плуга, а зубами і руками! А особиста честь, спасіння душі і рятуюнок для погибаючої душі, що через нього потерпіла — все те вимагає кінце сповнення того обов'язку. Тоді сама совість може бути для гіршителя мукою гіршою, ніж морська безодня. Гіршою, — бо втопути у море, це страшна хвиля. А чути в душі кров невинної жертви власного гріха, — це може замінитися у страшне конання, якому й кінця нема! У правдивому згіршенні, себто тоді, коли через грішне поступування людини друга людина потерпіла соблазнь і впала у нещастя, що рівняється смерті — а, може й гірше від смерті, коли через поступування людини душа, відкуплена Хр. кров'ю, пропала, може, на віки смертю в грісі, — сама та змога мусить душу боліти, палити, мучити гіршим способом, ніж палить душу пролив неповинної крові. Хто на своїх руках бачить плями крові, хто на них чує тепло свіжо пролитої крові, а при цьому думає, як жертва його злочину, може, через таку смерть мучиться тепер в некоему вогні, — коли нещасний вбивник, чуючи на собі плями крові своєї жертви, подумає, чим та смерть могла статися для жінки, для дітей, для старої матері, що лишилася без опіки і без хліба, то, хоч би й мав каміне серце, пролита кров налить його й цілими літами після доконаного злочину. Душевне вбивство, доконане гріхом гіршителя, може й повинно палити та мучити його гіршим іще способом. Коли він пригадає собі, що з його вини знищена, може, доля людини, щастя її родинного життя, доля дітей, їх виховання, їх злочини, а може бездогня якоюсь бездогною, у якій незнай ще, але тим страшніші наслідки! Це все повинно викликати в душі його такий біль, що з ним не мож порівняти ніякого болю! І щасливий ще той гіршитель, що відчуває такий

біль. Бо якщо його за життя не відчуває, тим страшнішим він для нього після смерті; тим гірша йому година справедливості і кари!

В наших катихизмах дефініюється звичайно жаль за гріхи як біль душі. Ця дефініція правильна, але тільки щодо ідеального жалю. Бо в практиці жаль хіба дуже рідко коли проявляється правдивим болем душі. По більшій частині маємо дуже неясне поняття про те, що можна назвати болем душі. Безперечно, коли правдиве нещастя спаде на чоловіка, болить в нього душа, але той біль радше назвати можна би смутком, жалобою, прикрістю, нещастям. А якщо не має бути біль, то й при досить трагічному положенні той біль ще малий, радше подібний до того нпр. болю руки, що походить з якогось буденного ревматизму. Але є навіть матеріальні болі руки, що так переймають ціле ество, що не дають людині ні думати, ні говорити; не дають майже порушитися. Болюча рука зайняла ціле життя чоловіка! Тому, щоб біль був менший, людина не спостерігається, що прибала найнеможливіше положення цілого тіла. В такому положенні не видержала б й 5 хвиля! Біль руки змушує її годинами, а то й цілими днями так лежати!

Яким же болем може бути біль душі? Бо духове ество мусить дізнавати таких терпінь, що в порівнянні з ними найгірші терпіння тіла є нічим. А ледве чи можливо знайти більшу причину такого болю, як плями невинно пролитої крові, чи то тілесно, чи духово. Вони мусять палити, бодіти, пекти таким способом, що хіба не знайдеться у зовнішніх симптомах педуг чи болів чогось, що могло би пояснити той внутрішній біль.

Рівночасно з болем душі йде правдоподібно завжди фізичний біль серця. А кожний біль серця має щось з конання, зі страху смерті, — з того враження, яке на людину мусить робити чорна примара смерті. А дотого пляма крові мусить робити враження плями не до змийти. Й потоками води не всім очистити тих сплямлених рук, тої закривавленої чужою кров'ю душі! Й наощами цілої аравійської землі не можна знищити того страшного труп'ячого смороду душі, що гине в ірісі чоловіківбивства.

Трудно також представити собі, чим є безмірний стыд, який мусить обніматися душу, що стягнула на себе прокляття Каїна. У ній людська природа zdeгерерована, звиродніла, зіпсута, понижена; більш подібна до природи дикої звірини, ніж до чоловіка, гірша ніж тая дика звірина! Хто тільки свідомий того пониження, хто не є ідіотом, той мусить мати хвилю страшного стыду. Бо у тому болю душі чимале місце буде мати гадка, що чоловік власною волею, власним поступуванням вибрав таке пониження і такий стыд. І щасливий ще той гіршитель, що має бодай хвилю такої свідомості і таку нагоду до поправи. Бо якщо їх не відчуває, то тільки тому, що вони відсунені до хвилі загального суду.

Таким міг би бути, таким повинен би бути біль душі, спричинений добровільним, свідомим згіршенням. Але не кожний жаль є таким болем душі. Очевидно, такий біль є правдивим і повним жалем, який виправді може бути несовершенним, але легко міг би статися совершеним. До складових частин вияву жалю не входить почування, тому й біль, який з природи є почуванням, не належить до ества жалю. В есущності жаль є осудженням власного поступування, як грішного, а відтак і признання до того грішного поступування.

II.

Згіршення, про яке Христос говорить, не є, очевидно, ні тим згіршенням, що його називають богослови фарисейським, ні згіршенням немічних.

Читаємо в Євангелію, що книжники гіршилися словом Христа, висказаним до розслабленого: „Відпускаються тобі твої гріхи” (Мат. IX. 3). Гіршилися Його любов'ю до грішників! І тим, що Христос до стола сів з митарями

та грішниками (Мат. IX. 10). Гіршилися теж убогим Його походженням, що на їх думку стояло в суперечності з Божою Його наукою (Мат. XIII. 57). Фарисеї гіршилися Його наукою і осуджуванням їхнього лицемірства (Мат. XV. 12). А навіть між побожними людьми, що хотіли бути Його учениками, були такі, що гіршилися Христовою наукою про Пресв. Евхаристію, не розуміючи, як можливе мало би бути їдження Його Тіла, й пиття Його Крови (Йо. VI. 66). Очевидна річ, що всі ті сторони „фарисейського”, як кажуть богослови, згіршення, мають зі згіршенням, яким шкоду наноситься душі ближнього, тільки те спільне, що в обох тих випадках людина спричиняє у ближнього від'ємний суд про своє поступування. Той суд блудний і помилковий або правдивий і справедливий.

Осібного роду згіршенням є випадок про який пише св. Ап. Павло в Посланні до Римлян: „Коли їзза їди твій брат сумує, то вже не по любові ходиш. Не погубляй твоєю їдою того, за котрого Христос умер” (Рим. XIV. 15). Про той сам або подібний випадок говорить Апостол на іншому місці: „Глядіть, щоб часом ця ваша свобода не стала соблазном для немічних. Бо коли побачить хто того, котрий має знання, що їсть в ідолівському храмі, чи ж його совість, будучи немічна, не спонукає його їсти ідолівські жертви? Так згине немічний брат через твоє знання, за котрого вмер Христос. А так грішачи проти братів і ранячи їх немічну совість, грішите проти Христа. Дятого, коли страва соблазняє мого брата, не їстиму м'яса во віки, щоб не соблазнити мого брата”. (I. Кор. VIII. 9—13). Зі слів Апостола не виходить, що дозволяє брати участь в пірі урядженому в поганському храмі після жертви, принесеній божкам. В дальшому устуні Послання X. ст. 14—24. учить, чому участь в пірі поган в храмі, після жертви, є участю з демонами. Апостол говорить про християнина, який уважав би це за дозволене, знаючи, що ідоли не існують. Тим пересадним приклонником свободи пригадує Апостол, що навіть коли б вони могли без гріха не робити, сам згляд на соблазн немічних, неутверджених ще у вірі християн, повинен би їх здержати від того їдження жертвенного м'яса. Наука Апостола приказує здержатися навіть від дозволеного чину, наколи би малося ним пошкодити душі брата. Трудність пояснення того наче би права чи свободи, їсти, брати участь в пірі поганського храму, не зміняє нічого в ясному і певному положенні таке саме, чи подібне, може і в наших часах вимагати такої самої жертви. На кожний спосіб розширяє наше поняття про соблазн. Соблазняє не тільки гріх, яким шкодимо душі брата, але взагалі кожне поступування, навіть зрештою дозволене, яким хто до гріха доводить ближнього.

Каує з моральної богословії, предложений Ап. Павлом, в наших часах неактуальний, але подібні випадки нераз бувають. І так нпр. душпастир має диспензу від посту з огляду на здоров'я і може в середу їсти м'ясо. Коли ж, не упередивши про диспензу, каже жінці дати собі м'ясо, гіршить її, учить непослуху для Церкви. Так само гіршить прислугу і евентуально вірних села. А що таке згіршення є тяжким гріхом, а згіршення в селі може бути багато, може душпастир допуститися багатьох тяжких гріхів — через що одну необачність, а радше через байдужність супроти церковного права. Цілковита необачність, або забуття, оправдувало би його, обов'язувала б одначе до публічного напращання згіршення. Незвичайно дбайливо мусять уважати й ті священники щоб не згіршити других, які мають дозвіл від церковної влади читати заборонені книжки. В їх бібліотеках, якщо є в них і заборонені книжки, мусять бути вони окремо сховані і бути недоступні для його родини, чи домівників.

Треба ще й на це звернути увагу, що християнин, а тим більше душпастир, відповідає за згіршення можливі, хоч в дійсності незділні, очевидно, оскільки їх передбачує. Відповідає і за дійсні згіршення, про які не знає. Буває, що самолюбство й пристрась так засліплює чоловіка, що про його тайні гріхи всі говорять, а він переконаний, що про них ніхто не знає. Це випадок обов'язуючого соборатів перестереження, нпр. тяжкі уянки проти шостої заповіді, які, хоч старанно укривані, доходять однак до відома людей і гіршать їх. За це згіршення відповідає грішник, бо його несвідомість є, очевидно, нещира. Він міг і повинен був передбачити, що при найбільшій старанності не укріє такого гріха. Навіть у випадку, коли йде тільки про безпідставні підозріння, які, очевидно, стаються згіршеннями, бо осмілюють до гріха, треба доложити старань, щоби усунути і змогу такого підозріння. А усунеться її таким життям, щоби не бракувало поважних свідків на ціле поступування. При т. зв. згіршенні малих, „pusillorum“ може бути таке положення, що хто має причини, а, може, й обов'язок робити, щось, що лучиться з такою соблазною малих, а не може ні поясненням, ні оправданням усунути неправдивої думки, тоді обов'язку залишити не може, а вчинки, які викликають згіршення, може сповнити вміру причин, які маються і ваги згіршення, себто малі причини мусять уступити перед важнішими злими наслідками.

Відчитано на приготівній сесії АЕп. Собору дня 3. грудня 1942. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ПРО ЛІБЕРАЛЬНУ СОВІСТЬ З ДЕКРЕТІВ АЕП. СОБОРУ 1942 р.

До незгідних з церковним духом лібералізмів належить і те, що називаємо лібералізмом совісті, себто совість, яка дозволяє те, чого не дозволяє закон. Така совість може бути тільки індивідуальною помилкою, незнанням або блудом, а може бути і хвилюючою теорією моральної богословії. Про обі ті форми прийдесть нам говорити. На вступі мусимо тільки звернути увагу на те, чим взагалі є совість, чи сумління.

В мовах грецькій і латинській одним і тим самим словом віддаємо два поняття, совісті і свідомості. По-грецьки „ге сінейдезіс“ від сіноїла - сінейденая, а по латині con — (cum) — scientia. Оба слова означають знання з чимсь (Mitwissen). В українській мові ті самі два слова лучаться в одно, хоч зі собою злучені, творять два різні слова, со-вість і со-відомість. Слово „сумління“ є також зложенням тих самих двох коренів: со-мління (сознання). Розлучення в нашій мові тих двох понять утруднює до певної міри пояснення, чим є со-вість. Вона в дійсності є якоюсь свідомістю: є моральною свідомістю, а слово „свідомість“ уживається тільки на означення психологічної свідомості. Чим же є свідомість? Вона являється сумою тих спостережень, які робить чоловік, звертаючи увагу на свою психу, своє внутрішнє життя. Є це спостереження внутрішніх феноменів, себто вражень, переданих змислами, почувань і впливів хотіння та проявів думання і розумування.

Ті внутрішні спостереження є дійсно якимсь знанням чоловіка зі собою самим, є неначе подвоєнням людської особовості; той, що думає, протиставлений тому, про якого думає. Це знання чоловіка про себе самого має досить тісні межі. Внутрішнє його життя є у великій мірі несвідоме. Те, що підпадає під

нашу свідомість є тільки дуже малою частиною, що в нас є і чим ми є. Вже Аристотель („Metaphysica“ кн. IX. текст 20) зробив це спостереження, що ніяка річ не може бути предметом пізнання, оскільки вона не є актом, виявом. Те, що є in potentia, є не до пізнання. В жолуді ніхто не може пізнати дуба, ані в гусениці метелика. Те спостереження, примінене до чоловіка, виглядає так: Чоловік не може себе пізнати; тільки в діланні спостерігає вияви діяння, мисли, хотіння, почувань, вражень, змислів, але не має ніякої свідомості, ні самої волі, розуму, чи влади змислами відібрати враження від зовнішнього світа. Він доходить до пізнання тих потуг душі, згідно й свого духового інтелектуального ества через досліджування і роздумування над зовнішніми проявами тих потуг. А коли тою важкою дорогою дійде до пізнання існування в нас якогось духового ества, то ще нічого не знає про його природу. Треба довгих і важких зусиль людського міркування, щоб дійти до понять духовості, незложеності, інтелектуальності, безсмертності, тощо. На дні нашого внутрішнього ества дримають непізнані і несвідомі сили та прикмети чи браки. Чоловік для себе самого лишається все незнаною безоднею, неприступною тайною, нерозв'язаною загадкою. До невідомого належить в нас самих і цілий світ надприродній. Божа благодать як стан, чесноти, дари св. Духа, як потуги душі, є речами не до пізнання в собі самих; вони стаються предметом пізнання тільки в діяннях, в виявах і чоловік може доходити тільки дорогою далеких дослідів і міркувань до непевного, неясного, неповного знання того, що в ньому є через те, що він діє.

А навіть не всі діяння чоловіка є свідомі. Цілковито несвідомими є усі діяння органічної природи. Вони є діяннями: серце б'є, кров кружить, жолудок травить, не звертаючи на себе уваги людської свідомості. Лише при нагоді якогось потрясіння, або не порядку в організмі даються ті діяння відчуті і пізнати. Рівнож бувають діяння змислів, волі, або ума, яких людина не є свідомо, або які відбуваються в т. зв. підсвідомості.

Дуже трудно означити, як далеко сягає несвідомість або підсвідомість. Якщо свідомість є увагою на внутрішні психічні феномени, то треба б сказати, що може бути в різних осібних різних ступені цієї уваги. Є люди, що мають більший дар спостереження, або і більшу вправу, чи більший досвід. Все те причини, які впливають на об'єм свідомого внутрішнього життя. Безперечно впливає на свідомість і ступень умового розвитку. Чи то загальна освіта, чи те, що знаємо про людей і про людську природу, помагає нам звертати увагу на те, що є в нашій психіці.

Психологічні спостереження природно групуються біля двох предметів нашого знання: З одної сторони пізнаємо Бога, себто працею ума доходимо до пізнання, що існує якимсь буттям незмінне, якийсь Абсолют — Бство, яке є причиною усякого іншого ества. На другому ж місці пізнаємо цілий зовнішній світ, а передусім інших подібних до нас людей. Ті два наче бігуни нашого знання групують довкола себе цілий світ спостережень і досвідчень та відбираються на нашій психологічній свідомості пізнанням нашого відношення до Бога і до зовнішнього світу, згідно до людей. В тих спостереженнях переходить свідомість у совість, т. зв. у зносинах до Бога і до людей спостерігаємо також наші обов'язки. Психологічна свідомість стається моральною, свідомість стається совістю. Совість — це свідомість моральної сторони наших відносин до Бога, себе самих і людей. Так, як психологічна свідомість досліджує, розумує, шукає пізнання внутрішніх феноменів, так совість досліджує ті прикмети, чи браки, які роблять наші діяння морально добрими або злими. Вона порівнює наші діяння з пізнаваним розумом правилами того діяння, з природним законом.

Спостерігаючи, пізнаючи ті прикмети морального поступування в собі, одобраємо його і витворюємо собі суд, що таке поступування годиться з при-

родним порядком — законом, або ні, що є морально добре або зле. В обов'язку чи в вимогах природи, які в собі спостерігаємо, пізнаємо і законодавця. З науки св. Павла в Посланні до Римлян знаємо, що своїм розумом може чоловік пізнавати існування Бога, як Сотворителя, причину буття. Це правда віри ясно вказана у св. Письмі і ясно подана Церквою до вірування (Ватик. Собор).

На психологічну свідомість впливають швидкість ума, дар спостереження, освіта, особистий досвід. На совість впливає понадто ще пристрасті чоловіка, злі його привички, моральна атмосфера, серед якої виріс, виховання і вплив людей. Тим то, коли свідомість розтягається тільки на деякі феномени внутрішнього життя, круг, який обнімає совість ще більше обмежений, і, якщо в нашій психіці є багато станів, а навіть ділань, яких ми не є свідомі, багато більше не буде моральних сторін нашого внутрішнього життя, на які наша совість не реагує, яких ми несвідомі.

Найважливіші перші принципи морального поступування, хоч доступні людському умові й без глибокого розумування, можуть бути однак для тупіших і грубіших умів мало ясними; лише рідко є предметом уваги. А даліші примінення тих принципів можуть бути так закриті перед увагою, що люди можуть просто не спостерігати їх. Такими першими принципами є нпр. те, що треба жити по природному порядку, або що не треба робити іншим того, чого не хочеться для себе. Свідомість тих перших принципів називають богослови *synderesis*. Вже та совість найзагальніших принципів може бути більше або менше ясна чи вражлива. А коли йде про примінення принципів до життя, можливе є і безвинне, цілковите незнання того, що кому іншому здається ясным і певним.

Коли нпр. Цезар („*De bello Gallico*“ кн. VI. гл. 23) оповідає, що старі германи в цілі правильного і доброго бажання виховати свою молодь в рішучості і вторинності уважали дозволенням крадіж і рабунки сусідів, богослови приймають не за правдоподібне, що вони могли так ділати в цілковитій добрій вірі; могли просто не спостерігати зв'язку такого поступування з моральною засадою. Уважають також можливою річю цілком безвинне незнання, яке оправдувало би гріх нечистоти (*fornicatio*).

Очевидно, і серед мірян, і серед священиків можливе є незнання чи цілковитий брак уваги на моральну сторону поступування. Одною з форм такої помилкової совісті є те, що називають: „ліберальна совість“ („*conscientia laxa*“). Вона полягає на моральному розположенні, яке склонює чоловіка до заперечування, або зменшування обов'язку. Чоловік хибно думає, що вільно йому залишити те, що закон приказує, або робити те, що він наказує. А причини, які наводять, є певистарчаючі, нераз дитинні і просто нерозумні. Внаслідок того чоловік грішить без закиду совісті, згідно іншим дозволяє, або й намовляє до таких гріхів. Очевидно, такий суд про обов'язки може розтягатися на деякі тільки обов'язки, або взагалі зменшувати всі і признавати чоловікові чи то повну, чи тільки частинну свободу грішити. Між звичайним грішником, а таким чоловіком, хворим на ліберальну совість, є велика різниця. Грішник не заперечує обов'язку закону, переступає його, свідомий своєї вини. Ляквет заперечує обов'язок, усуває або затирає різницю, поставлену Божим законом між тим, що є гріхом, а тим, що дозволене.

Не треба уважати ліберальну совість тотожною зі широкою совістю. Широкою совістю називають богослови розумний і супокійний суд, що в деяких обставинах, або з деяких важких причин, якийсь людський закон не обов'язує. Так може людина судити, опираючися на принципи т. зв. пробабілізму, який дозволяє поступати по правдоподібній думці богословів, хоч противна думка має теж за собою аргументи, може навіть й сильніші.

Підставою пробабілізму є теза, що людський закон, непроголошений і певний, не може накладати певного обов'язку. Широка совість, стверджуючи на основі добрих доказів непевність обов'язків, супокійно заперечує його та дозволяє собі й іншим не сповняти його. А ліберальна совість не має такої раціональної причини. Безосновно, або й для пустої підстави уважає: 1) мало-важною річю в моральності те, що має правдиву вагу, 2) дозволенням те, що напевне наказане, і доходить накінець до третього, а саме: 3) не хоче бачити обов'язку, щоб його не сповняти, а накінець і до 4) що вже й не може його бачити.

Таке розположення душі повстає і росте під впливом многих причин. Нехристиянська атмосфера, в якій хто живе, світ у зломому значенні Євангелія впливає з різних сторін і різними способами на душу чоловіка. Виробляє її домашнє виховання, школа, товариші та товариство, серед якого хто ріс і виховувався. Буває, що від дитинства привиклося думати про релігійні правди і обов'язки не так, як вимагає віра і як учить Церква, але так, як люди цього світу думають і говорять про справи релігії. Злий приклад, розв'язки уваги, насмішки з обов'язків, зі совісного їх сповнювання ділають те, що людині, яка має нахил до пересадного уживання свободи, найважливіші і найсвятіші обов'язки представляються нераз безпідставними. А злий вплив оточення побільшає дотого брак розваги і самокритики; у важких речах поступається без застанови, під першим враженням хвилі або й пристрасті, і поволі доходить до теоретичного суду, що звільняє від обов'язків. Людина, в інших справах, нпр. заводських своїх працях, поважна, в моральному житті піддається без спротиву беззастанному обманові і живе в повному, а часом вже й в цілковитому, майже безвинному незнанні і нерозумінні моральної вартості свого поступування. Коли сильні пристрасті та цілковитий брак уваги на свою совість допроваджує її до такого самолюбства, що в життю нічого іншого не бачить, як тільки приємність, власний інтерес і амбіцію.

Такий чоловік перевертає моральний порядок: Замість судити про свої бажання по приписам совісті, судить про обов'язки совісті по приписам своїх бажань. Гріх стається другою природою, елементом, в якому чоловік живе, а коли в ньому є ще сліди віри, то й правди віри поволі примінює він до свого способу життя, пересаджуючи милосердя і доброту Богу та приписуючи Всевишньому давання такої свободи, на яку дозволяє тільки власна ліберальна совість.

Очевидно, що і в початкових стадіях така совість є дуже небезпечним розположенням душі. Хоч може ділати, що гріх перестає бути гріхом і чоловік майже вже без вини сповняє його, всетаки є така совість станом глибокого морального упадку та дуже тяжкою недугою душі, на котру дуже важко знайти лік. Бо якщо трудно о лік, коли легені, або нирки в тілі розкладаються, оскільки трудніше знайти лік на розклад того найсубельнішого органу морального ества, яким є совість! В справах Божого закону, оскільки спирається він на природному законі, трічно припускати цілковиту безвинність незнання — навіть тоді, коли давній звичай виробив в людині глибоке переконання; воно не змінює основної вини „*in causa*“. Чоловік тоді засліплений, бо хотів ним бути! Це однак не оправдує його поступування; він, може, тільки прикриває софізмом самолюбства те, на що дуже виразно вказує сама природа. Бо вже з природи чоловік судить нпр., що злом є все те, чого не хоче потерпіти від інших. Кримінальне право знає у злочинців психологічний стан такого заперечування самого факту, що не тільки має ціли щирости, але навіть сама перед собою є щирою. Таке психічне розположення називають „софістикою злочину“.

II.

З такими збоченнями совісті мусить душпастир боротися всіми способами, які дає йому душпастирський уряд. Найважливішим, може, поміж тими оруд-

никами — то спосіб, подаваний св. Павлом: „Проповідай слово, настануй в пору і не в пору, картай, напоминай, грози зо всякою терпеливістю і наукою”. (II. Тим. IV. 2). А великий святий, взір усіх душпастирів, парох з Арс. Йоан Віяней, часто повторяв: „Душпастир не повинен ніколи зражуватися і думати, що не може парохів до чогось допровадити, хоч й як видається йому праця в парохії безхосенною”. Випадки, в яких і побожні люди можуть мати пересадно свобідну совість, є: святкування неділі, уникання пагоди до гріха, ворожнечі, читання книжок без вибору, без огляду на наказ Церкви і т. п. Якби у всіх тих справах християни завжди уважали гріхом те, що є об'єктивним гріхом, себто, якби не мали пересадно свобідної совісті, були би певно значно ліпшими. Але і про себе самого повинен душпастир боятися, щоби подав в деяких подробицях не підпадав тому лібералізму совісті.

До ліберальної совісті, яка може проявлятися у священників, багато може причинитися недостаточне знання моральної богословії і випливаюча з того незнання — помилкова совість. Судячи про знання моральної богословії у нашого Духовенства тільки з загально знаних певних фактів, можна сміло твердити, що знання це у наших священників надто мале. Ті факти такі: У нашій богословській літературі знані є тільки два підручники моральної богословії: Підручник о. прл. Йосифа Мильницького і о. мітрата А. Бачинського. Обі ті книжки видані ще в минулому столітті. Мимо великих заслуг обох тих богословів на полі церковної літератури, можна уважати оба ті твори найслабшими зпоміж їх писань. В хвилі, коли були видані, відповідали, може, пересічним потребам священників; сьогодні знаходяться тільки в нечисленних бібліотеках. Більша частина душпастирів не має їх, а якщо хто і має їх, то мало до них заглядає. В руках наших священників знаходяться тільки витяги з підручника Нольдіна, перекладені на українську мову. В богословській літературі питання моральної богословії лише рідко були трактовані. І хоч душпастирі мають всі вищі студії та достаточне знання латинської мови, щоби читати латинські богословські підручники, то не багато є таких, що в бібліотеці мають добрі підручники моральної і до них часто заглядають. При такому стані річей майже неможлива річ, щоби загал Духовенства мав відповідне й достаточне знання моральної, і тоді нехвибно буде у многих сповідників таке незнання, що обов'язує їх до праці над доповненням тих браків. Це незнання буде нераз причиною помилкової совісті, а при невеликому навіть нахилі до лібералізму, незнання і помилкова совість мусить довести до ліберальної совісті. Така ліберальна совість, хоч і не в такому крайньому ступені, як вище представлена, хоч, може, не в судженні про всі обов'язки, хоч, може, навіть получена з пересадною скрупульністю в інших обов'язках, — всетаки, хоч би тільки в деяких річах була вона ліберальною, може бути і є небезпечною педугою для власної душі священника, а сто разів небезпечнішою для душі каянників. Тому треба нераз пригадувати усім душпастирям, а особливошим способом сповідникам, що помилкова совість (*conscientia erronea*) себто совість, яка не вповні годиться з обов'язком, що його наказує закон, не може бути правилом поступування, т. зн.: не можна безпечно робити всього, що дозволяє, хоч, очевидно, треба конечно сповняти те, що приказує і здержатися від всього, що наказує. Коли дозволяє, треба осторожно приймати її суд, бо вона є правилом поступування тільки принагідно, себто тоді, коли є непобідимо помилкова (*invincibiliter erronea*). Тільки тоді, коли хтось так переконаний про те, що вільно щось робити, що ніякого сумніву не має і навіть на гадку йому не приходить, що це могло б бути зажадане, тоді, помилкова совість є правилом поступування.

У богослова трудно припустити таке цілковите безвинне незнання якогось морального припису, але тільки тому, що першим обов'язком богослова є сумніватися, т. зн. бути осторожним на всякі можливі помилки. З другої сторони

однак звичай моралістів різними дистинкціями ослабляти обов'язок і конечність сповідника по змозі уневинити каянника, ділає те, що богослов у більшій мірі ніж небогослов буває схильний дозволити собі і іншим на те, чого закон не дозволяє і через пальці дивиться на все, що не є важкою матерією і предметом тяжкого гріха.

Коли лібералізм совісті являється небезпечним і у високому ступені шкідливим в оцінці своїх власних обов'язків, то просто убійчим може статися він, коли стається доктриною моральної богословії і через те мірою поступування сповідника та проповідника. В наших часах і обставинах нашої Церкви не є правдоподібне, щоби хто з душпастирів зачерпнув хибні засади моральної богословії з якогось ліберального підручника, але небезпечною могло би бути недостаточне знання її. Тому засадно треба пригадувати сповідникові обов'язок, аби від часу до часу повторяв цілу моральну богословію. І не тільки треба пригадувати собі її від часу до часу, але й треба конечно раз-у-раз сумніватися про правильність свого суду і заглядати до підручника. Кожний сповідник мусить бути глибоко переконаний про те, що може навести душі каянника дуже поважну шкоду, даючи йому якусь фальшиву раду, або дозволяючи на те, що наказує Божий закон. Така шкода, є тим більшою, чим більшою і ліпшою є репутація священника. Через те й обов'язок звертатись до підручника моральної більший є для священників, що знані з ревности та праці, нпр. для єпархіальних, чи деканальних місіонарів.

Якою великою небезпечною для вірних, а через те для цілої суспільності є ліберальна наука богословії, показує найліпше боротьба, яка потрясала не тільки Церквою, в значенні навчаючої Церкви, але цілою суспільністю у Франції в XVII. і XVIII. стол.

Серед незвичайно важких обставин для Церкви, бо серед повстаючої ересі янсенізму, що через близько два століття підкопувала релігійність вірних і відстрашувала від віри невірних, зі сторони людей, що тій ересі сприяли, між якими був і великий письменник, писма якого зачисляються до класиків французької літератури (Паскаль), звернено увагу на деякі підручники моральної богословії, автори яких уважали за допустимі і оправдували деякі злочини, признані таким самим християнським почуттям загалу. Богослови, оскаржені о якенізм, не вміли добре боронитися і зачали завзято боронити деяких тез, яких просто не годилося боронити. А що оскарження виходили від прихильників ересі і самих еретиків, треба було без кінця дискусії, оскаржувань і оправдувань та доносів до Ап. Престолу, на які Папи зразу дуже лагідно, а накінце рішучо виступили з осудженням крайню ліберальних богословів. Ця боротьба була заострена ще й тим, що до неї домішалася незвичайно тяжка, як тоді здавалося, квестія пробабілізму. Як скрайний і неморальний лібералізм представляли противники навіть ті науки моральної богословії, що тепер, себто після в'яснення справи і після богословських дискусій, які тривали близько 100 літ і потрясали цілою суспільністю, моралісти приймають за правильні. Довгі дискусії і завзяті боротьби закінчилися тим, що з одної сторони Ап. Престол осудив крайню ліберальні тези моральної богословії, як фальшиві і небезпечні, а з другої сторони ціла квестія пробабілізму в'яснилася прийнятою загалом тезою, що закон, отже й обов'язок, проти існування якого є поважні аргументи, в практиці не може зобов'язувати совісті.

Ця довголітня боротьба є доказом, чим для народу є наука Церкви, коли те, що видавалося і вчати було ліберальною наукою про моральність, так занепокоїло цілу загальну опінію. З тої боротьби лишилися дуже цінні для мораліста осудження 45-ти висказів, чи пропозицій дані Папою Александром VII. (24. IX. 1865. і 18. III. 1866) і осудження 65-ти пропозицій (2. III. 1879. р.),

що їх дав Папа Інокентій XI. Тези, осуджені Папою, повинні бути предметом досліджувань кожного поважного мораліста.

III.

Накінєць треба ще згадати про дуже важну помилку в науці про совість, — помилку, яка полягає в цьому, що совість заступається моральний закон і совість уважається за одинокі правило морального поступування зі запереченням об'єктивного правила, яким є закон. До таких дивачних сентенцій дійшли моралісти-атеїсти, що не признають Божого закону, а однак не можуть заперечити всякої моральності між людьми. Коли усунулося Божий закон, що ж на його місці поставити? Не лишається нічого іншого, як воля людей. Ту волю треба так представити і прикрасити, щоб вона виглядала як закон. Та воля людей буде тому спільним, загальним судом про мораль, або загальною, прилюдною совістю цілої суспільності. Така публична оцінка стається в очах тих моралістів найвищим законодавцем. Вона є неначе якоюсь „суспільною дійсністю“, чимсь реальним, що кожній одиниці накидується з такою самою силою, як кожна інша дійсність в природі; вона виконує на кожну людину „соціальну пресію“. Ця суспільна мораль має характер безоглядний, не дозволяє на непослух ні на критику; як довго існує, так довго жадає безоглядного послуху. Вона є наче „абсолютом“, — „імперативом“, що і нашому судові накидається. Тому і не треба говорити, що якесь поступування разить загальну суспільну совість, бо є злочином. Радше треба сказати, що є злочином тільки тому, бо разить загальну оцінку. Проти такого злочину повстає могутня реакція суспільної совісті, вона неначе мстить за поповнений злочин. Таких засад боронять часом і правники, криміналісти. Між ними є і такі, для котрих злочином називається тільки те, що противиться власному, і то тільки глибокому переконанні. Здається їм навіть, що було би великим поступом в моралі людей, коли б кримінальні кодекси признавали карі тільки на такі злочини. Те, що сказано про совість, доказує вповні можливість помилкової совісті, або такої ліберальної, що все дозволяє. А якщо йде про суспільну совість, то, очевидна річ, складається вона тільки зі суми поодиноких совістей людей, що належить до даної суспільності.

Тому не можуть вони мати вищого природою авторитету, ніж поодинокі совісті. Зрештою публична оцінка з дня на день змінюється; те, що сьогодні вважає за злочин, може завтра дозволити і похвалити...

Досвід учить, що загальна оцінка дуже часто помиляється і то в дуже засадничих квестіях моралі. Знана то річ, як несправедливо судила і карала вона таких ідеальних людей, як Сократ і Аристид. Історія також учить, як та загальна думка гнула перед тиранами і, може, цілком інакше виглядала назовні, а інакше в укрітті. Хотіти зробити з оцінки загалу правило моралі, то значило б властиво заперечувати незмінність і сталість моралі; вона ж різна в різних часах і у різних народів. Крім того лишень у рідких випадках бувають суспільності цілком згідні щодо всіх принципів; навіть в найліпших суспільностях можуть бути меншості, які приймають хоч би й які фантастичні принципи, а що тоді?

В найліпшому разі загальна думка, чи воля людей могла би бути тільки силою, що змушує до якогось поступування. А це ще не вистарчас до наложення на людей обов'язку, без якого моралі не можна й поняти. Щоби з поняття сили і мусу дійти однак до поняття обов'язку і моральності, прихильники совісті, як одинокі норми поступування покликуються на обов'язуючу силу, яку має совість для одиниці. Поминаючи вже випадки, в яких пристрасть, зви-

чай, або й доконані злочини впливають на вироблення тої совісті, неможливо в ній знайти достаточної опори для незмінної, ненарушимої і святої, обов'язуючої сили.

Психологічно індивідуальна совість не дається поза поняттям природного і Божого права поняти інакше, як тільки як сліпий інстинкт природи, часто суперечний з жаданнями строгої науки. Тим то і спільна совість суспільної якоїсь думки дасть виправді достаточний натиск на індивідуальну совість, що поодинокі люди змусить з людського огляду на те, що треба піддатися загальній думці. Але як же далеко ще від того добровільного, або й недобровільного прийняття мусу, наложеного загальною думкою людей, до поняття святого обов'язку! А на випадок суперечності між думкою одиниці, а думкою загалу, — яка ж засада дасть рішучу перевагу думці загалу і хто буде суддею поміж тими двома совістями, між якими не завжди по стороні загалу стоятиме правда і справедливість? Накінєць ні індивідуальна, ані суспільна совість не дає достаточної санкції. Цю санкцію дає тільки совість, як прийняття природного і Божого права. Кожне порушення її потягає наче за собою якусь кару. За злочин мститься Божий і природний порядок, порушений тим злочином; вони вимагають задоситьучинення, поправи, повороту до порушеного порядку. А і перед злочинном погроза пізнаючої й розумом самої правди, що Бог є справедливим суддею, який добре винагороджує, а за але карає, повздержує волю від морального зла. Нічого подібного нема в совісті, яка сама собі є найвищим законом. Можна в ній знайти дещо з тої радості, яку дає чеснота і з прикрої закидів за сповнений гріх, який знаходимо і в християнській совісті — але без справедливості, що нехитно після смерті дає кожному по його ділам. Та ці радощі, чи смутки є дуже недостатньою санкцією поступування. Бо легко приходить людині усунутися від тих закидів через забуття, привычку, або якунебудь іншу прикривку на закид совісті, а радощі з чесноти завжди слабші, ніж та радість, яку дає насичена чи заспокоєвана пристрасть. Вони, ті радощі і смутки, цілком безсилі на випадок, в якому чоловік злочином самогубства усувається від всякого дочасного зла і від всіх обов'язків. А іншої санкції совість без Бога не знайде. Загальна думка суспільства не має тому ні достаточної поваги, ні достаточної сили, щоби статися для одиниці законом.

Велика часть душпастирської праці священника полягає на цьому, щоби виробляти совість вірним. Чим правильніша та праця, тим більше підносить моральний рівень християнського життя в народі. Це осягає й проповіді і Сповіді.

Але інакше поступається на проповіді, інакше в Сповіді. В проповіді мусить представлятися християнська праведність у строгішому виді. Кожна теорія є ригористична, бо не узгадує про обставини, що можуть зменшувати і злагоднювати вину. Про святих великих Апостолів і ревнителів Божої слави говорили люди, що на проповіді являлися строгими львами, а в Сповіді, супроти грішників, лагідними агніями. В проповіді і в Сповіді мусить душпастер здавати собі ясно справу з того, що між християнами значно частіше, як могло б здаватися, трапляється просто яскраво помилкова совість, а ще може частіше крайню ліберальна совість.

І помилкова і ліберальна совість це такі психічні недуги чоловіка, що їх треба в першому ряді лікувати, щоби довести чоловіка до здоров'я душі. Це лікування тим трудніше, що священникові у тій справі потрібна власна правильна совість, щоб її вимоги були тотожні з вимогами закону. Лікар, хоч сам навіть хорий, може добре лікувати недужих, лікар душі може лікувати їх тільки здоров'ям власної душі, себто безпомилковою і строго правильною

ДНБ ім. В. Стефаника
АН України

своєю совістю. Ця його совість, себто поняття про християнську мораль, є нормою його поступування як судді, ця совість стається тимчасим і нормою поступування для пенітентів. Бо священник у Сповіді є передусім суддею, є відтак і лікарем, дорадником, і учителем, **а понад усе таки суддею**. Прикмети доброго сповідника, це передусім прикмети доброго судді. Про них повинен священник старатися, над ними працювати, про них усильною молитовно просити. Ті прикмети впливають з глибокого переконання про вагу свого уряду. Як у кожному уряді, так і в цьому: хто поважно його не бере, той конечно з нього мусить зробити страшну мерзеньку, святокрадську карикатуру і заподіває людським душам необмежені шкоди — так, як лікар, що поважно не бере свого уряду, є мерзеним партачем, якого суспільність не повинна допустити до лікарської практики. Між суддею-душпастирем, а суддею-правником є тільки та різниця, що правник має кодекс і держиться кодексу, а лиш у деяких кодексах описаних випадках може судити по своєму переконанні. Суддя ж-душпастир судить вправді по об'єктивним принципам християнської праведності, але ті принципи примінює завжди так, як ті принципи знає і приймає. Примінення християнської праведності до безконечних відтінків людського поступування — це наука моральної богословії, що в руках сповідника має ставати мистецтвом простування людської совісті. В тому мистецтві, очевидно, багато значить дух, з яким мистець приступає до праці, його ревність, любов до душ, мудрість в тих субтельних, таких трудних хірургічно-психічних операціях, які нераз без порівняння трудніші, ніж операції окуліста. Але той дух, та ревність мусить бути стислою наукою. Сповідник, хоч би й святий, як не матиме знання богословії, буде в премюгих випадках злим сповідником. Того знання не заступить й досвід, хіба що до досвіду долучиться стала практика сумніватися в правильність своїх судів і беззастановно відкидання до богословії, себто беззастановного шукання науки. Це є й одною з найважливіших прикмет доброго сповідника: **уміти сумніватися**. При наших обставинах і при стані богословських бібліотек, доступних в кожному часі священникам, треба сказати, що сповідники у нас повинні про себе мати те переконання, що не знають добре моральної богословії. Вони мають великий обов'язок працювати над доповненням того знання. Всі приписані церковним правом іспити передконкурсів і конкурсів лише в дуже малій частині доповняють той брак.

Брак знання богословії мусить бути причиною помилкової совісті в багатьох, хоч би тільки й дрібніших випадках. А коли хто трохи схильний до лібералізму, себто до бажання пересадної свободи, або коли хто має сильні пристрасті і з ними не бореться дуже усильно, незнання богословії мусить спричиняти і ненормально-ліберальну совість. До погіршення психічної гігієни сповідника в наших обставинах причиняється і те, що на жаль в багатьох іще парохіях більша частина вірних не сповідається частіше, ніж раз у рік. Тоді около св. Пасхи всі горнуть до Сповіді і душпастир, змушений сповідати кілька годин дено, може мати тяжку спокусу сповняти свій уряд так, що й душам пенітентів і самому собі тільки шкодить.

В наших обставинах треба уважати цілком загальним явищем, що люди, мало духовно образовані, не уважають за обов'язок оскаржуватися з гріха, про який сповідник не питає. Тому сповідник, що вдовольняється оскарженням каянника і питаннями не помагає йому пригадати собі всіх гріхів, допускається безперечно святокрадства, бо причиняється до недостойного прийняття Таїнства Покаяння, поміняючи вже те, що допускається й другого святокрадства, даючи розрешення в стані тяжкого гріха, себто вже при другій Сповіді, так вислуханій. А християнин, що тому не оскаржується з гріха, бо сповідник не дає питання, майже не може бути в цілковитій добрій вірі, хіба жие в селі, в якому ніколи

не бачив правдивого душпастиря, а мав до діла лишень з ремісниками богословії. Вже те саме, що він оскаржується з деяких гріхів, вказує на свідомість потреби оскарження, себто на недобру віру замовчування. Зрештою священник, що не старатися доповнити сповіді пенітента, звичайно не дає йому тим самим всього сказати, а часто просто таки спішиться. Здається неправдоподібною річю, щоб хто при найтислішій системі конечних питань міг добре висповідати „цілорічних“ каянників більше, ніж 10 на годину. Що Сповіді тих „цілорічних“ є звичайно недобрі, вказує передусім те, що після них рідко коли наступає правдива поправа життя.

При наших обставинах треба також уважати за безперечний факт, що прості люди, які сповідаються у знайомого, у свого пароха, стидуються признатись до гріха і знову сповідаються через те по-святокрадськи. Оскільки ж більша небезпека такої Сповіді, коли сповідник нетерпеливиться і картає каянників, замість сердечною намовою і повтореними питаннями різними способами заохотити їх до щирости! Є зрештою питання, які сповідники обов'язані поставити, а це питання про супружний онанізм. Бо є річю з багатьох сторін доказаною, що це зараза, яка так шириться між людьми, що мало не кожний каянник допустився того гріха! І є сповідники такої ліберальної совісті, що не бояться на свою совість брати тяжкого гріха та розрешають супругів, що живуть у поганському конкубінаці тоді, коли до того, як сповідники, ніякого права не мають. А нещасні християни, сповідаючися у них, виробляють собі помилкову і крайню ліберальну совість і цю заразу христ. життя перестають уважати гріхом! Ця обставина ще сильніше змушує доброго сповідника завдавати питання і пошукати есентуально як з рецидивістами та шукати орудника на те, щоби пропадаючих і зближаючихся вже до вічного засудження нещасних людей вирятувати ще. В їх положенні трапити на ліберального сповідника рівняється цілком положенні чоловіка, що впав в руки розбійників! Ліберальний сповідник в повному значенні того слова для тих грішників чоловіківбивцем. У Львівській Апархії супружний онанізм є гріхом, застереженим списокові. На цюгорічню Великодню Сповідь до празника Вознесення 1943. р. включно мають власть розрешати зі всіх застережених гріхів усі апробовані в АЕпархії священники. Ця власть, очевидно, є дійсна тільки тоді, коли сповідник має взагалі право розрешати пенітента. Коли ж моральна заканає йому це робити, тим самим устає всяка власть розрешати від задержаних гріхів. Бо ця власть дана є на добро душ, а не на їх шкоду, — тому дана так, що загальних принципів моральної богословії не зносить і не може зносити, а заховування тих принципів мусить уважати за умову правильного уживання власті.

Звичай сповідати людей, що лише на Пасху сповідаються, криє в собі небезпеку виробити в сповідникові ліберальну совість. Бо навіть тоді, коли він старанно сповідає і задає пенітентові усі конечні питання, з природи речі мусить усі простительні гріхи так судити, як коли б вони не мали ніякого значення! Таїнство Покаяння установлене для каянця з тяжких гріхів, отже повсякденні гріхи не є конечною матерією сповіді. Але уважати їх за річ цілком байдужу і таку гадку хоч би й нехотачи піддати пенітентові, значило б виробити в собі і в ньому ліберальну совість.

Простительний гріх веде і приготавляє душу до смертного, тому й треба бачити в ньому небезпеку смертного і перестерігати перед ним хоч би й текстами: „Хто любить небезпеку, пропаде в ній“, — або: „Вірний в малих речах, буде вірний у великих“. Особливим способом треба навчити стерегтися малих гріхів, коли сповідник має до діла з побожними людьми. Сміло можна і треба заохочувати до Причастя без сповіді усіх побожніших людей, яким совість не закидає ніякого тяжкого гріха. Треба їх поучувати про різницю між тяжким,

а повседневним гріхом, однак не так, щоби легковажили повседневний гріх. Коли приймається засадничу ріжницю, треба зі св. Василієм казати: „Якже може бути малим те, що є образом Всевишнього Бога?“

Накінець сама практика Сповіді для священника, який не черпає з науки богословії, безастайного світла до своєї праці, може впливати від'ємно на його совість. Завдання сповідника улексувати каїнкові повороти до Божої благодаті. Тому треба ясно означувати межі стислого обов'язку та старатися якнайточніше означувати в практиці границі гріха, при чому однак священник у Сповіді, як лікар душ і провідник християнського життя, не може дозволити душам триматися тої границі між тим, що дозволене і заборонене. Як суддя, мусить старатися пізнавати і до своїх присудів примінати стисле означення Божого закону. Не має права накладати на людей далі йдучого обов'язку, але й сам в своїй совісті та в душпастирській праці над вірними мусить бути далеким від того, щоби в тому розгранченні між гріхом, а негріхом бачити найвище правило християнської праведності. Вона розтягається без порівняння далі поза те, чого конечно треба до покаяння; вона душам показує велич духової звершеності, святості і побуджує їх до витривалої праці в цьому напрямі. Коли священник, сповідаючи вірних, займається виключно тими стислими обов'язками християнина, коли ті обов'язки спроваджуватиме до найнижчої міри, щоб не відстрашити каїнника і улексити покаяння, тоді легко йому стратити з ока цілість християнської праведності та вищу, ширшу мету праці і проповідника. Або іншими словами: Щоби рівномірно в праці над кожною християнською душею зокрема бути сулдою, але не забувати на обов'язки лікаря, учителя, радника і батька; треба дуже великої обачливості та повного знання при справуванні уряду сповідника. Без цього практика сповіді станеться для нього справою буденною, при якій буде привикати до виду брудів людської природи і забувати не раз на височині християнського життя.

Богослови нез'єдиної Церкви закидають часто моралістам Вселенської Церкви, що вони зайняті виключно казуїстикою. Їм здається, що в них без порівняння вища, повніша і ліпша моральна. Вона відповідає тому, що називаємо аскезою. Моральної в значінні казуїстики не мають і не визнають східні богослови. Це при справуванні Таїнства Покаяння є великим браком, але трохи нересадно понятя, з пропущенням усяких принципів христ. життя, стисло як наука для сповідників про мінімальні обов'язки християнина, моральна може стати якоюсь тісністю ума і серця, яку правильно треба осуджувати. В практиці мусить священник, який хоче бути добрим сповідником і правдиво помагати людським душам у християнському житті дуже обачливо приготувати і з правдивим теплом Божої любови передавати те, що в Сповіді має давати як лікар і батько. Між тими науками мусить важну роль відіграти тепле заохочування до частішої Сповіді, а передусім до частішого припинання Пресв. Евхаристії. Парохія, в якій більшість вірних сповідається лишень раз у рік, є парохією, в якій брак душпастирського проводу, а може ще більше, того проводу, що його дає добрий сповідник. Бо сповідник, більше ніж проповідник, має в руках людську душу тоді, коли найбільше можна від неї досягнути. Бо має в руках розкаїну душу. Якщо парохіяни приходять до Сповіді тільки формально, щоб не заслужити на нагану і кару Церкви, тоді сповідник мусить з них зробити розкаїних християн. Те, що в безпосередньому приготуванні до Сповіді, в проповіді, може багато сказати з того, що мав би пізніше кожному зокрема говорити, те не змінює положення, що в Сповіді може і повинен мати найбільший вплив на людей.

Лібералізм совісті прибирає в практиці ще й таку форму, що не вважає на малі речі. Може радше треба би сказати, що так проявляється той „дух уни-

ція і небреження“, про який так часто і усильно Бога просимо, щоби був від нас взятий. Дух „униція — знеохочення, знеудження, зраження до всього, чи змучення, проявляється тим, що чоловік стається невражливим на все, що вважає чимсь малим. Так само дух „небреження“, себто байдужності, повстає природно в душі під впливом усіх пристрастей. Кожний гріх, уступка тим пристрастям, побільшає в душі цю байдужність. А всетаки і байдужність і знеохочення є недугою совісті, — дуже близькою тієї недуги лібералізму, про яку ми говорили. Вона безперечно задає душі великі рани, а передусім не дає душі підноситися до Божої любови і духовного совершенства. Бо в першій мірі чимсь малим представляється душі кожний гріх простительний. В порівнянні зі смертним гріхом, що задає смерть душі, є дійсно чимсь малим і правильно можна його назвати — малим гріхом, буденним, домашнім. А всетаки є гріхом, себто образою Бога та заслугою на Божий гнів! Не на вічне засудження, але на недопущення до Божої слави, на кару в чистилищі, часом і безмірно довгу. Людина, яку веде байдужна совість на повседневний гріх, мусить в християнському житті держатися низько при землі і не може підноситися до ніяких більших подвигів християнського життя. Здається навіть, що не може здобутися й на зверхній жалі, або, якщо здобувається на такий акт любови, то тільки з трудом і на малу хвилю. А причиною того це, що з природи речі, чи зприводу тієї недуги совісті, бачить в грісі власну шкоду, а не Божу справу. Хто дбає про Божу справу, хто з любови до Бога всюди шукає Божої волі і всюди бажає, щоби святалося Боже Ім'я, — той в кожному грісі, і малому і великому, бачить образу Божу. Йому тоді легко на вияви зверхнього жалю, бо йому легко приходять і вияви Божої любови.

Ця недуга людської совісті є незвичайно шкідлива ще й тому, що противиться одному з важних відай принципів християнства. Тим принципом є, що усі чесноти і ціла християнська праведність мусить складатися передусім зі самих дрібних і малих річей; вона з природи речі є мозаїкою, зложеною з дрібних кусничків, з маленьких жертв, з умиртвєнь в дрібних речах, з уваги на дрібні речі. Той принцип дуже виразно висказаний в притчі про таланти: „Добре, слуго добрий і вірний“, — каже пан — „в малим ти був вірний, над многими тебе поставлю“ (Мат. XXV. 12). А на іншому місці каже Христос: „Хто вірний в найменшому і в многому є вірний, а хто неправедний в найменшому і в многому є неправедний“ (Лука XVI. 10). Бог дивиться на внутрішнє розположення душі і в тому розположенні тільки ціла вартість доброго діла. Тим то і маленька лєнта убогої вдовиці є більшим даром, ніж найбагатші жертви багатих. (Мар. XII. 42). А совість, що легковажить малі речі, дивиться на них тільки зізовні, судить про них людським судом цього світа і є далека від Божого суду. Зрештою наше положення перед Богом таке, що наша служба супроти Нього складається з дрібних діл. Бо ми самі малі, дрібні сотворіння. І тому здається, що конечною консеквенцією християнської покорности — уважати на малі речі.

Байдужність на все, що видається мале в обрядах, може привести й до великих ухибєнь. В справуванні св. Таїнств важність діяння може зависіти від недосказаного одного слова. Хто нпр. уважає за малу помилку так скоро говорити молитви, що серед них пропускається деякі слова, той не спостережеться, коли привикне нпр. розрішення так давати, що завжди буде неважне через невиразне сказання одного зі сущих слів. А хтож не бачить, що в молитві, якою є церковне правило, лише ті уступки мають перед Богом вагу, що їх виразно, душею і свідомо вимовляємо.

В усіх людських справах, в мистецтві, науці, ремеслі, чи в якихнебудь заводових працях, той, що лише „менше-більше“ зберігає докладність, точність,

є партачем у кожній роботі. А що варта робота партача, коли його діло є і суб-
тельніше і трудніше, ніж діло адвоката, лікаря, хірурга, чи окуліста! А таким
є сповідник-душпастир, чи катихит і проповідник з ліберальною совістю.

Скінчено 9. квітня 1942. р. (Світлий четвер).

Читано на АЕл. Соборі дня 30. квітня 1942. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

ДИСПЕНЗА ВІДПРАВЛЯТИ СЛУЖБУ БОЖУ СВ. ІО. ЗОЛОТОУСТОГО В СЕРЕДИ І П'ЯТНИЦІ ВЕЛ. ПОСТУ.

Митрополичий Ординаріат дозволяє всім священикам Львівської АЕпархії, як також і всім священикам інших Епархій, які перебувають у її границях, відправляти в середи і п'ятниці Вел. Посту та в перші три дні Великого Тижня Службу Божу св. Іоана Золотоустого під ось якими умовами:

1) У всіх церквах парохіальних і дочерних відправлена буде Служба Божа Преждеосвященних Дарів бодай три рази за час Великого Посту.

2) Кожний священик, що користує з цієї диспензи, приступить до Таїнства Покаяння принаймні три рази у Великому Пості.

3) Якщо даний священик не має стипендій на Служби Божі, усі ті Служби Божі жертвувати має за укр. парід.

4) Якщо є більше священиків — то кожний відправляє Службу Божу окремо, а не водночас.

У СПРАВІ ПЕРЕДОРДИНАЦІЙНИХ І ПЕРЕДКОНКУРСОВИХ ІСПИТІВ.

Ч. 24/43.

ОГОЛОШЕННЯ.

Згідно з розпорядженням Митрополичого Ординаріату з дня 4. III. 1943. ч. 1012/Орд. у літньому семестрі акад. року 1942/43. відбудуться на Академії передординаційні і передконкурсіві іспити у таких речиннях: 14/IV, 5/V і 9/VI. від години 4-ої попол. Прохання — зголошення складати в Квестурі найпізніше день перед іспитом.

3 Квестури Гр. нат. Богословської Академії

у Львові, дня 9. березня 1943.

В СПРАВІ ЦЕРКОВНИХ ДЗВОНІВ.

МО. ч. 732/К.

Митрополичий Ординаріат поручає Отцям Настоятелям парохій виготовити негайно спис церковних дзвонів, подаючи:

1) Докладну назву парохії з поданням округи (Крайс).

2) Число всіх дзвонів у парохії.

3) Час їх справлення і набуття.

4) Назву фірми, звідки дзвін походить.

5) Ближчий опис дзвону (напис, образи і т. п.).

При цьому заважається, що йде тільки про дзвони з мідяної мішанини (алюажу). Виготовлені списи та описи дзвонів треба колючно предложити у канцелярії МК. якнайскорше.

У СПРАВІ НАВЧАННЯ РЕЛІГІЇ У ЗВАНЕВИХ І ФАХОВИХ ШКОЛАХ.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ

Краків, вул. Зелена 26.

Краків, дня 2. березня 1943.

До

Високопреосвященного Греко-католицького Митрополичого Ординаріату
у Львові.

У зв'язку з недавнім пляном шкільної влади знести години релігії в зване-
невих і фахових школах Г. Г. та нашою інтервенцією в справі дальшого вдер-
жання навчання цього предмету, повідомляємо, що шкільна влада, обіцяючи
пійти назустріч нашому проханні, завважила водночас, що дотичні священики
зовсім не використовують, або використовують дуже мало призначені на
релігію години у зазначених школах, зокрема у званово-обов'язкових, в яких нав-
чання відбувається раз на тиждень. Це між іншим також дало спонуку до ви-
шенаведеного задуму влади.

Подаючи до відома таке ствердження шкільної влади на основі урядових
звітів, прохасмо видати в тому напрямі потрібні розпорядження.

М. О. ч. 1000.

Це псьмо подається до відома Всеч. Духовенства.

ПОШУКУВАННЯ ЗА АКТАМИ УРОДЖЕННЯ І ХРЕЩЕННЯ.

Ч. 4917/м.

Парохіальні Уряди АЕпархії справдять у своїх метрикальних книгах уро-
дження, чи не знаходяться у них:

1) Акт хрещення Івана Сіголь, який числить тепер 70—75 літ.

2) Акт хрещення Анни Коцур, яка числить тепер 65—70 літ життя.

На випадок винайдення тих актів хрещення, зволить даний Уряд паро-
хіальний віднести на адресу: Sigol Adolf, Mähr-Schönberg, Mühlfeldstr.
57. (Ostsudeteland) по винагороду за вишукання цих актів.
МО. ч. 354.

У СПРАВІ ТОВАРИСТВА ДОБРОЇ СМЕРТИ.

Митрополичий Ординаріат подас до відома, що провідником Товариства
Доброї Смерти, під покровом Страждучої Божої Матері іменовано о. Констан-
тина Стисловського, регістранта Митрополичої Консисторії на Львівську АЕпарх-
ію.

Тов. Доброї Смерти має на цілі пригадувати вірним на хвилю смерти та
випрошувати для них ласки щасливо, з Богом покінчити дочасне життя. Ось як
висловився м. і. Папа Пій XI. про це Товариство: „В нинішніх часах немає
більш спасенного та хосенного апостольства, як апостольство Доброї Смерти”.
— а Папа Бенедикт XV. наділив це Товариство (1921. р.) обильними ласками.

Тов. Доброї Смерти треба відрізнити від Брацтва Доброї Смерти, що має
на цілі нести матеріальну поміч на похорон члена.

Інформації в справі Тов. Доброї Смерти уділяє о. Ковст. Стисловський,
у Львові, пл. св. Юра 5.

На відповідь треба залучити поштовий значок.

У СПРАВІ НОВОГО СЛУЖЕБНИКА.

Пригадується, що в парохіальній канцелярії при перкві св. Юра можна
набути за попереднім надісланням 27 зол., новий Служебник, виданий в Римі,
а передрукований анастатично без змін у Львові.

ДО ОО. ДУШПАСТИРІВ — У СПРАВІ ПІЛЬНИХ РОБІТ.

(Б І Д П Н С)

Regierung des Generalgouvernements
Hauptabteilung Innere Verwaltung
Abt. I. Allgemeine Staatsverwaltung
Kl. 279/43

An die Herren Leiter sämtlicher Kirchen
in Generalgouvernement.

Krakau, den 13. Februar 1943.

Роз'явлення. Bekanntmachung über „Anordnung über allgemeine Pflichten im Landbau“

Den Landleuten mich zuwenden, stelle ich fest, daß von ihrer Hände Arbeit die Ernährung des Volkes abhängt. Ihm die Lebensmittel zu sichern, ist die grosse und wichtige Aufgabe der Landwirtschaft, besonders in Kriegszeiten. Um dies Ziel zu erreichen, muß der Landmann alle seine Kräfte einsetzen, und zwar nicht nur er allein, sondern auch seine Familie und seine Mitarbeiter. Doch die Arbeit allein ist nicht ausreichend, wenn dieselbe nicht alle Verhältnisse und Bedingungen ausnützt, welche die Möglichkeiten der Bodenerträge erhöhen. Kein Flecken Land im Felde oder Garten darf brach liegen, ebensowenig, wie die Stoppelelder, alles muß ausgenutzt und bebaut sein. Die Feldraine müssen beseitigt werden, weil von ihnen aus die Äcker verunkrautet werden. Sie können nur in hängigem Gelände belassen werden, um das Abschwemmen von Boden zu verhindern. Die Grenzen der Felder sind durch Furchen, Steine und Stücke sichtbar zu machen. Die Gräben sind jährlich im Herbst von Erde, Steinen und Pflanzen zu reinigen, damit das Wasser ungehindert abfließen kann. Dabei darf das ausgehobene Material nicht an den Grabenrändern bleiben, sondern die Steine müssen beseitigt und der Rest zu Kompost verwertet werden. Es ist dafür zu sorgen, das die Feldwege und Zufahrtswege zum Hofe sich in einem guten Zustande befinden, um jegliche Ab- und Zufuhr zu erleichtern. Zu den ferneren vorbereitenden Arbeiten gehört noch die Pflege und Ausbesserung der landwirtschaftlichen Maschinen und Geräte, welche zur Bestellung bereit sein müssen.

Jeder weiß aus eigener Erfahrung, dass ungepflegte Ackererde nicht die erhofften und gewünschten Erträge liefert. Sie muß durch den Dung neue Nährstoffe erhalten, welche zum Gedeihen der Feldfrüchte notwendig sind. Damit dieselben nicht verloren gehen, muß der Dung sofort untergepflügt werden. Im übrigen ist aller Dünger sorgfältig auf geeigneten ausgemessenen Plätzen zu stapeln, und vor dem Zufluß von Regen und Schmelzwasser zu schützen. Auch seine flüssigen Bestandteile sind in besonderen Jauchegruben zu sammeln und nach der Gärung in regelmäßigen Zeitabständen auf Wiesen und Weiden oder im Garten zur Düngung zu verwenden oder auch mit Torf, Sägemehl, trockenem Laub zu mischen und auf den Acker auszustreuen. Alle pflanzlichen und tierischen Abfälle aus Garten und Haushalt sind zur Bereitung von Kompost zu verwenden, auch das Kartoffelkraut, das nicht verbrannt werden darf.

Da mit dem Wachstum und der Ausreifung der Feldfrüchte auch das Unkraut wächst, muß dasselbe nach Möglichkeit ausgerottet werden, damit die Erträge keine Schädigung erleiden. Ebenso sind tierische Schädlinge, wie Mäusen, Mäuse, Raupen und Schnecken mit allen zur Verfügung stehenden Kräften und Mitteln zu bekämpfen. Nach den Worten der heiligen Schrift fallen die Körner des Sämannes oft auf den Weg und werden von den Vögeln gefressen, andere fallen in Unkraut und Dornen, welche sie ersticken, die meisten fallen auf gutes Land, wo sie Frucht tragen — ähnlich wie Gottes Wort in den Seelen der Menschen. Diese Frucht ist das tägliche Brot des Landmannes, seiner Familie und aller derjenigen, welche bei der Bestellung mitgearbeitet haben. Alles, was von der Ernte noch übrigbleibt, kommt den Mitmenschen zugute, welche dem Landmann für seine Arbeit und Mühe den tiefsten Dank schulden. Wer sich mit den notwendigen Feldarbeiten noch genauer bekannt machen will, muß die vom 1. März 1943 veröffentlichten Anordnungen lesen.

Im Auftrage
gez. Wilden.

У СПРАВІ МЕТРИК.

INSTITUT FÜR DEUTSCHE OSTARBEIT

SEKTION

Rassen- und Volkstumsforschung.

Krakau, den 2. März 1943.
Annagasse 12, Ruf: 152-82

Rst/Rt. Nr. 33, 34, 35.

Betr.: Matrikenverzeichnis.

An das

KONSISTORIUM DER GRIECH.-KATH. DIÖZESE
Lemberg.

Ich ersuche hiermit um Zustellung eines genauen Verzeichnisses aller Personenstandsregister und Urkunden sowohl aus dem Pfarrarchiven, als auch aus dem Diözesanarchiv (Unikate und Duplikate). Dieses Verzeichnis ist in zwei Exemplaren anzufertigen und soll nach beigeschlossenem Muster alle Archivalien anführen, die für Sippenforschung und Volkstumsforschung von Interesse sind. Von jedem Buch ist das Datum der ersten und letzten Eintragung, sowie die Sprache des Textes (lat., deutsch, ukr., russ., polnisch usw.) anzugeben. Ich bitte, mir am 31. März d. J. einen Bericht über die Durchführung dieser Bestandsaufnahme und deren Stand zu senden.

Stark.

печатка

Distrikt	Diözese
Kreis	Dekanat
	Pfarre
<u>Liber natorum</u>	tom. I. 13. 6. 1712 bis 17. 9. 1749 lat.
	tom. II. 25. 9. 1749 " 8. 12. 1772 "
	tom. III. 5. 1. 1773 " 4. 11. 1785 "
	tom. IV. 19. 1. 1786 " 28. 5. 1835 "
	tom. V. 7. 6. 1836 " 15. 9. 1887 "
	tom. VI. 17. 9. 1887 " 30. 12. 1930 "
	tom. VII. 2. 1. 1931 " Gegenwart poln. und lat.
<u>Liber copulorum</u>	tom. I: 25. 7. 1740 bis 20. 12. 1772 lat.
	tom. II. ist infolge Brand des Pfarrhauses vernichtet
	tom. III. 20. 2. 1786 bis 3. 5. 1893 lat. worden.
	tom. IV. 1. 6. 1893 " 28. 12. 1930 "
	tom. V. 7. 1. 1931 " Gegenwart poln. und lat.
<u>Liber mortuorum</u>	tom. I. 22. 7. 1712 bis 25. 12. 1772 lat.
	tom. II. 13. 1. 1773 " 16. 12. 1785 lat.
	tom. III. befindet sich im Landesarchiv, Lemberg.
	tom. IV. 25. 9. 1856 bis 20. 3. 1907 lat.
	tom. V. 6. 4. 1907 " Gegenwart poln. und lat.
<u>Status animarum</u>	tom. I. 16. 4. 1850 bis 1912 poln.
	tom. 1913 " Gegenwart poln.

Verkündau tom. I, 15. 3. 1832 bis 20. 12. 1905 poln.
tom. II, 7. 2. 1906 " Gegenwart poln.
Beikte zu den Eheschliessungen ab 1842

Totenbeschauzettel 1882 deutsch und poln.

Pfarrchronik angelegt im Jahre 1895 poln.

Sonstiges: Inventarium vom Jahre 1830 deutsch
" " " 1880 poln.

Ich erkläre hiermit, dass in diesem Verzeichnis alle Urkunden und Personenstandsregister der gefertigten Pfarre genau angeführt sind,

den 20. Mai 1943.

Unterschrift:
Pfarrsiegel:

МО. ч. 1107.

Це письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
дня 8. березня 1943.

У СПРАВІ ПРОВІРКИ ДОКТОРСЬКИХ ДИПЛОМІВ.

Всі Впр. Отці, які узискали ступінь „доктора”, зволють предложити у Канцелярії М. К. свої докторські дипломи, щоб описи могли користуватись титлом „доктора” на терені Львівської АЕпархії.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 1. лютого 1943.

ПРИГАДКА В СПРАВІ ПЕРЕДПЛАТИ АЕП. ВІДОМОСТЕЙ

Впр. Отці, які ще не вилати передплати за АЕп. Відомості за р. 1942, зволють надіслати її (24 зол.) в найближчому реченні.

ЗАМІНА ПАРОХІЙ.

МО. ч. 238.

Парохія Глубічок Великий, (біля Тернополя) з дочернюю Плотича, Тернопільського деканату — до заміни.

Отці, що рефлектували б на цю заміну, зволють зголоситись на адресу: Гр. кат. Уряд парохіальний, Глубічок Великий, п. Іосо.

ХРОНІКА

РУКОПОЛОЖЕНІ В ЧИН ПРЕСВІТЕРІВ ДНЯ 3. І. 1943.

Дацишин Василь.
Дацишин Михайло.
Онвфрій Григорій.
Прокопович Любомир, Льонгин.
Тихий Ярослав.
Янновський Адам.
Давиба Михайло, Марко, ЧСВВ.
Романик Василь, Йосафат, ЧСВВ.
Янтух Йосиф, Ігнатій, ЧСВВ.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Корольон Волод., в Скоморохах, дек. Микулинецького.
- о. Гургула Анатоль, в Томашівцях, дек. Войнилівського.
- о. Зубаль Микола, в Застіночі, дек. Тереховельського.
- о. Соломка Володимир, в Куропатниках, дек. Бережанського.
- о. Старух Микола, в Литвинові, дек. Підгаєцького.
- о. Куницький Осип, в Запитові, дек. Яричівського.
- о. Сохацький Ісидор, в Дернові, дек. Струмільокаменського.
- о. Цурновський Маріян, в Завадові, дек. Стрийського.
- о. Лабенцький Маріян, в Розтічках-Кальнім, дек. Болехівського.
- о. Костирна Антін, в Межиріччю, дек. Жидачівського.
- о. Дідух Іван, в Шумлянах, дек. Підгаєцького.
- о. Охримович Маркіян (сотр.) в Вороцеві, дек. Янівського.
- о. Княгиницький Ярослав (сотр. з пр. упр.) в Котові, дек. Бережанського.
- о. Орша Андрій (сотр.) в Добричовах, дек. Збаражського.
- о. Тихий Ярослав (сотр.) при Церкві П'ятниці у Львові.

ВІСТКИ ПРО ВИВЕЗЕНИХ БОЛЬШЕВИКАМИ СВЯЩЕНИКІВ:

Дійшли до нас вістки про долю деяких священників, що їх вивезли большевики. І так:

- о. Дороцький М. — живе на новосибірських островах на Ледовому морю.
- о. Іванчук Микола — живе в Архангельську.
- о. Яворський Йосиф. о. Порендовський Лаз, о. Височанський Ігн. — живуть в Тегерані (в Ірані).
- о. Олінський Антін, номер в Гузар, (в Узбекистані).

ПОМЕРЛИ

- о. Ільницький Юстин, парох у Семигинові, дек. Любінського 12. І. 1943.
- о. Др. Застирець Йосиф, проф. емерит. у Львові 16. І. 1943.
- о. Давидян Володимир, б. парох Журома, дек. Бурштинського 17. І. 1943.
- о. Курманович Лев, парох у Запитові, дек. Яричівського 18. І. 1943.
- о. Сухаровський Іван, парох Тисова, дек. Болехівського 16. ІІ. 1943.
- о. Левицький Василь, парох Луки Малої, дек. Грималіського 17. ІІ. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.

Їх імена вписані в АЕпархіальний Пом'яник.

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

Божою Милістю і Святого Апостольського Римського Престолу Благословенням

Митрополит Архієпископ Галицький і Львівський,
Єпископ Кам'янецький

**ВСЕЧ. ДУХОВЕНСТВУ, КАПУЛІ, БОГОСЛ. АКАДЕМІЇ,
ДЕКАНАМ, ПАРОХАМ, ЗАВІДАТЕЛЯМ І СОТРУДНИКАМ.
НАСТОЯТЕЛЯМ МОНАШИХ ЧИНІВ І ПОДИНОКИХ МОНА-
СТИРІВ І ВСІМ ЄРОМОНАХАМ**

Мир о Господі і благословенство

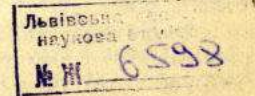
Запрошення на АЕпархіяльний Собор.

Досвід трьох літ показав, що можна відбувати рік-річно епархіяльні собори не без хісна для духовенства, а через те і для народу. Така зрештою є і давня традиція нашої Церкви. За часів митроп. Рутського відбувалися щороку, в кожній епархії епархіяльні собори. Вони тривали вправді тільки через кілька днів, а відбувалися в перший тиждень Великого Посту. Бо від віків був в укр. Церкві звичай відбувати епархіяльні Собори в першу неділю і першого тижня Вел. Посту. Такий Собор полягав на науках епархіяльного Архієрея до Духовенства. (Гл. О. Лотоцький: Укр. джерела церк. права ст. 22). Звідси й здогад, що ця інституція відповідала також старій традиції, аби перший тиждень Великого Посту посвячувати на духовні вправи, злучені зі сповіддю.

Наші собори трьох останніх літ не є, може прикладом до наслідування кожного року. Ми відбули в 1942. р. 7 торжественних, а 21 приготувних сесій. Багатьом Отцям здається, що це трохи забагато. Але Отці, зібрані на останній торжественній сесії АЕп. Собору, висказали думку, чи бажання, щоб і в 1943. р. відбувся Собор. Тож, прихилившись радо до бажання соборових Отців, запрошую та звиваю Всеч. Духовенство на АЕпарх. Собор, який зачався б зараз після Великодних Свят. Торжественних сесій відбудемо п'ять, а саме:

- I. 30. квітня ст. ст.
- II. 28. травня,
- III. 27. серпня,
- IV. 24. жовтня і
- V. 29. листопада,

себто завсіді в останній четвер місяця, по юліянському стилю. Матеріал до першої торжественної сесії приготували ми ще в 1942. р. Тому перед першою

Надавець:
Капеланія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, Пл. св. Юра 5.
Absender:
Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта _____
Post _____
(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзик.

40433

Львівська державна
универсальна бібліотека

торжественною сесією будемо мати тільки одну приготовну сесію 16. квітня (29. н. ст.) в світлий четвер. Трудно скорше зачати приготовну сесію, бо в другий четвер припадає св. Юрія.

Перед другою торжественною сесією 28. травня (10. VI. н. ст.) будемо мати дві приготовні сесії 20. і 27. травня н. ст.; в третій четвер припадає Вознесіння.

Восени матимемо дві приготовні сесії, перед третьою торжественною, а то 26. серпня і 2. вересня н. ст. В третій четвер перед сесією припадає Спаса. Останні дві торжественні сесії будуть мати по три приготовні сесії, т. зн. всі четверги будуть зайняті, крім четверга, в якому припадає празник Покрови.

Засідання передсоборової Комісії будуть відбуватися завжди в понеділок перед приготовною сесією. Лише перед першою приготовною сесією збереться Комісія в п'ятий понеділок посту 12. квітня н. ст. Предметом нарад будуть п'ята і шоста заповідь, оскільки дискусія над правильником, чи регулярним деканальних візитацій не забере цілого часу.

В предметі обох цих заповідей маємо матеріял так назвичайно важний, що просто зі страхом приступаю до обдумування правил, які зі своєї сторони предложу Всеч. Духовенству. Ще ніколи в цілій історії нашої Церкви не мали ми таких страшних та могутніх противників і ворогів, як тепер. Ними є пристрасті, що ведуть до божевільного ломання і нехтування тих заповідей, та людські слабості, що сприяють тому легковаженню. В декреті про чоловіківбиство старався я вложити все, що треба було пригадати Всеч. Духовенству для боротьби з тим злом. А послання про „чоловіківбиство“ повторяє майже усі гадки декрету, як і давнього, печатаного, а невиданого послання. На останній торжественній сесії Собору 1942. р. ухвалили ми тільки 8 правил про чоловіківбиство. Більшість пропонованих мною правил ще не передискутована ні на Комісії, ні на Соборі. Але самому мені здається, що те, що пропоную, просто нічим не є в порівнянні з тим, що було би треба запропонувати. Тому усильно прошу Всеч. Отців так молитвою, як і дискусією причинитися до розширення рамок моїх пропозицій. Те, знову, що я пригадав в декреті „Про пиянство“ є таке марне, що з різних сторін доходять до мене голоси так священників, як і світських людей, які звивають мене написати послання про пиянство. Таке послання пишу. Але що допоможе послання, коли продукція самогону і злучені з нею надужиття алкоголю доходять до таких розмірів, яких в історії нашої ще не було! Пристрасть пиянства стається шалом, божевільям, тяжкою психічною недугою, проти якої треба боротися всіми можливими способами. Ті орудники, що їх маємо в руках, являються заслабі, як не цілком безсилні. Коли чується оповідання про оргії, які відбуваються по селах, про страшні наслідки пиянства для фізичного здоров'я, про дітей, котрим нерозумні родичі, — не родичі, а вовки! — дають пити самогонку, то мороз стрясє тілом і зимний піт зливає чоло! До домашньої війни і партійної взаємної ненависти маємо ось боротьбу з організованим самогубством! І в хвили, коли грозить неврожай, бо озимина вже в великій часті знищена, коли правдоподібною стається голод, коли зприводу війни наша молодь здесяткована, нема в народі настільки християнських понять, щоб манякам чоловіківбиства та самовбивства вирвати з рук зброю і сильно крикнути: „Схаменіться, будьте люди“ та декілький поместі поставити таму.

Решту нелобитого і незнищеного ще чоловіківбиством і самовбивством пиянства народу зродить зі світу злочин проти VI. заповіді, яким заміняється св. Таїнство подружжя на потанське співжиття пристрасти. А знана річ, — метрики кожної парохії постарчають обильних свідонств, що практика надуживання подружжя нищить кожного року більше національного життя, ніж хуже кривара війни! Але й без того злочину, як виглядають християнська ро-

дина при природних наслідках пристрасти пиянства? Як в тих двох напрямках зарадити злому? Це питання, яке мусить поставити собі Духовенство, запрошене на АЕп. Собор цього року.

Иде тут просто про питання: „бути або не бути“. І не з іншим розположенням берить, Отці, участь в соборових сесіях як з розположенням лікаря, завізаного до смертельно хворого. Перед літами, коли за митрополита Йосифа Сембратовича зреформовані брацтва тверезости зачали проявляти більшу і успішнішу діяльність, кількох епархіальних місіонарів своїми місіями проти пиянства зуміли надати рухові тверезости характер загальної популярности. Ті місіонарі заслугоють на почесну згадку. Були ними о. Струтинський, парох Ямниці, о. К. і о. Мох. Останній був наверненим пияком і в проповідях оповідав про своє навернення, що неодного християнина навело на праву дорогу.

Без сумніву: Місії і реколекції можуть причинитися до поправи християнського життя. Думаю, що можна прийняти як певний принцип таке: Тільки через побудження інтензивного релігійного життя можна людей довести до того, щоб хотіли успішно боротися проти пристрасти. Без тієї волі нема ніякої поправи. Проповідь і передусім достойне приймаання св. Причастя — то одинокі орудники, щоб викликати і піддержувати в душі таку волю та заповнити її побіду. Маючи лікувати хворе тіло нашого народу, треба звернути передусім увагу на загальний стан здоров'я, на загальні причини чому в хворому організмі такі страшні спустошення робить інфекція. У тій раді Божий Дух може натхнути нас і так повести наші наради, щоб ми знайшли відповідні орудники та зміли їх у соборових правилах здефініювати, додаючи до нього й принисси, чи правила, які успішно змусили б Духовенство до виконування ухвалених правил.

Усильно поручаю Всеч. Отцям молитви про Божу благодать для Собору. Иде не тільки про долучування до екстений приписаних завізань про поміч св. Духа, але передусім иде про витривале, безнастанне, покірне поручування милосердя Всев. Бога тілесного і духового здоров'я нашого народу, а передусім нашої молоді. Про такі молитви усильно прошу всіх Всеч. Отців, а особливим способом всіх монахів наших монаших Чинів, так мужеських, як і жіночих. Отці-сповідники інокії передайте це моє прохання усім Ігуменям і Настоятелям поодиноких Домів і всім законницям з нагоди їхньої Сповіді.

Так, як минулими літами, так і цього року, запрошені та завізані до участі в Соборі всі священники АЕпархії, і еромонахи монаших чинів в Епархії, і Настоятелі монастирів як теж і всі священники, що перебувають у Львові хоч би в переїзді і монахи чужих епархій.

З огляду на труднощі щодо подорожі тих священників, що мешкають поза Львовом, диспензуємо їх від обов'язку бути присутніми на всіх сесіях; обов'язуємо їх до присутності лише на одній торжественній сесії.

Цей обов'язок присутності бодай на одній сесії є однак обов'язком тяжким. Накопи б хто з Отців, з огляду на здоров'я або старість, схотів звільнитися ще й від цього обов'язку, мусить наперед просити про звільнення. Не вистарчить оправдатися з неприсутності після відбутих сесій, як це роблять деякі Всеч. Отці, що в 1943. р. оправдують свою неприсутність на Соборах 1942. 1941. і 1940. рр. Треба признати, що невелику участь в житті АЕпархії бере такий священник, що три рази запрошений на Епарх. Собор, на ніяке запрошення впродовж трьох років не відповідає, а відтак оправдує свою неприсутність шойно в четвертому році! Я не мав би нічого проти такої практики, бо вона була би зі сторони Духовенства заздалегідь даною згодою, щоб і Ординаріят відповідав на їх прошення четвертого року після внесення подання. Волю однак оправдання передати соборовим суддям, яких уряд полягає

на оцінюванні важности причин, що оправдують неприсутність.

Для унормування соборового регуляміну, в цілі уникнення деяких помилок постановляємо, що обов'язком колегії соборових секретарів є перед або після кожної сесії передсоборової Комісії зібратися під проводом льотетета себто першого секретаря і переходувати у себе соборові правила, а передусім дбати про це, щоби текст тих правил, одобрених передсоборовою і приготовною сесією Собору, був переглянений українстом для лінгвістичних поправок і після тих поправок був виставлений через що-найменше 8 днів на дверях катедральної церкви. Зокрема секретар, якому це буде поручене радою секретарів, має обов'язок пильнувати, щоби правила переходили правильно всі приписані стадії розвою, які все повинні бути занотовані. На текст правил мусять секретарі або бодай один з них посвідчити, що правила були одобрені передсоборовою Комісією і приготовною сесією, поправлені українстом, виставлені на дверях і вкінці дефінітивно прийняті торжественною соборовою сесією.

Поручаю Всеч. Духовенству через цілий час додавати до сугубої екстенії два визнання служби про призначення помічі св. Духа в наміренні АЕпарх. Собору.

Писано у Львові 26. лютого 1943.

У СПРАВІ ПОРОЗУМІННЯ

„Зрозуміте Правду і Правда вас освободить” (Йо. VIII. 32).

(Збірка документів).

ВСТУПНЕ СЛОВО.

На мої відкриті письма до православних Архієреїв і до православної інтелігенції одержав я кілька відповідей. Цими своїми відкритими письмами осягнув я лише в дуже незначній мірі те, чого бажав. Я пропонував порозуміння, свідомий того, що цілковита єдність, себто утворення одного віроісповідання з кількох, могла би бути осягнена лише після довгого ряду дрібних порозумінь. Я хотів, аби приналежні до різних віроісповідань старалися до себе взаємно наблизитися, заховуючи, очевидно, свою окремішність.

У відповідях, що їх дістав я на свої письма, не проявлялася поправді ніяка охота наближення. Попри теоретичне призначення, що релігійна єдність різних укр. віроісповідань є кончею умовою до осягнення національної єдності, просто ніхто не подумав про порозуміння і взаємне наближення до себе різних українських православних віроісповідань. Моє запрошення зрозуміли всі тільки як поклик до цілковитої злуки православних з нами, гр.-католиками, і то тільки як прийняття всіми православними нашої Унії з Ап. Римським Престолом.

А можна було говорити про різні способи порозуміння, без зливання в одно віроісповідання. Можна було подумати й про з'ятку православних віроісповідань з гр. католицьким, при якому повставало б нове віроісповідання зі злучених обох, яке не було ні давним православ'ям, ні давню гр. кат. Церквою. Про ті різні можливості ніхто не подумав. Моє пропозиція взято згрубша просто як поклик до Унії.

Відповіді випали такі негативні, що лише з доброю волею можна доглядати такти, що все таки бодай якесь порозуміння можливе. А в багатьох відповідях цілком виразно й висказано обурення на саму думку, що хтось може

таке припустити. Та все ж таки відповіді ці є таким обильним матеріалом до дискусії, що неможливо їх мовчки поминути. Що більше: Брак відповіді був би навіть нечемністю, якої від мене не очікується.

З другої ж сторони я переконаний, що дискусія конечно потрібна навіть й до мінімального порозуміння. Йде лише про це, щоби ця дискусія не утруднила порозуміння, себто щоб була ведена так чемно і з такою любов'ю ближнього, аби ніхто не міг чути обидженим.

Дискусія потрібна, але тільки іренічна, не полемічна. Треба такої дискусії, яка прямувала б до миру, не до війни. На таку дискусію я й рішився. З приготованих мною, почасти висланих, кількох довгих і коротких відповідей, вибираю те, що по моїй думці, можна і треба оголосити. Бо, без сумніву, в такій мировій дискусії треба широти, навіть тоді, коли те, що підноситься, не є приємне для співучасника дискусії. Свої відповіді рішив я печатати в „АЕп. Відомостях” для ужитку Духовенства. Тим способом переілю своїм кореспондентам відповіді на їхні листи, як теж і на листи інших, даючи їм таким чином змогу піддержувати, якщо схотять, дальшу дискусію.

Така дискусія є тимбільше потрібна, що наші брати з Волині, Холмщини і Підляшя та з Вел. України були від півтора століття відділені від нас політичними кордонами і знали нас тільки з того, що про нас писали російські, церковні письменники. А ми не мали ніколи змоги відповідати на роблені нам закиди. Наші брати не мали змоги читати нашої оборони. Тепер шойно перший раз від сотки літ можемо відповісти на здійснені нам закиди.

Відповідаючи на закиди, прийдеться нам, може, говорити про те, як ця справа представляється нам у російській церкві. Заздалегідь мусимо братів наших українців за те перепросити. Коли в дискусії порушуватимемо і принципи і закони російського православ'я, то не в цьому намірі, щоби теперішній укр. церкві приписувати те, чим російська церква могла проти нас провинитися. Ми далекі від цього, щоби у теперішніх українцях бачити адгерентів російського православ'я. З великою симпатією та великим інтересом глядимо на все, що робить укр. церква, щоби відрізнитися від російської церкви. Ті змагання не можуть однаке перечеркнути історичного факту, що всі укр. території належали до російської церкви, хоч, очевидно, українське духовенство не відповідало за поступування св. Синоду. Цей факт оправдує розмову про діяння рос. церкви в дискусії, в якій говоримо саме про гр. католицьке і православне віроісповідання.

Об'єктивна і мирна дискусія є кончею. Думаю, що є вона просто патріотичним обов'язком духовенства, так православного як і греко-католицького. Обов'язок цей випливає з обов'язку зробити все, що можливе, щоби порозумітися і причинитися до національної єдності. Бо як же порозумітися, не сказавши всього, чого треба до взаємного пізнання. Наші брати, православні українці, знають нас досі передусім з російської літератури, з брошур, писаних з виразною метою викликати якнайбільшу ненависть супроти Римської Церкви і „відпавших від православ'я унітів”. Всі ті, що кінчили ще російські школи, знають про „унію” тільки те, що вчили в школі, а було просто неможливо річю, щоби учитель релігії висказувався об'єктивно про Римську Церкву, про „Унію” і про нас.

В 1914. р., коли російська армія зайняла Галичину, кожний з нас мав нагоду говорити і зі священниками і зі світськими людьми, які висказували своє велике здивування, що в наших церквах чули українські проповіді і Богослуження у староцерковній мові, з укр. вимовою. Явно признавалися, що про нас думали: Вони були переконані, що в нас проповіді говоряться по-польськи, а обряд до половини латинізований. Пригадую собі російського військового священника, який відтак зістав єпископом, як він дивувався, коли спостеріг, що

ми при співаній Службі Божій після Апостола уживаємо кадила. Свідомі українці-самостійники, нечисленні перед 1917. р., які бували в Галичині і були завжди прийняті нами з отвертими раменами, знали нас ліпше і мали ліпшу про нас оцінку.

Після 20-ти літ большевицького режиму православна молодь Наддніпрянщини нічого про нас не знає. Коли ж дійсно уважаємо своїм обов'язком все зробити, що нам тільки совість дозволяє, аби причинитися до порозуміння, хоч би й найменшого, поміж різними укр. віроісповіданнями, то ми обов'язані дати православним українцям нагоду пізнати нас, наші традиції, нашу історію. А коли при тій нагоді наші православні брати знайдуть в нашому церковному житті чимало такого, що їм не буде подобатись, коли зрештою є в нашому церковному житті, може, й багато, чого самі не одобряємо й що самі уважаємо за помилки, хиби, чи недотяття, — то, признаючись явно до них, можемо нашим братям спостерегти і в їхньому церковному житті деякі хиби та терпеливо зносити, коли ці хиби будемо підносити або просити про їх вияснення. Така обостороння взаємне пізнання повинно бути нагодою до виявів братньої любови і патріотизму. Коли після цілого століття, чи навіть й цілих століть, в яких ділили нас кордони, маємо оце нагоду сходитися і порозуміватися, то ми тепер супроти себе взаємно зобов'язані; ми повинні тепер щиро зі собою поговорити про релігійні справи.

Очевидна річ, з обох сторін мусимо про це пам'ятати, що справа релігії, — то справа з Богом і що не годиться покидати віру батьків без повного і глибокого переконання, що такий є обов'язок супроти Всевишнього Бога. Коли маємо дати себе пізнати і шукати в собі і в братах того, що могло би бути взаємним уступством, яке бодай трохи наблизило б віроісповідання, що дуже далекі до того, щоб стати одним віроісповіданням, — то мусимо безумовно пам'ятати про це, що уступства, — якщо йде про уступства загального значення — можуть робити тільки церкви, а не поодинокі вірні, і що не годиться ні жадати, ні жертвувати уступства, яке йшло б далше, ніж те, що совість дозволяє. Зрештою крім уступства загального значення, уступством можна назвати й перебування цілком приватних думок, які кожному і вільно і можливо змінити, а зміни яких домагається братня любов і патріотизм. Такі зміни, подиктовані саме братньою любов'ю і патріотизмом, проявлятися будуть і в мові. І так можна назвати певного роду уступством, якщо уникатимемо всякого слова, що могло б неприємно вразити наших братів. Так ми віддавна й поступаємо, бодай в деяких речах: з принципу не уживаємо ніколи слова „схизма і схизматик“, не уживаємо й слова „псевдоправославний“, чи подібних слів, які зрештою були б і фальшивим відданням думки, яку маємо про православних і православ'я. Взаємно можемо жити надію, що наші православні брати перестануть називати з'єднання Вселенською Церквою і з Ап. Престолом Римським „відступленням від православ'я“, або, як москалі кажуть, „віровідступничеством“, — тимбільше, що ті слова не є вірним відданням думки, яку православна церква і православна богословія має про з'єднання. Зрештою усі ті поняття „православ'я“ і „з'єднання“, „відступлення від віри“, чи „відпадення від церкви“ можуть бути і мусять бути предметом мирної і супокійної дискусії, кінцевої хоч би тільки для того, щоб означити значення кожного слова і не уживати якогось терміну в суперечних собі значеннях.

Треба признати, що наше покоління є в значно вигіднішому положенні, щодо дискусій, ніж попередні. В часах, в яких нпр. ціла укр. церква православна уважала за есенціальну частину православ'я підлягати царгородському, відтак московському патріархам, а відтак петербурзькому синодові, трудніше було б явно щонебудь закидати чи Царгородові, чи Москові, що піднести тепер, не може образити ніякого українця. Могли б і українці боронити Царгород.

Москву, чи Петербург перед якимись закидами, але, й, обороняючи їх, не мали б причини так солідаризуватися з тими осередками православних віроісповідань, щоб критику супроти них уважати аж особистою образою.

Пристаючи до оголошення в „Ап. Відомостях“ деяких листів, писаних до мене у відповідь на мої відкриті письма, як теж і деяких моїх листів, писаних у відповідь на ці листи, видаю всі ці письма, як документи, що не мають ніякого актуального значення. Я тим безпечніший, що не можу наразитися на те, щоб хтонебудь з наших братів православних міг за зле брати мені щирий, або незграбний який висказ. Знаючи однак з яким розположенням, зближенням майже до упередження, читають православні те, що „уніяти“ пишуть про їх віроісповідання, торжественно заявляю на вступі, що я не маю і ніколи не мав наміру понизити ніякого укр. віроісповідання, або когонебудь зразити або й образити. Одиноким моїм наміром було і є сповнити те, що уважаю за обов'язок кожного укр. патріота, а цим обов'язком: **зробити все що можливе, аби причинитися, бодай в деяких справах, до порозуміння між різними укр. віроісповіданнями.**

А що досвід навчив мене, що в мові, в якій йде про порозуміння поміж різними віроісповіданнями, схильні люди бачити бажання, аби довести усі ті віроісповідання до одного, — то на самому вступі заявляю, що **тане поєднання усіх укр. віроісповідань уважаю за неможливе** і навіть тоді, коли говоритиму про таке поєднання, то воно і в моїй думці і в моїх словах, чи намірах є лише теорією не до виконання.

ГОЛОВНА УМОВА ВСЯКОГО ПОРОЗУМІННЯ.

Якщо маємо так налагодити співжиття, щоб уникати роздорів, суперечностей, взаємних закидів і образ, хоч не думаємо про поєднання, себо про злуку в одно віроісповідання, то мусимо передусім дійти до порозуміння в тих питаннях, в яких нема між нами різниці. Усі ми маємо один Символ Ісповідання Віри, одні книги св. Письма Старого і Нового Завіту, однаково хочемо бути християнами, визнавати Христа своїм Богом і Спасителем. Крім того, так православні, як і гр. католики, маємо ті самі обряди, форми богочинання і ті самі богослужби, ті самі св. Таїнства Христові і ті самі форми прийняття їх та уділювання. А однак нераз чуємо заввагу, що ми так різнимось в самих найсуттєвіших поняттях християнства, що навіть наколи б й не було тих догматичних різниць, які нас ділять, ми все таки були б поділені самими поняттями про християнство, про Євангеліє, про спасіння. Такі різні поняття можливі; можливе і те, що різниця тих понять ділить і роз'єднює. Тому, заки пристаємо до обговорювання порозуміння в речах, що в принципі нас ділять, треба застановитися над тим, чи є можливе, чи, і до якого ступення бажане й потрібне порозуміння в тих справах, в яких ми є одним.

В історії мистецтва знаний такий факт: Славний архитвір великого Да Вінчого, що представляє Тайну Вечеру, копіований різними мистцями, виглядає так різно в інтерпретації кожного з них, що насуває думку, неначе б не походив з одного первозору.

Усі наші поняття про християнство та про Богом об'явлену науку є тільки копією Божого первозору. В тих копіях може бути стільки суб'єктивного елементу, чи так багато різних понять про об'єктивну науку, що люди можуть між собою різнитися в багатьох і то дуже засадничих квестіях. Однак ті різниці є або такі, що взаємно себе виключають, те одно поняття є просто запереченням другого, або є такі, що або дійсно себе доповнюють, або можуть себе доповнити. Коли себе виключають, то суперечності або належать до суті речі, або до підрадянних питань, до яких люди не прив'язують засадничого значення.

В усіх тих песущих питаннях взаємне пізнання може наші поняття і наш спосіб бачення та інтерпретування Божої науки тільки збагатити, або й поправити в тих всіх дрібніших квестіях, в яких не йде про засади. Тому видається річю для обох сторін бажаною, пізнати якраз, і то до дна пізнати ті різні поняття про християнство, про які говорять, що нас ділять, признаючи одначе, що ділять не в принципах.

Але, може, найважливіша річ, без якої не то порозуміння, але й взаємне зрозуміння неможливе, то те, щоб однаково брати релігію за релігію, а не уважати її за політичний орудник до осягнення іншої цілі. Так беруть релігію усі ті, що уважають байдужою річю, до якої релігії належать і готові кожної хвили для якихсь людських оглядів міняти релігію. Колиінде мали ми нагоду доказувати, що хто так бере релігію, то нічого з неї не розуміє і, є повним анальфабетом в знанні християнства. Той судить про християнство так, як про літературний твір судила би людина, що твердила б, що той самий твір більше її подобається в іншій окладинці.

Є люди, для яких релігія є неначе урядовим одностроєм, якого уживають лише кілька разів в рік при патріотичних торжествах. Інші, щиріші для Бога, надягають мундур християнства кожної неділі, але відтак складають його до скрині, а вбираються в іншу одіж на всі заняття цілого тижня. Треба сказати, що дуже трудно зрозуміти таких людей. І вони не можуть нас розуміти. Іншими словами, кажучи: Щоби розумітися, треба уживати одної мови. Цією мовою, що є підставою всякого говорення — то **християнський світогляд**. Хто християнського світогляду не має, той для нас уживає якоїсь мови, що ми її не розуміємо. Для кого нпр. релігія не є першусього справою віддавання Всевишньому Богу належного Йому богочитання, то він тим словом називає щось, чого я не знаю. Хто в релігії не бачить справи свого вічного спасіння, обов'язку супроти Бога, Божого Закону і безпеки, як той Закон не виконується, — для того релігія є, очевидно, чим іншим, а не тим, чим вона повинна бути для християнина. Для кого Христос не є Богом і Спасителем, для кого Його Таїнства не є орудниками спасіння, не тільки по теорії катихизму, схованого десь в бібліотеці, але як дійсні потреби і кождоденні поняття життя, з таким трудно порозумітися в справі релігії, без огляду на те, до якого віроісповідання належить. А протинно, хто в житті шукає сповнення Божої волі, дбає про сповнення Його Закону, хоч і нехристиянин, той буде ближчим християнства, ніж християнин, що є байдужий для своєї релігії і не сповняє її обов'язків.

МІЙ ЛИСТ

До ВСІХ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНИХ І ПРЕОСВЯЩЕНИХ ПРАВОСЛАВНИХ АРХІЄРЕІВ В УКРАЇНІ І НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

До осягнення наших національних ідеалів треба нам єдності, бо навіть при найбільшій єдності і найбільш посиленні змаганнях з нашого боку, обставини можуть так скластися, що їх не осягнемо. Тому треба нам, оскільки це тільки можливе, усунути всякі роздори і все, що ділить, і всіми силами змагатися до осягнення, по зможі, якнайбільшої єдності. Між роздорами, що ділять українців, не останнє місце займають релігійні справи, в яких ми такі поділені. А, безперечно, релігійна єдність були би могутнім товчком в осягненні національної єдності. Тому думаю, що кожний український патріот повинен зробити все, що може, до здійснення такої релігійної єдності. Вона видається тим більше можливою, що нас ділять і роз'єднують не справи якісь особисті, а справи, що перед дуже давніми віками розділили наших попередників. Нас ділять

суперечності між греками і латинянами, нас ділять традиції, перейняті від грецької і московської Церкви.

І не бачу, щоб хтонебудь із нас, Архієреїв різних українських віроісповідань, міг дбати про те, щоб піддержувати церковні роздори. Тому пишу це нисьмо, щоб витягнути руку до згоди і Ваші Преосвященства запросити до церковної єдності. А що здаю собі справу з того, що не легко перевести таке важке діло, хочу зо свого боку представити те, що вважаю конечною передвступною умовиною до такого поєднання.

Передусім, думаю, треба, щоб ми усі бажали помирнення, треба, щоб того помирнення бажало і духовенство і вірний нарід у всіх наших епархіях. Треба, даліше, про це поєднання молитися, себто треба нам заряджувати такі Богослуження, в яких брало б участь і духовенство і нарід, а які мали б на меті просити у Бога потрібної до помирнення благодаті. Вкінці, треба, щоб ми з обох сторін були готові до потрібних до нього уступок. Коли Євангеліє обов'язує нас відрікатися себе самих до того ступення, що маємо класти й душу, то тимбільше мусимо уступити від усього того, що може бути перешкодою в поєднанні, уступити так далеко, як нам тільки совість дозволяє. Тому, безумовно, треба буде, щоб ми взаємно щиро висказували свої думки і, щиро обговорюючи усі життєві й богословські справи, злучені з поєднанням Церков, шукали дороги до поєднання.

Бажаючи дати нагоду до такого об'єктивного і мирного обговорення, пишу цього відкритого листа та прошу усіх Високопреосвящених і Преосвящених Архієреїв на українських землях висказати свою гадку в цій справі.

Львів, 30. грудня н. ст. 1941. р.

† АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ в. р.

Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

МІЙ ЛИСТ

ДО УКРАЇНСЬКОЇ ВІРУЮЧОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІІ.

Свого листа до православних Архієреїв мусу доповнити кількома заувагами. Роблю це в цьому письмі до Високостойних Представників української науки, літератури, мистецтва і до суспільних Діячів України та, очевидно, до освіченого і патріотично наставленого Високопреподобного Духовенства — в переконанні, що інтелігенція всіх віроісповідань має важкий голос і в церковних справах, бо є завжди провідною верствою суспільності.

Прикро мені, що я змушений сказати дещо про себе самого; — мущу доказати, що, пишучи цього листа, не можу мати ніякого особистого інтересу. Я сповняю тільки обов'язок українського патріота.

Ясна річ, що греко-католик не може стати Київським Митрополитом. А я не маю ні бажання цього достоїнства, ні фізичної змоги бути в Києві. Незабаром починаю 78-ий рік життя. Недугою хронічного запалення суглобів від 12-ти літ прикований я до крісла, без змоги стати на ноги. Недуга позбавила мене майже всієї влади в правій руці, а кілька разів у році, і то за кожним разом через кілька тижнів, я зовсім позбавлений влади і в лівій руці. Київський Митрополит мусить бути вибраний із православних або автокефальних Архієреїв чи священників. Коли б він був з'єдинений із Вселенською Церквою, всі ми, греко-католики, підлятали б йому і я перший радо піддався б його верховній владі.

Та повна злука греко-католицького і українського православних віроісповідань — це справа хіба дальшої майбутності. Вона стала б можливою тільки після довгих обосторонніх зусиль, щоб до себе наближуватися і взаємно себе пізнавати. А зближення і взаємне пізнання необхідні до осягнення національ-

ної єдності. Те зближення може колись довести до з'єднання, але мусить передусім усунути взаємні роздори і ненависті, які спричинюють, що українці українцями ворог. І ті з нас, що бажають колись єдності, і ті, що її не бажають, — всі почнімо працю над помиренням. На такому остаточному помиренні багато скористає увесь український народ, а на повному з'єднанні скористають більше православні ніж ми, греко-католики.

З притиском стверджую, що поєднання зі Вселенською Церквою не спричинює ніякої потреби відрікатися якогось звичаю, передання чи обряду Православної Церкви. Українська Церква нічого не втратила б із тих дідів чи вартостей, які з неї роблять для українців цінну, святую національну пам'ятку минулих, а зискала б пребагато дідів і сил, які випливають із зв'язків з усіма віруючими християнами цілого світу. Ми, названі греко-католиками, вважаємо себе самих і в обрядових молитвах називаємо себе православними. Маємо ту свідомість, ту певність, що ми не затратили ні одної цінної пам'ятки минулих і нічого не втратили з святого передання нашого Великого св. Володимира. Струя того передання перейшла до нас через царгородських патріархів Іоана Векка і Йосифа та наших митрополитів Ісидора і Григорія чистішою і повнішою від тієї струї передання, що дійшла до наших братів над Дніпром через Нікона і московський Синод. Порівняйте наші православ'я, церкви, духовенства, життя релігійне і національне, порозуміваймося, — може переконаєтеся, що мої твердження правдиві. Низкою малих змін, а в останніх часах рішенням Апостольського Престолу ми вернулися в обрядах Літургії до звичаїв нашої Церкви XVI і XVII століття, які були звичаями Київської Церкви.

Брати, Панове, — у Вас, світської української інтелігенції, святе передання чистіше ніж те, що його черпала Україна зі шкіл, ведених петербурзьким Синодом. Ваше православ'я ближче до православ'я широких мас українського народу. Те Ваше православ'я і до нашого ближче. В ньому більше зрозуміння для потреб страждучого від віків поневоленого народу. Хоч би Ваша праця над помиренням й не довела до повного з'єднання, все ж принесе українському народові велику користь, коли хоч у частині причиниться до національної єдності. А кожен патріот українць-самостійник повинен в тому напрямі зробити усе, що може. Сповняючи цей патріотичний обов'язок, і я написав цього листа.

У Львові, дня 3. березня 1942.

† **АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ**
Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

Відповіді на мої листи:*)

**ПРАВОСЛАВНИЙ АРХІЄПІСКОП
КРАКІВСЬКИЙ І ЛЕМКІВСЬКИЙ**

Дня 1. III. 1942. Нр. 2532.

**ДО ЙОГО ЕКСЦЕЛЕНСІЇ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННІЙШОГО АНДРЕЯ,
АРХІЄПІСКОПА ЛЬВІВСЬКОГО, МИТРОПОЛИТА ГАЛИЦЬКОГО.**

Ваше Високопреосвященство, Високопреосвященніший Владико

Ваше звернення до Православної Української Ієрархії є це, чого вже більше як 300 років очікувала наша Церква, Бо не можна вважати за голос правдивих християн безлічі нетолеранційних полемічних творів 16—17 й пізніших віків.

Сьогодні рішається доля Великого Українського Народу. Сьогодні Народ наш прагне, відродивши своє церковне життя, стати могутнім носієм Правди

*) Усі тексти листів-відповідей, які напісли на листи Впреосв.ш. Митрополита передаємо без ніяких змін що до мови, правопису та стилістичного уформування. Ред. АЕВ.

Христової та порядку державного на безмежних просторах східного суходолу. Святиня Софії — Премудрости Божої, що перетривала все, стане фактичним центром цього відродження в Києві — Ієрусалимові землі нашої.

Ваш лист — перше ствердження надійшовшої вирішальної хвилі. Роздор, що в кінці 16. віку був у значній мірі штучно впроваджений неприятелями Української Церкви та Українського Народу, мусить бути закінчений.

З відома свого Кіріарха маю честь повідомити, що з боку православної Церкви, ми намагатимемося усунути всі перешкоди на шляху великої справи поєднання, що спиратиметься на повернення до стану з перед офіційного, у 16 в. розпаду Православної Української Церкви.

Благодарю Всевишнього про благословення нашої святій справі, просимо й Ваших про це молитов.

† **Смирений Палладій**
Архієпископ Кранівський і Лемківський.

**ЕКЗАРХ УКРАЇНИ
МИТРОПОЛИТ ВОЛИНСЬКИЙ І ЖИТОМІРСЬКИЙ**
Дня 16. червня 1942. р.
Нр. 7. КРЕМ'ЯНЕЦЬ

**ЙОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВУ, ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНІШОМУ
АНДРЕЮ МИТРОПОЛИТУ ГАЛИЦЬКОМУ, АРХІЄПІСКОПОВІ
ЛЬВІВСЬКОМУ.**

**ВАШЕ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВО
ВИСОКОДОСТОЙНИЙ І ГЛИБОКОПОВАЖАНИЙ В Л А Д И К О.**

З великою вітхою одержав я Вашого листа з дня 20. січня ц. р., на котрому стоїть Ваш власноручний підпис. Моїм бажанням вже давно було — побачити Вас, але не судилося. Коли я був у Львові ще презвітером, Вас там не було; коли став я єпископом, прийшлося лічитися зо многими перешкодами до зустрічі з Вами. Одного разу, здається в 1937. р. я був коло Вашої Палати, оглянувши Собор Св. Юра, але з огляду на післяобідний час, побоююся порушити Ваш відпочинок. Нині жалую, що не відважився постукати до Вас, але запізно. Хто знає, чи побачимося і побесідуємо на землі, але там, де будуть вирішені всі наші питання, не буде, гадаю, жодних перешкод для виявлення того, чого бажає душа на землі..... Тепер до листа Вашого.... Я завжди був широким і свободним поглядів на предмети, в розумінні яких многими допускається вузькість і сале преклоніння перед авторитетами. Тому то не тільки як громадянин, але і як богослов, цілком розумію Вас і постуляти Вашого листа лічу можливими до здійснення. Але це можливим було б, коли б нас двох на світі було. Добре пам'ятаю фантазію російського філософа Колойнова про поєднання представників християнських ісповідань перед кінцем світу і думаю, що ця фантазія недалеко відстоїть від дійсності....

Коли тільки перешкод було до простого вчинку побачитися з Вами, то уявіть собі, скільки їх може бути в такому важному ділі, як поєднання віровизнань поміж собою. Ці перешкоди криються в минулих віках, як знаходять собі поживу і в сучасності..... Історія, політика, егоїзм, індивідуалізм і багато усяких ізмів, від котрих стільки нещастя на землі, от ці перешкоди, що не будуть, напевно, ізжити до кінця світу, а вони то і не дадуть можливості поєднання християн між собою на землі. Пригадайте собі, Владико, відношення між собою святих Іоанна Золотоустого і Єпіфанія Кипрського. Обидва були святими і прозорливцями, а не стало їх на то, щоб побачитись і в спільній бесіді порозумітися і вияснити все, що їх розділяло. Коли так були успосіблені святі

мужі, то що вже й говорити про грішних. От і ми тут, на Україні ніяк не можемо дійти до згоди, хоч і хотілося б. Я два рази бесідував з своїм сином по монашеству, а потім своїм вікарієм у Луцьку, щоб дійти до порозуміння. Уви! Бін відповів мені, що йому не вигідно бути з мною, бо для нього липківщина — це найсправедливіше православ'я, а липківці — найкращі християне, а крім того і так зване свідоме громадянство ставиться до мене негативно за моє ніби москвофільство. Скільки я не доводив йому, що цього у мене зовсім не має і що Москва не дає жодних таких традицій, які б усміно виливали на українців, бож все, що має московське православ'я, походить з Києва, який дав Москві митр. Кирила, св. Петра і Степана Яворського і цілу низку святих і вчених, та де там.... Ото ж то, коли батько з сином не можуть зговоритися для користі однієї св. Церкви, то що вже й говорити про об'єднання всіх Церков? Спминаю, як в 1927. році я бесідував з царгородським патріархом Василиєм III. про скликання Вселенського Собору. „А чи може — запитав я його — відбутися той Собор без Єпископа Римського?“ „Так — відповів мені патріарх, я розумію вас і перед Собором, коли доживу до того, поїду до Риму, упаду на коліна перед Паною і скажу йому: „Брате, покинь свої облуди і прихось, щоб заняті на Соборі своє місце“. „А коли й Пана заговорить про якісь облуди, що тоді?“ запитав я. Відповіді не було, але стало ясним, що Єпископ Римський ніколи не буде головувати на Вселенському Соборі, та й Собору того, може, не відбудеться на землі....

Вибачте, я завжди мислив ясно і просто і висловлювався відверто. Вповні співчуваю Вам і боюся, що доставлю Вам цими рядками навіть біль душевний, але волю сказати Вам правду, ніж приводити глибокі думки і посилатися на авторитети. Хто знає, може і потрібна на землі ота різногосиця і в релігійних поглядах, бож не дармо кажуть, що красота заключається в різноманітності. Як пророцтво св. Ісаїї, що вовк і ягнятко будуть пастися разом, і лев як віл, буде їсти солом (65, 25) не може здійснитися на землі, яка за гріхи людей страждає, а здійсниться в будучому віці, так ті гріхи не дають можливості і релігійного поєднання, щоб для віруючих на небі відкрилася вся красота і велич того єднання, про яке говорив своїм ученикам Божественний Учитель на прашальній бесіді.....

Цілком погоджуюся з Вами, що нам треба усердно молитися про поєднання наше і шукати дороги до того поєднання, а Господу одному відомо, коли наші молитви і шукання будуть мати добрий наслідок. Здається що такі до скінчення віку не відбудуться це поєднання, бо коли не зєднала, а ще й поділила нас така страшна біда, як панування жадливої безбожної влади, то що може змінити натуру людську?.... Страшні картини апокаліптичні здавалися нам якимись видуманими, поки ми самі не пережили їх в часи більшовизму і комунізму. А коли пережили, то можемо бути певними, що весь апокаліпсис — прийшла дійсність для церкви і світу. Що ж тоді може вказувати нам на можливість поєднання нашого? Може і поєднаються при кінці світу поодинокі особи, як про то прорік Соловйов.... Таким чином теоретично я цілком допускаю наше поєднання, бо ніщо не може перешкодити тому в думках, але практично це поєднання могло би здійснитися тільки тоді, коли не буде гріху і шкідливості людської природи. Тільки Всесильний може всемілостиво дати нам чудо поєднання, про що можемо молитися....

Висловлюючи велику пошану Вашій Достойній Особі

зістаюся ВАШОГО ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВА усередний слуга

† Олексій

Екзарх України, Митрополит Волинський і Житомирський
Священно-Архимандрит св. Успенської Почаївської Лаври.

Прага, квітень, 1942. р.

До Його Високопреосвященства Митрополита Андрея Шептицького

ОДВЕРТИЙ ЛИСТ

ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННИЙШИЙ ВЛАДИКО!

По думці Вашого листа, виданого в березні ц. р., що українська інтелігенція має висловитися в справах зєднання українських церков, беремо на себе сміливість забрати голос, щоб висловити де-котрі погляди тієї частини православної інтелігенції, котра є поінформована в справах віри і не є байдужа до форм, в яких має відродитися наша православна Церква.

Справа церковної Унії є ще занадто знана майже усім верствам нашого народу, як недавня помірно й досить визначна доба нашої історії. Треба одверто признати, що ця доба є одною з найсумніших в нашій минувшині й що до кількості сліз та прокльонів спричинених нею — то до неї можна прирівняти хіба добу панщини. Цього доказом є уся наша досить багата епічна література, в якій в тій чи іншій ролі фігурує Запорожська Січ. Не заперечує цього й наша історична література. Тому пропаганда церковної унії мусіла би в першу чергу якось розрахуватися з цим чинником, яким безперечно будуть по-слуговуватися оборонці православ'я.

Далі по думці усіх пропагаторів унії — ця остання не має бути зєднанням обох українських церков — греко-католицької та православної в той спосіб, що обидві підуть собі на зістріч до півдороги, але навпаки, що має бути **приєднання** української православної церкви до церкви **вселенської**, як це одверто сказано у Вашому, Владико, листі. Одже приєднання до церкви **римокатолицької**, експонентом якої на Сході Європи усе було польське католицтво. Як воно репрезентувало римську церкву — цього свідками є безліч пам'яток подвижів христолобного польського духовенства — зруйнованих, замкнених та перероблених на польські костілки православних церков на Холмщині та Волині в рр. 1937—38. Цих пам'яток так багато, що не аж примусило Вас, Владико, піднести свій голос в обороні нечуваного на ХХ. вік переслідування православ'я одвічним його ворогом — польськими ксьондзами. А Апостольський римський престол у своїй християнській ревності пішов так далеко, що в особі своєї офіційного представника — варшавського нунція **порадив** Вам, Владико, гамувати Вашу вірцево-шляхотну оборону покривджених братів.

Усе вищесказане є реальні об'єктивні факти, котрі ніяк не сприяють пропаганді унії на українських терені — вже занадто яскраво вмістилася римська церква у свідомості православних українців. І перед тим ніж закликати їх до **приєднання** до **вселенської** (римської) церкви, пропагатори унії мали би працювати, щоб повищі крикливі факти бодай зм'ягчити якимось іншими вчинками й потягненнями.

Повідомлення, що грекокатолицька церква **вертається** назад у своїх обрядах до текстів „першого уніята“ — Ісидора мали би православним українцям замінювати й збудити в них більшу охоту до унії, але це якраз не імпонує так само, як і сталі закиди, що українське православ'я має забагато московського намулу. Коли порівняємо це наше православ'я з церквами східними, котрі не були під московським впливом, то переконаємось, що той намул не такий уже страшний, і позбавитись тих чисто зовнішніх обрядових незначних подробиць буде багато легше, ніж грекокатолицькій церкві відкинути такі характеристичні для усієї римокатолицької церкви прикмети як цілібат та багато іншого. Це зрештою внутрішня справа обох церков і сутевого значіння для унійної акції не матиме.

Православна інтелігенція мусить сказати своє слово, своє пояснення простому народові зокрема, що до з'єднання зі „вселенською церквою“. Ми не можемо й не сміємо закривати очей перед фактами в церковній історії. Якраз ті факти свідчать, що до Х. стол., як і в добах вселенських соборів римський патріарх уважався лиш одним зі вселенських патріархів, рівним з іншими. І коли у Х. стол. відколовся від дійсної, по тодішнім і теперішнім поняттям **соборної** церкви — то з ним не пішов ні один з тодішніх вселенських патріархів, чотири з них залишилися вірними традиціям та постановам якраз вселенських соборів. І коли ці останні припинилися, то, ні один зі вселенських православних патріархів не відважився завести якусь новоту, котра би не була ухвалена всіма останніми. Нотомість римський патріарх, порвавши зв'язок із іншими в тій самій мірі як і римська апостольська церква, допустив цілий ряд новот, як догматичних так і обрядових навіть уже не питаючись думки інших патріархів і між іншим ту новоту, що проголосив, наче б від його відколовся **чотири** вселенських патріархи, і тому він один являється вселенським патріархом. Таке то трактування цього питання явно перечить духу історії і з ним ні в якому разі не може погодитися православна інтелігенція, бо вона має всі підстави бути переконаною що українська православна церква ніколи не відділялася від вселенської православної східної церкви, тому й нового якогось з'єднання не мусить шукати. Бо в розумінні всіх православних вселенської церквою є та більшість (чотири вселенських патріархи), яка лишилася вірною усім постановам вселенських соборів а не та меншість (один римський патріарх), що не хотіла бути рівною з останніми в духу соборів і від них відійшла як в догматах так і в церковній практиці.

Грекокатолики цією свідомістю історії у православних цілком нехтують і закликаючи до „з'єднання“ з римською церквою обіцяють, що їм будуть по-лишені усі обряди й інші особливості православної церкви. Ці обіцянки були колись дані нашим православним предкам, коли їх насильно притягали до унії на всіх просторах Правобережної України. Коли б вони були дотримані, то пощо й куди б вертались сьогоднішні грекокатолики зі своєю обрядовістю й богослужбовими текстами, про такі так старанно подаються вістки? Але припустім, що в наших сьогоднішніх обставинах дані православних за „з'єднанням“ обіцянки католики дійсно щиро би хотіли дотримати. Чому однаке католики думають, що православні такі наївні й такі церковно неграмотні, що їм цілком вистарчить, коли їм полишать їхні обряди й що вище них думка й сумління православ'я не сягає? Чому католики не хочуть усвідомити, що з багатьма найновішими догматами римської церкви, що не мають ґрунту ані в Св. Письмі ані в Св. Переданні — якраз не може погодитися сама психіка православних? Що практики католицької церкви-держави на протязі її історії сильно хитають уявою православних про непогрішність. Питання цього характеру не мали б чіпати саме пропагатори унії, бо вони розявляють пристрасті з обох сторін, нікого ніхто не переконає й до порозуміння і спокою, якого так потребує український нарід, це не наближає.

В свійому листі Ви покажете, Високопреосвященніший Владико, на великі користи, які православні придбали б від приєднання до римської церкви й задуєте про ті різні сили якими диспонує ця остання й які могли би стати в пригоді при відбудові української церкви. Що-до користи взагалі, то вони є дуже неясні і спірні. Що-до сил, котрі є в розпорядженні католицької церкви, то вони завжди працювали на некористь православ'я, інколи прикриваючись різними християнськими гаслами а частіше цілком одверто, навіть брутально. Приклад — практика з православним населенням бувшої Польщі за благословенної толеранції римської курії. Ці сили й тепер заворушилися в нації, що в хаосі й пустелі духовного життя на Україні, котрі створили більшовики,

можна буде дещо придбати й для католицької церкви. Таке поступовання по відношенню до нещасної української православної церкви, вважаємо недекларним і дуже далеким від засад християнської моралі. Зараз на Україні йде о те, щоб відродити в людей релігійні почуття взагалі, нагадати їм про силу, яку дає молитва й єднання з Богом, дати їм вчасну духовну підтримку й потіху, яку може зорганізувати лише Христова Церква. А для успішної праці й скорішого досягнення мети є найкраще використати те коріння, що в народі ще залишилося, будувати на тих фундаментах, що приховані під руїнами знищеної більшовиками церкви. І тут саме була б найкраща нагода іншим християнським церквам прийти православним на поміч і не дуже показувати на зовнішній інтерес в тім, чи ця поміч буде дуже дорого наперед заплачена тою чи іншою формою „з'єднання“. Інакше кожна така „поміч“ внесе до нашої церковного безладдя ще більше жалісного ферменту й до втомлених, виснажених грудей борців за відродження українського православ'я засіє ще й отірення з враження, що де-котрі приятелі, прикриваючись іменем Христа хотять використати хвили їхньої слабости й одчаю, щоб відірвати від них тих вірних, що поволи вертаються до християнської свідомости. Розуміється, що вирішувати питання взаємовідносин нашої православної церкви з іншими церквами або лише їх обмірковувати є компетентні лише наші православні ієрархи. Підносимо свій голос лише тому, щоб ці наші ієрархи знали, що в своїй діяльності на відновленні нашої православної церкви та в захисті її чистоти й звичаїв вони можуть завжди опиратись на нашу віруючу інтелігенцію. Кожна небезпека, яка нашому православ'ю загрожує розворушить приспану активність нашої інтелігенції й вона буде завжди готова дати несвідомому простому народові відповідні пояснення.

Бо український нарід видав багато мучеників за чистоту й непорушність православної віри в добі страшних переслідувань за першої унії ще більше борців впало за віру Христову за доби більшовицького божевілья. Видасть він і надалі певних оборонців прадідівської віри й традиції котрі будуть тим завзятіші, чим більше будуть наступати на православ'я його зовнішні вороги.

Але щиро приєднуємося до Вашого, Високопреосвященніший Владико, бажання працювати для якнайбільшого порозуміння й згоди між церквами грекокатолицькою й православною в дусі християнської любови в твердій надії, що Ви своїм високим авторитетом забороните, аби деякі гарячі пропагатори унії допускались в своїй ревности й відданости Риму вчинків, які б нагадували добу трагічного релігійного розбиття українського народу й боротьби за унію в XVII. століття.

(Підписи)

Мої відповіді

І. ЯКЕ МОЖЕ БУТИ З'ЄДНАННЯ?

На Вашого відкритого листа відповідаю коротко: Виходите, Панове, зі становища, що я тільки міг мати на думці таке приєднання укр. Церкви до католицької, яке рівнялося б цілковитому підчиненні. Так не є. Поодинокі церкви, лишаючися у зв'язку зі всіма іншими церквами Заходу, можуть заховати дуже далеко йдучу автономію, яку можна назвати автокефалією, бо є цілковитою відсутністю тієї залежності, яка підчиняє поодинокі єпархії патріархату під власть патріарха. І в нашій гр. кат. Церкві митрополит установляє єпископів та ніяке дисциплінарне право латинської Церкви нас не обов'язує.

Хоч у свійому письмі до православної інтелігенції говорю передусім про порозуміння, яке не було би злукою в одну Церкву, — а таку злуку вважаю можливою тільки колиш після довгих обосторонніх зусиль до єдності, — то,

говорячи принагідно про ту злуку, старався я справу так представити, аби ясно виходило, що не тільки ми, греко-католики, не маємо ніякої волі старшувати і накидатися нашим братам, але навпаки, ми готові навіть з власною страгою їм підчинитися, так що й повна злука двох укр. віроісповідань виглядала би так, що радше треба б говорити про підчинення греко-католиків під власть київського патріарха. Очевидно, до такого приєднання ми ставляємо умову, щоби будучий київський патріархат прийняв Вселенську Віру, себто православ'я перших сімох Вселенських Соборів доповнив рішеннями Вселенських Соборів від X. ст. до найновіших часів.

На інші труднощі, піднесені Панами в листі, відповідаю довшим письмом, якого не маю змоги печатати.

II. ЧИ ПОСТУПУВАННЯ РИМСЬКОЇ ЦЕРКВИ КРИВДИТЬ НАС?

У своєму письмі з квітня 1942. р., Ви, Панове, помістили твердження яке мушу спростувати. Твердите, що Ап. Престол через Варшавського Нунція порадив мені гальмувати свою оборону покривджених братів православних на Холмщині і уважаєте цю подію за доказ, що „експонентом римської Церкви на Сході Європи було завжди польське католицтво” та що „воно репрезентувало Рим. Церкву, переслідуючи православних і руйнуючи їх церкви”. Супроти того твердження мушу заявити, що ніяким актом, ні безпосередньо, ні через Варшавського Нунція не відзивався Ап. Престол до мене в справі моєї оборони православних і з ніякої його заяви не можу судити, що могого поступування не одобрив. Тому не бачу причини, яка могла би Панів наклонити польську владу (нецерковну) уважати в справі переслідування православ'я експонентом римської політики супроти православ'я, а не радше прилюдно заяву церковної влади гр. кат. Церкви. Церковна влада польська, хоч, може, користалася, перебираючи православні церкви, не видала однак ніякого осуду в тій справі. І, здається, перебрала лише такі церкви, які давно були латинськими костелями. Це пишу, не щоби боронити латинську єрархію, чи польський уряд, але для об'єктивного представлення.

В своєму письмі про переслідування православних, приписав я його секті масонів, яка завсіди рада компромітувати церковну владу. Пізніше мав я нагоду переконатися, що моє твердження більше відповідало дійсному станови речі, ніж я це знав, пишучи цей лист. Помиляється, Панове, приписуючи переслідування православних в Холмщині і на Волині Ап. Престолом. І на своє твердження не могли б Ви знайти ніякого доказу. З цієї помилки не роблю я Вам однак ніякого закиду. Але звертаю Вашу увагу на ці події і Ваш суд про них, щоби вказати на цю обставину, що, може, не раз судите про поступування Рим. Церкви під вражінням того, що про Неї говорять або пишуть вороги християнства, якими є масони, або вороги кат. Церкви, а не приймаєте того, що про Рим. Церкву і її вплив на нас говорять Вам українці, яким не можете нічого закинути зі становища укр. патріотизму.

Не хочу робити ніяких закидів, але не можу здержатися від уваги, що ми, греко-католики, мали би, може, більше права до того, щоб Ви вірили нашим словам, ніж ті, яким не раз вірите. А це говорю, не щоби „поставити на своїм”, але щоби Вас переконати, що може не всі Ваші відомості про Західну Церкву є оперті на глибших дослідках.

Щодо нас греко-католиків, то без власної хвальби мусимо піднести, що від 300 літ справа з'єднання церков є головним предметом так найповажніших дослідів наших учених як і найгорячіших побажань наших патріотів. Навіть у випадку, якби в історії ми одні були винні всьому тому, над чим висказуєте такий глибокий жаль, то ще наші змагання і бажання церковної єдності заслуговували би з Вашої сторони бодай на об'єктивний розгляд наших тверджень.

III. АРГУМЕНТИ З ІСТОРІЇ.

У своєму письмі опирається, Панове, передусім на свідостві історії. Мені здається, що коли бажало розуміння і згоди поміж різними укр. віроісповіданнями, то, може, ліпше було би лишити на боці аргументи з історії. При кожному помиренні, навіть тоді, коли цілком не йде про злуку і приєднання, муситься на першому місці сказати з обох сторін: „Забудьмо”! А Панове воліли б сказати: „Ми вам не забудемо”! Хоч такий вступ не заохочує до дальших старань про помирення, не беру однак цієї відповіді так трагічно, коли з Вашого письма довідуюся, що йде про історичні факти з початку XVII., а навіть і з X. ст. Бо не можете, Панове, на серію робити нас відповідальними за ті факти. Хоч не радо, але по Вашій волі діткнуся і історичних подій.

На вступі дозвольте однак на дві уваги:

Історію Берестейської Унії знаєте, Панове, з письм істориків, які усі, або майже усі, були не тільки засадничими ворогами з'єднання церков, але й ворогами укр. народу. Коли мусите поправляти їх тези щодо укр. народу, Запоріжжя, Мазепи, гетьманів, тощо, — то чому не вважаєте потрібним перевірювати їхні історичні твердження про з'єднання церков?

По друге: Якщо маємо ужити історичних аргументів, то уживаймо тільки таких історичних фактів, яких ніхто не може заперечити. В обороні з'єднання церков наведу таку подію: Ціла єрархія київської провінції, до якої належала Україна і Біла Русь, на Соборі в Бересті Литовським постановила була зірвати з царгородської церквою і з'єднитися з Ап. Римським Престолом. Панове є тої думки, що „вирішувати питання взаємновідносин православної церкви з іншими церквами, або лиш їх обмірковувати, є компетентні лише: православні єрархи”. (З. ст. 5. ал.). Якби єрархи київ. провінції були мали в XVI. ст. інтелігенцію, вірну тому принципові, то історичні події зв'язані з Берестейським Собором були б розвинулися по іншій дорозі. Коли ж, Панове, принцип цей примінюєте до єрархів XX. ст. і до себе, то чому не примінюєте його до єрархів київської провінції в XVI. ст.?

Що єрархи поступали тоді по внутрішньому переконанні й не улягали чужим намовам, найліпше це доказує та обставина, що єпископи львівські і перемиські відступили від рішення своїх товаришів на Берестейському Соборі.

Історичні події X. ст. що їх, Панове, наводите, не є історичними фактами і такими їх не визнаю. Твердите, Панове, що в часах перших сімох Соборів римський патріарх уважався за звичайного вселенського патріарха і був рівним з іншими. Дозвольте, Панове, увагу, що вселенський патріархом називався тільки один, царгородський, а решта, себто александрийський, антиохський і римський ніколи не уживали цього титулу і фактично ніяка патріарша власть не розтягалася на цілу Церкву. Рим. Архієрей, не як патріарх Заходу, а як Римський Архієрей і наслідник Петра, не тільки, що сам собі приписував владу над іншими, але ті інші йому ту владу признавали. Я можу навести багато випадків, де Рим. Архієрей складав з престоло і царгородського патріарха. Багато є теж випадків, де царгородські патріархи відкликувалися до Риму, як до найвищої інстанції. А чи знайдете, Панове, які тексти, що доказували б, аби котрий з Римських Архієреїв, або взагалі якийнебудь єпископ зах. Церкви визнавав царгородського патріарха зверхником і відкликувався на його рішення? Чи знайдете, Панове, випадок, в якому царгородський патріарх складав з престоло Рим. Архієрея? До Рим. Архієрея відкликувалися Василій Вел. Іоан Золотоустий. Атаназій Вел. А можу навести й уступи з їх творів, в яких вони цілком виразно признають примат судовласті над цілою церквою у Рим. Архієрея.

ЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ.

Відповідаючи на відкритого листа, одержаного з Праги, мушу передусім Ви, Панам, що підписались на цьому листі, подякувати за уступ, в якому, Панове, погоджується на мою думку, що українцям треба якнайближчого порозуміння і згоди між різними українськими віроісповіданнями в душі християнської любові.

У своєму письмі „До української віруючої православної інтелігенції“ нічого більше й не хотів я, як тільки такого зближення і взаємного пізнання. Бо його вважаю необхідним до осягнення національної єдності. Я свідомий цього, що „злука греко-католицького“ і „українських православних віроісповідань“ не справа хіба дальшої майбутності.

Панове звернули увагу головню і лише на те, що зближення і взаємне пізнання може колись довести до з'єднання. Та цілим своїм письмом доказуєте, що з'єднання для українського народу було б шкідливе. Цю шкідливість доказуєте на основі історії. З історії Берестейської унії переходите до історії цілої Церкви від X. ст. та кажете, що „не можете і не смієте закривати очей перед фактами з церковної історії“. Якщо це сказане в такому змісті, що православні греко-католики ніколи не забудуть не тільки того, що сталося в Польщі від Берестейської унії, але й того, що у Візантії діялося від X. ст., то така відповідь на моє простягнення руки до згоди зовсім не заохочує.

Та без огляду на суб'єктивну сторону справи — з чисто об'єктивного становища позвольте мені, Панове, завважити, що хто бажає працювати для найбільшого порозуміння і згоди поміж церквами, той не повинен висувати на перший план взаємні закиди з давньої минувшини. Що діялося тому 300, 800, чи й 900 літ, того уже не змінимо! І коли при чому можна повторити загальнолюдське гасло кожної згоди і кожного поєднання: „Забудьмо!“ то особливо треба виділити його при історичних подіях з X. ст. Якщо ті події мають на українську дійсність у XX. ст. такий могутній вплив, що роблять неможливим усяке релігійне порозуміння, — то неможливе і національне порозуміння українців. Панове кажуть, що найновіші догмати римської Церкви і її практики впродовж її історії є такими, що „питання такого характеру не мали би чіпати саме пропагатори унії, бо вони роз'являють пристрасти з обох сторін“ (стор. 4. 11. стр. згори). Коли в розмові з братами про поєднання чи навіть тільки про порозуміння церков не можна доторкнутися питань догматики і практик католицької Церкви, то про поєднання взагалі не можна говорити. Бо при поєднанні науки і практики обох Церков — то сутєві питання. По нашій думці, гірше роздрязнюють пристрасті, коли порушується питання чи болячки з історії. Чи не так думаєте, Панове? Мені здається, що ті, які бажають порозуміння і згоди (не з'єднання, а тільки порозуміння) мусять про минувшину не згадувати, — навіть тоді, коли їй не хотять її простити. Бо що ж нпр. ми греко-католики з XX. ст. винні тому, що наші предки з XVI. і XVII. ст. завинили? Що ж ми тому винні, що сталося в X. і XI. ст.? Панове, не питаю, чи це справедливе, а тільки чи це психологічно оправдане, коли чоловікові, братові, який приходить до Вас, простягаючи руку до згоди, і тим самим каже: „Забудьмо“ — відповідається: Нам не вільно забувати про події XVI., а навіть і X. ст.! Ми не забудемо того, що сталося на Білій Русі, в Москві, Києві, Візантії... Трудно у такій відповіді знайти заохоту до дальшого, хоч би й як неспілого слова. Але коли обстоюється теза, що національне з'єднання — то для нас безумовний постулат теперішньої хвилі, — а для національного поєднання коначне бодай порозуміння і згода, коли вже з'єднання немислиме, — то все ж таки не треба зражатися навіть упокорюючими відмовами.

Зводите, Панове, справу порозуміння на поле історії. Хоч нерадо, та всетаки зійду і я за Вами на це поле.

Передусім мушу просити прийняти до відома ось таке спростування наведеної Вами події:

Пишете (на 2. стор. 5. стрічка): „Ап. Престол... пішов так далеко, що... через нунція порадив вам (себто мені) гамувати оборону покривджених братів“. Для історичної правди мушу ствердити, що Ап. Престол ніякої інтервенції в справі тієї оборони не зробив, себто нічого не радив мені, нічого не передавав. Й готов би це своє твердження поперти словом честі, або й присягою.

Коли вже маємо говорити про історію, то смію зробити таку пропозицію: Поміняймо усі дрібніші події, які у різних істориків можуть і мусять бути різно наświetлювані, а наводім тільки такі події, на які усі історики мусять погодитися, себто — події загально знані і загально признані, — події ноторійні. Я навіть посмів би таке запропонувати: Якщо йде про історичні події, то нехай обі сторони нанеперед згодяться, що так а так сталося. Відтак, після признання історичної події, будемо її з обох сторін об'яснювати, інтерпретувати, — боронити, чи оскаржувати. Чи годиться, Панове, на таку процедуру? Я готов цілу історію на тій підставі передискутувати, цілу історію візантійської Церкви та Берестейської Унії. Здається мені, що при добрій волі — а мушу признатись, що мимо двох незаохочуючих уступів у листі Панів, ні на хвилю не сумніваюсь про добру Вашу волю, — зможемо таки порозумітися, коли вже про поєднання нема мови...

Наводите, Панове, у своєму письмі деякі події. Та заки на кожну з них зокрема стану відповідати, позвольте мені навести одну лише подію і просити про признання її дійсності та Вашу інтерпретацію. Фактом є, що Берестейську унію заклали усі єпископи київської церковної провінції, до якої належала і ціла Біла Русь. Двох єпископів, львівський і перемиський, цофнулі відтак своє Слово. Від Берестейського Собору усі інші єпископи київської провінції тривали при рішенні цього Собору. Апологію поступовання української єпархії XVI. ст., себто докази, що правильно вона поступила, — (думаю, що вільно її назвати українською, хоч тоді не було ще звичаю уживати терміну „український“ для означення нашої національності) — позволю собі особно представити. Т. зн., не вхожу тепер у питання, чи єпископи мали справедливу причину, так поступити, чи ні. Панове скажуть: „Неправильно поступили“, — але це іншого роду дискусія; сьогодні не входім у це.

Тепер моя інтерпретація історичної події: Коли б єпископат київської провінції мав таких вірних, якими Ви є, Панове, то рішення Берестейського Собору було б принесло Церкви і народові необмежені користі. Бо Ви пишете (5. ст. 17. стрічка згори): „Розуміється, що вирішувати питання взаємодносин нашої православної церкви з іншими церквами, або лише їх обмірковувати, є компетентні лише наші православні єпархи“. Наколи б вірні XVI. і XVII. ст. були своїм єпископам такі послупні, то історія з'єднання церков була б пішла іншими дорогами... Чи годиться на це твердження?

Може дехто з Вас скаже: Єпархи XVI. ст. зрадили православну церкву і заслужили на те, щоб нарід не послухав їх. Тут переходимо на дискусію, яка логічно повинна сідувати після моєї апології; — до цього питання ще вернусь. Очевидна річ, (— між нами неначе такий уклад): Признаючи дійсність події, вільно Вам наświetлювати її, як хочете. Але на ядерний закид даю вже сьогодні ядерну відповідь: Наші єпархи з XVI. ст. не могли зрадити своїй Церкві і вірі, вертаючись до того стану, чи до того православ'я, яким було православ'я св. Отців східної Церкви від Василя В. до Теодора Студита і ще дальше, себто до

православ'я вселенського, або православ'я східного, з'єдненого з Ап. Римським Престолом.

Наведу ще одну подію з історії нашої Церкви: Митрополит Ісидор, якого, Панове, у своєму листі називаєте „першим уніатом“, а про якого я скажу, що був одним київським митрополитом, котрого вплив і значення сягало дуже далеко поза межі його єпархії, і просто єдиним митрополитом київським, якого не може поминути ніякий історик западної Церкви, говорячи про визначних людей XI. ст. — він, Ісидор був прийнятий цілою київською Церквою. І спротив, чи бунт супроти нього зайшов тільки в московській церкві, і то спротив не з боку єпископів, чи народу, а тільки з боку московського великого князя. Чи признаєте, Панове, дійсність цієї події?

А тепер моя інтерпретація: В Україні були ще живі традиції Володимира Великого і тих всіх єрархів, які вводили у книги церковні службу перенесення мощей св. Николая Чудотворця з Мира у Варі. В Україні, так як і сьогодні, розумніші люди бачили тоді, що будучність народу в злуці зі Заходом, бо тільки ця злука всилі відмежити достаточний нарід від сусідів з півночі та північного заходу. Вони розуміли, що тільки релігійна зв'язь може забезпечити на майбутнє зв'язь з культурою Заходу, бо Захід не признає нас як своїх, як довго будемо у віроісповіданні зв'язані з Азією. І не маємо іншого способу нав'язати зв'язі з західною культурою, як тільки за помічю якогось безпосереднього зв'язку, що перескочив би найближчих сусідів зі Заходу. А таким зв'язком може бути тільки релігійна зв'язь.

Я міг би навести і більше подій, що загально признані, з історії Візантії. Але коли, Панове, самі наводите такі факти з церковної історії... „які свідчать, що до X. стол. як і в часах вселенських соборів, римський патріарх уважався лиш одним зі вселенських патріархів рівного з іншими. І коли він в X. стол. відколовся від дійсної, по тодішнім і теперішнім поняттям соборної Церкви, — то з ним не пішов ні один з тодішніх вселенських патріархів. Чотири їх лишилися вірними традиціям та постановам якраз вселенських соборів. І коли ці останні припинились, то ні один зі вселенських православних патріархів не відважився завести якусь новоту, котра би не була ухвалена всіма останніми. Натомість римський патріарх, порвавши зв'язок із іншими в тій самій мірі, як й римська апостольська церква, допустив цілий ряд новот, як догматичних так і обрядових, уже не питаючись думки інших патріархів“. Однією з таких новот було між іншими і само проголошення, що ніби то **чотири** вселенські патріархи відкололися від нього, а не він від їх, „і тому тільки він один являється вселенським патріархом“. „Таке трактування — кажете, — явно перечить духу історії“ (стор. 2—3).

Якби ми були прийняли запропоновані мною принципи, або подібні, Панове були би може інакше схопили, чи представили історичні події. На таке загальне представлення, яке, Панове подаєте, мушу сказати, що цього факту не признаю.

Передусім мушу зауважити, що поділ Церкви на 5 патріархатів, чи радше теорія 5-х патріархів зачалася щойно в VII. стол. Дальше, що ні один з патріархів не називався „вселенським“ крім одного царгородського.

Зрештою візантійська церква не була ніким признана „апостольською церквою“. Бо перший єпископ Царгороду Митрофан є майже легендарною фігурою, а мав жити під кінець III. ст. Дамі треба ще заважити, що антіохенський, александрійський і срусалімський престолі, з котрих тільки два останні були апостольськими престолами, були досить неохоче приневолені визнавати якусь зверхність царгородського патріарха.

А тепер моя відповідь на наведені Папами факти, які я не признав дійсними подіями.

Всі ми, так православні, як і вірні католицької Церкви, визнаємо у символі віри — „єдину, святу, соборну і апостольську Церкву“. А коли є Церква **єдиною**, то цілком правильно розумієте, Панове, коли факт розділення двох Церков не-ясняєте лише так, уважаєте за конечні і одиноко можливі обяснення, що одна від другої, як Панове кажете, — „відкололася“. І я так думаю, і признаю, що так є. Ніколи не можемо представляти тієї справи, як тільки так, що з двох суперечних понять про церкву і з двох різних віроісповідань тільки одно в те, що відкололося і одно те, від котрого відкололося.

Твердите, Панове, що Рим відпав від Царгороду. А ми твердимо, що Царгород відпав від Риму. Доказуючи свою тезу, одна сторона другій **слухності** не признає. Звернім увагу радше на факт, на який всі погоджуємося, що церкви розійшлися, а решту своїх тверджень стараймося доказати. З обох сторін мусимо предложити свої докази і ці докази важитимемо, щоб побачити на яку сторону перехилиться вага.

Скільки ж наведете, Панове, текстів св. Отців, які доказували би, що Царгород уживав якогось судовласть над Римом і всіма западними єпархіями? А ми наведемо Панам, як схочете, навіть й кількост таких текстів, які доказують нашу тезу.

Скільки наведете, Панове, Римських Архієреїв, які признавали би зверхність царгородських патріархів? А ми наведемо Вам принаймні кільканадцять царгородських патріархів, що признавали зверхність Рис. Престолу.

Скільки царгородських патріархів назвете, Панове, що самі собі приписували апостольську власть над цілою Церквою? А ми Панам наведемо кількадесят Римських Архієреїв перед IX. ст., які собі приписували таку апостольську власть.

Скільки наведете, Панове, Римських Архієреїв, зложених з престолу царгородськими патріархами? А ми наведемо бодай п'ятьох царгородських патріархів, зложених з престолу Римськими Архієреями.

Скільки наведете, Панове, випадків, де Римський Архієрей відкликався б до верховної влади царгородських патріархів в справах судових або з просьбою о поміч? А ми наведемо кільканадцять випадків такого відклику, чи прохання у відворотному порядку.

Щодо кожної з наведених точок можна би, а може й треба б правдивих розправ. Позвольте, Панове, що на разі відложимо їх на пізніший час. Маю намір написати історію Царгородської Церкви на основі джерел самих тільки грецьких і візантійських істориків чи письменників; очевидно, може бути тільки мова про ядерне представлення або наведення ряду фактів, чи текстів.

Мушу однак признати, що волів би я уникати всякої дискусії про історію. Я зійшов на неї, повинуючись тільки Вашій волі. По моєму більше матеріалу дає досліджування способу поступування і життя обох Церков, або сказати б **радше**: шукання відповіді на питання, котра з двох церков є подібнішою у своєму житті і поступуванні до Вселенської Церкви перших десяти століть.

Твердите, Панове, що Римська Церква допустилася „цілого ряду новот, як догматичних так обрядових“ і уважаєте то за знак, що Рим відколовся від Царгороду. Об'єктивний дослідник мусів би снитати, чому саме Церква перших десяти століть так боялася усякої новоти, — чому нпр. на Вселенських Соборах поодинокі Архієрей протестували проти нового проголошення якоїсь правди віри, тоді, коли таке проголошення було, як здавалося навіть потрібним для перестороги вірних перед якоюсь новою єресю? Наведіть, Панове, будь ласка, бодай кілька текстів, де якісь церковні Отці або письменники не боялися усякої новоти. (Під

новотою, очевидно, мусимо розуміти якусь нову науку, незгідну з дотеперішнім переданням).

Кажете, Панове, що Римські Архієреї „допустилися цілого ряду новот так догматичних, як й обрядових, не питаючися думки інших патріархів...” (З. стор.).

Якщо йде про обрядові зміни, то запитаю, чи московський патріарх Нікон, або київський митрополит Петро Могила, ці оба великі реформатори обряду і церковного життя, не впровадили ніякої обрядової новоти і чи при її введенні питали хоч би тільки східних патріархів, бо, думаю, що напевно не питали Римського Архієрея? А щодо догматичних новот, то будьте добрі, Панове, наведіть, бодай одну науку, новопроголошену чи здефіновану Римською Церквою, яка була би противна традиції перших десятих століть. Вдоволюся наведенням з Вашої сторони бодай десятих текстів середньовіжних Отців Церкви, або письменників Церкви, які могли би доказати, наче 6 то Церква перших 10. століть учила, що: 1) Нема і не повинно бути з Божої установи зверхного і видимого наставника цілої Церкви. 2) Що Римський Архієрей не є головою церкви і не має ніякого примату стовластя. 3) Що душі померлих не можуть терпіти ніяких кар в чистилищі. 4) Що Божий Син не має ніякої участі в походженню св. Духа, себто що Дух св. не походить ні від Отця і Сина, ні від Отця через Сина.

Якщо Панове маєте ще якісь інші закиди проти поступування Римського Архієрея, то прошу навести ті закиди і докази на них. Щоби улекшити Панам цю роботу, представляю ядерно закиди, роблені Римові царгородським патріархом Керуларієм. Може котрийсь з тих закидів схоче Панове, піддержати.

На вступі однак того, нажаль, досить довгого каталогу мушу перепросити, що мимо волі, я всетаки мусів доторкнутися тих догматичних питань. Оправдуюся тим, що, як кажете, найновіші догми римської церкви, є нібито того роду, що не мають ґрунту ні св. Письмі, ні в св. Переданні і на них не може погодитися сама психіка православ'я. Про ці питання каже, Панове, що вони „роз'яструють пристрасті з обох сторін”. Так говорили ви, Панове, спіраючись на супозиції, що я в своїх письмах мав на думці повне з'єднання церков. А коли в дійсності мав я на думці передусім порозуміння, конечно для національної єдності й тільки в далекій перспективі згадував про з'єднання та коли тепер вже про повне з'єднання не може бути й мови, бо нам, греко-католикам, православні ніколи не забудуть ні своїх, ні закидів візантійської церкви, то може, Панове, за зле мені не возьмете, що з Вашої волі заговоривши про догматичні та обрядові новоти, введені Римом, я мимо волі мусів доторкнутися того предмету, що, як кажете „роз'яструє пристрасті”.

(Далі буде).

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

У СПРАВІ МЕТРИКАЛЬНИХ ПОСВІДОК ДЛЯ РОБІТНИКІВ.

МО. ч. 1148.

Доходять тут вістки, що Отці-Душпастирі, виставляючи метрикальні посвідки для робітників, які виїжджають, або виїхали вже до Німеччини на роботи, жадають за це надто високих оплат, навіть до 20 зол. за одну посвідку. Тому Митрополичий Ординаріат звиває **уже вдруге** Отців-Душпастирів не робити дотичним робітникам ніяких труднощів при видаванні метрикальних посвідок і не жадати за виставлення їх більших оплат, як виносять кошти за друки. Зловживання будуть строго карані.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 12. березня 1943.

ПУБЛИЧНА КАНОНІЧНА НАГАНА.

МО. ч. 1223.

За самочинне шкідливе ділання на шкоду співбрата-священника, а тим самим за важке порушення привілею канону, уділяє оцим Митрополичий Ординаріат **о. Іванові Зрада**, завідателеві Вибранівки, публічної канонічної нагани, л'ягнувши тим чином цей негідний священника поступок. Водночас подається до відома, що згаданий священник, з хвилею одержання грамоти, якою переноситься його з Вибранівки до Станковець (дек. Миколаївського), обложений **суспензою**. Ця суспенза тратить обов'язуючу силу з хвилею впровадження його в урядування на новому місці праці.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 12. березня 1943.

У СПРАВІ ДЕЛЕГАЦІЙ.

Митрополичий Ординаріат поручає поучити вірних, де цього треба, про ось що:

При щорічних візитаціях деканальних мають наші вірні нагоду щиро й отверто висказати перед о. Деканом свої потреби, прохання чи зажалення. О. Декан поінформований відси про всі справи парохії. Й тому то, коли приходить до Митрополичого Ординаріату яка справа, відсилається її звичайно до провірення о. Деканові. Через те й прилюдно вказано річю є звертатися вірним у трудних і пиркрях справах в першій мірі до свого о. Декана. Вислати письма просто до Владика-Митрополита, без відома й думки о. Декана, є тому неспорядно, бо всеж-таки відсилається відтак справу для засягнення опінії о. Декана, а це забирає чимало часу.

Помиляються вірні, коли думають, що найскорше й найлекше буде полагоджена їх справа, якщо вишлуть до Львова делегацію. Депутація може осягнути стільки саме, скільки осягнути може їх письмо, вислане до М. Канцелярії, — а письмо можна вигідніше і таньше вислати. Тільки в дуже виїмкових справах була б оправдана делегація.

Якщо Владика-Митрополит потребує яких інформацій з парохії, то посилає по них о. Декааа на місце. Це є правильна дорога до полагодження справ.

Коли парохія опорожниться, старається про неї звичайно більше священників, а Владика-Митрополит вибирає з них того, що є там найвідповідніший. Це Богом дане йому право; на це й с. Він знає своїх священників і за все відповідає перед Богом. Просити можна всім і за всіх, але вибір треба полишити Владикі і вибраного священника треба прийняти як післаного від Бога. Священники, що стараються про парохію, мають доступ до свого Владика чи то безпосередньо, особисто, чи то посередньо, за помічю письма. Отже не потребують до цього ніяких депутатів, особливо ж таких, де то парохіяни „тільки цього одного собі бажають, а іншого не хотять”. Бо це є вже перевернений порядок, — не диктат, що касує право Владика-Митрополита. А на священника спадає тоді підозріння, що це він вислав делегацію; — такою дорогою душпастирі до свого стада не входять!

Прив'язання парохіян до своїх душпастирів є гарною прикметою, але й до свого Владика-Митрополита треба мати повне довір'я, що у всьому, що він робить, хоче якнайліпше послужити своїм вірним.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 20. березня 1943.

**REGIERUNG
DES GENERALGOUVERNEMENTS
DER STAATSEKRÄTÄR**

Akt. Z.

Krakau, den 30. März 1943.

An den

Herrn Metropoliten der griech.-kath. Erzdiözese Lemberg,

L e m b e r g
Str. Georgsplatz.

Betr.: Unterabteilung Kirchenwesen

Hier: Anerkennung der ukrainischen Feiertage
in Generalgouvernement

Die endgültige Errettung Europas vor der bolschewistischen Gefahr erfordert auch den Einsatz aller Kräfte der ukrainischen Bevölkerung im Generalgouvernement. Die Sicherung der Ernährung sowie die Steigerung der Produktion ist von entscheidender Bedeutung. Hinter diesen Erfordernissen müssen alle anderen Erwägungen zurücktreten. Auch die bisherige Regelung des Feiertagsrechts kann in den durch den Erlass vom 5. April 1941. gezogenen weiten Grenzen nicht aufrechterhalten werden. Vielmehr muss die Zahl der Feiertage, an denen die ukrainische Bevölkerung das Recht auf Arbeitsruhe hatte, entsprechend der im Reich schon seit längerer Zeit getroffenen Regelung erheblich eingeschränkt werden.

Mit Befriedigung habe ich feststellen können, dass die griechisch-katholische und die orthodoxe Kirche auch in dieser Frage den kriegsbedingten Notwendigkeiten Rechnung tragen und einer Beschränkung der kirchlichen Feiertage grundsätzlich zugestimmt haben. Ich betone nochmals ausdrücklich, dass die nur für die Dauer des Krieges getroffene Regelung keinen Eingriff in das kirchliche Feiertagsrecht darstellt, sondern lediglich das Recht der Bevölkerung auf Arbeitsruhe an diesem Tagen mit Rücksicht auf den notwendigen Arbeitseinsatz Einschränkungen unterwirft.

Im einzelnen ordne ich unter Aufhebung meines Erlasses vom 5. April 1941. über die Anerkennung ukrainischer Feiertage im Generalgouvernement folgendes an:

- 1.) Angehörige der griechisch-katholischen und der orthodoxen Kirche sind an folgenden Tagen von der Arbeit freizustellen:
 - a) 7. Januar Weihnachtsfeiertage (Risdo Chrystowe),
 - b) 8. Januar Weihnachtsfeiertage (Sobor Pretschystoji Bohorodytzi),
 - c) 19. Januar Theophanie-Gotteserscheinung (Bohojawlenja Hospodnje),
 - d) Ostermontag (Switlyj Ponedilok),
 - e) Pfingstmontag (Preswiatoji Trojtzj).

Sofern im Einzelfall einer Freistellung von der Arbeit an diesen Tagen staatswichtige Gründe entgegenstehen, ist der Behördenleiter oder Betriebsführer berechtigt, eine abweichende

Regelung zu treffen. Er kann insbesondere die Freistellung auf bestimmte beschränken.

- 2.) An den unter Ziffer 1.) genannten Feiertagen können Betriebe und Geschäfte, deren Inhaber der griech.-katholischen oder der orthodoxen Kirche angehören, geschlossen gehalten werden, sofern nicht der Kreishauptmann (Stadthauptmann) in Einzelfall aus einem dringenden Bedürfnis die Offenhaltung anordnet.
- 3.) An allen anderen Feiertagen haben die Angehörigen der griech.-katholischen und der orthodoxen Kirche im Generalgouvernement wie an Werktagen zur Arbeit zu erscheinen. Im Einzelfall kann der Behördenleiter oder Betriebsführer auf besonders begründeten Antrag Ausnahmen zulassen. Geschäfte und Betriebe sind offenzuhalten.
- 4.) Den Angehörigen der griech.-kath. und der orthodoxen Kirche bleibt es unbenommen, an kirchlichen Veranstaltungen ausserhalb der Arbeitszeit teilzunehmen. Gegen die Veranstaltung von Gottesdiensten für die Schuljugend vor Beginn des Unterrichts ist gleichfalls nichts einzuwenden.
- 5.) Die Landbevölkerung hat auch an den unter Ziffer 1.) genannten Feiertagen wichtige Arbeiten, insbesondere die Frühjahrbestellung und Ernteeinbringung durchzuführen. Kirchliche Feiern sind in dieser Zeit für die Landbevölkerung daher auf die frühen Morgen- oder späten Abendstunden zu verlegen, sodass die notwendigen land- und forstwirtschaftlichen Arbeiten keine Beeinträchtigung erleiden.

Ich bitte die Geistlichen Ihrer Diözese unverzüglich von diesen Anordnungen zu unterrichten und sie zur genauen Innehaltung der gegebenen Vorschriften anzuhalten. Darüber hinaus wird es eine wichtige Aufgabe Ihrer Geistlichkeit sein, in der Bevölkerung nicht nur das nötige Verständnis für die Notwendigkeit der getroffenen Regelung zu erwecken, sondern sie auch auf die sittliche Pflicht, alle Kräfte zur Steigerung der kriegswichtigen Produktion anzuspannen, immer wieder hinzuweisen.

B ü h l e r.

M. O. ч. 1556.

Повище письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

M. O. ч. 1649.

У СПРАВИ ВІЗВАНЬ ДУХОВНИХ ДО ПОБОРУ.

Подається до відома, що силою зарядження Уряду Дистрикту Галичина (Thelegrafische Weisung des Chefs des Amtes vom 6.4. 1943) духовні не мають бути потягані до поборової Комісії, тим самим не мають обов'язку перед нею особисто зголошуватися.

Від Митрополичого Ординаріату.

Львів, дня 15. IV. 1943.

ХРОНІКА

ІМЕНУВАННЯ

о. Др. Глінка Лев — віцеофіціалом Церк. Суду. І. інст.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ.

- о. Дякон Роман у Кропивнику, дек. Калуського.
- о. Др. Максимець Волод. у Семигинові, дек. Любінецького.
- о. Тиховський Лев у Богатківцях, дек. Зарваницького.
- о. Журовський Василь, в Убині, дек. Милатинського.
- о. Табінський Петро у Старому Селі, дек. Винницького.

ПОМЕРЛИ

- о. Коструба Теофіл, ЧСВВ. — 4. III. 1943. у Львові.
- о. Пилипець Петро, парох Підлісок, дек. Яричівського 13. III. 1943.
- о. Дзерович Юліян, Поч. Крилош. М.К., Професор Богосл. Академії у Львові — 8. IV. 1943. у Відні.

Їх душі поручається молитвам Духovenства АЕпархії.
Імена їх вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

ПОСЛАННЯ ПРО ПОЧИТАННЯ І ПОСВЯТУ СЕБЕ ПРЕЧИ- СТОЇ БОГОРОДИЦІ.

У нашому обряді віддає св. Церква Пр. Д. Марії найвищу честь, після тієї чести богочитання, що належить Всев. Богу в Трійці єдиному. Почитає Пр. Діву вище усіх патріархів, пророків, вище Апостолів і всіх Святих, а навіть вище Безплотних Сил Небесних. Тому вже Отці Церкви шукали способу, як учинити це почитання Пр. Богородиці якнайусильнішим і якнайбільше відповідним усім потребам людей. Тому то крім усіх празників в честь Богор. й усіх, таких численних і таких зворушливо гарних молитов, якими умн і серця людей звертаються до тієї Небесної Матері, забажали вони почитати Преч. Діву і нелітургійним культом, себто культом, що виходить поза рами літургійних молитов Церкви. Таким культом являється присвячення Богородиці цілих місяців в році. Таке почитання не відповідає первісній обрядовій думці, котра присвячує Богородиці поодинокі дні, празники і молитви без огляду на місяці, в яких припадають. Виразно зазначену волю цілий місяць, — місяць серпень — посвятити Богородиці маємо в установі перед- і попразденства Успення. Бо родом передпразденства цього свята є піст, яким мають вірні приготувитися на цей Богородичний празник. А хоч попразденство Успення не могло, по обрядовим звичаям нашої Церкви, продовжатися два тижні, то, установою особного Богородичного, меншого празника Богородиці: „Положення чесного Пояса” виразно назначена думка продовжати хоч би й необрядовими молитвами попразденство аж до кінця місяця. Ця думка візантійського обряду ще з-перед віків відповідає пізнішій, але тотожній практиці посвячувати місяць травень культові Богородиці. Ця практика приймається у нас так загально, що можна сказати, що ціла наша Церква придержується їй. Без ніякого досі рішення церковної влади, на підставі бажання самих вірних, заводиться по парохіях звичай через цілий місяць травень відправляти якусь Богослужбу, посвячену Марії, яку обряд дозволяє відправляти поза літургійними часами, при якійнебудь нагоді християнського життя, себто Акафист, Молебень, Параклис, тощо. Ця практика так подобається вірним, що люди горнуть на майські богослуження так, наче в дуже популярні та улюблені празники. А утверджені в любові до Пр. Д. Марії, відносять стільки користі для цілого християнського життя, що без ніякого обов'язку вертаються на майські Богослуження, потягнені тими невидимими в'язами, які лучать душу з небом за посередництвом Тієї, що Її так радо називають своєю Ненькою. Ці невидимі зв'язи душі з небом є може головною справою

Львів
№ 6598

Надавець:
Канцелярія гр. кат. Митр. Орди-
наріату. — Львів, П.а. св. Юра 5.
Absender:
Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта
Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзик.

40433

в цілому христ. житті й тому практика цього другого місяця, посвяченого в нашої Церкви, культові Марії стається такою, що про неї люди дуже дбають.

В лютих часах світової війни, в яких приходиться зносити більші терпіння, очі християн чимраз частіше звертаються до Пр. Д. Марії, очікуючи від Неї заради й помочі та поручаючи Її опіку над терплячими людьми, як теж і справу світового миру, в якій ніхто з людей не бачить ніякої розв'язки.

Для християн є це певна річ, що коли б Пр. Д. Марія взяла в руки цю справу і усі труднощі, зв'язані з нею, то ми скоро дійшли б не тільки до миру взагалі, але й до справедливого і тривалого мира. Бо кожний розуміє, що мир, який не числився б із потребами народів і при якому народи уважали б себе скривдженими і ними в дійсності були, не був би ніяким миром, а радше причиною нових чимраз гірших ускладнень і взаємних ненавистей, які мусіли б довести до нових воєн.

А між глибокими роздорами, що ділять людство на ворожі табори, найгіршими, може, є ті усі непорозуміння і суперечності, які протиставляють одні одним різні віроісповідання. І в цих суперечностях і роздорах ніхто з людей не може мати ключа до розв'язки ситуації. Ніхто з людей не доведе до релігійного миру, до релігійного порозуміння. Але коли Пр. Д. Марія візьме в руки цю справу, тоді, і тільки тоді, можемо очікувати згоди і любови між людьми.

Ми, українці, більше може ніж інші народи світу, маємо важні і глибокі причини бажати справедливого поєднання народів, що з собою ведуть війну, і порозуміння в любови тих віроісповідань, що утривають та поглиблюють роздори між людьми. А маючи віру в могутнє заступництво Пр. Богородиці, повинні ми більше, ніж хтонебудь інший своїми покутами, добрими ділами христ. життя і молитвами випрошувати з неба тієї помочі Богородиці для нещасного людства. Очікувати з неба помочі в якійсь одній справі, це те саме, що цю справу особливим способом віддати і поєднувати небесному заступництву Богородиці.

Уже давно присвятили ми цілу АЕпархію, всі парохії та всі родини Пр. Д. Марії. Загальний звичай, на кільканадцять літ до першої світової війни, був такий, що в празник Неп. Зачаття Пр. Діви кожний священник віддавав, поручував і посвячував Пр. Д. Марії Неп. Зачатій свою парохію, свою церкву, своє село і всі родини, хати та християнські душі. Через потрясення першої світової війни і наступаючих після неї воєн звичай цей, може, в неодних місцевостях затратився. Тому, відновляючи старі традиції, АЕп. Собор з р. 1940 на сесії 24. І. ст. ст. прийняв ось таке правило: „Собор віддає під покров Пр. Непорочно Зачатої Д. Марії Львівську Архієпархію, усі парохії, церкви, християнські родини і християнські душі, благаючи Пр. Богородицю про випрошення у Всевисшнього милосердя для страждучого народу в цих лютих часах війни. Під Її св. Покров віддає Собор передусім справу спасіння вірних, поручених нашої опіки, справу звершеності священників і цілу їх душпастирську працю”.

Не можемо й сумніватися, що цей торжественний вияв посвяти цілої АЕпархії під Покров Пр. Богородиці, здійснений не самим Ординарієм і не на його приказ, але цілим Духовенством АЕпархії, свобідною волею всіх священників, висказаною канонічним способом на АЕпархіяльному Соборі, має, мусить мати, велике значення в історії тієї Епархії. Не можемо сумніватися, що Пр. Діва Марія, наша Небесна Мати, прийняла цей наш спільний вияв почитання і любови і що, відповідаючи на нього, Вона прийняла над нами усім опіку та за нас особливим способом вставляється перед Пресв. Тройцею.

Цю історичну хвилю нашого народу, хвилину, в якій йде про те, чи від

Всев. Бога одержимо свободу, потрібну до розвою та всенародного й святого християнського життя, чи навпаки, — чи задля наших гріхів і невірности, відмовить нам Г. Бог тієї так потрібної свободи, треба нам цей вияв АЕп. Собору доповнити. В трагічній, переломовій хвилині нашого існування мусить весь наш нарід приєднатися до вияву Духовенства і разом з нами, посвятити собору Преч. Д. Марії себе, міста і села, свої хати і родини, свої безсмертні душі і терплячі, страждущі тіла, свої діти, свої школи і праці, своє потомство, ще ненароджене, як і своє добро матеріальне, ґрунти, сади, чи якінебудь інші посілости. І треба, щоб це зробили наші вірні не з понуки своїх душпастирів і не з послуху для них, але свідомо і добровільно, власним рішенням і власною волею. Передусім прохаю душпастирів, катихитів і духовників усякого роду христів і буре віддати і посвятити Пр. Богородиці свої парохії, села, школи чи інституції. Прохаю теж душпастирів, щоб в раді проповідей. — а майські молебні дають їм до цього добру нагоду, — викликували в християнських родинах волю, ціле родинне життя, потреби родини і її будучність віддати під Покров Пресв. Преч. Богородиці, піддаючи батькам і матерям родин думку такого вияву любови і довіри до Небесної нашої Матері. Нехай оо. душпастирі і катихити неспрацюють теж і над тим, щоб шкільну і позашкільну молодь захопити до такого особистого, добровільного рішення, яким би кожна християнська душа віддалася і посвятилася Богородиці. При усіх молитвах, які ми душпастирі сповнювали б свої вияви та вірним піддавали б для сповнення їх чинів, добре віддати Преч. Богородиці не тільки свої справи і потреби, але й обняти християнською любов'ю ближніх потреби цілого світу, себто не тільки християн, але й людей, що далеко від християнства пропадають в темрявах поганства. Коли посвячуємо Божій Матері себе самих, тоді сповняємо неначе акт даровизни, доповняючи її благанням про поміч у житті. А коли Преч. Богородиці посвячуємо потреби ближніх, цілого світу і поган, тоді сповняємо акт любови ближнього. Ця любов ближнього скріпить прохання про поміч для себе і вчинить успішним вияв посвяти своєї парохії, родини чи хати, чи вкінці особистих своїх справ і потреб. Є в житті кожного християнина така ділянка, наче священнича, в якій кожний християнин покликааний до сповнювання священничих дійств. Таким священничим діянням, приступним кожному християнинові, — то вставляється перед Богом за цілий світ, випрошувати з неба Боже милосердя для грішників, рятувати від упадку душі, що живуть у небезпеці гріха, молитвою за них. До таких священничих дійств запрошуюю сьогодні всіх вас, Дорогі Братя, Дорогі Сестри і вас, Дорогі Мої Діти. Є між вами й такі, що бажать колись стати священниками. Нехай вони заздалегідь привикають до діяння як священники, — до священничих молитов, до священничої любови ближнього, до священничого думання про світ і людей. Але й вас, молоді, що не наміряєте стати, або не можете й думати про те, щоби стати священниками, — й вас запрошую до тієї священничої праці, до тих виявів священничих чеснот і священничої ширини серця та ума. А щоб ви не думали, що моє запрошення та наука, що в них міститься, є від мене, скажу вам, що і Боже Об'явлення говорить про „святе священство” і „дарське священство” (І. Петра II. 5. 9) усіх християн, себто і світських людей, жінок і дітей. Усі люди в якомусь значенні є учасниками Христового священства, усі покликані, „щоби приносити духовні жертви, Богу присміш” і „щоби голосити чесноти Того, що вас покликав з темноти до свого чудного світла”. А коли молимося за цілий християнський світ і благаємо Бога про милосердя для всіх нехристиян, — для поган і для тих, що втратили християнську віру і через свої гріхи відступили від Христової віри, або затратили

її в серці, — пам'ятаймо передусім про тих братів наших, що не належать до Вселенської Церкви, а про яких Христос сказав: „Маю ще інші овецьки, що не є з того стада, і їх треба Мені привести“. Вони є Христовими овецьками, а однак не з того стада. І нашою річю бодай молитвами причинитися до того, щоб їх привести до Христа, щоб голосу Христа вони слухали та щоб було „одно стадо і один пастир“ (Йо. X. 16). Віддаючи та присвячуючи Пр. нашої Матері себе і своїх, віддаваймо їй також справу з'єдинення Церков, — віддаваймо їй ті церкви, що відірвані волею ворогів від осередку християнства і від Вселенської Церкви. Вони почитають, так як і ми, Преч. Богородицю; вони до Неї моляться і визнають усі правди віри, що відносяться до Цариці небес. Вони їй прославляють Богородицю, Матір'ю Бога, вірять в Її ненарушиме Дівство, в Її духове Материнство супроти людей, вірять в Її могутнє заступництво у Бога і приймають обов'язану правду, щодо звільнення Пр. Богородиці від первородного гріха, хоч вороги від віків працювали над тим, щоб їм відібрати цю віру зі серця.

МОЛИТВА.

Ти одна, Пресв. Богородице, Діво, можеш повести діло з'єдинення церков такими дорогами, що різні українські віроісповідання не тільки, що наближаються до себе, але що устануть між ними великі роздори, спори і ненависті, а запанує мир і братня любов, що за Божою ласкою колись доведе їх до повного з'єдинення. Але вже тепер приймай, Пресв. Богородице, в свою опіку нашу і їхню молодь. Стережи її від зісущтв, утверди її в св. вірі, доведи її до любови Христа, до Пресв. Евхаристії, благослови наших і їхніх родинам та заопікуйся будучістю тих родин. Віддаємо Тобі і будучі покоління ще ненароджені. Дай тим ще ненародженим щасливо і здорово народитися, вступити через хрещення в ряди християн, вірою і любов'ю статиш Твоїми дітьми так, як стаються Божою благодаттю прибраними Божими дітьми.

Пресвята, Пречиста, Преблагословенна Богородице Діво, — Ти Помічнице всіх вірних, Ти прибіжище цілого людського роду, Ти, що в усіх боях за Божу справу побіждаєш ворогів нашого спасіння. Сьогодні припадаємо покірно до Твого святого престолу. Ми певні, що виблагаємо у Тебе милосердя для нас, для наших найближчих, для нез'єдинених наших братів і для всіх ближніх. Ми певні, що в тих таких тяжких часах одержимо потрібну поміч у наших нещасть. Не відкликуємося на свої заслуги, бо їх не маємо, але відкликуємося на безконечну доброту Твого материнського серця. У тих жахливих і трагічних годинах історії нашого народу, як і багатьох інших народів на світі прибігаємо до Тебе, Наша Найліпша Мати, і Твому материнському серцю віддаємо та присвячуємо передусім цілу св. Вселенську Церкву, — не улюблене діло, за яке Твій Син, Ісус Христос, Бог і Чоловік, пролив на хресті найсвятішу Свою Кров. Тобі посвячуємо всі наші парохії, наші міста і села, всі наші родини і всіх людей, що на цьому світі так багато і так різними способами терплять, — тих що умирають і є паражені на вічну погибель. Тобі віддаємо весь світ, роздертий жорстокими боями, розбитий взаємними ненавистями і кривдами. Нехай зворушать Тебе матеріальні і моральні руїни, всі страждання, болі, батьків і матерей, подругів, братів і сестер і невинних дітей! Нехай зворушать Тебе ті безчисленні смерті немовлят, те ціле молоде життя, що так сумно пропадає, скошене в самому розцвіті! Нехай зворушать Тебе ті страшні рани, язви, душегубства, серед яких безчисленні люди мучаться і копають, нераз без змоти приготувитися на смерть, хоч би й короткою молитвою.

Всеслава, о Мати милосердя від Всеб. Бога повиний і справедливий мир, —

не тільки після збройних боїв, але й після духових боїв ненависти та роздорів. Ти одна, Пресвята, можеш випросити у Бога потрібні ласки до поєднання поміж собою людей. Доведи ж людей до миру, оснований на правді, справедливості й любові! Доведи світ до миру, в якому царувала б любов ближнього, взаємне розуміння і пошанування своїх прав і ті всі чесноти, які приготувують Боже Царство на світі! Заопікуйся невірними і всіми тими, що ще погружені в темряві смерті, щоб і для них зійшло сонце правди, і щоб вони разом з нами могли заспівати Спасителеві світа гімн: „Слава во вишніх Богу, а на землі мир, во чоловічій благоволені“. Дай же всім народам, відлученим через блуди і роздори, а надієсь тим, які мають до Тебе особливіше набоженство і в яких нема майже дому, який не зберігав би святої Твої ікони, сьогодні, може ще схованої та збереженої на кращі часи... Поведи їх всіх так, щоб був один пастир і одно стадо!“ Випроси у Бога, Преч. Діво Маріє, мир і повну свободу для св. Церкви, повздержуй вплив новопоганства, відданого цілком матеріалізму. Розпалі в душах вірних любов до св. чистоти, до християнського життя і апостольську ревність, щоб нарід тих, що служать Богові зростав і заступами і числом“.

Папа Пій XII., з промови котрого (до португальців) війняти вище наведені уступи, кінчить свою бесіду такою торжественною заявою:

„Вкінці так, як св. Церква і цілий людський рід посвячені Серцю Твого Ісуса, щоб Воно було для них знаком перемоги та спасіння, в якому покладала б усяку надію, — так само нехай будуть вони віднині постійно посвячені і Тобі, Твому Пренепорочному Серцю, наша Мати і Царице світу, щоби Твоя любов і Твоя опіка прискорили триумф Божого Царства та щоби всі народи, помирнені між собою і з Богом, прославляли, проголошували Тебе Блаженною і разом з Тобою від краю до краю землі співали вічне „Величай душе моя...“ пісню хвали, любови і вдячності Серцю Ісуса, в якому одному тільки можуть знайти правду життя і мир“.

Тими словами розтягнув св. Отець на Пребл. Материнське Серце Преч. Д. Марії той символ її материнської любови до Бога і людей, посвяту цілого світа безконечній любові і милосердю Христа Спасителя, проголошену Папою Львом XIII. енциклоією „Annum sanctum!“ під кінець XIX. та початок XX. століття. Св. Отець злучив у цій своїй молитві та посвяті безмірну доброту, любов і милосердя материнського Серця Марії з безконечною любов'ю і безконечним милосердям Серця Христа Спасителя, вказуючи нам любов і милосердя Матері, так злучені з любов'ю і милосердям Сина в одно, що, прибігаючи до Сина Марії, Ісуса Христа, тим самим умоляємо й Його Матір, а всіми молитвами і проявами культу супроти Матері, прославляємо і величаємо Сина. Ті дві пресвяті Особи, Ісус Христос-Богочоловік і Пресв. Його Мати-Марія так й представлені у св. Євангелію: Поклоняючися новонародженому Божому Сину у Вифліємському вертепі, знаходимо при Ньому й Його Пресв. Матір. А коли приступаємо на Голгофті до Христового хреста, щоб Йому поклонитися, то, у стій хреста стоїть Марія Мати. Так само, коли зближаємося до престолу Всевишнього, щоб Небесному Отцю приносити Евхаристійну Жертву хресної смерті Богочоловіка, то при хресті стоїть Марія. Отже, Жертву Богові мусимо приносити з Нею, нашою Матір'ю. Християнська побожність стверджує цю зв'яз між Матір'ю, а Сином і тією кожноденною практикою молитов до Матері Божої, безпосередньо після св. Причастя. В Пресв. Евхаристії присутній, очевидно, сам Ісус Христос, але Він так злучений зі Своєю Матір'ю, що й неві-

домо Її, ту нашу Матір, бачимо і відчуваємо неначе присутною і в Жерті, і в Тайнстві Христовій безконечної любові.

Нехай же росте в наших серцях любов до Преч. Д. Марії! Це ж дорога до любові Христа!

Нехай росте в наших серцях любов до Ісуса Христа, при котрому і від котрого навчимося любити нашу Небесну Матір, такою любов'ю, як на це Вона заслугоє. Амінь.

Писано у Львові, 2. і 3. травня 1943. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Поручається Духовенству перечитати це послання у всіх церквах і тепло заохотити вірних до віддання та посвячення цілого свого життя Пречистій Богородиці.

П о д я к а

На Великодні Свята дістав я від багатьох Отців святочні побажання, а досі не мав нагоди їм за це подякувати. Боюся, що й на Різдвяні Свята я не подякував достаточо тим, що мені бажали. Хоч такий довг вдячності сплачую я своїми щоденними молитвами, то однак і в зовнішньому форумі не хочу бути довжником. Тому користаю з нагоди, щоб висказати цю свою подяку. Вдячність є обов'язком, а сповнення обов'язку чеснотою. Я сьогодні щасливий, що можу цим актом, з якого хотів би я зробити акт чесноти, заповнити порожні кутики АЕп. В.

Хай же Всев. Бог заплатить Вам, Всеч. Дорогі Отці і Братя, за Ваші молитви і побажання, задля яких мимо нинішньої подяки, я все ще уважаюся Вашим довжником.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Побажання виголошені Впреосв. Митрополитом за поміччю радя до робітників у Празник Христового Воскресення

Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

До вас моє слово, Дорогі Братя і Сестри, що далеко від своїх, на чужині, святкуєте цього року Христове Воскресення. Ви виїхали і ще виїжджаєте на роботу до Райху; вам належить від мене слово заохоти, потіхи і святочні побажання. Я писав уже до вас письмо, але не перестав за вас журитися, за вас молитися; — шукав і шукаю дороги, щоб вам бодай у дечому допомогти. І ось на Великодні Свята посилаю вам на хвилях радя воскресну пісню: „Христос Воскресе“. Вона пригадає вам вашу церкву, ваших батьків і ту святочну відправу воскресної утрени, що приносить після довгого посту розраду, цілюгу і потіху.

До слів церковної пісні, до читаного перед хвилиною Євангелія, долучу і це коротке слово. Хочу вам пригадати, що св. Євангеліє — то Боже слово. Божа наука з неба, що мов небесна роса кріпить і підтримує християнську душу. Хто з вас має молитвослов, нехай і собі, і товаришам відчитує, по змозі кожної днини, пресвяті слова Євангелія, чи молитви. Бо всяка молитва з Євангелія, як головна молитва, яку маємо, передана нам І. Христом.

Кожний із вас знає ту пресвятую молитву „Отче наш“... У першому її слові, який безконечний скарб для нас! Ми, Дорогі Мої, можемо називати батьком Бога Всевишнього, Сотворителя світу, нашого Спасителя, Бога в Тройці

єдиного, що є метою цілого нашого життя і нашою радістю на віки в небі. Він є насправду добрим, найліпшим батьком. Він про нас пам'ятає і святим Своїм Провидінням усім на світі так управляє, щоб нас, своїх дітей, через злидні і терпіння туземного життя довести до вічного блаженства в небі. Небесний Отець є найліпшим нашим батьком і так нас любить, що для нашого спасіння прислав з неба єдинородного Свого Сина. Цей Божий Син, наш Спаситель І. Христос, прийшов із Неба до нас, народився з Преч. Діви Марії і через 30 літ терпів, молився і працював для нас, а відтак через три роки учив і науку Свою передав для нас Своїм св. Апостолам. Тих дванадцять Апостолів злучив Він в одну Божу і святую Родину, якою є свята Христова Церква. До тієї Церкви покликав нас усіх, приймаючи нас через св. Хрещення як Своїх дітей до Своєї Родини. Ми, Дорогі Мої, є прибраними Божими дітьми. Яка велика слава, яка велика радість, який дар, який скарб! Головою нашої Родини є сам І. Христос. Щоб нас усіх у цю родину злучити, чи зв'язати, не пожалував Христос і Свого життя, умер на хресті для нашого спасіння. Умер, щоб жертвою Свого життя відкупити нас, щоб з неба стягнути на нас Божу благодать, яку ми втрачали через гріх. Божа благодать, святий дар з неба, куплений нам Христовою Кров'ю. Йкий великий це дар, який скарб, яке безконечне щастя — Божою благодаттю бути злученим з Христом і зі Всевишнім Богом!

А перед Своєю смертю Христос-Спаситель, у ту ніч, в яку мав бути відданий чи радше віддавав Себе Самого в руки ворогів, що мали Його роз'яти, у Тайні Вечері установив Пресв. Тайнство Тіла і Крови Своєї — св. Евхаристію. Христос ставав для нас хлібом, давав нам пити Свою Кров під видом вина. Собою самим кормив нас, щоб нас освятити і спасти. Св. Евхаристія — який не безконечний дар, яке не безмірне добро, яке не щастя — знати, що хто їсть з цього Хліба і хто п'є з цієї Чаші, воскресне з Христом до нового до вічного життя!

Конаючи на хресті, Христос поручив нас Своїй Пресвятій Матері, дав нам Її за матір, Вона й тепер з неба як найліпша Мама опікується, молиться, вставляється за нас і має для нас любов правдивої матері. Яке не щастя для нас бідних грішників на цьому світі Пресв. Преч. Богородицю називати своєю Матір'ю, прибігати до Неї в кожній потребі як дитина до матері, знати і пам'ятати про те, що Вона, як найліпша Мати, дбає про нас і нами опікується! Будьте, Мої Дорогі, горді з того, що ви є дітьми Преч. Діви Марії!

А після свого Воскресення лишився Христос-Спаситель з Апостолами через 40 днів: установляв, організував Свою Церкву, одну, єдинок, що мала всіх людей зібрати в одно, що мала сповнити чи докінчити Його Діло: — Провіщення людству Божих правд і ведення їх до вічного спасіння. Організував Свою Церкву та, як Сам каже, побудував її на власті, — вселенській власті, на цілий світ, яку з ключами царства Свого передав верховному Апостолові Петрові. Ця св. Церква єдина-єдинок, свята і освячаюча, вселенська, а дана всім народам, апостольська, бо побудована на Апостолах. Ця Церква свята. Йкий не дар для людей, яке безконечне добро, яке щастя бути дитиною, членом тієї Христової, Вселенської Церкви!

Люди є грішниками. Їх засліплюють пристрасті; самолюбство не дає їм пізнати Божої правди св. Євангелія і не вважаючи на все, що Христос для них зробив, люди так часто покидають Божі дороги і йдуть своїми дорогами на погібля душі і тіла. Щоб їх рятувати і навести на правдиву дорогу, Христос дав нам ще один дар, — дар над усі дари. Після свого св. Вознесення, в 10 днів, прислав нам Свого св. Духа. І Дух Божий, даний нам, у нас живе і веде кожного, хто лишень схоче піддатися Його св. проповіді, Божими дорогами християнськими.

анського життя. І ви, Мої Дорогі, одержали той дар, дар великий, світлий, святий, що в душі кожного зокрема приймає, веде і вислухує нашу молитву. Яке це безконечне добро, який чудесний небесний дар, яке це щастя бути християнином!

Ці Божі дари зложені в нас мов у глиняну посудину. Кожної днини може розбитися ця посудина через кожний наш тяжкий гріх. Бо досить одного тяжкого гріха, щоб стратити Божу благодать, а з Божою благодаттю тратиться ціле надприродне життя, і Боже синівство, і нагороду небесну, і всі Божі дари. Смертельний гріх, — яке ж це нещастя душі, яка ж безконечна страта! Гріх — це люта, страшна смерть! Але є лік і на гріх. Це св. Таїнство Покаяння, а хто не може до Сповіді приступити, може очистити свою душу звершенням жалем за гріхи, себто жалем, що в душі родиться з любови до доброго Батька Небесного. І пам'ятаймо, чи ми добре сповідалися, чи ні, треба того орудника звершеного жалю, щоб безпечними бути вічного спасіння навіть тоді, коли б, не дай Боже, хто з нас умирив без змоги прийняти св. Таїнства.

Св. Церква, а за нею і я, дуже перестерігає людей перед усяким тяжким гріхом; пригадує, що в нас живе пристрасть погана, лиха охота до гріха. Людині треба боротися з цією пристрастю, щоб не дати їй запанувати над собою. Ця пристрасть веде до всякого зла, до розпусти, пиянства, ненависти, сварні та роздорів — веде до людської кривди, до легковаження своїх обов'язків до ставлення себе і свого самолюбства понад Божий закон, понад волю Всев. Бога.

Якщо хочете, Дорогі Мої, бути добрими, совісними та щасливими людьми, стережіться всякого гріха та повоюйте всяку пристрасть. Дуже і дуже перестерігаю вас перед занедбуванням обов'язків, які на вас накладають. Перестерігаю також перед кожним необдуманим, легкодущим поступуванням, яким ви могли б етагнути на себе і на своїх найближчих великі нещастя. Сповняючи совісно свої обов'язки, заслужите на призначення людей, серед яких будете жити. Бо чоловік совісний і працьовитий всюди заслугоє на пошану у людей.

Ніколи не стидайтесь своєї віри, навіть тоді, коли б ви жили серед людей, що не моляться. Не стидайтесь голосно признаватися до своєї віри щоденними християнськими молитвами. Хоч би ви стрінули і людей, що з вас будуть насміватися, мужньо признавайтесь до І. Христа, до Його св. Церкви, до віри, в якій ви охрещені і в якій виховали вас батьки. Люди часом сміються з побожності, але звичайно буває, що навіть тоді, коли сміються, роблять це зі заздрости супроти тих, що вірять в Бога і в Його св. науці знаходять найправдивіше і найтриваліше щастя в житті. Можете стрінути людей, що вас намовлятимуть до гріха. Не дайтеся звести з правої дороги! Тільки вірністю Всев. Богові можете заслужити на Його поміч в трудних умовах життя.

Коли б хтось скривдив вас, нпр. не виплачував за плату за роботу, доносить про це тим урядам, що установлені на те, щоб опікуватися робітниками. Можете написати і лист до вашого духовного зверхника в часі, коли будете перебувати в Райху. Уважайте лише дуже, щоби в скаргах своїх ні слова не сказати неправди. Одна неправда в такому письмі зділає це, що й письмом Ваше лишиться без успіху і усі жалоби укр. робітників бодай трохи стратять на силі; люди перестануть вірити в те, що пишуть укр. робітники, коли переконаються, що укр. робітник неправду написав.

Ви нераз знайдетеся в положенні, в якому треба, розваги і мудрости. Щоби заслужити на поміч Божу в тих трудних хвилях життя пам'ятайте, оскільки можна кожної днини хоч коротко помолитися. Коли можете, а особливоїм способом в неділі і свята відмовляйте усі християнські молитви. А коли

ви в такому положенні, що на молитву лиш хвилька лишається, або коли мусите молитву відмовити, чи йдучи на роботу, чи вже при самій роботі, відмовте тоді бодай 3 рази „Отче наш“... і від часу до часу піднесіть серце до неба, до Бога, бажаючи Його св. помічі.

На Христове Воскресіння передаю вам, Дорогі Мої, найщиріші побажання. Нехай ці Свята переминуть для вас і спокійно і весело, щоб ви в ці святі дні скріпили серця пам'яттю про Бога і молитвою. Бажаю вам усього добра і дочасного і вічного. Прошу Всевишнього, щоб вас стеріг від всякого зла, щоб дав вам в здоров'ю і радості вернутись до Батьківщини і застати там дома усіх своїх найближчих здорових і веселих. Хай Бог дасть вам з того довгого, може, побуту за границею скористати на ціле життя, набутти поважного життєвого досвіду, пізнати чужі краї, чужих людей, чужі мови, а не стратити нічого з християнських чеснот і з Божих надприродних дарів. Нехай Бог благословить вас, так дуже Дорогі Мої Діти!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Побажання, поміщені у тижневику „Краківські Вісті” (ч. 17. 1943).

ХРИСТОС ВОСКРЕС

Редакція „Крак. Вістей” просила мене написати статтю на Великодні Свята. Радю підіймаюся написати такі святочні побажання, бо про такі побажання йде. Уважаю звичай пересилати на свята, на іменини, уродини, тощо, приятелям, знайомим, а то й людям, котрих поважаємо, хоч і не маємо нагоди часто з ними бачитися, щирий привіт з побажаннями за дуже добрий звичай, якого треба придержуватися. Коли поздоровлення відповідають щирій зичливості серця, коли бажання є щирою волею приєднати, оскільки це можливе, і ближчим і дальшим якогонебудь правдивого добра, то бажання і привіти стають виявом найкращої і найвищої з-поміж християнських чеснот, і не тільки з-поміж християнських, але й людських чеснот любови ближнього. Побажання, озолочене сонячним промінням щирости і любови, стає чимсь дуже високо цінним, дуже милим і в житті таким дуже потрібним.

Не люблю я надуживати того святого слова, що відповідає рідкій і великій прикметі душі, якої не стрічаємо часто в буденному житті. І кожний приємає, що нещиро висказане те слово — „любов”, є катигатурою сто разів гіршою, ніж якенебудь фарисейство в житті. А небезпека надужити того слова полягає саме в тому, що в даній хвилині чи в даних обставинах під словом, яке має архангельське значення, затрачується щирість і мелюдія неба стається тоді буденним, бездумним, нераз глупим і завсіді мерзенним пустомельством.

Але на це нема ради. Ми люди з роду мистці. Так, як гуцули з кожної посудини роблять мистецький твір, так само і кожна людина зі свого діла, чи з кожного свого твору робить мистецький твір, навіть не тямлячи того, — очевидно один в більший, другий в менший мірі. Наша поведінка завсіді є якимсь мистецьким твором. А в мистецтві щирість є такою есенціальною прикметою кожної творчости, що без неї діло мистця не має ніякої вартости. Не можна силуватися

на мистецький твір, не можна удавати, не можна уживати тієї краси, що називається брехнею. Щоб бути бодай початкуєм учнем мистецтва, треба вміти бути собою, не можна вигадувати фікції. А навіть, коли хочемо на урочинах судувати свій твір, то в тих урочинах мусить бути правда і щирість, як у Бекліна. Небезпека, небезпекою і на це нема ради.

Любов у всіх чистих значеннях цього слова є одним добром людського життя. Без неї життя нічого неварте. І чим менше любови поміж людьми, чим рідше щирі діаманти того Божого світла з неба, тим більше треба зберігати і старанно шукати всього того, чим можна хоч дрібку того діаманту знаходити. Тому треба зберігати відвічний звичай поміж християнами святочних побажань, хоч вони бувають і нудним обов'язком, і пустою формальністю, і недоцінюваною чемністю, хоч вони так часто можуть бути нещирими та фарисейськими. Та в них бодай часом можна знайти, а при добрій волі можна і вложити щось зі щирої зичливості і любови. Тому то я радо приймив запрошення „Краківських Вістей” і радо пишу оцю коротку статтю. А пишу її в хрестопоклонну середу, в преполовлення чотирнадцятиці і в хвилині, коли з багатьох причин здається, що легше боліти, як тішитися, що більше треба боятися, ніж надіятися. Бо хоч пречудний сьогодні і майже весняний день, а з села оповідають, що озимина де-не-де зісохла і може не відповісти нашим надіям на живна.

Наші надії? Наші побоювання? Скільки ж у них предмету взаємних побажань, в яких щирість ніхто не сумнівається? Бо хто ж не бажає сповнення своїх надій? Лишень ті надії не є тільки особистими надіями кожного зокрема, а надіями, що відносяться до спільного добра всіх. Оскільки вони відносяться до особистого добра чи вигоди кожного зокрема, то в їх бажанні більше самолюбства, ніж любови. Тоді і найщиріші не мають для нікого вартості. Але коли відносяться до загального добра, а може навіть є пожертвуванням особистого добра з готовістю жертвенної праці і навіть жертви самого життя, то ті надії, як і бажання, можуть бути переповнені ясним сонячним світлом братньої любови. А поміж християнами братня любов сама з себе переходить на християнську любов ближнього, що підносить людину до найвищих вершків християнської праведності, до найвищої християнської чесноти, до любови Бога. Коли нагода святочних побажань пригадує нам наші всенародні надії, коли побуджує болючі побоювання, що ті надії не справдяться, святочні побажання є самі собою прегарним торжеством любови батьківщини, освіченої християнською любов'ю Бога. Вони стають самі собою торжеством і додають до торжества празника нову радість.

Хоч може сам предмет цих побажань, тієї радості, є запорукою їх щирості і правди, масмо багато причин і самі в собі і в інших дошукуватися ще тої щирості. Занадто часто можемо бачити фальшиві позначки патріотизму, що прикривають власний, часом і не зовсім чистий інтерес. Коли приглядаєш суспільному життю, приходиться занадто часто на думку, що нема в народі потрібної інституції, як така, що всяке зловживання робила б неможливим і стерегла б громадянство, а передусім молодь, від всякої соблазні. Але це ідеали, може і нездійсненні. „В роді сім прелюбодійним і грішним” бувають випадки, в яких не можна більше зробити, як пригадати ідеал, бо й сама та пригадка змушує кожного до переглядання тайних, глибоко в серці укритих товчків поведінки та змушує кожного працювати над щирістю любови, яку вкладає в свою працю, як і в своє бажання.

Тільки чи можна і як можна вклати багато праці в щирість? Чи ця праця не робить її чимсь штучним, неприродним? Ми зачали від порівняння нашої

праці з трудом мистця. До порівняння звернімся при її закінченні. Щирість мистецького твору може бути простотою примітивіста, несвідомою щирістю дитини, що відкриває своє серце. Щирість у мистецьких творах по суті така конечна, що критики примітивізму шукають її хоч би в незуфарних нарисах, у шкільних зошитах дітей або на парканах. Здається, велика помилка: архітектором мистецтва може бути діло примітивіста лиш тоді, коли до природної щирості додає довгу і пильну працю над розвоєм усіх мистецьких прикмет, виявом яких є архитвір. Так само буває з мистецтвом поведінки людини і християнина: Спонтанічна, наївна щирість вислову має велику вартість, бо без неї ніяке діло не має ніякої вартості. Але архітектором людяної і християнської праведності стає поведінка людини чи християнина лише тоді, коли в своє діло вкладає багато витривалості і жертвенної праці.

Нехай же і мої бажання на Великодні Свята будуть таким мистецьким твором, на який мене стати. Бо кожне діло мистця мусить відповідати його природі, темпераментові, силі. В своє діло не можна більше вложити, як свою душу. Ніяке діло не може переходити ростом свого творця. Це також умова щирості, це також виключає всяке наслідування і нещирі змагання.

Тепер до Вас, Читачі „Краківських Вістей”, моє слово. Без шкоди може-ть всього попереднього не читати. Без шкоди може Редакція все попереднє пропустити; не міг би я її цього брати за зле.

Які ж мої бажання? Звичайно кажуть: всього найкращого — і саме в тому найвищому ступені краси й добра дійсно все міститься. Але якже мені забути на те, що поміж Вами, до котрих ці рядки дійдуть, знаходиться стільки людей, яких покищо найгарячішим бажанням є щасливо і здорово вернутися до щасливої батьківщини, а може й до здорової і щасливої родини? Якже їм цілим серцем того щасливого повороту не бажати, як їм не сказати, що очікуємо з одвертими раменами, очікуємо з тугою радісної хвилини привітання їх вдома! Але вже тепер нехай ці Великодні Свята минуть для них весело і щасливо, нехай будуть бодай хвилиною розради, потіхи, відпочинку! Нехай будуть скріпленням надії скорого і здорового повороту! Між Вами є такі, яких недуга задержує далеко від дому і серед терпіння може в шпиталях, або в таборах. Нехай же для них Великодні Свята будуть скріпленням тої чесноти чеснот, що її св. Письмо називає „терпелівістю святих”! І нехай це моє писмо донесе до них потіху, що їй дає Боже слово! Вже недалеко, вже недовго, нагорода добрих діл пригтовляється, вінці торжества вже плетуться. Вже надходить хвилинка вислухання молитов і радісного привіту і сліз, але сліз радості, в які переміняє Бог, добрий Батько, усі сльози, терпіння, недуги і злидні. Відваги, мужества, надії! Ослаблені коліна випростуйте і немічні руки витягніть до молитви! Бог добрий Батько! Христос за нас кров пролив і воскрес для нашого спасення і дав нам найліпшу Матір за Овчунку, за Провідницю. Вона приймає наші молитви, Вона опікується усім нашим народом. Вона замінить злидні теперішньої хвилини і терпіння довгої війни на радість повного і щасливого миру.

І до Вас, що виїхали і виїжджаєте на роботи до Німеччини, моє слово! У Вашому положенні одно важне: Будьте вірні Всевишньому Богу у сповованні своїх християнських обов'язків і послуху для Божого закону, будьте вірні І. Христу і Його св. Церкві, приймаючи св. Таїнства, коли тільки це Вам можливе і зберігаючи вірно віру батьків! Будьте вірні своєму обряду, в котрім ви охрестилися і виховалися, будьте вірні своєму народові, який очікує від Вас тої слави, яку йому дає кожний праведний і чесний громадянин. А передусім старайтеся про те, щоб вернутися додому ліпшими, як Ви виїхали. Батьки і рідня

очікують Вас з тугою, хвилинка повороту може вже недалеко. Свята, пережиті на чужині, прикрі, нехай же їх осолоджує християнське пересвідчення сповнених обов'язків і надія швидкого повороту!

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

У Львові, дня 2. квітня 1943.

† **АНДРЕЙ, Митрополит.**

Побажання, поміщені у „Львівських Вістях” (ч. 91. 1943. р.).

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ВИСОКОПОВАЖАНИЙ ПАНЕ РЕДАКТОРЕ!

Просите мене про статтю до святочних чисел „Львівських Вістей” і „Рідної Землі”.

В обставинах, які переживаю тих кілька днів перед святами, це просто неможливе написати щось приличного. Тому вибачайте за ту відмогу, яку я хотів би по змозі зробити якнайчемнішою. Але з другого боку, мушу це признати. Ваше бажання представляється мені як пропозиція з багатьох оглядів дуже бажана. Бо ніколи більше, як у воєнних часах, в яких живемо, не треба людині зичливості людей так, як тепер. А на зичливість можна заслужити тільки сердечною зичливістю із свого боку. В часі війни навіть між тими, що не воюють, або й тими, що їх ніщо не ділить, нагромаджуються такі небувалі кількості непорозумінь, спорів, ворожнечі, часом навіть і пенависти, що не пізнається цього світу і людей, яких зналося добре ще кілька літ тому. Люди діляться, всюди собою зайняті, не мають часу для ближнього, не мають з чого дати йому хоч добре слово, усі стали нервові, роздражнені, нервів прибирає форми неврастєні, істерії і суспільне, чи може радше товариське, життя стає подібне до того принципіального „bellum omnium contra omnes” Гоббеса, наслідком чого проста зичливість і християнська любов ближнього стає товаром дуже рідким, дорожчим від масла чи сала. При цих обставинах пропозиція, якимнебудь способом дістати хоч кіло того рідкого товару і дістати його дешево, то пропозиція, якою погордити не можна. Тому приймаю Вашу пропозицію і пишу, як бажаєте, коротше чи довше письмо для читачів „Львівських Вістей” і „Рідної Землі” яке, очевидно, мусить закінчитися більш-менш теоретичними святочними побажаннями. Річ тільки в тому, щоб вони вийшли не надто стереотипні і не були виявом мізантропії ані песимізму, а були радше старосвітською зичливістю до людей, бажанням заслужити на таку саму зичливість.

До читачів „Львівських Вістей” сказав би я таке: Горі ім'єм серця! Не піддаваймося зневірі і природній в часі війни знеохоті до світу і до людей, радше з християнським довір'ям до батьківської опіки Божого Провидіння будьмо пересвідчені, що все скінчиться добром, не тільки для наших установ, для родин, для міст і сіл, але й для цілого народу, тут і там. Без сумніву, маємо всі важкі причини до смутку і знеохоти. Хто ж із нас не потерпів тяжкої втрати дуже близької і сердечної йому особи? Чиє домашнє господарство не має недостач, які важко доповнити? Хто ж із нас може з'ясувати собі, якими дорогами і якими засобами ми дійдемо до бажаного і відповідного нашим потребам миру? А все ж,

хто ж із нас не вірить і хто ж із нас не надіється? Ця віра, ця надія — це, здається, краща і вища частина нашого духового ества, яку треба нам всіми силами плекати. Дві чесноти: віра і надія, як богословські чесноти, вимагають християнського доповнення: любови. Але й у громадському значенні, як суспільні і товариські чесноти, вони вимагають доповнення чесною громадянською і суспільною любові, які треба б хіба назвати солідарністю, єдністю, ревністю та самообороною перед розкладовими елементами, що розбивають народ на багаточисленні і просто ворожі собі фракції і партії. Чого українському громадянству передусім треба, то тієї єдності і солідарності, без якої по словам Євангелія не може встоятися навіть царство демона. Звідси і природне побажання тієї єдності в святочних побажаннях „Христос Воскрес”. У святочних відправах кожної днини в пасхальному часі повторюється те слово „друг друга обіймем і простім все воскресєнієм”. Такі і мої найщиріші побажання для всіх, що це моє письмо прочитають.

Х р и с т о с В о с к р е с е !

А до читачів „Рідної Землі” мої святочні побажання такі: Якщо маємо дійти до часів, в яких український народ буде розвивати здорово і вільно всі, Богом дані йому, сили — треба нам між собою і в праці для нашого народу чи над нашим народом дуже дбайливо та ревно плекати родинне християнське життя. Тільки ті народи могутні і здорові, в яких здорова християнська родина. Бо родина — це клітина, з яких складається цілий організм, що його називаємо народом. Коли інфекція недуги затроїть цю клітину, цілий організм наражений на недугу. А сама та небезпека відбирає йому найбільшу і найкращу його силу. Сяте, чисте, здорове і щасливе родинне життя — це наймогутніша сила кожної держави, але це й найбільше, а може й єдине дотчасне щастя людини. Тому боронім родину перед злом, працюймо над тим, щоб уздоровити ті родини, які неправильно побудовані і неправильно розвиваються. Християнська родина — це школа християнського життя, але й школа суспільного, народного та всенародного життя. Як довго ця школа здорова, видає численні і здорові одиниці — так довго народ і здоровий і сильний. Коли, не дай Боже та школа починає видавати фізичні і моральні недородки, тоді народ приречений на загибелю.

У світлий празник Христового Воскрєсєння бажаю українському народові і українській родині, тут і там, того здоров'я і сили, від яких здоров'я і сила народу залежить. Ці мої побажання рад би я передати всім українським хатам, усім родинам, усім одиницям, що бажають побудувати собі гніздо родинного щастя. І хай Бог Всевишній благословить українську родину, хай дасть їй святі матері християнські, що зуміли би виховувати на героїв багаточисленне потомство, хай дасть українським родинам батьків, що були би для потомства прикладом громадянських чеснот жертвенної праці для Батьківщини і мудрої ради в громадських справах. Хай Бог дасть українській родині багато героїв, готових віддати життя за Батьківщину, за Церкву, за Христа.

Х р и с т о с В о с к р е с е !

Львів, 21. квітня 1943.

† **АНДРЕЙ, Митрополит.**

ДЕКРЕТ І ПРАВИЛА АЕп. СОБОРУ З 1940. р.

ПРО ТИХ, ЩО ЖИЮТЬ ПО ЄВАНГЕЛЬСЬКИМ РАДАМ

І. ЗНЕСЕНІ МОНАСТІРІ.

АЕп. Собор протестує рішучо проти ухвали народніх депутатів, що нею були знесені монастирі, а їх добра skonфісковані. Ця ухвала була актом, що у високому ступені порушила права св. Церкви, законних чинів і монаших згромаджень та нанесла болючу кривду не тільки Церкві, чинам і згромадженням, як і монахам і монахиням, що у тих монастирях жили, але також і усім тим, що, живучи з праці рук, зі свого заробітку, монастирі такі оснєвували і удержували. Ця ухвала, як противна Божому праву і правам Церкви, не має законної сили і на усіх учасників в тій акції і всіх що з неї користають стїгає духовні кари та обов'язує зділане зло направити.

Через знесення монастирів багато членів різних законних конгрегацій і чинів найшлися поза монастирями, змушені жити на світі і заробляти на життя серед світських людей. А за те, що були в монастирях, бувають вони нераз переслідувані і позбавлені змоти заховувати спільне життя і більшу часть правил свого чину, чи конгрегації. Такий стан приневолює настоятелів тих чинів і згромаджень увільняти від обов'язків монаших обітів тих, що з огляду на змінені обставини не можуть або не хотять дальше себе уважати за людей, що живуть по радам Євангелія і просять про це звільнення від обітів своїх настоятелів, чи Ординаріят. Між тими, що жили в монастирях життям праці і молитви, а тепер змушені жити поза монастирем, є однаке багато таких, що тривають у волі та постанові всецїло посвятитися Всев. Богові і життям по євангельським радам стреміти до духовної звершености. Таким душам мусить Духовенство помагати і особливїшою душпастирською печаливістю ними заопікуватися. Тому то й АЕп. Собор мусить звернути увагу душпастирів на цей обов'язок, а розсіяним по цілому краю законним душам мусить дати ті науки і ради, які помогли б їм у житті серед світа не затратити дорогоцінного дару поклонання до життя по євангельським радам і мимо змінених обставин дальше жити своїм поклонанням.

Нехай же вони пам'ятають, що монаха чи монахиню не робить ні монаша одїж, ні монастир, в якому живуть, ні спільність з братами чи сестрами, ні навіть спосіб життя, оскільки йде про зовнішнє заховання такого чи іншого порядку денного, таких, чи інших звичаїв. Людиною, що живе по єванг. радам, себто монахом чи монахиною, законником чи законницею, ділає внутрішнє розположення душі, воля безнастанною боротьбою змагатись з пристрастями з кожним днем ставатись досконалішим, більше подібним до Христа Спасителя. Ця воля і це змагання, хоч є розположенням, укрітим у душі, проявляється назверху чеснотами, якими відзначатись буде людина, посвячена Богу законним життям і яким відрізнятись буде від кожного, хоч би побожного і доброго світського чоловіка.

А цими прикметами є мовчальність, дух молитви, щира любов ближніх і дух жертви та посвяти.

Мовчальність.

Св. Ап. Яков дає таку науку не тільки монахам, але й світським людям: „Коли хто думає, що є побожний, а не поскромлює свого язика, але обманює своє серце, сього побожність є пуста” (І. 26).

І не тільки монахам, а всім християнам поручає бути повільним до говорення (тамже ст. 19). Однак не тільки між світськими людьми, але й поміж душами, що посвячені Г. Богу, є багато таких, що й після кількох літ монашого життя не набули ще чесноти мовчальности. Про них треба зі св. Яковом сказати: „Язика ніхто не може присмирити” (ІІІ. 8). Мовчальність в монастирі спирається на одному з найважніших правил законного життя, бо правила, за св. Яковом, поручають мовчання як один з найважніших орудників духовної звершености. Бо „коли хто не прогрішиться в слові, сей муж звершений, може також усе тіло провадити на уздечці” (тамже ІІІ. 2). Від заховування того правила в монастирях зависить дух зібрання, дух молитви та атмосфера життя, посвяченого Богові, що так дуже помагає „себе хоронити непорочним від сього світа”. Хто мовчальности не навчився у монастирі, може оцінити важність цієї превеликої і пресвятої чесноти, коли найшовся сам серед спокус світа і боротьби життя. Нехай же пам'ятає, що ця чеснота ще важніша для монаха поза монастирем ніж у монастирі. Очевидно, на світі не може вона бути заховувана з такою звершеністю, як у монастирі, але чи в монастирі, чи поза ним, чеснота ця і це правило буде завжди полагати на цьому, щоби стеретися кожного непотрібного слова, себто говорити тільки тоді, коли треба і тільки те, що треба. А хто пам'ятає на слово Христа „про пусті слова”, той мусить працювати над тим, щоби поскромлювати язик і стеретися говорливости, умертвляючи її. Христос сказав: „Говорю вам, що за кожне пусте слово, яке скажуть люди, відповідать за нього в день суду, бо по своїм словам будеш оправданий і по своїм словам будеш осуждений” (Мат. XII. 36—37). Хто не виробив собі духа мовчальности, то нехай просить бодай Всевишнього про поміч у праці над цією чеснотою та про цей дар. Бо без нього не набуде і не виробить собі тієї чесноти, що є другою основою життя по єванг. радам, а нею — то дух молитви.

Дух молитви.

Пригадаймо собі ту правду віри, що єї катихизм поміщує між тими фундаментальними правдами, що їх вже кожна дитина повинна знати, а саме: ласка Божа до всього потрібна. Христос сказав: „Без Мене нічого не можете робити” (Іо. XV. 5). Ми ж поза Христом являємось сухими галузями без життя, — ми тільки тим й живемо, що в Ньому перебуваємо, а Він у нас. А в Ньому перебуваємо передусім молитвою, пам'яттю на Нього, бажанням таким, зразок якого нам подає Він в Отченаші. Тому то треба нам безнастанно молитися (Лука XVIII. 1.) себто безнастанними бажаннями серця звертатися до Неба. А так молитися можна й серед праці, і серед занять навіть усильних, — навіть серед розмови з людьми. Але так безнастанно молитися може тільки той, що випросив собі та працею й боротьбою зі собою виробив собі духа молитви. Той дух молитви конечний для життя по єванг. радам. Бо як же без нього цілим життям наслідувати Христа? Як без нього пам'ятати завжди на усі ради св. Євангелія, як без нього брати на рамена Хрест і йти за Христом? Як без нього відректись себе самого, як „зненавидіти свою душу”, як у всьому і передусім шукати Божого Царства, як по-християнськи терпіти і тишитись з терпінь? Певна річ, живучи поза монастирем, не можуть монахи і монахині посвячувати багато часу на молитви, не можуть багато часу пересиджувати по церквах, але тим усильніше мусять старатись про духа молитви та усильно працювати над здобуттям та випрошенням собі цього духа.

Заховування божого закону.

І світські люди, якщо хотять бути добрими християнами і вірно, постійно

і стисло заховувати Божі заповіді, хоч й не думають про життя по еванг. радам, мусять бути і мовчаливі, і зібрані, і радо та по змозі багаті молитися. Тому, коли люди, що хочать жити по еванг. радам, відзначатися цими чеснотами, то ще нічим не різняються від добрих, світських християн. Коли же тих чеснот не мають, або бодай про них не стараються і над ними не працюють, тоді навіть не є вони добрими християнами і далеко їм ще до еванг. рад. Бо, очевидна річ, до життя по еванг. радам треба передусім совісно і добре заховувати заповіді. Де цього нема, там й мови ще нема про еванг. ради. А щоби совісно й добре заховувати заповіді, треба старанности, праці, свідомости що до христ. життя треба Божої благодаті та відповідної до цього молитви. Без усього того — нема взагалі христ. праведности.

Любов ближнього.

А є ще й інші чесноти, якими повинен відзначатися кожний християнин, і які тим більше обов'язують монахів чи іноків, що живуть на світі. Передусім є це любов ближнього. „Люби ближнього як себе самого” (Мат. XIX). На заповіді Божої любові і любові ближнього „стоїть увесь закон і пророки стоять”. Любов ближніх — це головна заповідь Христа, це Його заповідь, це нова заповідь. „Даво вам нову заповідь, щоби ви взаємно себе любили так, як Я вас полюбив. По тім пізнаватимуть люди, що ви моїми учениками, коли будете себе взаємно любити” (Іо. XIII. 34—35). Христос так нас полюбив, що віддав Своє життя за нас. Тому й любов ближнього до цього веде і Апостол любови св. Йоан так розуміє наслідування Христа в любові ближніх: „І нам треба класти душі за братів” (І. Йо. III. 16). Тут треба однак сказати, що закон Божий не обов'язує нас до такої жертви; не належить уже до еванг. рад. Але може християнин в деяких виняткових обставинах бути обов'язаний і до такої жертви. Так нпр. лікар може бути обов'язаний йти до хворого, навіть з нараженням на смерть, до цього самого обов'язаний парох, чи душпастир. Мати може бути обов'язана прийняти смерть, щоб рятувати свою дитину. Поза подібними винятковими випадками, християни, навіть добрі, не є обов'язані до такої повної жертви зі себе. І коли би монахи, чи законники, живучи на світі, мали таку любов і таку жертву принесли, тоді виконували би дійсно еванг. ради.

Усі християни обов'язані до такої любові ближнього, щоб ніколи не агірити проти цієї чесноти, т. зв. ніколи не кривдити ближніх, не злословити їм і виконувати інші свої обов'язки супроти них, себто загально христ. обов'язки і обов'язки стану. Така любов ближнього вимагає пераз пожертвування, тому й жертву треба уважати за загально християнську чесноту. Праця родичів, учителів, лікарів вимагає пераз тяжких і прикрих жертв та якби виключити жертвенність і жертву у сповненні взаємних обов'язків людей, тоді усі люди мали би багато більше терпінь, ніж мають їх у христ. житті серед добрих християн. Люди, що хочать жити по еванг. радам, мусять остільки частіше й більше робити зі себе жертви в сповненні щоденних, навіть дрібних, обов'язків, оскільки хочуть перевищати добрих християн сповненням Христових рад. А передусім мусять бодай радо приймати ті терпіння і хрести, які Боже Провидіння складає на них. Це також чеснота світських християн, але така, що до неї треба правдивої духовної сили.

Убожество.

Душі, що бажать еванг. звершености, невдоволені таким ступенем чеснот, якій Бог вимагає від усіх. Вони шукають поза сповненням христ. обов'яз-

ків шире добрих діл та надобов'язкових чеснот. В цьому й суть еванг. рад. Таким мусять бути розположення людей, що хочать по тим радам жити. Практика Церкви впродовж довгих століть означає три головні еванг. ради, з яких зробила предмет трьох обітів в монашому житті. У всіх тих трьох радах треба розрізнити чесноту від обіту, а в чесноті треба відрізнити ступень загально християнський і ступень звершености в кожній з тих чеснот.

До чеснот еванг. убожества є обов'язані і світські люди в тій мірі, що не можуть без гріха вище цінити якенябудь дочасне добро понад Божу благодать і вічне спасіння. І до світських людей відноситься слово Христа: „Не можете Богу служити і мамоні” (Мат. VI. 24). До всіх сказано: „Шукайте перше царства Божого і Його правди” (Тамже 33). Тяжко грішнить та не сповіє важкого христ. обов'язку той, хто для якогонебудь дочасного добра переступає в тяжкій справі Божу заповідь. Але **радою** Христа є слово Його: „Коли хочеш бути звершеним, йди продай що маєш і дай убогим і матимеш скарб на небі і приди та йди за мною” (Мат. XIX. 21). За тією радою пішли ті, що покинули світ і вступили в монастир. Тепер, коли обставини не дозволяють їм далі жити та працювати заробляти на життя в монастирі, мусять вони пам'ятати на обов'язок обіту і понад монашу чесноту убожества мусять чимсь відповісти обов'язкам обіту. Ця найменша міра життя по радам полягатиме на цьому, щоби зі заробітку здавати справу бодай два рази або раз у рік та по змозі якоюсь малою частинкою зі заробітку ділитися з убожчими від себе, а передусім з братами та сестрами. Жиючи поза монастирем, є вони у подібному положенні щодо убожества, як ті монахи чи монахині, що в монастирі розпоряджають якимись спільними грішми монастиря. В цьому розпорядженні мусять бути ошадні і зависимі від своєї влади. Поза монастирем буде проявлятися ця зависимість бодай річними чи піврічними звітами перед настоятелями, чи, коли це трудно, перед сповідниками.

Послух.

І до чесноти послуху **обов'язані** також світські люди, діти супроти родичів, християни супроти Церкви, всі громадяни супроти справедливих законів і не противних Божому **запові** розпорядкам законної влади. Тяжко грішнить той, хто нпр. опускає пасхальну Сповідь і Причастя; грішнить він проти любові своєї душі, але передусім проти **послуху**, належного церк. законам. Ті, що живуть по еванг. радам поза монастирем, є також силою обітів обов'язані до послуху Церкви, представлений відповідною владою. Їх послух так, як й обіт, розтягається далі, ніж обов'язок світських людей. Самі за себе відповідають, самі в совісті і перед Богом повинні судити, до чого обов'язані. Правила поза монастирем трудно стисло заховувати, але не можна уважати усі монаші правила необов'язуючими. У важкіших бодай рішеннях повинні вони старатися порадитися настоятелем чи настоятелькою, чи добре вибраного сповідника.

Чистота.

І предмет третього монашого обіту: чистота, як чеснота, обов'язує всіх християн, світських у нижчому, законників у вищому ступені. Світських **обов'язує**, і тих, що живуть в подружжі, і тих, що не зв'язані подружжям. Тих, що бажать йти за еванг. радами і зложили вічний обіт св. чистоти в монастирі, **обов'язують**, очевидно, обіти, хоч й живуть серед світських людей, а **обов'язують** їх не тільки стерегтися гріха проти цієї чесноти; такий гріх після обітів є крім гріха проти VI. заповіді **святотакрством** проти обіту. Вони **обов'язані** вже не

силою обіту, але, може, й під тяжким гріхом уживати конечних орудників до того, щоб побідити тяжкі спокуси. А орудниками такими є умертвлення, ніст і молитва. Лишені самим собі і за себе відповідаючи, мусять самі судити, що їм конечно потрібне. Дуже важна річ, щоби зв'язані св. обітами не наражувалися добровільно на ніякі небезпеки та спокуси. На такі спокуси наражалася би законна душа, яка шукала б веселої розривки в театральних представленнях, в кінах, вечерках і товариствах з особами другого пола. Треба законним душам, що живуть на світі, дуже усильно поручати повагу в зносинах з людьми.

Так з обов'язків трьох обітів не багато лишається тим, що живуть на світі і наколи вони не відзначаються духом зібрання, духом молитви, умертвлення, любови ближнього і жертви у вищій та повнічній мірі, як до цього обов'язані всі християни, мають мало ще монашого духа і можна би побоюватися, що їх воля зіставати в зв'язі з монастирем і не просити про звільнення від обітів, не походить з чистого наміру Божої любови, а з якогось нижчого може й не над-природного товчка.

Замість обов'язків обітів і усіх тих духовних вирав і святих правил, що їх придержувались у монастирі, а які стали для них майже неможливі до заховування, усильно поручаємо їм три практики, які могли б стати й предметом з року на рік повторюваних обітів. Такі обіти, очевидно, не були б монашими обітами, бузи б одначе дуже хосеними і могутнім орудником до витривання в доброму. Предметом таких практик, чи обітів було би:

1. Ніколи злого слова про нікого з ближніх не сказати.
2. Ніколи з ніким не сперечатися.
3. Ніколи ні одним словом не нарікати на хресті і терпіння, які Бог дає.

Дві перші практики є виконанням любови ближнього в цьому, що буває для неогного трудним обов'язком. Бо трудно стисло і совісно нікого не судити і ніколи не бути упертим при своїйому. Трете відноситься до жертвенної любови Божої. Бо годиться та з благодаренням приймати хресті і терпіння — це знак правдивої любови Бога, а певеликий крок до того, щоби бажати і в дійсності ставати через ті добровільно прийняті терпіння жертвою любови для Христової справи.

а) Отець духовний буде старатися піддержати в тих душах головним чином духа молитви. Буде перестерігати їх, щоби не давали себе опанувати духом небдливості і остиглої („дух уніція и небреженія“) в своїх практиках релігійних. Радитиме їм, аби заєдно молилися про ревність та витривалість в молитві; буде радити їм, щоби свободний час, яким будуть розпоряджати, посвячували в першій мірі духовному занятті, як молитві, читанні і розважуванні св. Письма (особливо Євангелія і Псалтиря) — також читанні побожних книжок, науці катихизму і т. д.

б) Отець духовний буде пригадувати їм їх обов'язок з обіту убожества, щоби не тільки були „убогі духом“ т. з. любили з чесноти убожество і його придержувалися в житті, але щоби і настоятелям (чи настоятелькам) своїм монастирським бодай що пів року здавали звіт зі свого заробітку і з того як орудували зарболеним грошем.

в) Отці духовні будуть їм часто пригадувати їхню повинність, що випливає з обітів чистоти, аби зі ще більшою обережністю, як ті, що ще обітів не мають, поступали з особами другого пола, щоби Ісусу Хр. доховати вірності і в цьому обіті.

г) Отець духовний усвідомить їм також і щодо того, аби якнайбільше віддали свою душу під духовний провід свого сталого сповідника і не мали перед

ним жадних тайн. Бо тоді сміло оминуть всі хитрощі діавола, спокуси світа, власну неміч, що все разом амагається, аби людей довести до внутрішнього за-ломлення і спроневерення супроти Г. Бога.

АЕл. Собор поручає особам, живчим по єванг. радам на світі поза монастирем, мудро вибирати сповідника, який заступає би їм настоятелів, коли б не могли зноситися з ними. Сповідатися можуть у всіх священників.

Поручає їм:

1. Здавати настоятелям бодай два рази в році справу зі способу життя і з уживання зароблених грошей.
2. Засягати їх ради бодай в важніших рішеннях.
3. Поручає їм по змозі бути щодня, а коли це неможливе, то бодай в неділі і свята на Службі Божій, часто приступати до св. Причастя, сповідатися пересічно раз на тиждень, по змозі щодня робити півгодинні розважання і бодай 5 хвиць духовного читання.

Не священники, що обов'язані до відчитування церк. правила, а живуть на світі, с від цього обов'язку звільнені, повинні одначе, оскільки це можливе, відчитати бодай Утрєню і Вечірню з часослова.

Собор поручає їм раз на місяць заховувати через один день більше скуплення, більше молитви з відвіджуванням Христа в Пр. Евхаристії, а раз в рік, по змозі, відбути кількаденні духовні вирави.

Поручає їм зі заробітку давати хоч малу милостиню убожчим від себе, а передусім братям чи сестрам по чині, потребуючим помочі.

Їхнім сповідникам поручає заохочувати до витривання, терпеливості і заховування духа монашого, так, як про це вище сказано.

Усім дуниастирям і сповідникам поручається пояснювати душам, що бажать посвятитися Богові і жити по єванг. радам, принципи, тут представлені. Для них життя таке, яке повинні провадити монахи і законниці, живчі на світі, могло би бути найліпшим приготуванням до вступлення до монастиря, або й життям по єванг. радам поза монастирем на світі.

Сповідникам поручається не позволяти на вічні обіти чистоти.

II. ЖИТТЯ ПО ЄВАНГ. РАДАМ НА СВІТІ.

Монастирі зліквідувані, але монашество не перестало існувати, бо воно оверте на словах-радах І. Христа. Отже воно вічне.

По зовнішній формі вид його мусить бути покищо інший. Крім давніх монахів і монахинь, що тепер змушені жити в розбитті та розкиненні, будуть і тепер поміж, а може й якраз з причини протихристиянської пропаганди — такі душі, що будуть хотіти зблизитися до Господа Бога, що будуть тужити за совершенним духовним життям і його шукати.

Природна річ, що з тим бажанням, що проявляється буде в їх серці, вони звертатимуться першзавсе до свого Отця духовного по раду і поміч. Давніше в таких випадках Отець-парох, розслідивши справу й переконавшись, що має до діла з чистим наміренням служити Богу, — отже з правдивим покликанням, спрямовував такого хлопця, чи таку дівчину до відповідного монастиря. Нині та дорога замкнена. А однак шкода була би і то велика, якщо ті душі, чисті та горячі, що шукають змоги посвятити себе ідеї правди і добра, мали би знідіти, змарнуватися зприводу браку провідника, який би їм сказав, що мають робити.

Тут отже подаємо ряд точок для ужитку Отців-парохів, які можуть і по-

винні стати основним правилом життя для таких душ, що шукають совершенного життя, а мусять далі перебувати на світі і серед світу.

1. Совершенне духове життя не полягає конечно на цьому, щоби вступити до монастиря і там в спільноті, в монашій одежі, у відокремленні від світу прожити; все це є тільки зовнішніми обставинами, що уlepsують совершенне життя, але самі не становлять ще того життя.

2. Суть та зміст совершенного духового життя — то життя, в якихнебудь зовнішніх обставинах, отже і на світі, але життя таке, щоби в ньому не було свідомого і добровільного гріха, а навпаки, щоби це було життя, яким всеціло служимо Господу Богу, а не світові і мамоні, а то зі святої до Бога любови. Слідє отже

правило:

вистерігатися кожного гріха і бути свідомим, щоби це вірно сповняти, що Богу угодне і Йому до вподоби в тих обставинах, в яких жие, і тим способом якнайвірніше служити Богу.

3. Стеретися гріха, не тільки великого, смертного (як нпр. гріха проти VI. і IX. заповіді, або неходження з лінивства, байдужности, або іншої грішної причини до церкви в неділі і свята, або зневажати родичів, або таке кривдження ближнього, чи то на славі, чи на майні і т. д.) — але стеретися і т. зв. повсєдневних, чи малих гріхів, головним чином, якщо вони є цілком добровільні і сповнювані в цілковитій свідомості злого, або якщо мають ознаки звичаєвого гріха. В нашій суспільності трапляються найчастіше гріхи обмови (і обсуджування), гріхи сварки (ненависти), гріхи нарікання (на всякі життєві трудно чи прикросі), гріхи неправди. Було би, може, добре порадити душам, що хотять совершенно жити, щоби обітом зобов'язалися не обмовляти, не сваритися, не нарікати, не говорити неправди.

4. Не вистарчить стеретися гріха й не служити світові а, — треба служити Г. Богу, т. зн. робити те, що Г. Богу угодне, що Йому до вподоби. Душі що хотять дійти до вищого духового життя, нехай зроблять змістом свого життя молитву і працю.

а) Молитва.

Хай вірно відмовляють молитви ранішні та вечірні — перед і після їдженія, — хай по змозі бувають щодня на Службі Б. Тоді хай приступають до св. Причастя, а після Служби Божої відповідний час посвячують і благодаренні. В неділі і свята хай бувають на Утрені та на Вечірні. Пожаданням було б, щоби за їх старанням в родині, де перебувають, завівся звичай спільної молитви, читати побожні книжки та доповнювати знання катихизму. Нехай про це не забувають, а призначуть на це щодня бодай пів години.

б) праця:

Хай кожний і кожна не те робить, що йому (її) миліше, а те, що в даних обставинах є конечним, щоби заробити собі на життя, або те, що є обов'язковою співучастю у спільній господарській роботі. Якщо після цієї обов'язкової праці лишиться ще кому свободний час і сила та спромога, — хай також додатковою добровільною працею помагає убогим і тим, що помочі позбавлені, а її дуже потребують (нпр. хорі).

Молитва, обов'язкова праця свого звання та добрі діла любови ближнього, — ось життя, що певно подобається Г. Богу.

До добрих діл любови ближнього, Богу тим миліших, бо нині для Христові справи дуже потрібних, зачислити треба всі трудно посвячені тому, щоби

й самому набути якнайлучше знання правд нашої віри і щоби того знання уділювати тим, що того, так конечного знання ще не мають. Повинні даліє віддавати трудно, жертви й молитви на услуги тим ближнім, що хоч знають віру, однак по ній не живуть, аби на вернулися на праву дорогу.

5. Душі, що тужать за Богом, і хочуть совершенно жити, хоч лишаяються серед світа, не мають духом належати до світа та йому служити. Нехай отже в своїм житті: а) здержуються та не шукають забав, як музики, гульні, театри, кіна ітн. б) нехай стережуться т. зв. сребролюбя, щоби зі захланністю і скупарством не збирали собі, чи то грошей, чи то інших дібр (як нпр. одежі, вибагливих харчів і т. п.), но щоби, заробляючи на хліб насущний для себе, вдовольнялися тим, що просте і необхідне, а тим, що злишнє, щедро ділилися з біднішими від себе. в) нехай не бажають й не шукають людської слави, похвали, значення, влади, нехай не бажають старшувати і розказувати, а радо хай підчиняються, слухають та служать другим, по прикладу І. Христа. г) нехай не догджують, не служать своєму тілу, своїм змизлам, а нехай держаться закону повздержности чи то в їдженні і питті, чи в поглядах, чи в цікавості слухання, чи в говоренні. Так само і в убиранні своїм хай задовільняються тим, що просте і радше дешеве та убоге, ніж мало би бути дороге і пишнє. д) з особами другого пола треба таким душам поступати так, як поступають ті, що хотять дієство своє посвятити Г. Богу, т. зн. не треба від них тікати, але поступати з певною здержливістю; не умовлятися з ними на особі сходини, не бавитися в залюти. бути в таких випадках здержливим в поглядах, в словах, в цілому приставанні з ними, — навіть в хвилях веселої свободної розмови заховати конечну міру поваги і обережності в поведенні.

6. Віснці нехай ті душі, що шукають Бога, привикають чимраз то більше до того, щоби не йти за порушеннями, забаганками власної волі, но щоби цю волю підчиняти послухові. Нехай слухають заповідей Божих і церковних, нехай слухають старших в родині, нехай слухають свого Отця духовного, як заступника церковної влади, нехай слухають його також як свого сталого сповітника і духовного провідника. Тим способом найлучше приготуються, щоби колись не тільки зложити, але потім і добре викснати найтрудніший з обітів монашого життя: — обіт послуху.

З тих душ, покликаних до звершености христ. життя по еванг. радам, може деякі випросять собі від Бога і те, що будуть могли вступити до монастиря і з уединенні працею рук даліє заробляти на життя, всеціло відданого Богові. Але можуть бути і такі душі, що при найміньшій волі і при змінених обставинах гравдоподібно не зможуть ніколи бути прийняті до монастиря. Слабе здоров'я, старший вік, обов'язки супроти родичів, чи родини будуть для них перешкодою не до усунення. Такі душі лишаяючися на світі вже стало без наміру і наії вступити до монастиря, можуть однак мимо всього доходити до звершености христ. життя по еванг. радам. Їм не менше, як і тим, про які вище була мова, Отці духовні нехай дають духовний провід по поміщеням тут увагам. При тому однак нехай допоможуть їм віднести до настоятелів, чи настоятельок тих чинів, чи законних конгрегацій, в яких бажали би служити Господеві. Річно тих вже буде доновняти провід душпастиря тим що дає спільність життя.

† АНДРЕЙ, Митрополит

ПРАВИЛА:

1. Приклад і праця душ, що всеціло віддані Г. Богу, може бути дуже корисною для громади. Нехай душпастирі не залишать використати їх впливу для гірних. Можна би їх уживати до науки релігії, до виховання дітей, часом може

до обслуги хворих, до порядків в цереві, шиття і прання церковного бізля, тощо. Отці духовні, користаючи з їх щирої волі і посвяти для церкви, громади або для себе, нехай стережуться надуживати їх праці.

2. Мимо знесення монастирів, Отці духовні будуть добрі повідомляти настоятелів монастих чинів і згромаджень, або Митропол. Ординаріат про дупі, що бажають посвятитися Г. Богу по сванг. радам.

3. Тими душами заопікуються, даючи їм провід подібний до того, який дають монахам, що живуть на світі.

4. Нехай не дозволяють їм робити якихнебудь вічних обітів. Часові обіти можуть мати більшу нагороду, коли випливають з сильнішої волі і чистішого наміру.

Прийняте на сесії АЕп. Собору дня 31. жовтня 1940. р.

ОБОВ'ЯЗКИ СПОВІДНИКІВ ЗАКОННИЦЬ

Священик, котрому поручено уряд сповідника при жіночих монастирях і законних домах, повинен бути переконаний, що його праця буде лише тоді хосенна, коли здобуде собі загальне довіря всіх законниць через святість священничого життя, богословське знання і уміння провадити дупі до звершености. Нераз мала ошибка, одно, надто свободне, або не досить поважне слово може йому і монахиням багато пошкодити; воно може згіршити або зразити. Не повинен ніколи позволяти собі на непотрібні розмови, а ніколи на довгі розмови і на розмови без свідків.

Сповідник повинен провадити законні дупі дорогою христ. чеснот, передусім покорі і любові ближнього, молитви і праці. Повинен учити їх уникати всякої надзвичайности і пересадити в побожності, заохочувати їх з вдячністю приймати з Божих рук всі хрести і терпіння і заробляти на життя своєю працею. Буде теж вимагати від них вірности обітам, а передусім уваги на найменшу похибку, щодо чистоти. Буде й заохочувати їх заховувати зв'язь з настоятельками і мати потрібні дозволення чи диспензи щодо обітів послуху і убожества.

Священик, що сповідає монахині, може віднести великий хосен для своєї дупі зі святого сповнення того обов'язку. Він має нагоду ближче зацікавитися з аскезою і містикою, а в прикладі душ, що стремлять до звершености, та в старанні допомогти їм і провадити їх може знайти велику заохоту до праці над собою. А коли Боже Провидіння дасть йому, як пенітентку особу дійсно святую, то най уважає не за велику благодать Богу і нехай багато молиться за таку дупу і нехай в Бозі старається і усильно молиться про світло з неба, щоби вповні відповісти нераз дуже трудним обов'язкам доброго провідника на дорозі святости. В життях Святих знає с приклади, де сповідник відносив зі Сповіді вповні посвячених Богові душ великий хосен. Звана нпр. річ, що св. Франц Салезій, автор знаної нашому Духовенству „Фізіотей“, багато уступів і то, може, найважливішій класичного свого твору та трактату про Божу любов, написав, зображуючи стан дупі своєї пенітентки св. Йоанни Шанталі.

П РА В И Л А :

Загальна апробата й юрисдикція не вистарчає до Сповіді монахинь; треба особіної власті від єпархіального єпископа.

Влада сповідати в одному монастирі не уповажляє до слухання Сповіді в другому монастирі.

Сповідуючі вірних в церквах або публичних каплицях можуть сповідати й монахині, які їх просили б о сповідь; не міг би одначе тим способом сповідати усіх інокій і законниць якогось монастиря.

Ніколи не вільно священникові сповідати монахині поза сповідальницею.

Тяжко хворі монахині можуть сповідатися у якогонебудь священника, апробованого в єпархії.

До слухання Сповіді в контемплативному монастирі конечно треба знання містики нпр. творів св. Йоана від Хреста.

Сповідник всіх монахинь повинен добре знати не тільки моральну богословію, але й аскезу. Кожна помилка може принести правдиву шкоду пенітентці.

Поручається сповідникам монахинь аскетичні твори св. Василя В. і св. Альфонса Лігьорго.

Щоб сповідати монахині, повинен священник добре знати правила і конституції даного чина чи конгрегації.

Сповідуючий монахині мусить не тільки мати бездоганне життя священниче, але й в поведенні заховувати велику повагу та стеретися всякої фаміліярности.

При нагоді Сповіді нехай ніколи не говорить про інші справи, як про справи совісті пенітентки, а про них нехай ніколи не говорить поза сповідальницею.

В часі Сповіді мусить старанно уникати всього, що виглядало би на непотрібну розмову. Священик, який при нагоді Сповіді цікаво випитував би про справи монастиря, які не мають ніякої зв'язі зі совістю сповідаючоїся, понижав би свій уряд в її очах.

Мусить старанно стеретися, аби не вмішуватися в заряд монастиря і у все що належить до уряду настоятельки. До нього належить тільки суд про совість пенітентки. О тих справах може говорити тільки в Сповіді, а в Сповіді тільки про ці справи.

Повинен дуже старанно стеретися так у Сповіді, як і поза нею усякої розмови, яка, хоч би й здалека, могла виглядати на порушення печаті.

Коли б з уряду змушений був прийняти від пенітентки якесь донесення на когось, нехай вимагає цього донесення поза Сповіддю.

У Сповіді помагатиме душам йти дорогою еванг. самозречення, заохочуватиме до умиртвення, терпеливости, вірности всім обов'язкам обітів і правил, любові ближнього, сестричної любові, покорі й молитви.

Буде помагати монахиням уникати всякої ілюзії деінде шукати звершености дупі, як тільки в покірному послусі, любові ближнього та покірній молитві.

Монахині нормально сповідаються раз на тиждень. Сповідник не буде відмовляти своєї праці, коли будуть його від часу до часу частійше запрошувати.

Повинен приучувати монахинь, навіть скрупулятих, звичайно придержуватися міри тижневої Сповіді.

Рішучо відмовить удатися на запрошення, коли спостереже, що причиною його не є правдива потреба дупі.

Від скрупуляток буде домагатися рішучого послуху; буде їм часто повторяти, що йдуть безпечною дорогою, коли слухають ради сповідника, а наражаються на правдиву небезпеку, не повинуючися тим радам. В бесіді з ними нехай буде рішучий, строгий і сталий. Виявляючи перед ним непевність і сумніви, може їм шкодити, впроваджуючи їх в гірше замішання.

Нехай з дуже стислою об'єктивністю дає кожній цілий час, який перед Богом уважає за потрібний для її дупі, а жадний з них ні хвилину понад те.

Досвід учить, що довгі Сповіді (пересічно понад 5 минут) є звичайно стра-

тою часу, так для сповідника як для пенітентки; часто обоєм шкодять і бувають нагодою сплетень і злословлення інших сестер і настоятельок.

Досвід також учить, що короткі Сповіді бувають мішні і приносять більший хосен.

Священик, що лиш принагідно сповідає монахині і не має основного знання аскетичних і містичних книг, нехай вдовольниться пригадати, як науку, якийсь уступ з св. Письма і нехай ніколи не питає про це, що відноситься тільки до захування права. Правила не обов'язують під гріхом, а матерією Таїнства Покаяння є тільки правдиві гріхи.

Сповідник нехай ніколи не говорить монахиням „ти”.

Одобрено Митр. Ординаріатом дня 31. жовтня 1940. р., як додаток до рішень Собору з того ж дня „Про живучих по євангельським радам”.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

М. О. ч. 2026.

У СПРАВІ КУЛЬТУ НАЙСОЛ. СЕРЦЯ ХРИСТОВОГО.

„Найгорячішим бажанням нашого Спасителя є бачити, як у душах вірних родиться й росте вогонь любови, яким горить Його Серце”. (Папа Лев XIII. в енцикл. з 25. VI. 1889). „Тому йдім до Нього! Бо Він не жадає від нас нічого, іншого, як тільки відплати за Його любов, — як тільки взаємності”.

„Будучи Богом, хотів Христос статися чоловіком, щоби нас учинити учасниками Божої природи”...

Христос випереджує нас і безнастанно випереджує. Він... сходить до нашої пущи, щоби потягнути нас до Своєї слави. Це зобов'язує нас. Ми повинні, — ми мусимо робити найбільші зусилля, щоби Йому посвятитися”...

.....„Любов Христа так мало признана, так часто злегковажена, так криваво зневажувана! Любов наша мусить любов'ю задосить учинення за наші власні гріхи та гріхи людей”...

До повищих слів Декрету АЕп. Собору з 1940. р. (пор. АЕВід. 1942. ч. 6. ст. 117—118) не має Митрополичий Ординаріат нічого більше додати, — хіба тільки горячо заохотити підвладне собі Духовенство, щоби в місяці червні 1943. р. зі своєї сторони в часі Богослужень в честь Христової Любови старалися піддержувати та кріпити розбуджуючуся ревність наших вірних у культі Її. У цьому місяці треба по-зможі якнайчастіше приповідати світові Христову Любов. Матеріали до них проповідей знайдуть Всеч. Отці у вище згаданому Декреті АЕп. Собору з 1940. р.

Не здобудемо спокою, доки не спінемо у Твоїх стіп, о Боже!

Найкраще прислужимось цій справі, коли з якнайбільшою активністю введемо в життя в цьому році на цілому просторі краю правила АЕп. Собору ч. 63—66, 68—69, проголошені в АЕп. Відом. з 1942. р. ч. 1. ст. 15—16.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату

у Львові, дня 13. травня 1943.

М. О. ч. 2032.

У СПРАВІ ЦЕРК. РИЗ ДЛЯ ПОМЕРШИХ СВЯЩЕНИКІВ.

Митрополичий Ординаріат звертає увагу О. О. Душпастирів на це, що церква, при якій сповідають душпастирство, не є обов'язана давати священикові, на випадок його смерті, церковні ризи. Священик обов'язаний сам подбати для себе про такі ризи.

ОО. Декани мають обов'язок звертати родині помершого священика увагу, що без дозволу Декана не вільно нічого забирати з церкви. За це Декан відповідальний перед Митрополичим Ординаріатом і на випадок занедбання цього розпорядку, покриватиме особисто напесену шкоду церкви.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату
у Львові, дня 20. травня 1943.

У СПРАВІ ГРОШЕВИХ ПОСИЛОК ДО КАНЦЕЛЯРІЇ МИТР. КОНСИСТОРІЇ.

Пригадується Всеч. Отцям, що при всяких посилах грошових до Канцелярії Митр. Консисторії (такся, оплати за миро, диспензи і т. п.) треба послугуватись **ВИКЛЮЧНО** чековим контом ч. 20.676, а не ч. 20.520, що призначене **тільки** до висилання пенсії Всеч. Духовенству.

У СПРАВІ ВИСИЛКИ АЕПАРХ. ВІДОМОСТЕЙ.

Тому, що з різних причин АЕп. Відомості доходять дуже неправильно, або й зовсім не доходять до Отців. Адміністрація АЕп. Відомостей змушена висилати їх відтепер порученою посилюю на руки ОО. Деканів.

М. О. ч. 1760.

ПАРОХІЯ ДО ЗАМІНИ.

Парохія Кальпе, Козлівського деканату, п. Козова, до заміни за парохію близько залізничної стації.

ХРОНІКА

ІМЕНУВАННЯ ТА ВІДЗНАЧЕННЯ.

Почесним Крилошанином Митр. Капітули іменований:

о. Др. Костельник Гавриїл, завід. парох. при Церкві Преобр. Госп. у Львові.

ПРАВОМ НОСИТИ ФІОЛЕТНИЙ КОЛПАК І ПОЯС НАДІЛЕНІ:

- о. Левицький Александер, ювілят, парох у Олеську, дек. Олеського.
- о. Мосора Михайло, парох у Скольому, дек. Скільського.
- о. Харлампович Іван, парох у Старисках, дек. Янівського.
- о. Головацький Степан, парох у Висп, дек. Стріпського.
- о. Гутновський Александер, парох у Бурштині, дек. Бурштинського.
- о. Войтович Теофіл, парох у Козарі, дек. Бурштинського.
- о. Онуферно Антон, парох у Скалаті, дек. Скалатського.

о. Яримович Александер. архівар М. К. у Львові.

ДІЙСНИМИ РАДНИКАМИ МИТРОПОЛИЧОЇ КОНСИСТОРІЇ ІМЕНОВАНІ:

- о. Др. Сампара Степан, проф. Богословської Академії у Львові.
- о. Др. Чорняк Іван. проф. Богословської Академії у Львові.
- о. Лончина Василь, парох при Церкві св. Николая у Львові.
- о. Олянович Іларіон, парох у Лисиничах, дек. Львівського.

ПОЧЕСНИМИ РАДНИКАМИ МИТР. КОНСИСТОРІЇ ІМЕНОВАНІ:

- о. Александрович Осип, парох у Домажирі, декан Янівського деканату.
- о. Базилевич Клементій, парох у Княжодуці, декан Долинського деканату.
- о. Казанівський Петро, парох у Лопатині, декан Лопатинського деканату.
- о. Кудрин Теодозій, парох у Рогатині, декан Рогатинського деканату.
- о. Лиско Володимир, парох у Сасові, декан Золочівського деканату.
- о. Ратич Володимир, парох у Грабівці, декан Микулинського деканату.
- о. Давидович Євген, парох в Ожидові, дек. Олеського.
- о. Содомора Антін, парох у Вербові, дек. Підгаєцького.
- о. Др. Цегельський Ігнатій, душп. у Камінці Стр. дек. Струмільокамен.
- о. Цегельський Євген, парох у Ялові, дек. Тербовельського.
- о. Соловій Петро, парох у Новиці, декан Калуського деканату.
- о. Др. Бабяк Осип, душп. у Тухлі, дек. Тухлянського.
- о. Мащан Іван, парох у Баківцях, дек. Стріського.

КРИЛОШАНСЬКИМИ ВІДЗНАКАМИ НАДІЛЕНІ:

- о. Лящук Петро, душп. у Дубю, дек. Підкаменецького.
- о. Федасюк Дмитро, душп. у Попівцях, дек. Підкаменецького.
- о. Іздрин Андрій, душп. у Підкамені, дек. Підкаменецького.
- о. Рахлецький Микола, душп. у Голубиці, дек. Підкаменецького.
- о. Прихитно Володимир, парох у Сіхові, дек. Стрийського.
- о. Ратич Степан, душп. у Тернополі, дек. Тернопільського.

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Др. Івахів Павло в Печенії, дек. Глинянського.
- о. Табінський Петро в Старім Селі, дек. Винницького.
- о. Яцків Зиновій в Незнанові, дек. Струмільокаменецького.
- о. Град Станислав в Бужку, дек. Олеського.
- о. Нарожняк Зиновій в Нежухові, дек. Стрийського.
- о. Еліїв Ярослав (сотр.) в Оброшні, дек. Городецького.
- о. Петрицький Богдан, зав. в Будилові, дек. Коглівського.
- о. Липинський Мирослав в Поршні, дек. Щирецького.
- о. Сташишин Григорій в Ставках, дек. Янівського.
- о. Шпитковський Станислав в Левандівці, дек. Львівського.
- о. Романишин Богдан в Саранчуках, дек. Бережанського.
- о. Осина Володимир в Лозині, дек. Янівського.
- о. Славський Євген в Луці Малій, дек. Грималівського.
- о. Ключ Іван, сотр. з пр. управи парох. св. Петра і Павла у Львові.
- о. Тихий Ярослав, сотр. в парох. св. Петра і Павла у Львові.

ПОМЕРЛИ

- о. Степанян Іван, емер. парох Сухоріча, дек. Яричівського, 18. IV. 1943.
- о. Гуньовський Матей, парох Махновець, дек. Поморянського, 3. V. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.
Імена їх вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVI. ЛЬВІВ, ЧЕРВЕНЬ — ЛИПЕНЬ 1943 р. Ч. 6 — 7.

ПРОМОВА ВИСОКОПРЕОСВ. ОТЦЯ МИТРОПОЛИТА КИР АНДРЕЯ ПРИ ОТВОРЕННІ АЕП. СОБОРУ 1943 р.

З Божою ласкою починаємо цей четвертий від початку війни АЕп. Собор. В письмі, яким запросив я Всеч. Духovenство на цей Собор, предложив я намічений мною проєкт наших нарад. На жаль без нашої вини, а через зовнішні обставини і технічні труднощі моє письмо дійшло до Отців щойно в останніх днях, і то може тільки до Отців, що мешкають у Львові та недалеко Львова. Тому на вступі до ухвал нинішньої торжественної сесії маємо розв'язати юридичну проблему. Перед двома тижнями, в день соборової сесії, не маючи ще змоги розіслати 3—4 ч. „АЕп. Відомостей“, а побоюючись, що письмо, яке запрошувало на Собор недостатньо опубліковане, себто друком не дійшло ще до прилюдної відомості, — письмо це казав я проголосити вивіщенням на дверях Катедрі. Сьогодні міг би хтось сумніватися, чи нинішня сесія легальна. Якщо проголошення це, чи по-правничому промульгація, завізвання на Собор, що є єпархіальним законом і якому відповідає обов'язок Духovenства, достаточне, то нинішня сесія являється законною сесією Собору, хоч загал Духovenства про це завізвання ще не знає. Якщо цей закон ще не промульгований, то нинішні зібрання не є єпарх. Собором, а приватним з'їздом Духovenства.

Закон стається законом з хвилею проголошення його. В часах, коли не було ще уживане проголошування за поміччю якогось друку, тоді прибиття на дверях Катедрі було законним способом проголошування законів, а закон, проголошений так в місці резиденції єпископа, уважався законно проголошеним для цілої єпархії. Так, як папські булли, проголошені в Римі, обов'язували цілу Церкву, а королівські, чи цісарські закони, проголошені в місці резиденції короля чи цісаря, — цілу державу. — так єпархіальні закони, si parva licet comparare magnis — єпархію. Але що під віків Духovenство не мало нагоди застановлятися над тією проблемою і через це міг би повстати сумнів, взиваю Отців заявити, чи уважаєте цю промульгацію запрошення за достаточну і нинішню торжественну сесію за законну. Прошу виявити свою думку цілком широким. Наколи Отці будуть тієї думки, що проголошення запрошення не вистачає, не буду цього уважати за невдачу і то з двох причин:

Передусім традиції нашої Церкви такі, що Духovenство що року з'їжджалося на єпархіальні Собори. Але ці Собори полягали виключно на поученнях, що їх давав чи єпархіальний єпископ, чи ним призначені богослови. Про ухвалення якихось єпарх. законів не було там мови. Після Берестейської Унії

Надавець:
Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, П.л. св. Юра 5.
Absender:
Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei,
Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта
Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзик.

40433

РБ 529
Львівський
Архидієцезійний
Бібліотечний
Збірник

відбувалися у всіх єпархіях такі Собори завжди в перший тиждень Великого Посту. У письмах митроп. Рутського маємо кілька текстів, які свідчать про це. Маючи ще нагоду згадувати про це, мушу признати, що уважаю за шкоду нашої Церкви, що таку традицію зчасом затратила. Уважаю теж конечною річю цю традицію відновити.

Заява присутніх Отців, що не уважають нинішню сесію соборовою не була б невдачею ще й тому, що цим способом далось б яскравий вияв думки, що ухвалення соборових правил не має ніякого значення в порівнянні з їх виконанням. Одно правило виконане, себто правило у Ваших руках і в Вашому поступуванні більше значить, ніж цілі сотки правил невиконаних Вами, що лишаються на папері і в актах. Якщо таке невиконане правило є єпархіальним законом, тоді воно стається шкідливим. Бо нема більшої анархії, як коли не зберігається законів. Тоді заступає їх самоволя, а то й примха та пристрасть людей. Якщо правило є тільки радою, то Духovenство, ухвалюючи таке правило, а не примінюючися до нього, ослабляє авторитет АЕп. Собору і дає доказ, що не бере поважно своїх обов'язків і правил, що нормують ці обов'язки. Ми мусямо стояти на тому, що виконане правило може мати, а то й навіть завжди має велике значення для душпастирської праці Духovenства і християнського життя народу. Візьмим як приклад одно з правил нашої сесії. Воно поручає м. і. Духovenству від часу до часу пригадувати народові, що самогубство є страшним злочином і певним знаком вічного погублення. Священик, який совісно старався б примінити правило в житті, напевно вирятуював би від смерті і вічної погибелі неодного з тих нещасних, що стають перед Божим судом в таких умовах, що останній вияв їх волі, є виявом легковаження Божого закону та злочином проти верховної влади Всев. Бога над чоловіком. Без сумніву не один з тих нещасних не був би допущений такого злочину, якби більше пам'ятав про грозу Божого закону, про безбожне потоптання того закону, про нещастя вічного відкинення від Бога, джерела всякого добра, та про стыд перед людьми, що його тіло, наче стерво закопують в якомунедбудь рові. А пам'ять на всі ті обставини зависить від проповіді Євангелія, себто від праці душпастиря. І не потребує він посвячувати самогубству цілої науки кілька разів до року; вистачить тому предметові посвятити кілька разів до року один, але сильний уступ в проповіді про якийнебудь інший предмет. Часом такий короткий уступ з проповіді вбивається в пам'ять ліпше, ніж ціла проповідь. Якої ж великої ваги є таке правило, яке, виконане, може в єпархії вирятувати дочасне і вічне життя, хоч би тільки кільком християнам! Але мусить бути виконане!

Кожний проповідник мусить просто попрацювати над собою, щоби привикнути до цього, аби від часу до часу пам'ятати про цю небезпеку вірних. В часах війни, в часах частих недуг нервів, така небезпека є більша, тому й реакція Духovenства на це повинна бути сильніша. В ряді синодальних рішень і дискусій перейдемо ще на предмет, якими установами і правилами заповнити би, по змозі якнайповніше виконання соборових правил. Прийде хвиля, де треба буде нам вибрати при кожному деканаті т. зв. періодевіт, себто свого роду урядників, яких завданням буде приглядатися, яким способом Духovenство виконує соборові рішення. Завданням такого періодевіта буде пригадувати Духovenству на соборчих і поза ними ті рішення і предклатати Ординаріатові звіти зі своїх візит. Вибір періодевітів і правильник для них. — це буде, може, справа найважливіша зі всіх можливих соборових рішень. Ці рішення, думаю оперти передусім на добрій волі Духovenства і хочу цю добру волю викликати. Сам

факт, що соборові рішення є виявом волі Духovenства, є гарантею, що до їх виконання Духovenство принесе й потрібну добру волю. Але людська природа така, що добрій волі треба якоїсь помочі. Її дають в Церкві різні церковні установи. Тому наразі відкладаємо вибір періодевітів, як і правильник для них, на пізніше. Звертаємося тільки до всіх Всеч. ОО. Деканів з усильним проханням, аби при соборчих і деканальних візитаціях звертали увагу Духovenства на соборові рішення, бодай ті, що випечатані у „АЕп. Відомостях” і вже знані Отцям. (З огляду на технічні труднощі і брак наперу ми змушені відложити печатання повних діяв, декретів і правил АЕп. Соборів з літ 1940—1942).

Цьогорічний Собор стоїть перед завданням незвичайно важким і тяжким. Йде нам не тільки про поправлення чи доповнення душпастирської праці Духovenства взагалі; маємо перед собою цього року дуже тяжкі недуги в організмі нашої Церкви і народу. Думаю, що без ніякої пересади можна сказати так, як я не зробив у своєму, письмі з 26. II. 1943. Йде просто про питання **бути або не бути!** Шал убивання людей, ниянство і система обмежування числа потомства — то такі суспільні і народні недуги, що просто ведуть народ до заглади. А заки доведуть його до цілковитої руїни, впроваджують таке звиродіння, такий упадок всякої культури, таку руйну фізичного здоров'я і всякої християнської праведности, що тих предметів не можна диткнути без грізного побоювання про нашу будучність. А стаємо перед такими страшними недугами з орудниками, які по-людськи бодай видаються цілковито безуспішними. А що може в наших часах ухвалювати закони та ради, які не можуть не видаватися цілковито безсильними супроти грози положення? І це почування безсильности так мене параліжує, що від місяця, чи навіть двох, працюю над посланням про ниянство і досі не написав я ні одного такого речення, яке я признав би можливим! Про чоловіковість написав я два послання і декрет для Собору. Але не мало враження, що і послання і декрет і ухвалені досі правила справу хоч на волос змінили.

До послання про чоловіковість додав би я ще й такі думки. Подаю їх Всеч. Отцям з проханням, ужити їх при проповідях або уступах проповідей про чоловіковість: Християнські суспільності бувають такі вражливі на пролиту кров, що в особливим жахом привикли відвертатися від кав'є, себто людей, що в імені державної справедливости задають смерть засудженим на цю кару. Навіть у великому місті, коли від часу до часу лучався випадок, що мала відбутися екзекуція смертного вироку, приїзд ката потрясав цілим населенням міста. Його особа видавалася чимсь таким жахливим, що зі страхом оминали його, коли появлявся десь на вулиці. Ніяка гостиниця не принімала його; він не смів показатися до ніякої харчівні, бо всі люди були би вийшли в хвілі, коли появлявся. Мусів мешкати десь на передмістях і то у людей, що не знали хто він. А то все тільки тому, що в уяві представляли собі люди, що його руки сплямлені кров'ю. Убивства, які він виконував, були, як нпр. в давній Австрії, досить рідкі в цілій державі, ледви, думаю, яких два чи три випадки на рік. Таке вбивство ката було актом справедливости, карою за певні, нехитні злочини, суджені євдями, що присягали справедливо судити. А уява письменників та поетів представляла особу ката у ще грізніших красках. Пригадую собі таку постать ката в якійсь книжці Віктора Гю, що майже не мав звичайних піх людської природи: не пив нпр. води, але мав при собі фляшку морської води, по якій зі страхом і обмерзінням його пізнавали. Тепер же ми в такому положенні, що у многих селах маємо може людей, для котрих злочин чоловіковість є нічим. Ми стрі-

часом людей, що оповідають як ближніх убивали, стрічасмо й таких, які хвалиться, що нема для них більшої розкоші як проливати кров. Як навернути таких людей і як до здоров'я довести людську природу?! Яким способом задержати той крик пролитої крові, що до неба кличе про пімсту?! Над цим маємо саме застановитися. Одна тільки всемогуча Божа благодать може допомогти; маємо один лише успішний орудинок: — **молитву.**

ПОСЛАННЯ ДО ТИХ, ЩО НА ВЕЛИКОДНІ СВЯТА НЕ ПРИЧАЩАЛИСЯ.

Кожний християнин знає обов'язок слухати св. Церкви. І кожний знає, що Церква вимагає бодай раз у рік, у пасхальному часі приступити до св. Причастя і, очевидно, до того Причастя відповідно приготувитися щирою і повною Сповіддю зі своїх гріхів. Це ж найважливіша церковна заповідь! Вона відповідає Божій установі Христа. На Тайній Вечері, перед Своєю мукою, установив Христос св. Таїнство Евхаристії, щоби люди могли тим ангельським небесним кормом ставатися учасниками оновлення Його пресвятої муки. Це наука така ясна, що й вона дитина її розуміє.

Щоби піддержувати життя тіла, треба хліба. Але чоловік живе не тільки тілом; він має і безсмертну душу. А ця душа потребує корму, щоб жити. Тим кормом — то саме Пресв. Евхаристія. Тому Христос сказав: „Коли ви не будете їсти тіла Сина Чоловічого, (коли) не будете пити Його Крови, життя не будете мати в собі“ (Йо. VI. 53). Сам Христос є життям душі; вона тим й живе, що злучена з І. Христом. Так, як гілзка живе життям дерева, а відтіля від дерева, сохне і вмирає, так само й душа людини, що нез'явля, незлучена з тим св. Даром, яким є Христос. „Я виноградина“ — каже Христос — „а ви віти: хто перебуває в Мені, а Я в ньому, той приносить багато плодів. Коли хто не буде перебувати в Мені, буде відкинутий геть, як вітка, і всохне; і зберуть її і вогонь вкинуть і згорить“ (Йо. XV. 6). Там сказав: „Не будете мати життя в собі“, а тут каже те саме, але іншими словами: „відкинуть... зісохне... і згорить“. Така доля тих, що не будуть перебувати у Христі.

А хто ж перебуває у Христі? Той, що їсть цей Пресв. Хліб і п'є це Вино, той, що причащається Божеством, Тілом, Кров'ю Христа у Пресв. Евхаристії. Багато, яка це переважна справа! Тут йде просто про вічне життя, про вічне спасіння. А це правда така ясна! Хто не їсть — не може жити. Так з тілом, так і з душею. Тілу треба хліба, чи звичайного корму, а душі треба хліба, — але не звичайного хліба, а Ангельського Хліба Пресв. Евхаристії. Той Пресв. Хліб печеться вправді з пшеничної муки, печеться наче б звичайний хліб, але він не лишається звичайним хлібом. Чудесним діланням Христових слів перемінюється Віп у Христове Тіло. Тілесне око не бачить цієї Божої переміни і людський ум не може збагнути, як це чуло діється. Але віра учить, що в часі Служби Божої пшеничний хліб перетворюється, перемінюється в Хліб Вічного Життя, в Пресв. Тіло Христа-Спасителя. Ум не пізнає цієї переміни, але може досвідчати її чудесні наслідки. Бо хто з вірою і любов'ю причащається, в тому родиниться в душі надприродне небесне життя, яке може бути в житті, на цьому світі, шестям і радістю людини, а після смерті тіла — безконечною радістю у вічному Царстві.

Якби люди знали, якби розуміли, яким то безконечним добром є Пресв. Евхаристія, то усі торнулися б до св. Причастя і всі бажали б кожної днини їсти з цього Хліба! А що люди темні, — не знають, де їх правдиве і найбільше добро, тому мало дбають про св. Причастя.

Але Причастя потрібне; Воно й конечно для вічного спасіння. Хто не причащається, не буде жити вічним життям. Тому і Церква, як добра Мати, дбаючи про життя своїх дітей, жадає від християн, щоб вони, бодай раз у рік, причащалися. Добре було б щоб люди частіше приступали до Христа. Церква запрошує їх до цього. При кожній Службі Божій священник, звертаючись до людей з пресв. Таїнством в руці, ззиває усіх присутніх: „Со страхом Божиим і со вірою приступите!“ І там, де нарід здає собі справу з величчю цього Таїнства та з безконечного хісна св. Причастя, там знаходиться чимраз більше людей, які бажать, якнайчастіше бути учасниками цього Ангельського Корму. А там, де люди байдужі на своє власне духове добро, там мусить Церква раз-у-раз пригадувати цю потребу душі і людям приказувати бодай раз у рік причащатися.

Як же це сумно, коли люди аж до такого ступеня байдужі і так мало розуміють, так мало пам'ятають про своє вічне спасіння, що легковажать собі і цей приказ Церкви та стигають на свою душу ще один тяжкий гріх, не сповняючи четвертої церковної заповіді і опускаючи пасхальну Сповідь й пасхальне св. Причастя! Коли в часі празника Христового Вознесення священники, сповняючи обов'язок, наложений єпархіальним списком, здають справу з того, скільки людей не сповідалося і не приступило до св. Причастя, серце крається на цей вид. Майже в кожній парохії попри побожніших і ліпших християн є й такі, що засьно такі байдужі на це, що ніяким способом, не мож їх притягнути до церкви. Часом мусить священник ходити аж від хати до хати, мусить просити намовляти, пригадувати! Знаходяться такі, що піддаються цим намовам і після якогось часу приходять. Але є й такі, яким ніщо не помагає і які мимо цього легковажать собі і раду свого душпастиря, і церковну заповідь, і слово Христа, і найсв. Таїнство Евхаристії! Тому то після пасхального часу приходиться і мені, вашому душпастиреві, пригадати вам цей важкий і великий обов'язок і заохотити вас до сповнення його. Тому ось і пишу це послання, яке вам ваші Духовні Отці перечеитають в найближчу неділю, після одержання його, у всіх церквах, якими завідувати поручила їм церковна Влада.

І що ж вам скажу? Не буду вас ганити, хоч справді трудно хвалити вас за таке ваше поступування! Не буду ганити, щоб не дразнити вас. Бо ви готові й цілком затратити цю думку, що Боже Слово, св. Євангеліє, є одним нашим спасінням. Про одне тільки вас прошитиму: Застановитися через хвилину над положенням своєї душі. Ви недужі, а ваша недуга дуже тяжка і небезпечна. Самі подумайте, чи годиться так легковажити й не цінити того безконечного добра, яке маємо у св. Таїнстві Евхаристії! Чи годиться більше цінити свою вигоду, чи пристрасть, ніж той небесний дар, — дар над дарами, — що його І. Христос лишив нам, йдучи на смерть за нас. Що ж ви сказали б про чоловіка, що вище цинив би якунебудь хопту, будяк, чи кропиву ніж прегарний лан пшениці? Ви сказали б про нього, що розуму не має. Легковажити собі щось напівдурного і тратити його задля пустого прив'язання до безвартісного мариниці, це хіба знак нерозуму. Як довго живемо на цьому світі, так легко можемо придбати собі великі небесні й вічні добра, що їх Христос Спаситель має нам в св. Причасті! Але прийде хвиля, — для неодного з вас вже й недалеко, — де вже нічого не буде мож зробити для вічного спасіння. І тоді той найліпший

Спаситель, що сьогодні ще, як добрий батько, готов кожного блудного сина прийняти і простити йому всі гріхи, а душу його освятити своєю олагодаттю та нагодувати і напоїти ангельським їнням св. Причастя, — той сам Христос стане тоді для душі страшним Суддею!

Недалека, Мої Дорогі, година смерті, а після смерті — суд і страшний рахунок зі всіх своїх гадок, слів і вчинків. Хто ж знає, чи діждемося ще пасхального часу на другий рік, чи будемо ще мати нагоду висповідатися і запричащатися?! Цю нагоду маєте тепер кожної днини, тільки що так мало добаєте про душу, так мало пам'ятаєте про вічне спасіння, що ось минув рік, а для одного може вже й кілька літ, а ви й не подумали про те, щоби душі дати цього Хліба, без якого вона не може жити! Хоч через хвилину застанівтеся над собою самими і спитайте себе самих, коли сновните той перший і найважливіший ваш обов'язок, коли послухаете Церкви, коли попрацюєте хоч трохи для своєї душі?!

І що ж здержує вас від св. Причастя? Вам тяжко сповідатися... Коли ж бо власне цього й найбільше вам треба! Вам треба конечно очистити свою душу з тяжких гріхів, що вам відібрали Божу ласку і стягнули на вас Боже неблаго-словенство! А до легковаження найбільшого цього дару небесного довів вас той же гріх, що саме від Сповіді вас здержує.

Якщо Божа благодать дала б вам бодай на хвилинку і хоч в часті пізнати, чим є гріх, не було би такої жертви, якої ви не зробили б, аби тільки позбутися цього нещастя. Тяжкий гріх є дійсно нещастям душі, — є смертю її. Він відділяє її від І. Христа, позбавляє її неоціненого дару Божої благодаті. Через гріх тратить людина Боже синівство. З нею діється те саме, що діється зі сином, якого батько не хоче знати і виганяє з хати.

Смертний гріх є злучений з відкиненням від Божої благодаті. А що кожний гріх є добровільним переступленням Божого закону, тому й представлений він у св. Євангелію як покінення батька та родинної хати. Блудний син йде в чужий край, марнує все батьківське добро і сходить на крайню нужду. Це діється й з грішником, коли тратить Божу благодать і перестає бути Божою дитиною, і коли б спостеріг він, що робить в грісі, які страшні його наслідки, тоді горячими сльозами оплакував би своє нещастя і спішився би до св. Сповіді, щоб тільки якнайскорше очистити душу з гріха. І якщо ви, бідні мої Браття і Сестри, такі байдужі на життя, на здоров'я душі, на вічне спасіння, на Божу благодать, без якої тоді осягнута спасіння, то тільки тому, що ви гріхами засліплені й не бачите свого нещастя; не бачите, що ви стратили в гріхах, на що наражаєтеся, а через те і не бачите, яким безконечним добром є св. Евхаристія.

Це моє письмо, — не знає, чи не буде воно останнім письмом до моїх дорогих Братів і Сестер, вірних християн Львівської Архiepархії. Може бути, що недалеко вже година моєї смерті. А страх мені ставати перед Божим Судом, на думку, що поміж вами є в кожній парохії такі люди, що живуть в тяжкому грісі і не дбають про це, щоби покайням вернутися до Божої благодаті. Тому, якби вже перед смертю в присутності вашого пароха та цілої християнської громади закликаю вас живим Богом, що є Суддею людської совісті: **Покайтеся; Щиро висповідайтеся і прийдіть до св. Причастя!** Так не можна жити, Дорогі Браття! Не можна наражатися на вічну погібель! Жити в стані гріха — це не щойшого, як життя в стані вічного засудження. Хто згрішив, а не дбає про це, щоби дивнутися з гріха, той на віки засуджений! Може ще той засуд змінити.

може ще душу очистити сльозами покайня, — але ще один крок на цій дорозі, а може й згинуть на віки!

Не мусите сповідатися перед священником, що вас знає. Коли стидається свого пароха, підіть до сусіднього села, до міста, до священників, що вас не знають. Але не зволікайте, не відкладайте на завтра! Нехай сонце не заходить на стан вічного засудження вашої душі! **Рятуйтеся поки ще час!**

Але передусім зрозумійте це, що треба випросити собі з неба ласку покайня, ласку спостереження своїх гріхів, ласку оцінення як слід, чим є смертний гріх. І заки підете до Сповіді, усильно кличте, великим криком звертайтеся до неба, з проханням про милосердя: Господи помилуй! Господи прости! Господи дай бачити, зверни зір невидимому грішникові, яким я є. Хай страється болем за гріхи ціла моя душа, хай заплаче горячими сльозами! А Ти, Боже, вислухай голосу мого плачу. Хай ридання мого серця дійде до Тебе, зішли мені з неба пощирний жалі за гріхи, дай доброе висповідатися, дай з Твоею благодаттю достойно прийняти св. Причастя! А Ти, Пресв. Діво, Богородице і Мати моя, випроси нужденному грішникові хвилю сердечного жалю, випроси мені добру Сповідь, щире навернення і поправу життя! Не дай, щоб моя душа згинула на віки! Твій Божий Син І. Христос прийняв на Себе смерть за цю мою душу. Не почувши щоб я в безмірному засліпленні і глупоті марнував усі небесні дари Твого Сина, — щоб я на віки пропав. Амінь.

Писано у Львові в суботу після Вознесіння 1943. р.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

У СПРАВІ ПО РОЗУМІННЯ

(ЗБІРКА ДОКУМЕНТІВ)

ІЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ

(Продовження).

Позвольте, Панове, що вернуся ще до Вашого закиду, що римський патріарх „допустив цілий ряд новот, так догматичних, як й обрядових”

Ніхто не оскаржував остріше латин. Церкви, ніж робив це Михаїл Керуларій, царгород. патріарх. У своєму листі до Петра, патріарха антиохського, (П. Гр. т. 120. кол. 781—796) осьтак представляє він страшні „злочини” латинян: Передусім оскаржує їх о жид. практики, заховування шабасу і уживання прісного хліба до Евхаристії. А далі: їдження душеного м'яса, — „нечистого” м'яса. „Злочини”, по його думці, й голєння бороди, дозволи, давані на уживання м'яса навіть в перший тиждень Вел. Посту, дозвіл їсти в п'ятницю яйця і набіа та уживання в пісні дні м'ясної омасти. Єпископи латинські „грішать”, уживаючи перстєня і беручи участь у війні. Відтак йдуть тяжчі „провини”: Додання до Символу віри слова „І від Сина”, додання до „Слава во вишних Богу” згадки про св. Духа, целібат духовенства, практика дозволу двом братам женитися з двома сестрами, Служби Божі, в яких сам тільки священник причащається, хрещення, уділюване одним занурєнням, уживання соли в обрядах катехуменату перед хрещєнням, непризнавання поклону св. мощам і іконам, непризнавання учителями Церкви Григорія, Василя і Йоана Золот. і т. п. Ліста ще не повна...

„Людей, що виховані в таких обичаях, що мають стільки смілости, аби

допускати такої нелегальності і неприличності, — чи ж можна уважати їх православними і класти їх в ряді добремислячих? Я думаю, що не можна: Хай ті, які уневиняють їх, ділять їх долю; щодо нас, не завидуємо їм такого гарного товариства". (Кол. 789 і наст.).

Між цими закидами є, очевидно, й такі, що опираються на правдивих похибках. Такими є закиди про захоування жидівського шабасу, непризнавання мощей і ікон, непризнавання учителями Церкви великих трьох Святителів. Не знаю, чи поміж богословами православної східної Церкви знайшлися б тепер учені, які хотіли б тепер піддержати закиди Керулярія про інші надужиття латинян, себто про їх дійсні практики, які так обурюють Керулярія. І східна Церква має практики, відмінні в різних патріархатах, і здається, неможливе було б якенебудь порозуміння, наколи кожну, хоч й мало значну практику, відмінну від своєї, уважалося б за злочин. Одна практика латинської Церкви: — celibat єпископів і вдівців був такою загальною практикою царгородської Церкви, що патріарх Іоаким дуже гіршився нашими священиками, що, подовівши, женилися. Знання зрештою є припису Трульського Собору.

Коли вже говоримо про нововпроваджені практики Церкви, то знаходимо українського письменника з XVII ст. єродіякона печерського монастиря в Києві Леонтія, який укладає повніший спис „єресей“ уніятів.

В своєму письмі з р. 1608, виданому в II. томі Актів Ю. і З. Росії ст. 271—287. наводить таких „єресей“ 34. З них наведемо деякі, додані до головних „єресей“ папства, щодо походження св. Духа і чистилища.

По його думці єресь є причащатися так, як латинники (пр. 7.).

„Єресь єже по новому календару святити всі празники“ (пр. 10.).

„Єресь єретическіи свята святити“ (пр. 11.).

„Єресь єже поученіє творити по Євангеліи на св. Литургіи“ (15.).

„Єресь єже погребати єретиків і по смерті их Бога молити“ (пр. 16.).

„Єресь єже во олтар єже єст святає Святих єретиком і простим людям входить позваляти“ (пр. 20.).

По думці спису Леонтія майже всіх православних противників Берестейської Унії треба би назвати єретиками. Одних зприводу зв'язків з соцініянами, лютеранами і кальвіністами, бо, по думці Леонтія, єресь є всяка зв'язь з єретиками і так: „з єретика посягати, куматися, брататися і свататися, їсти і пити. З єретиками книги видавати“. З цього титулу князь Константин Острожський мусить бути признаний єретиком, бо мав одного зятя соцініянина, другого лютеранина, а двох синів католиків-латинників. По думці Леонтія треба би назвати і цілу укр. церкву єретичкою, коли при виборі митроп. Четвертинського відступила від Царгороду, а піддалася московському патріархові. Николай Костомаров, під якого редакцією вийшов II. том „Актів южної і запад. Росії“ в нотці, на долинні сторони, в обороні Леонтія висказує думку, що слово „єресь“ ужите автором в обширнішому значенні, на означення обрядових відступлень і змін. Так не є. Дуже виразно Леонтій мав на думці єресь в значінні апостольських посланій. На це вказує передусім те, що ця єресь передається, як яка недуга, нпр. через товариство єретика при обіді. На це саме вказує і ненависть, з якою говорять про „папешскую віру“ і про „проклятого папежа“.

Якщо запитасмо про суд церковних Отців і взагалі про суд Церкви, щодо справи впровадження новот до X. стол., себто до хвилини роз'єднання східної і західної Церкви, розпочатого Фотієм, то треба розрізнити нові догми, або церковні дефініції, і нові практики, обрядові чи дисциплінарні. Церква, очевидно,

уважала апостольську науку Божого Об'явлення за ненарушиму святість. Пояснення тієї науки, проповідання її, ніхто в Церкві ніколи не уважав зажакою новістю; навпаки: всі єпископи і письменники Церкви старалися науку Божого Об'явлення так представляти, аби вона була християнам ясною та зрозумілою. Якщо йде про якунебудь науку, то річ ясна, що її представлення, пояснювання чи розширювання не є новою, противною цій науці. Між поясненнями науки, Божого Об'явлення проявлялися і такі, що в суті речі змінювали науку і таке розуміння, яке про цю науку мала Церква. Це вважалося вже за новість, якої годі було допустити. Ця новість показувалася деколи помилкою і була справлявана і самим автором і загальною опінією проповідників Євангелія, себто церковних Отців. Але знаходилися й новатори, які не хотіли поправити цього, що в них, в їхніх науках, чи письмах осуджували інші, як противну Божому Об'явленню науку. Таку науку називали вже єресью.

Слово „єресь“ взите від Ап. Павла. Воно означає самовільний вибір наук. Коли чоловік має про науку Божого Об'явлення відмінну думку, ніж всі інші, — думку, якої Церква не одобрює, а яку він наперекір церковним учителям боронить і проповідає, тоді починають його називати „єретиком“. І як такий осуджений він розсіяною по світі Церквою, себто проповідниками Церкви, єпископами та богословами; наука його визнана противною Божому Об'явленню. Єретик може однак свою науку (бо він її „бере“ („гайро“), — звідси — єресь) так проповідати, що знаходить прихильників і непокоїть вірних, бо починають сумніватися, яка в дійсності Божа наука, чи та, що її проповідують Отці та єпископи, чи та, яку проповідає новатор, який і сам може бути єпископом. — Тоді всі єпископи повинні порозумітися і докладно здефініювати, як треба пояснювати науку Божого Об'явлення. В цілі цього то порозуміння з'їжджаються на Собор, який називається „вселенським“, коли єпископи з цілої Церкви на нього з'їжджаються, завізані до цього центрального церковною владою, який в тому напрямі уділяє своїй допоміжній римській імператор, чи царгородський василевс. Такий Вселенський Собор не додає нічого до первісної, апостольської науки, тільки дефініює, вирішує, що треба науку апостольську так, а не інакше розуміти. Можуть це пояснення висказати й якимсь новим словом. Так нпр. перший Всел. Собор в Нікеї ужив слова: „гомозіос“ — „єдиносущний“, говорячи про природу Божого Сина І. Христа. Слово було нове, але наука була апостольською наукою, що містилася в натхнених Богом книгах і в св. усному переданні.

Новатори, що хотіли розширити дійсно нову науку, могли і Вселенському Соборові закинути уживання нового слова. І могло так скластися, що Собор не вичив боротьбу з єретиком, а тільки вказував християнам на Божу науку і єресь новаторів. Поміж Отцями Церкви могли бути різниці; воно і природно було, що такі різниці були, як довго не усталилося поміж всіма значеннями кожного слова. Нераз треба було довгої праці учених богословів, Церковних Отців і Вселенських Учителів, аки усталилося уживання якогось богословського терміну в якомусь сталому значінні. Так нпр. це слово І. Нікейського Собору „усія“ („сущність“) могло бути уживане на означення сущності одної в багатьох особах, нпр. людська сущність чи природа, Божа сущність, одна в трьох особах. Але це слово могло бути уживане й на означення сущності одиниці і могло мати таке саме значення, як особа. Різні значення, в якому поодинокі школи або церковні учителі уживали цього слова, ставалою причиною непорозуміння між ними. — Довгі дискусії церковних учителів стреміли до того, щоб науку Божого Об'явлення оборонити перед новим фальшивим її розумінням через усталення богословських і філо-

софічних термінів, які б новим словом описували б і поясняли б стару незмінну віру.

Так то всі Отці уникали, боялися і перестерігали перед новістю науки, а шукали нових слів, які стару науку якнайліпше висказували б. Так змагалися людські уми над цілим рядом еретичних і заборонених невог, щоби цілим рядом конечних повот у дефініції боронити стару апостольську віру перед новаторами, а разом об'яснювати її християнському народові. Такою була історія усіх перших Вселенських Соборів. Так Церква дефініювала Божество Христа (перший Собор); Божество св. Духа (другий Собор), богоматеринство Марії (третій Собор), дві природи, злучені в одній особі (четвертий Собор) і т. д. А всюди, при кожній повстаючій новій ересі, треба було нової дефініції й оборони старої науки. При цих змаганнях йшло всім церковним учителям про ненарушеність апост. Передання і Божого Об'явлення та про борювання гордості людського ума, що не хоче покоритися об'явленій правді, а самовільно цій правді протиставляє свої упередження.

При скликуванні Вселен. Соборів мали римські Архієреї завжди переважачу роль. Щоби не вводити в подробиці і в історію кожного Вселен. Собору, обмежуся до наведення тільки одного, але важного учителя візантійської Церкви св. Теодора Студита.

Наведемо ціле письмо св. Теодора Студита до Льва IX. Папи Римського. Св. Теодор писав цього листа в р. 809 зі заслання, на яке був засуджений василевсом Нікіфором зприводу презвітера Йосифа, що узаконив бігамію попереднього василевса, без огляду на патріяршу заборону. А св. Теодор боронив законності наложеної на цього презвітера церковної кари. (Укр. переклад листів св. Теодора, зладжений о. Ю. Процюком з російського перекладу грецького оригіналу, який то переклад був зладжений і виданий петербурзькою духовною академією в р. 1867).

Лист св. Теодора до Льва IX. Папи Римського.

Святішому і найвищому отцеві Льву (Святійшому и верховнѣйшему отцу отцовъ Льву), напові мойому, апостольському Папі („апостольському Папі“), Теодору, дайничий пресвітер і ігумен Студитський.

Тому, що великому Петрові надав Христос Бог разом з ключами небесного царства і гідність архипастирства („пастиреначальства“), то до Петра, або до його наслідника (к Петру или преемнику его), необхідно звертатися у всіх справах, що становлять нововведення в католицькій Церкві („в католической Церкви“), і противляться правді. Навчившись цього від наших давніх святих Отців і ми покірні і найпніші з причини нововведення, яке і сьогодні повстало в нашій Церкві, уважали своїм обов'язком раніш через побожного архимандрита Епіфанія, нашого брата і співпрацівника, а тепер покірним нашим письмом подати про це до відома Ангелові Твого найвищого блаженства („ангелу верховного твоего блаженства“). І так, божественіша Голово всіх голов („божественнѣйшая глава всѣхъ главъ“) відбулось, як каже пророк Єремія: „соборнище преступников“ (Єр. IX. 2). Бо що там сказано про іудейське чужоложство, не тут сталося внаслідок освячення чужоложства. Олі і другі вчинили безчестя супроти того самого Господа, ті порушенням закона, а ті порушенням Євангелія. І не владало їх те, що на першому, тайному зібранні, прийнявши того, який звичав чужоложників і співпрацюючи з ним, влаштували, як каже божественний Василій, неволане зборище (наравнаторе), але немов бажаючи прибати собі назву пілковитих еретиків, вони на потемному явному соборі піддали анатемі тих, що не погоджувалися з їх беззаконною наукою т. є цілу католицьку Церкву („всю

католическую Церковъ“), а з тих, які попалися їм у руки, одні опинилися на далекому заслання, а інші у в'язниці. Таким чином, як тут звичайно буває, почалося знову переслідування. Щоб себе оправдати, опираються вони на безбожному доказі, мовляв, чужоложний шлюб (узаконена бігамія) є приміненням до обставин; постановляють, що божественні закони не обов'язують царів, засуджують тих, що за прикладом Предтечі і Золотоустого боронять істину і правду до загибну (до крови), голосять що ложний єпископ має власть над божественними правилами без огляду на рішення, які там містяться, з чого випливає, що коли хтонебудь з духовенства тайно чи явно підпаде під суспендууючі правила, то властю бажаючого може він зіставати несуспендованим. Доказом тих слів служить цей, що звичав чужоложників і, піднавши таким чином разом з іншими осудженні, згідно з різними правилами, однак явно священодійствує разом з ними. Крім цього тих, що творять беззаконня як примінення до обставин, а також інших і себе самих вони називають святими, а тих, які цього не приймають, вони анатемизують, як відлучених від Бога, ще як доказ на вище сказане служить і місце переслідування. Щож, блаженний, треба про не сказати? Чи не апостольські слова: „яко ныне антихристѣ мнѡзѣ быша“ (І. Йо. II. 18), якщо ми всі люди не підлягасмо власті божественних законів і правил? Подаючи до відома це все правдиво, ми покірні предкладаємо твому христоподібному блаженству цей самий заклик, що його Верховний Апостол з іншими Апостолами висказав до Христа підчас бурі на морі: „спаси ны“ архипастирю піднебесної Церкви, „погибаемъ“ (Мат. VIII. 25). Тож вчини по прикладу твого учителя Христа і простягни руку до нашої Церкви, як Він до Петра, — Він до потоплюючого в морі, а ти до зануреної вже в безодні ересі. Наслідуй, просимо тебе, одноіменника свого Папу, і як він в часі повстаючої тоді ефесійської ересі виступив духом, як загально відомо, по львиному своїм догматичним посланням, так і ти, осмілююся сказати, згідно зі своїм іменем, божественно проголоси, або краще сказати, стань громом якслід („возгнѣми по настоящему“) — кинь анатему проти сучасної ложної науки (ересі). Бо, коли вони, присвоївши собі власть, не побоялися утворити еретичний собор, коли тимчасом не мають права згідно з давно прийнятим звичаєм, скликати без вашого відома навіть і православного собору, („не властны составлять и православнаго собора безъ вашего вѣдѣнія; но из древле принятому обычаю“) то тим наче справедливо і конечно треба Твоєму божественному первоначальству — нагадуємо з острахом — утворити (скликати) законний собор, щоб православною наукою Церкви відперти еретичну („чтобы православнымъ ученіемъ Церкви отразити еретическое“), щоб (таким чином) і Твоє верховне достоїнство зі своїми православними не підпало під анатему зі сторони пустословів і (щоб) ті, які бажали б покоритися тим чужоложним собором, як нагодою до беззаконня, не кинулись свобідно до гріха. Повідомивши про це, якслід нашої нікчемності, ми, як найпніші члені Церкви і зістаючи під послухом Вашому божественному пастиреначальству, виїнці просимо святу твою душу уважати нас немов би Твоїми власними вівцями і віддалеки просвічувати й утверджувати святими молитвами, а якщо й поученнями, то не було б уже вчинком Твоєї божественної ласки. Так і Христос писав до Авгара і багато підвладних мало честь (удостоїлись) одержати послання від Апостолів та Святих.

Це письмо — від мене особисто грішного і ув'язненого, тому, що мій отець і співслужитель ув'язнений, а також ув'язнений і наш брат архієпископ Солун-

склий; вони (знаходяться) на інших островах. Зрештою і вони через мене та разом зі мною передають це саме і припадають до священних ніг (стіп) Твоїю блаженства.

(Далі було).

ДЕКРЕТ АЕп. СОБОРУ з 19 3. р ПРО ЄДНІСТЬ

Як мету Христової смерті подає св. Йоан: „Щоби Божих синів, що були розсіяні, зібрати в одно”. (Йо. XI. 52). Всі заповіді Божі ведуть людей до цього самого.

Єдність людей відповідає Божій волі, Божим намірам, щодо людства. Десять Божих заповідей є тільки приміненням до поодиноких потреб і сторін людського життя двох головних заповідей: любови Бога і любови ближнього. „На цих двох заповідях увесь закон і пророки стоять”. (Мат. XXII. 40). Як три перші заповіді приказують все, що відноситься до любови Божої, а наказують те, що цій любови противне, так дальших шість заповідей приказує те, що любові відповідає, а наказує те, що любові противиться. А що любов є силою, що єднає, тому заповіді Божі наказують все, що роз'єднює, а приказують все, що єднає.

Тому й, заставляючися правильно й всесторонньо над п'ятою заповіддю, треба нам розглянутися, що людей роз'єднює, або єднає в напрямі пошанування життя.

Спільна праця Духовенства над п'ятою Божою заповіддю є для нас справою тим важнішою, що наразі в нашому національному і церковному житті нема справи актуальнішої і важнішої, ніж лікування ран, заданих нашому народові голосним і прилюдним згіршенням, що їх дає цілий ряд чоловіковбивств, які в очах усіх людей вчинили переступлення п'ятої заповіді Божої чимсь звичайним і буденним. Ця праця важна ще й тому, що нема сьогодні для нашого народу більшої прикмети, як єдність й нема для нашого Духовенства важнішої праці, як праця над національною і християнською єдністю народу. Ці дві праці взаємно доповнюються. Бо нема ліпшого способу лікування ран, заданих згіршеннями проти п'ятої заповіді, як усильна, горяча проповідь любови ближнього. І не можна успішніше працювати над з'єднанням народу, як працею над любов'ю ближнього.

Оба ці завдання нашого Духовенства наче зливаються під теперішню хвилю водно. Нам і нашому народові треба горячої, усильної і великої любови ближнього, щоби вилікувати свої рани і випросити з неба потрібної благодаті на грядучі історичні події. Треба нам і нашому народові приготуватися на ці події усильною працею над християнською єдністю між українцями, без якої не зможемо нічого досягнути. А християнської єдності між українцями не досягнемо іншою дорогою, як тільки щирою працею над християнською любов'ю Бога і ближнього.

Тому в раді праць нашого АЕп. Собору приходить нам застановитися над тим, що можемо і що повинні ми зробити для досягнення цієї єдності. А передусім треба розглянутися у всіх тих відосередніх силах, які ведуть до розбавлення людей. Мусимо собі поставити питання, звідки і чому людина стається

ворогом людини. Звідки роздори, ненависті, незгоди, сварні, звідки партійність, трудність порозуміння і ті процеси, яких ніколи не можна довести до кінця. Звідки все те, що ділає український нарід людською організацією, такою безко-нечно далекою від природного організму, що наша суспільність видається біль-ше подібною до купи піску, поодинокі зеренця якої нічим незв'язані з всіми іншими, ніж до могутнього дерева, в якому розвивається життя повне сили і здо-ров'я. Безперечно, можуть бути люди зв'язані зі собою спільною мовою і деяки-ми спільними звичаями, а водночас бути такими відмінними характерами, на-кляонами, змаганнями і бажаннями, що ніяким способом не можуть приступити до спільної праці. Чи в нас нема якихсь незаних, може, прикмет, або хиб, що при суспільній праці, чи народній стаються такими відосередніми силами, які роблять всяке порозуміння неможливим або незвичайно трудним, цього ми не знаємо.

Мусимо признати, що або незвичайно мало, або й зовсім не маємо фі-лософів, або-моралістів, які досліджували б національну нашу психіку. Такі грізні з многих оглядів прояви, як москвофільство, є майже таїнною для нас са-мих. Я не мав ніколи нагоди перечитати не то поважнішої розправи про цю на-ціональну язву, але й не пам'ятаю, чи взагалі є в підлі нашій літературі хоч би тільки короткі, а глибоко обдумані спостереження пат тією язвою. Коли боротьба між ними двома партіями в нашому краю була найбільше загострена, ні з одної ні з другої сторони майже не чулося поважнішого суж. про взаємні відносини ці наміри цих двох партій. Взаємно лаялися, звинувачували собі взаємно зраду, а ні-кому й на гадку не прийшло спитати, які причини заставляють противників так думати як думають.

Москвофільство у нас наче вже переминуло. Та чи хто міг знову очікувати, що давні „народовці” так між собою посваряться, що будуть творити дві партії, які себе гірше ненавидять, ніж давні москвофіли і народов-ці? Може не прийшла ще хвиля на наукове досліджування цієї національної, а такої тяжкої язви нашого національного життя. Ще не маємо достаточної пов-ноти історичних документів, ні потрібної перспективи, щоби цю справу об'єк-тивно і безпристрасно осудити. Але не без великого страху приходить нам са-мих себе спитати, чи організм нашого народу, — якщо наш нарід можна ор-ганізмом назвати, — не терпить на якусь моральну гемофілію, яка спричинює, що кожна найменша рана є спеначе не до вилікування. Чому кожне непорозу-міння між українцями, яке, як здається, можна б легко усунути, переходить так часто в хронічний стан антагонізмів, спорів, яким нема кінця? А з обох сторін може бути найліпша воля і патріотизм, що виглядає на правдиву любов Батьківщини.

Вираді цьому патріотизмові завсідні брак самокритицизму. Ми міримо патріотизм не розумом, а серцем. Його температура заступає в наших очах усі інші прикмети. Від довгих літ не маємо преси, яка була би вільна від безпастанної боротьби з національними противниками. Це все обставини, які утруднюють самокритицизм. У многих напрямках ми ще люди примітивні, для яких демонстрація, фраза і шум часто видаються чимсь важнішим ніж спокійна змисна розвага та витривала праця. В нашій суспільності надто часто стріча-ється людей, що себе вважають фаховими політиками, хоч не мають ніякого фаху і ніякого спеціального знання. Само положення змушує заступати поваж-нішу фахову працю реторикою. Ми зрештою пробудилися до національного жит-тя в добі, в якій демократичні принципи уважалися святими. Ми унаслідили,

може, й прикмети, але напевно й хвиля демократизму. Це все спричинює, що над своїм патріотизмом галичани мало застановлюються і не мають нагоди відноситися до нього критично.

Принагідно мушу сказати, що говорю тільки про українців-галичан, бо не чуюся покликаним говорити про українців Великої України чи Волині, Холмщини і Підляшя. Факт, що ми впродовж стоїтьканадцять літ були під пануванням Австрії, що мали безнастанну боротьбу з польським елементом, вкінці, що привикли до всіх інституцій і обставин малого краю — це все виробило, може, в нас деякі прикмети, але напевно сталося й причиною немалих хиб. Люди, для яких через кілька поколінь всі справи Батьківщини оберталися довкола загумінка, привикли до якоїсь тісноти, яка не дає їм правильно судити про дуже широкі видокруги. Свідомі, може, цієї своєї тісноти, з туги до всенародної Батьківщини, старасмося йти назустріч великим подіям, але це й не перешкоджає, що мимоволі заховуємо щось з нашого загумінкового патріотизму і часом незграбно приміюємо його до ширшої скали до якої привикли наші браття.

З огляду на всі наші і прикмети і блуди, природні і втворені, чи побільшені історичними обставинами нашого малого краю, треба нам усильно працювати і над собою самими і над людьми, на яких розтягається наш вплив, щоб планувати і поправляти хибі, а розширяти і поглиблювати прикмети. Ця праця над усуненням природних похибок і блудів стається і усуніння і правильнішою, коли дучиться з працею християнської праведності над моральними похибками, що ділять і роз'єднують. А тих моральних хиб багато. Св. Ап. Яков питає: „Звідки війни та сварки між вами? Чи не звідси, від ваших пристрастей, що воюють у ваших членах? Бажаєте ви тай не маєте, убиваєте і зазрите та досягнути не можете, сваритеся та воюєте — та не маєте, бо не просите. Просите, а не дістаєте, бо просите зле, щоб ужити на свої роскоші“ (Якова IV. 1—3).

Пристрасті є причиною всякого гріха, тому й природно являються вони причиною всякої сварки і роз'єднання.

Не треба доказувати, як гнів, заздрість, захланність на дочасні добра розділяють і роз'єднують людей, що в багатьох навіть оглядів стоять близько себе. Коли ці пристрасті стаються головним товчком поступування, мусять доводити до роздорів, при яких погодити людей стається річю неможливою. Пристрасть, якій людина піддається, так впливає на всі її поняття, бажання і поступування, що втворюється неначе цілий світ, в якому кожна людина ставляє своє понад все. А це „своє“ — то найчастіше матеріальні добра, якими нерado хочеться поділитися з другими. Матеріалізм і самолюбство пхають кожную людину до ненависти супроти всіх тих, що противляться її матеріальним добрам.

Християнська єдність — це добро, яке треба здобути поборюванням себе самого і витривалою працею над духовною єдністю між братами. Св. Ап. Павло заохочує Ефесян до цієї праці. По його думці повинні християни „з усякою покорю і лагідністю і терпеливістю в любові зносити один одного, стараючись зберігати єдність духа в союзі мира“ (Ефес. IV. 2—4). Єдність є ідеалом, що його треба здобути покорю, терпеливістю, умертвенням всього того, що людей ділить. Цей ідеал є одначе кінцевою метою змагання і праці християн. Є метою християнського покликання до віри і вічного спасіння. Все проповідає ту єдність, запрошує до праці над нею. „Одно тіло і один дух як ви покликані до

одної надії вашого покликання. Один Господь, одна віра, одно хрещення. Один Бог і Отець усіх, що вш над усіма і через усіх і у всіх“ (тамже ст. 4—6).

Ця єдність духа є до такого ступеня усім в християнстві, що ціла праця християн полягає на здобуванні цієї єдності. Із праця є неначе будівлею; вона веде до того, щоби з людей повставала одна Церква — Христове Тіло. Люди мають неначе одудуватися на „меншання Боже в душі“. Ця будівля, оперта на підвалині Апостолів і пророків з кранульовим каменем — Христом, працею людей з Божою ласкою введена, росте в св. Церкву о Господі“ (Ефес. II. 20—22).

Єдність людей, хоч часто і порівнювана до будови, є одначе живим зв'язком в один організм, сеюто живе тіло, що живе своїм життям і розвивається по законам своєї природи. Поодинокі члени того організму є зі собою так зв'язані життєвими сполуками, що є просто одним тілом. Цю зв'яз між людьми приписує св. Апостол просто Христові: „Ви одним во Христі Ісусі“ (Гал. III. 28). Люди всі, „ми многі є одно тіло во Христі, а зокрема взаємно собі члени“ (Рим. XII. 5). Це тіло, зложене з людей, називає Апостол просто „Христовим тілом“. „Ви є тілом Христовим“, а кожний зосібна його членами“ (I. Кор. XII. 27). Апостол часто вертається до цієї самої науки: „Бо як тіло одне, але має членів багато, усі же члени тіла хоч їх багато — то тіло одно, так і Христос. Бо ми всі одним духом охрещені в одно тіло, чи то єлини, чи раби, чи свободні, ми всі напоєні одним духом“ (I. Кор. XII. 13). Апостол поясняє ще зв'яз цих поодиноких членів зі собою. На прикладі різних членів тіла (ноги, руки, вуха, очі) показує, як кожний член так тісно зв'язаний з цілим тілом і всіма його членами, що поза тілом наче й немає ніякого життя: „Коли скаже нога, що я не від тіла, бо я не рука, то хіба через те вода не від тіла? А коли скаже вухо, що я не від тіла, бо я не око, то хіба через те не від тіла воно?“ (I. Кор. XII. 13—16).

Праця і взаємна поміч тих всіх членів кінечна до зросту цього тіла. Кожному членові приписана його завдання, його праця. Головою того тіла — Христос (Ефес. IV. 15). З Нього, від Нього є ціле тіло зложене і зв'язане водно, в Ньому і через Нього служба кожного члена зокрема причинається до росту тіла. Тіло само себе немов будує любов'ю. (Ефес. IV. 16). Щоби ця єдність цілого тіла во Христі вийшла з більшим ще релієфом, Апостол кількома наворотами вертається до цього, доповнюючи образ подробицями: „Бо ми члени тіла його, від тіла його і від кости його“ (Ефес. V. 30). А на іншому місці: „Все тіло сугавами і зв'язами з'єднане і зміцнене, росте ростом Божим“ (Кол. II. 19).

Тим то єдність між християнами — то найголовніша їх прикмета. Вона є тим в їхньому житті, що найсвятіше, найцінніше, про що треба на першому місці дбати. Звідси ці часті нагадування до єдності, до згоди, до оминання всього того, що ділить і роз'єднює.

Св. Апостол пише: „Благаю вас, браття, іменем Господа нашого Ісуса Христа, щоби ви всі говорили те саме і щоби не було між вами незгоди, але щоби були ви поєднані в одному розумінні та в думці одній“ (I. Кор. I. 10). „А Бог терпеливості і потіхи нехай дасть вам бути єдинодушними поміж собою за Христом Ісусом і щоби ви єдинокорно, одним устами славили Бога і Отця Господа нашого І. Христа“ (Рим. XV. 5—6)... „пильнуючи зберігати єдність духа в союзі миру“ (Ефес. IV. 3).

Добро єдності поміж християнами є чимсь таким важним, що коли Апостол довідується про якусь небезпеку, що ця єдність може бути порушена, уживає всіх орудників, щоб устерегти дорогу свою громаду Филипп'ян від цього нещастя. Закликає їх на Христа заховувати цю єдність жертвою власного до-

бра і такою покорою, якою взаємно себе уважали б вищими по прикладу Христа, що Себе „умалив, прийнявши вид сауги“ (Фил. II. 7).

З наведених і багатьох інших ще устунів св. Писма виходить ясна як сонце наука, що єдність між християнами являється єдністю їх з І. Христом і тому найсвятішою сторінкою їхньої душі і їхнього життя: джерелом їхньої святості, мірою їхньої вічної нагороди, одинокою підставою їхніх надій. А супроти цього, все, що роз'єднює, є найбільшою небезпекою у християнському житті, бо веде до роз'єднання з Христом. І так, як для християнина немає більшого нещастя, як роз'єднання з Христом, так і немає більшої небезпеки як те, щоб щонебудь, що ділить його з ближнім, увійшло між нього а Христа. Єдність Христового тіла з природи речі мусить бути така вразлива на все, що ділить, що глибоко відчуває й кожну, хоч би й найменшу колючку.

Заховуючи Євангеліє, яке так високо учить цінити і так дуже дбати про християнську єдність, виробляють люди в собі найцінніші прикмети добрих громадян, бо єдність в чесноті, любови Батьківщини дає громадянам того одного духа, на якому може опертися і національна єдність. Щоправда в народі можуть бути, і завжди бувають, й нехристияни, а навіть й вороги християнства чи вороги якихсь християн. Але якщо взаємна любов громадян вимагала б або й допускала б ненависть ворогів, то така любов не була б достаточною підставою національної єдності. Поганський патріотизм, — то любов своїх, получена з ненавистю всіх прочих. А християнська любов Батьківщини, обнимаючи всіх людей, єднає християн із противниками та ворогами й дає патріотизмові ту підставу, якої треба; учить тієї єдності. І коли АЕп. Собор поручає Всеч. Духовенству всіми способами працювати над християнською єдністю людей, дає суспільності те, що найпотрібніше і найцінніше в національній єдності. Дуже суцільною частиною тієї науки про єдність є устереження перед ненавистю.

Прийнято на торжественній сесії Собору дня 28. травня ст. ст. 1943. р.

ПРАВИЛА

ДО ДЕКРЕТУ „ПРО ЛІБЕРАЛЬНУ СОВІСТЬ“.

(Пор. АЕп. Відомості 1943. р. ч. 1—2.).

1. АЕп. Собор, у переконанні, що навіть поміж священиками може знайтися хибна, або й ліберальна совість, поручає Духовенству безупинно працювати над виробленням собі правильної і певної, тобто нехибної, нескрупулянтної і неліберальної совісті, конечної для приватного священичого життя і для душпастирської праці.

2. Нехай священики будуть переконані про себе, що замало знають моральну богослов'ю.

3. Собор накладає обов'язок на священиків, щоб мали під рукою добрий підручник моральної і поручає бодай що три роки цілу моральну собі повторити.

4. Проповідники нехай часто вірним представляють святість і велич Божого закону та конечність піддаватися йому в найдрібніших справах.

5. Сповідники, як судді людської совісті, нехай пам'ятають, що мусять мати такі згідні поняття з моральним законом, щоб ці поняття могли бути правилами людського поступування, як вони є в Сповіді правилом суду про те поступування.

6. Щоб сповідники могли присвоїти собі прикмети добрих суддів, повинні досягнути глибоке знання права, ясні поняття про справедливість, вправу в роз'язуванні поодиноких випадків. Нехай пам'ятають, що одним промахом у Сповіді можуть вірному завдати невилікувальну рану.

7. Тяжкою провинною сповідників є поспіх у Сповідях, при якому не стає правдоподібне, що більшість Сповідей є святоградська. ОО. Місіонарі твердять, що навіть при доброму приготуванні людей до Сповіді не можна висповідати більше осіб, ніж 10 на годину.

8. Тяжкого гріха допускається сповідник, коли занедбає поставити каянникові ті питання, без яких каянник правдоподібно не виявить гріха, якщо не був би запитаний.

9. Сповідуючи людей, що тільки раз у рік сповідаються, сповідник мусить дбайливо працювати над виробленням у каянника потрібного розположення.

10. При Сповіді людей своєї парохії нехай пам'ятає душпастир, що не загальний блуд всіх простих людей закривати гріхи перед знайомим сповідником.

11. Сповідники нехай не забувають ставляти поправкам питання про подружжй онанізм, бо про цей гріх треба думати, що більша часть каянників то його не признається, а деякі з них можуть бути згіднені ліберальним трактуванням у попередніх Сповідях. Однак нехай дуже вистерігаються заважати непотрібні питання каянникам.

12. Нехай пам'ятають, що є тяжким гріхом питати про особу спільника.

13. Нехай пам'ятають, що тільки в дуже рідких випадках можна лишити каянника в любовій вірі, щоби важкого обов'язку.

14. Хоч на Сповіді каянника треба визнавати тільки тяжкі гріхи, нехай сповідники дуже збайливо стежать, щоб не допускати в каянниках легковаження повсякденних гріхів.

15. При різних Сповідях нехай не залишає питати про те, чи всі гріхи Сповіді були добрі.

16. Хоч у Сповіді треба каянникові вірити, однак коли йде про пенитенційність, то сповідник обов'язаний не вірити їм та жалати від них незвичайних проявів жалю.

17. За безпильності слід безоглядно уважати каянників, що вже два або три рази з черги сповідалися з тим самим гріхом.

18. Коли каянник після кількох Сповідей вертається до того самого гріха, задержаного чи Ординаріатові чи Ап. Престолові, а сповідник має власть розрішати від тих резерватів, нехай не забуває, що та власть має тільки на випадки, в котрих, по приписан моральної, відно розрішити каянника.

19. Сповідники нехай не забувають, що ліберальним трактуванням роблять душам перах дуже тяжку школу.

20. Нехай пригадують, що християнин під смертним гріхом є обов'язаний уникати нагоди до тяжкого гріха.

21. При тяжких і тривалих випадках добрий сповідник сумнівається про правильність свого рішення і відкладає розрішення аж до хвилини, щоб не дати собі відповідні причини моральної.

22. В випадку відложено розрішення при сумніві, нехай загляне до богослов'я, щоб перевірити своє знання і успокоїти свою совість.

23. Сповідуючи священика, нехай не залишає потрібного питання чи поучення каянника, не вражаючи на це, що він є богословом.

24. Від священика-каянника нехай жадають рішучо совісного сповнення обов'язку щодо церковного правила.

25. Є вказанням, щоб кожний священник мав сталого сповідника.

26. На сталого сповідника треба вибрати передусім доброго мораліста і праведного священника.

27. Нехай священники про себе думають, що правдоподібно мають у деяких точках моральної мильну або ліберальну совість і нехай стараються ті недуги душі в собі і в вірних лікувати.

28. АЕп. Собор поручає ОО. Деканам давати на кожному соборчику бо-дай два випадки совісті (casus conscientiae) для обговорювання і пригадування моральної богословії.

29. Священник, коли сповідається, нехай не виникує свого оправдання в теоріях моральної богословії, але нехай відкриває своє серце з євангельською простотою.

30. Пам'ятаючи про те, що пристрасть, з якою людина замало рішуче бореться, може статися короткому часі причиною розв'язлої совісті, нехай кожний сповідник сам у собі і в каїнниках слідкує за таким процесом та нехай старається тому запобігти.

31. Нехай сповідники особливим способом будуть рішучі супроти молоді, зокрема в справах VI і VII заповіді.

32. Нехай часто дітям повторяють, що присвоїти собі хоч би й малу чужу річ (яблуко, олов'як, тощо) — не вже злочинство, а свідомо допущена нечиста гадка або погляд — не вже гріх нечистоти.

33. Нехай побоюються також у літній мерзотній привичку говоріння без-стидних і гніких слів.

34. Душпастирі повинні встерігатися схиляти молоді, зокрема в ви-ховних установах до Сповіді і Причастя, бо Церква, взагалом ніколи не дозво-ляє схиляти до рідні і сповнювання християнських обов'язків.

Правила прийняті єдиногласно на торжественних Сесіях Собору дня 11. червня і 8. жовтня 1943 р.

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

Regierung des Generalgouvernements
Hauptabteilung Innere Verwaltung
Abt. I Allgemeine Staatsverwaltung

Krakau, den 28. Januar 1943.

Ki. 150/43 (B7—2)

An die

Herren Leiter sämtlicher Kirchen im Generalgouvernement.

Betr.: Unterabteilung Kirchenwesen

Hier: Zuständigkeit der geistlichen Behörden in Ehesachen.

Wiederholte Anfragen über die Zuständigkeit der geistlichen Behörden in Ehesachen geben mir Veranlassung, auf folgendes hinzuweisen:

I.

Ehesachen, bei denen wenigstens einer der Eheschliessenden die deutsche Staatsangehörigkeit oder die deutsche Volkszugehörigkeit besitzt, oder Deutschstämmiger (Inhaber eines Ausweises für Deutschstämmige im Sinne der Verordnung vom 29. Oktober 1941 — VBIGG S. 622 — ist).

1. Eheschliessung:

Durch § 23 der Verordnung über die deutsche Gerichtsbarkeit im Generalgouvernement vom 19. Februar 1940 (VBIGG. I S. 57) in der Fassung der Verordnung vom 14. Dezember 1940 (VBIGG. I S. 364) ist die ausschliessliche Anwendbarkeit deutschen Rechts für die Form der Eheschliessung bestimmt, sofern einer der Eheschliessenden die deutsche Staatsangehörigkeit besitzt. Durch § 24 der Verordnung ist klargestellt, dass deutsche Personen- und Familienrecht entsprechend für deutsche Volkszugehörige gilt. Die Verordnung über das Recht der Deutschstämmigen im Generalgouvernement vom 30. November 1942 (VBIGG. S. 739) bestimmt schliesslich, dass die Form der Eheschliessung sich ebenfalls nach deutschem Recht richtet, sofern einer der Eheschliessenden Deutschstämmiger ist.

Hieraus ergibt sich, dass ausschliesslich der deutsche Standesbeamte die Eheschliessung eines deutschen Staatsangehörigen, eines deutschen Volkszugehörigen oder eines Deutschstämmigen mit Wirkung für den staatlichen Bereich vornehmen kann. Ist die Eheschliessung vor dem deutschen Standesbeamten erfolgt, so bleibt es den Geistlichen unbenommen, die kirchliche Trauung vorzunehmen. Festzuhalten ist jedoch daran, dass in jedem einzelnen Falle die staatliche Eheschliessung vorangegangen sein muss. Geistliche, die die religiöse Eheschliessung ohne vorangegangene staatliche Trauung vornehmen, machen sich nach § 67 des deutschen Personenstandsgesetzes strafbar.

2. Ehenichtigkeit, Eheaufhebung und Ehescheidung.

Für Rechtsstreitigkeiten wegen Nichtigkeit, Anfechtung und Scheidung einer Ehe, bei denen wenigstens eine Partei deutscher Staatsangehöriger, deutscher Volkszugehöriger oder Deutschstämmiger ist, sind für den staatlichen Machtbereich ausschliesslich die staatlichen deutschen Gerichte zuständig. Die kirchlichen Vorschriften über die Ausübung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ehesachen sind insoweit als eine Angelegenheit des Gewissens und ohne Wirkung für den staatlichen Machtbereich unberührt geblieben.

Die Regelung gilt in gleicher Weise für das ehemals österreichische und das ehemals kongresspolnische Rechtsgebiet des Generalgouvernements.

II.

Ehesachen der nicht unter I fallenden Personen.

1. Eheschliessung:

Die Geistlichen sind verpflichtet, die im Generalgouvernement geltenden staatlichen Vorschriften genau zu beachten. Im einzelnen sei insbesondere folgendes hervorgehoben:

a) Ehemals österreichisches Rechtsgebiet:

Die Geistlichen sind verpflichtet, für die nicht dem Generalgouvernement angehörenden Personen eine Eheschließungszeugnis zu verlangen. Das Hofkanzleidekret vom 22. Dezember 1814, das diese Pflicht in Österreich eingeführt hat, gilt heute noch fort. Die Nichtvorlage des Eheschließungszeugnisses bildet ein Eheverbot, das unter § 78 ABGB fällt. Diese Vorschrift verbietet dem Seelsorger bei schwerer Strafe, eine Trauung ohne Vorlage dieses Zeugnisses vorzunehmen.

b) Ehemals kongresspolnisches Rechtsgebiet:

Auch in diesem Gebiet des Generalgouvernements ist ein Ehefähigkeitszeugnis erforderlich, um bei den nicht dem Generalgouvernement angehörenden Personen die persönliche Fähigkeit zur Eheschliessung festzustellen (vgl. Artikel 12 des polnischen Gesetzes vom 2. August 1928 über das internationale Privatrecht).

2. Eheungültigkeit, Ehetrennung und Scheidung von Tisch und Bett. Hier sind insbesondere folgende Vorschriften zu beachten:

a) Ehemals österreichisches Teilgebiet:

Für die Eheungültigkeitserklärung, die Ehetrennung und die Scheidung von Tisch und Bett sind ausschliesslich die staatlichen Gerichte zuständig. Im übrigen sind auch hier insoweit die kirchlichen Vorschriften über die Ausübung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ehesachen als eine Angelegenheit des Gewissens und ohne Wirkung für den staatlichen Machtbereich unberührt geblieben.

b) Ehemals kongresspolnisches Rechtsgebiet:

Soweit nach dem Ehegesetz vom 16. März 1836 die geistlichen Gerichte mit Wirkung für den staatlichen Machtbereich über Ehestreitigkeiten entscheiden, sind diese Gerichte nicht mehr zuständig, wenn die Sache aus den nicht zum Generalgouvernement gehörenden Gebieten erwachsen ist. (vgl. § 2 der Verordnung über die polnische Gerichtsbarkeit im Generalgouvernement vom 19. Februar 1940 — VBIGG. I S. 64 —). Das gilt ohne Rücksicht auf etwaige Diözesangrenzen sowohl für die bereits vor dem 1. September 1939 anhängigen als auch für die nach diesem Zeitpunkt eingeleiteten Verfahren.

III.

Prüfungspflicht der Geistlichen.

1. Eheschliessung:

Aus dem Verbot, kirchliche Eheschliessung eines deutschen Staatsangehörigen, eines deutschen Volkszugehörigen oder eines Deutschstämmigen vor der standesamtlichen Trauung durch den deutschen Standesbeamten vorzunehmen, ergibt sich die Pflicht der kirchlichen Behörden, vor der kirchlichen Trauung ohne vorhergegangene Ziviltrauung mit aller Sorgfalt zu prüfen, ob auch keiner der Eheschliessenden deutscher Staatsangehöriger, deutscher Volkszugehöriger oder Deutschstämmiger ist.

Der Geistliche wird in Erfüllung dieser Prüfungspflicht die Eheschliessenden auffordern, sich durch amtliche Urkunden über ihre Person und Volkszugehörigkeit auszuweisen. Legt eine der Parteien einen deutschen Reisepass, eine Reichskennkarte, eine Kennkarte für deutsche Volkszugehörige (vgl. Verordnung über die Einführung einer Kennkarte für deutsche Volkszugehörige im Generalgouvernement vom 26. Januar 1940 — VBIGG. I S. 36 — und die hierzu ergangenen Durchführungsvorschriften vom 2. Februar 1940 — VBIGG. II S. 73 — und 15. Juli 1942 — VBIGG. S. 412) oder einen Ausweis für Deutschstämmige (vgl. Verordnung über die Einführung eines Ausweises für Deutschstämmige im Generalgouvernement vom 29. Oktober 1941 — VBIGG. S. 622 — und die hierzu ergangene Durchführungsvorschrift vom 22. Juni 1942 — VBIGG. S. 357 —) vor, so weiss der Pfarrer, dass

er die kirchliche Trauung nur vornehmen darf, wenn ihm die Eheschliessenden den Nachweis der vorangegangenen staatlichen Trauung erbringen.

Wird dem Pfarrer umgekehrt von beiden Parteien die Kennkarte für Polen oder für Angehörige der Minderheiten (vgl. Verordnung über die Einführung von Kennkarten im Generalgouvernement vom 26. Oktober 1939 — VBIGG. S. 8 — und die erste Durchführungsvorschrift vom 13. Juni 1941. — VBIGG. S. 344 vorgelegt, so bestehen gegen die Vornahme der kirchlichen Trauung ohne vorhergegangene Eheschliessung durch den staatlichen Standesbeamten keine Bedenken. Das gilt jedoch nur, wenn sich nicht ergibt, dass der Besitzer einer Kennkarte für Nichtdeutsche Inhaber eines Ausweises für Deutschstämmige ist.

Können die Eheschliessenden keine der vorgenannten Ausweise vorlegen, so muss sich der Pfarrer auf Grund der sonst beigebrachten Urkunden die Gewissheit über die Volkszugehörigkeit der Eheschliessenden verschaffen. Hier werden z. B. die Geburtsurkunden der Eheschliessenden sowie die Geburts- und Heiratsurkunden der Eltern wichtige Anhaltspunkte geben. Naturgemäss kommt es hierbei nicht darauf an, dass sich die Eheschliessenden als Reichsdeutsche, Volksdeutsche oder Deutschstämmige ausweisen, sondern dass sie den Geistlichen davon überzeugen, dass sie diesem Personenkreis nicht angehören. In allen Zweifelsfällen wird der Geistliche mit daran tun, von den Eheschliessenden die Abgabe einer schriftlichen Erklärung zu verlangen, dass sie weder deutsche Staatsangehörige, noch deutsche Volkszugehörige, noch Deutschstämmige sind.

2. Ehestreitigkeiten:

Das zu 1) Gesagte gilt entsprechend in den Fällen, in denen die kirchlichen Gerichte mit Wirkung für den staatlichen Machtbereich über Ehestreitigkeiten entscheiden.

IV.

Meinen Runderlass vom 5. Februar 1942 (Ki. 271/42 (IV⁵ — 10) hebe ich hiermit auf.

Im Auftrage.

gez. Wilden

Beglaubigt: —
Angestellte.

Це письмо подається до відома Всех Духовенства.

Від гр. нат. Митрополитичого Ординаріату
дня 1. червня 1943.

ПРО ЗАНЕДБУВАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ КАТИХИЗУВАННЯ МОЛОДІ.

М. О. ч. 114.

Буває, що молодь, яка ходить до фахових шкіл, зраджує таке незнання катехизму, яке можливе тільки при крайній байдужності душпастиря, в місцевості, де школа, в якій скінчили нищу освіту. Хоч ствердження такого незнання є повним доказом недбалства катихизації чи душпастиря, Митрополитичий Орди-

наріят вважає конечним перед розписанням конкурсу на парохії звітувати всі школи і переконатися про працю священників в школі, про катихизацію молоді в церкві і школі, щоб при обсяженні парохій, які мають бути розписані на конкурс, не надати парохії священникові, якому можна зробити оправданий закид, що занедбав катихизацію дітей. Тому Митрополичий Ординаріят поручає всім Деканам звітувати впродовж літа школи, а в часі ферій переконатися поза школою, яке знання катихизму у молоді та подати до Ординаріату кваліфікації священників свого деканату в цьому напрямі. Декан подасть і двох або трьох кандидатів на ординаріатських комісарів, назве священників, яким не можна нічого закинути щодо дбайливості в навчанні релігії в школі і поза школою. В часах усильної пропаганди безбожництва і великих згіршень, на які наражена молодь, мусимо уважати усильну працю над катихизуванням дітей в школі і поза школою таким обов'язком душпастиря, що священника, який того обов'язку не сповняє, мусить Ординаріят уважати за злого священника, негідного отримати ніякої парохії. Такий священник живе в ставі тяжкого гріха і, відправляючи Служби Божі, допускається святотрацтва. Тому певна відомість, що священник занебуться в сповнюванні цього найважливішого душпастирського обов'язку вповні вже вистачає, щоби такого священника, на основі рішень Триєнтського Собору (14. сесії) суспендувати на підставі особистого знання про його провини (*ex informata conscientia*). Катихит, який занебував би науку релігії в школі, в якій є особіно назначений катихитом, давав би певний доказ, що є не тільки злим священником, але й несовісним чоловіком і що не можна йому поручити ні парохії, ні школи.

Коли б це відбулося, що світська влада протилася би візитації школи, декан постарався про те, щоби при якійнебудь нагоді в церкві або поза церквою, навіть й на пасовиську, з катихизму так випитати молоді села, щоби ясно здати собі справу з того, чи душпастир совісно учить катихизму усіх дітей.

Присутність в селі хоч би тільки кількох дітей, що в 10—12 років життя не знають катихизму, є тяжким оскарженням душпастиря за каригітну байдужність в сповнюванні своїх обов'язків.

Від Митрополичого Ординаріату, дня 7. червня 1943.

КОНКУРС НА ДЯКА.

Парохія Скоморохи Старі, дек. Галицького, потребує негайно дяка, найрадіше нежонатого ще, — диригента. Дотація: 4 морги поля і треби. — Зголошення: до гр. кат. Уряду парохіального в Скоморохах Старих, пошта Підшумляні. (*Podszumlance, über Rohatyn*).

ХРОНІКА

ВІД КОНКУРСОВОГО ІСПИТУ, ЩОДО НАУК ЗВІЛЬНЕНІ НА 6 ЛІТ.

- о. Захарів Онуфрій,
- о. Дмитрик Михайло,
- о. Каспрук Іван,
- о. Костишин Євген,

ВІД КОНКУРСОВОГО ІСПИТУ, ЩОДО НАУКИ ЗВІЛЬНЕНІ НА 6 ЛІТ:

- о. Кос Николой,

- о. Ляхович Гавриіл,
- о. Марневич Стефан,
- о. Романчунович Іван,
- о. Турневич Михайло,
- о. Ульяновський Роман,
- о. Стаднин Василь,
- о. Сенів Михайло.

ВІДЗНАЧЕННЯ І ІМЕНУВАННЯ.

Право носити крилошанські відзнаки одержав:

- о. Воробець Степан, зав. у Янові, Янівського дек.

ІМЕНУВАННЯ ЗАВІДАТЕЛЯМИ ДЕКАН. НА ПРОТЯГ 3 ЛІТ ІМЕНОВАНІ:

М. О. ч. 2136.

- о. Давидович Євген, парох в Ожидові, — Олеського деканату.
- о. Долгий Янів, парох у Ходорові, — Ходорівського деканату.
- о. Дядько Микола, парох у Лагодові, — Унівського деканату.

МІСТОДЕКАНАМИ НА ПРОТЯГ 3 ЛІТ ІМЕНОВАНІ:

- о. Лукомський Антін, парох у Гніздичеві — Жидачівського деканату.
- о. Бобилан Микола, парох у Ляховичах Подир. — Журавенського дек.
- о. Чепіль Семен, душп. у Нараєві — Нараївського деканату.
- о. Шуневич Андрій, парох у Вілому Камелі — Олеського деканату.
- о. Іздрик Андрій, парох у Підкамені — Підкаменецького деканату.
- о. Шостан Клим, парох у Виткові — Радеківського деканату.
- о. Щербанюк Іван, парох у Вербілівцях — Рогатинського деканату.
- о. Щуровський Орест, парох у Креховичах — Рожнітівського деканату.
- о. Кузьмович Зиновій, душп. у Лавочнім — Тухлянського деканату.
- о. Дереш Микола, парох у Молодинчу — Ходорівського деканату.
- о. Сабат Олександр, парох у Наварії — Щирецького деканату.
- о. Миревич Григорій, парох у Яениських — Янівського деканату.

ЗАВІДАТЕЛЬСТВА ПАРОХІЙ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Король Євген, в Тисові, дек. Болехівського.
- о. Дурдело Григорій у Вишнівчику, дек. Зарваницького.
- о. Медичний Йосиф у Пітригах, дек. Олеського.
- о. Козяр Микола у Заставцях, дек. Підгаєцького.
- о. Дурбан Всеволод у Лучинцях, дек. Рогатинського.
- о. Дзьоба Іван, у Плетеничах, дек. Перемишлянського.
- о. Рицар Ярослав у Махнівцях, дек. Помор'янського.
- о. Грицай Василь у Чистопадах, дек. Залозецького.
- о. Гарнавий Лев у Либхорі, дек. Тухлянського.

ПОМЕРЛИ

- о. Монцібович Евген, парох Кутюра, дек. Глинянського, 12. V. 1943.
 о. Ксьонжек Дмитро, парох Кокошинець, дек. Грималівського, 26. V. 1943.
 о. Плешневич Маріян, б. парох Щуровець, дек. Лопатинського, 31. V. 1943.

Їх душі поручається молитвам Духовенства АЕпархії.
 Їх імена вписані в АЕпархіяльний Пом'яник.

Надсилає:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, П.а. са. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitän-Kanzlei,
 Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
 An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта
 Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видас: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзядзин.

40433

ДОДАТОК ДО 6 — 7. ЧЧ. АЕП. ЛЬВІВ. ВІДОМОСТЕЙ 1943. р.

ПРАВИЛЬНИК МИТРОПОЛИЧОГО ЦЕРКОВНОГО СУДУ У ЛЬВОВІ

І. МИТРОПОЛИЧИЙ ЦЕРКОВНИЙ СУД:

1. Його відношення до Митрополичого Ординаріату, 2. Його уклад, 3. Ділянки його судовласті.

§ 1. — Звичайним (ordinarius) суддею на цілу Архієпархію у всіх церковних справах, так адміністративних, як теж спірних та карних є Митрополит (пор. § 1. Кн. І. Інстр. для церк. суд., 38. Дод. Львів. Син. 1891¹⁾; кан. 1572. § 1. К. Пр. К.).

§ 2. — Митрополит виконує свою судовласть у всіх справах, що підлягають його компетенції, через Митрополичий Церковний Суд (в скороченні М. Ц. С.) крім тих, що їх само право або Митрополит застерігає до судового вирішення через себе самого або через особливий, визначений Митрополитом Трибунал. (пор. § 2. кн. І. Інстр.; кан. 1572. § 1. К. Пр. К.).

§ 3. — 1. В склад М.Ц.С. входять: 12 синодальних чи просинодальних суддів, з-поміж яких Митрополит іменує Офіціала та Віцеофіціала, промотор справедливості, оборонець подружжя та бодай 2 нотарів, іменованих з-поміж львівського Духовенства (пор. §§ 3, 7, 8. кн. І. Інстр., Замойський Син. 1720, Тит. 7. кан. 1573, 1574, 1585, 1586. К. Пр. К.). 2. Всі члени і урядовці МЦС. складають перед обняттям свого уряду присягу, що обов'язки свого уряду будуть виконувати совісно, згідно з вимогами справедливості та що збережуть канонічними приписами означену урядову тайну, а то Офіціал і Віцеофіціал на руки Митрополита, а всі прочі на руки Офіціала.

§ 4. — Судовласть Офіціала і Віцеофіціала є властю звичайною (potestas ordinaria), але заступною (p. vicaria); судовласть синодальних чи просинодальних суддів є властю Митрополитом відпорученою (пор. Зам. Син. 1720. Тит. 7; кан. 1573 § 1, 1574 § 1. К. Пр. К.).

§ 5. — МЦС. виконує судовласть у всіх спірних і карних справах Духовенства та мирян цілої Архієпархії, які згідно з канонічними приписами підлягають компетенції Митрополита (Титули компетенції з огляду на предмет пор. §§ 13—17 кн. І. Інстр. та кан. 1572 § 1. в порівнянні з кан. 1557 К. Пр. К.; з огляду на особи пор. §§ 21—27 кн. І. Інстр. та кан. 1560—1568 К. Пр. К.) з виїмком тих справ, що їх право чи Митрополит застерігає Митрополитові чи окремо відпорученому Трибуналові.

¹⁾ При дальших цитованнях буде подаватися в скороченні „Інстр”.

§ 6. — Передача Митрополичим Ординаріатом актів справи МЦС. означає передачу справи МЦС до виконання всіх судових чинностей та викінчення їх вироком згідно з обов'язуючими приписами канонічного права та нормами цього правилника.

§ 7. — 1. МЦС веде судові справи в трьох відділах, а то:

- а) відділ подружніх процесів, так звичайних, як теж сумарних (розлуки (separatio) подругів).
- б) відділ процесів у спірних справах,
- в) відділ карних процесів.

2. Відділи сумарних процесів подружніх для визнання подружжя неважним по причині відомості на основі певної та автентичної грамоти перепон — не однакового богопочитання, чина, торжествен. обіту, чистоти, подружнього союзу, природного споріднення, законного споріднення та посвоячення — та адміністративних процесів самим правом є застережені Митрополитові (пор. кан. 1990 К. Пр. К.; декрет „Maxima Cura” кан. 3, 6, 8, 14, 19, 20, 22, кан. 2142—2194 К. Пр. К.).

§ 8. — Цей правилник подає загальні приписи відносно трьох відділів та подрібні приписи відносно М. Ц. С. відділу подружніх процесів.

II. ПРЕЗИДІЯ М. Ц. С.

1. Склад, 2. Права та обов'язки членів Президії М. Ц. С., 3. Справи належні: а) до Президії М. Ц. С., б) до Трибуналу М. Ц. С., 4. Звідомлення до М. О., 5. Сая М. Ц. С., її обстановка та судові джигури.

§ 9. — Керівним органом М. Ц. С. є Президія М. Ц. С.

§ 10. — В склад Президії М. Ц. С. входять: Офіціал, Віцеофіціал, промотор справедливости, оборонець подружжя та нотар.

§ 11. — Офіціал є відповідальним керманічем у всіх справах, належних згідно з приписами цього правилника М. Ц. С.; він веде відділ подружніх справ, приймає усні та письмєнні пропозиції в справах, що підлягають судовому вирішенню, приділює справи суддям як референтам справи, визначає черги Трибуналів, проводить на судових розправах та підписує згідно з приписами цього правилника всі акти, що виходять назовні М. Ц. С.

§ 12. — 1. Віцеофіціал веде відділ спірних справ та виконує ті чинності в Президії М. Ц. С., що їх йому відпоручить Офіціал; коли Офіціал є перешкоджений недугою або неприсутністю понад один місяць, віцеофіціал аж до повороту до урядування Офіціала веде всі справи М. Ц. С. з правами Офіціала.

2. Тому, що Віцеофіціал має устійлений за кожнотчасним взаємним порозумінням з Офіціалом круг діланья в М. Ц. С., за який самостійно відповідає, а на випадок перешкодження Офіціала недугою або неприсутністю понад один місяць веде аж до повороту Офіціала до урядування всі справи М. Ц. С. з правами Офіціала, всі параграфи цього правилника, в яких мова про Офіціала, відносяться теж до Віцеофіціала.

§ 13. — 1. Промотор справедливости веде відділ карних церковних справ, виготовляє акти обвинувачення проти переступників та виступає як сторож

справедливости та прага так і карних процесах, як теж тих процесах у спірних справах (з виїмком подружніх), в яких є заінтересоване публичне добро.

2. Коли б промотора справедливости не покликано до тих справ, при яких вимагано є його приявність, судові чинності в даних справах є неважні, хіба, що, хоч не покликаний, був приявний при судовій чинності даної справи.

3. Якщо б натомість промотора справедливости покликано до справи, а він при деяких її чинностях був неприявний, чинності є важні, але їх треба піддати розглядові промотора справедливости, щоб він міг поробити усно чи письмєнно свої завваги до них.

4. Промотор справедливости обов'язаний є з уряду внести відклик до вищої інстанції, якщо б Трибунал в якій карній чи спірній справі, в якій є заінтересоване публичне добро, видав незгідний з канонічними приписами вирок.

(Пор. § 8. Кн. 1. Инстр. і кан. 1586 К. Пр. К.).

§ 14. — 1. Оборонець подружжя має право та обов'язок виступати у всіх так звичайних, як теж сумарних процесах у подружніх справах та боронити на них, згідно з канонічними приписами, важності подружжя та подружніх прав подругів; в тій цілі має він право та обов'язок брати участь у всіх засіданнях в кожній стадії подружнього процесу вглядати в акти справи, предкладати Предсідникові Трибуналу свої питання для сторін чи свідків, робити свої усні чи письмєнні завваги до відносних судових дій та з уряду вносити відклик до Церковного Суду II. інстанції від вироку Трибуналу М. Ц. С. I. інстанції у всіх звичайних подружніх процесах; натомість не має того обов'язку при сумарних подружніх процесах.

2. Судові дії в подружніх процесах, що до них не покликано оборонця подружжя, є неважні, хіба, що оборонець подружжя, хоч непокликаний; був при них приявний; натомість є важні ті судові дії, до яких покликано оборонця подружжя, хоч він при них не був приявний, якщо тільки відносні акти піддається його розглядові, щоб він міг поробити свої завваги.

3. Оборонець подружжя не є рішаючим членом Трибуналу; його погляд в якійсь справі, що його треба в протоколах та актах точно приготувати, не вчисляється до числа голосів за чи проти якоїсь справи; він не підписує вироку Трибуналу, натомість підписує wraz з рішаючими членами Трибуналу протоколи засідань Трибуналу.

(Пор. § 7 Кн. 1. Инстр.; кан. 1586—1590, 1968, 1969, 1990 К. Пр. К.).

4. Для канонічного доходження поза осідком М. Ц. С. Офіціал назначає для кожної справи окремо заступника оборонця подружжя.

§ 15. — 1. Нотар — не членів М. Ц. С., що його завданням є висувати до книги протоколів М. Ц. С. перебіг засідань Трибуналів М. Ц. С. та урядово своїм підписом стверджувати автентичність судових актів так, що судові акти без підпису нотаря є неважні. (Пор. кан. 1585 К. Пр. К.).

2. Митрополичий Ординаріат іменує в міру потреби більше нотарів в осідку М. Ц. С. Один з них, як головний нотар, належить до Президії М. Ц. С. та веде під проводом Офіціала чи Віцеофіціала адміністративну ліянку М. Ц. С.; він переховує в належному порядку біжучі акти справи та дає про те, щоб вони були в час доручені відносним суддям, промоторові справедливости чи оборонцеві подружжя, веде термінар розправ, засадничо по критерію часу їх впливу до М. Ц. С., веде книгу вплачених судових такс та процесових коптів

та їх розподілу, виплачує гонорарі членів Трибуналу та знавців, виготовляє поклики для сторін та свідків та веде протокол президіяльного переслухання сторін чи свідків.

3. Нотарів для судових дій поза осідком М. Ц. С., а) для інформативного доходження покликує до кожної справи окремо уповноважений, б) для канонічного доходження для кожної справи окремо назначає Офіціал.

§ 16. — 1. Трудніші процесові справи може Офіціал чи Віцеофіціал підати розглядові запрошених знавців-каноністів, або, в міру потреби, знавців-юристів.

2. Якщо запрошено до видання opinii про справу більше знавців, вони дають незалежно від себе письмеву opinii на предложені конкретні сумніви: якщо opinii двох знавців згодні, треба справу вести та рішати в дусі тих opinii, якщо opinii двох знавців різняться між собою, то Президія М. Ц. С. вибирає одну з них як напрямну, або якщо процесова трудність та сумнів існують більше, запрошує третього знавця та лежить на той opinii, за якою заявила більшість знавців, а якщо всі три opinii різні, то той, що її зі всіх трьох вибере як напрямну для справи.

§ 17. — 1. Президія М. Ц. С. полагодує сама такі підготовчі акти до процесу: приймач або відкидає позови та приватні обвинувачення, якщо вони не відповідають канонічним вимогам, та повідомляє про відкинення позову чи обвинувачення письменно або усно заінтересованих, підписує та висилає судові поклики до сторін, свідків, знавців і конечну переписку зв'язану зі справою та розпоряджує інформаційне та канонічне доходження. Відносні письма виготовляють референти, а підписує Офіціал.

2. Акти інформаційного доходження розглядає та на основі них виготовляє реферат розпорядку про канонічне доходження визначений до справи Офіціалом суддя референт.

3. Акти канонічного доходження (доказового поступування) розглядає, переводить судову розправу та вирішує справу вироком або визначений Офіціалом одиничний суддя, при спірних справах меншої ваги, або Колегіальний Трибунал.

4. При справах, що їх вирішення належить до Колег. Трибуналу, внесок на замкнення канонічного доходження (доказового поступування) ставить визначений для справи Офіціалом суддя-референт.

§ 18. — З кінцем кожного року до 31. грудня Президія М. Ц. С. виготовляє та предкладає Митрополитові статистичне звітання:

1. про кількість переведених в році процесів з заподанням предмету процесу, парохії і деканату сторін та вислід процесу.
2. про кількість залежних справ, що знаходяться в процесі, з заподанням часу, від якого вони в М. Ц. С. висять та причини залежності, та
3. про суму приходів зі судових такс і процесових коштів та їх розподіл.

§ 19. — 1. Всі судові чинності (переслухання, розправи) переводяться в салі Митрополічного Церковного Суду, до якої доступ підчас судової чинності постороннім особам є заборонений.

2. В салі М. Ц. С. знаходяться постійно: а) Хрест з розп'яттям Ісуса Христа, б) Св. Євангелія, в) дві свічки — на окремому столику для відбирання

присяги від сторін та свідків, г) шафа для переховування під замком актів біжучих процесових справ, д) шафа для підручної бібліотеки, в якій обов'язково мають бути: аа) „Чинности і Рішення Руского Провінційального Собора у Львові 1891 р.“ wraz з „Додатком до Рішень і Чинностей Руск. Пров. Соб. Львів 1891 р.“ бб) Кодекс Права Канонічного, вв) Др. Масцюх — Церковне Право супруже, Перемишль 1910 р. та підручники канонічного права інших визначних каноністів, а передусім Римських таких, як Капелльо, Гаспарі, Веріц-Відалі; е) Відповідно прибраний стіл, при якому переводиться переслухання й розправи, та відповідна кількість крісел.

3. Ключ від Салі М. Ц. С. знаходиться в Канцлера Митрополічної Консисторії або головного нотаря М. Ц. С.

§ 20. — 1. В салі М. Ц. С. відбувають по черзі Синодальні чи Просинодальні судді судові джури та виконують працю, поручену їм Президією М. Ц. С.

2. Судові джури відбуваються звичайно перед полуднем, в часі устійненому Президією М. Ц. С.

3. Суддів до джури визначає Президія М. Ц. С. так, що раз на тиждень приходить один Суддя до джури.

4. Судді, що не побирають титулом судейського обов'язку місячної платні, будуть побирати в міру засобів записного фонду М. Ц. С. за години джури гонорарі, в висоті, що їх визначить Президія М. Ц. С.

III. ТРИБУНАЛИ М. Ц. С.

1. Визначення Трибуналу, 2. Склад Колегіального Трибуналу, 3. Дисципліна Трибуналів, 4. Розподіл гонорару для членів Трибуналу.

§ 21. — Канонічний процес переводить визначений Офіціалом одиничний суддя або Колегіальний Трибунал. (Пор. § 16 т. 3 цього Правильника).

§ 22. — 1. Офіціал визначає одиничних суддів та членів Колегіального Трибуналу з-поміж синодальних чи просинодальних суддів засадничого по черзі, але так, що згідно зі слушністю частіше приходять на чергу ті синодальні чи просинодальні судді, які титулом судейського обов'язку побирають платню, ніж ті, які побирають тільки гонорар від справи.

2. Не може бути визначений членом Трибуналу для вирішення справи той суддя, що сповняв в даній справі обов'язок слідчого судді (авдитора) в стадії доходження.

§ 23. — 1. Колегіальний Трибунал складається:

а) При звичайних процесах у подружніх справах та карних справах проти мирян з Предсідника та 2 суддів.

б) При процесах у карних справах проти священників з Предсідника, 2 суддів та 4 духовних асесорів. (Пор. кан. 1576 К. Пр. К. і § 5 Кн. 1. Инстр.).

2. Предсідником Колегіального Трибуналу є все Офіціал або Віцеофіціал.

§ 24. — 1. Перед розпочаттям судових чинностей так одиничний суддя, як теж Колегіальний Трибунал має передусім здати собі докладно справу з того, чи справа та особи підлягають його компетенції, та свій висновок з того з'ясування зазначити на актах справи.

2. Якщо суддя визнає себе компетентним, веде справу аж до її викінчення.

3. Якщо суддя визнає себе некомпетентним з одної з причин наведених в §§ 21—27 Кн. 1. Інстр. (пор. кан. 1560—1568 К. Пр. К.) або себе від справи виключить (причини виключення пор. кан. 1613 К. Пр. К.) передасть акти справи зі зазначенням некомпетентності чи виключення себе Офіціалові до дальшого урядування, який відішле справу до компетентного Церковного Суду, якщо М. Ц. С. взагалі некомпетентний для справи, або визначить іншого суддю, члена чи членів Колег. Трибуналу, якщо хто з них з умотивованих канонічними приписами причин себе від справи виключив.

§ 25. — 1. Заміти сторонничості вирішує: Проти одиничного судді — Офіціал, проти когось з членів Колег. Трибуналу, хоч би навіть проти Предсідника Трибуналу — сам Колег. Трибунал проти більшої частини членів Колег. Трибуналу — Митрополит, проти промотора справедливості або оборонця подружжя або нотаря — одиничний суддя, якщо сам веде справу або Предсідник Колег. Трибуналу, якщо справу веде Колегіальний Трибунал. (Пор. кан. 1614 К. Пр. К.).

2. Заміти сторонничості чи некомпетентності проти одиничного судді та членів Комісії інформаційного доходження треба предкласти перед устійненням предмету спору, т. з. перед інформаційним доходженням, проти членів Комісії канонічного доходження та членів Трибуналу М. Ц. С. перед розпочаттям канонічного доходження, хіба, що основа заміту заіснувала після розпочаття інформаційного чи канонічного доходження або сторона присягою ствердить, що вона стала їй шойно тоді відомою. (Пор. кан. 1628 § 1. К. Пр. К.).

3. Заміти абсолютної некомпетентності судді, тобто відносно предмету, який цілком не підлягає судовості М. Ц. С. також заміти викляття можна предкласти в якійнебудь стадії процесу, але всетаки так, щоб заміти викляття були предложені перед вироком. (Пор. кан. 1628 § 2, 3 К. Пр. К.).

§ 26. — Одиничний суддя чи Колег. Трибунал розглядають справи в такій черзі, в якій вони до нього вплинули, хіба, що яка справа вимагала б скоршого розгляду, в останньому випадку треба це вирішити окремим декретом судді. (Пор. Кан. 1627 К. Пр. К.).

§ 27. — Судді та Колег. Трибунали розглядають та вирішують справи в короткому часі без зайвої проволочки, але зі збереженням всього того, чого для справедливого вирішення справи треба, так, щоб справа в першій інстанції не висіла довше, як два роки. (Пор. кан. 1620 Кан. Пр. К.).

§ 28. — 1. Коли справу розглядає Колег. Трибунал, Офіціал визначає з-поміж членів Колег. Трибуналу одного суддю референта, який розглядає та оцінює акти інформаційного доходження, ставить внесок на уморення справи, якщо інформаційне доходження не дало достаточної основи до канонічного процесу, або на розпочаття канонічного доходження, розглядає та оцінює акти канонічного доходження та ставить внесок на замкнення доказового поступування, на кінцевому засіданні Трибуналу з'ясовує коротко та змістовно, на основі актів справи та канонічних приписів, дійсний та правний стан справи, ставить свій внесок відносно вирішення справи та виготовляє до 10-ти днів від рішення Трибуналу письмений вирок справи згідно з вислідом дискусій та рішення Колег. Трибуналу.

2. З'ясування справи виготовляє суддя референт на письмі та залучує до актів справи.

3. В дійсному стані має суддя референт схопити та подати совісно вислід канонічного доходження, тобто матеріальну правду про справу, виказану однозгідними зізнаннями бодай двох вповні достовірних, заприсяжених свідків, або автентичними грамотами, або однозгідними опініями та зізнаннями бодай двох заприсяжених знавців, або безпосереднім огляданням предмету спору членами Колег. Трибуналу, або поважно умотивованими правовими здогадами, чи вкінці признаннями сторін в тих справах, в яких канонічні приписи їх як доказовий засіб допускають. (Відносно доказових засобів пор. §§ 36—54, Кн. II. Інстр., кан. 1747—1836 К. Пр. К.).

4. В правному стані справи натомість має суддя-референт подати канонічні приписи, що на їх основі треба справу судити та рішення з'ясовувати совісно та достаточними обставинами дійсного стану, що справа має всі вимагати наведеними канонічними приписами кваліфікації для вирішення її на основі тих же.

§ 29. — 1. Члени Колег. Трибуналу мають в короткому часі після визначення їх до справи зазнайомитися докладно з актами справи, на кінцевому засіданні Колег. Трибуналу подати коротко умотивовані, згідні з вислідом доходження, канонічними приписами та їх совістю опінії про справу враз з їх внесками та залучити їх до актів справи.

2. В дискусії над справою перший і кінцевий голос має суддя референт; інші члени Колег. Трибуналу забирають голос по черзі з тим, що останній перед кінцевим голосом судді референта в подружньому процесі забирає голос оборонець подружжя.

3. Кожному членові Колег. Трибуналу вільно в дискусії, чи після переведеної дискусії відступити від свого первісного внеску. (Пор. кан. 1871 § 4 К. Пр. К.).

4. Члени Колег. Трибуналу вирішують справу більшістю голосів. Ні один член не може здержатися від голосування, тільки має віддати голос „за” або „проти” внеску, підданого Предсідником під голосування. (Пор. § 6 Кн. 1. Інстр., кан. 1574 К. Пр. К.).

5. При кожноточасному голосуванні нотар приготує точно скільки голосів „за” і „проти”.

§ 30. — 1. Всі судді та помічники Трибуналу зобов'язані до урядової тайни при процесах в карних справах завсіді, а в спірних справах тоді, коли з виявлення якоїсь процесової дії могла б повстати шкода для сторін. (Пор. кан. 1621 § 1. К. Пр. К.).

2. Всі судді та помічники Трибуналу зобов'язані зберігати непорушно завсіді в тайні дискусію, що велася на засіданні Колег. Трибуналу перед вироком, опінії та голоси тоді віддані (Пор. Кан. 1621 § 2 К. Пр. К.).

§ 31. — Є строго заборонено суддям та помічникам Трибуналу приймати з нагоди суду дари в якійбудь формі, хоч би це було в формі стипендії за богослужбові інтенції.

§ 32. — 1. Судді, що без слушної причини відмовляють допоміжній суду сторонам, хоч є компетентні до розглядання справи, або нерозважно заявляють себе компетентними для справи, до якої не є компетентними, або внаслідок завиненої недбалості чи підступності зі шкодою для інших роблять неважливий або несправедливий дію або іншу шкоду наносять для спорачних сторін, є зобов'язані

до звороту спричиненої шкоди та можуть бути потягнені Митрополічним Ординаріатом до карної відповідальності. (Пор. кан. 1625 § 1. К. Пр. К.).

2. Судді, що порушили закон урядової тайни або важились виявити іншим в якийнебудь спосіб тайні процесові дії, будуть покарані Митрополічним Ординаріатом грошевою карою та іншими карами, не виключаючи позбавлення судейського уряду (Пор. кан. 1625 § 2. К. Пр. К.).

3. Таким самим карам підлягають урядовці та помічники Трибуналу, якщо провинились наведеним в точках 1, 2 цього параграфу способом. (Пор. кан. 1625 § 3. К. Пр. К.).

§ 33. — 1. Офіціал, віцеофіціал та деякі визначені Митрополічним Ординаріатом судді pobирають титулом виконування обов'язків свого уряду місячні платні.

2. Всі судді, промотор справедливості, оборонець подружжя та нотарі pobирають гонорарі від справи по ось такому розподільнику: Предсідник — 2/7, суддя референт — 2/7, другий суддя, оборонець подружжя та нотар по 1/7 з призначеної на гонорарі квоти процесових коштів.

3. При процесах меншої ваги, що їх веде одиничний суддя, гонорарі поділяються по такому розподільнику: Офіціал — 2/5, одиничний суддя 2/5 і нотар 1/5 з призначеної на гонорарі квоти процесових коштів.

§ 34. — Писар, як головний помічник нотарія в переписуванні на машині покликів, рефератів, виписів і перепіски М. Ц. С. та посяткуванні і зберіганні актів біжучих процесових справ побічає винагороду, устійнену Президією М. Ц. С. зі засобів запасного фонду М. Ц. С.

IV. СУДОВІ ТАКСИ НА КОШТИ ПРОЦЕСУ.

§ 35. — Судова такса від справи виносить зл. 20. Вона призначена на канцелярйні видатки, зв'язані з поладженням справи.

§ 36. — Критерії для означення висоти коштів процесу означує на протязі 1 року Президія М. Ц. С. за апробатою Митрополита.

§ 37. — 1. На кошти процесу складаються такі позиції: а) відшкодування свідків та гонорарі членів Комісії канонічного доходження, б) гонорарі членів Колег. Трибуналу М. Ц. С., 1-шої інстанції, в) запасний фонд М. Ц. С., г) при звичайних подружніх процесах також гонорарі членів Колег. Трибуналу 2-гої інстанції.

2. Гонорарі знавців становлять цілком окрему позицію процесових коштів у тих процесах, в яких знавці виступають.

3. Кошти процесу розділяються на поодинокі позиції, як слідує:

а) відшкодування свідків та гонорарі членів Комісії канонічного доходження 2/9,

б) гонорарі членів Колег. Трибуналу М. Ц. С. 1-шої інстанції 4/9,

в) Запасний фонд М. Ц. С. 1/9,

г) Гонорарі членів Колег. Трибуналу М. Ц. С. 2-гої інстанції 2/9.

§ 38. — 1. Судову таксу та квоту на кошти процесу треба зложити перед розпочаттям канонічного доходження в той спосіб, що судову таксу та квоту процесових коштів висилається безпосередньо до М. Ц. С. зараз після повідомлення позовника (ці) через Парохіальний Уряд, що М. Ц. С. рішив

перевести канонічне доходження в даній справі, а 2/9 виплачує позовник (ця) на руки нотаря Комісії канонічного доходження, який розділяє цю квоту згідно з рішенням Комісії канонічного доходження та залучує до актів справи посвідки виплачених грошей.

2. Без зложення судової такси та устійненої квоти на кошти процесу перед розпочаттям канонічного (процесу), не переводиться канонічного доходження та інших процесових чинностей.

§ 39. — Від судової такси ніхто не може бути звільнений. Кошти процесу можуть бути обнижені Президією М. Ц. С. на прохання сторони, заопіюване парохом та умотивоване свідцтвом убожества, потвердженням Парохіальним Урядом та Урядом Громадським. Це прохання враз зі залучниками треба предложити враз з актами інформаційного доходження.

§ 40. — Кошти процесу поносить засадничо засуджена сторона, хіба що в якій справі Трибунал М. Ц. С. визнає за відповідне розділити кошти процесу на обі сторони.

V. ЗВИЧАЙНИЙ ПОДРУЖНИЙ ПРОЦЕС.

1. П о з о в.

§ 41. — 1. Подружні справи стаються предметом канонічного процесу та судового вирішення на основі письмального або усного, протоколярно прийнятого позову, предложенного Президії М. Ц. С. управненими на основі канонічних приписів особами. (Пор. § § 1—10 Кн. II. Інстр., кан. 1971 К. Пр. К.) або на основі доносу передусім у тих подружніх справах, в яких є заінтересоване публичне добро.

2. Анонімні доноси в подружніх справах М.Ц.С. не бере під увагу; письменні доноси зі заподаним іменем і прізвиськом автора можуть статись основою судових чинностей тільки тоді, коли вони не відносяться до таких подружніх перепон, які дають право тільки подругам оспорювати подружжя. (Пор. § § 14, 15 Кн. II. Інстр.).

3. М. Ц. С. буде з уряду започатковувати канонічний процес в тих справах, що відносяться до важности подружжя, коли внаслідок явности чину або доносу чи іншим способом заіснує достаточна причина сумніватися про важність подружжя з приводу перепони публичного права. (Пор. § 18. Кн. I. Інстр.).

§ 42. — 1. Позов треба прийняти або відкинути найдальше до одного місяця, повідомляючи про причини відкинення позову позовника. (Пор. кан. 1710 К. Пр. К.).

2. Треба відкинути кожний позов у подружніх справах, що не подає канонічних причин наміреного спору.

3. Позов відкидає або його приймає та заряджує інформаційне доходження Офіціал.

4. Позовникові вільно внести новий позов зі спрваленням браків та хиб першого позову.

2. Інформаційне доходження.

§ 43. — 1. Приймавши позов або донос, Офіціал заряджує інформаційне доходження для устійнення предмету спору та основи канонічного доходження і процесу, висилаючи уповноважуюче письмо до інформаційного доходження та

інструкцію інформаційного доходження, а в разі потреби і позов до Парохіального Уряду позовника.

2. Зasadничо переводить доходження як уповноважений до інформаційного доходження парох позовника (ці) в місці його (її) замешкання, а в разі значно віддалених від себе місць замешкання позовника (ці) та пізваної сторони також парох пізваної сторони в місці її замешкання, оскільки М. Ц. С. у виняткових випадках не заридив інакше.

§ 44. — 1. Уповноважений до інформаційного доходження переводить доходження, згідно з інструкцією М. Ц. С., в припадності одного з сусідних священників як нотаря, що його визначить в уповноважуючому письмі М. Ц. С. або запросить до співучасті в доходженні уповноважений.

2. Якщо в уповноважуючому письмі нема виразного, спеціального дозволу на відпоручення, уповноважений до інформаційного доходження не може в цьому обов'язку заступитися іншим священником.

§ 45. — Завданням інформаційного доходження є: 1) в'яснити: а) ставовище другого подруга до позову чи обох подругів до доносу, б) чи є можливим справу поладнати мирним шляхом через погодження подругів, відновлення згоди на подружжя, звільнення (диспензу) від перепони, якщо перепона є того роду, що від неї можна дістати звільнення, в) чи справді заіснувала канонічна причина (подр. перепона), подана в позові чи доносі, г) які є доказові засоби для ствердження матеріальної правди в спірній подружній справі; 2) зорієнтувати про доказовий матеріал через переслухання сторін та кількох доказових і відворотних свідків, через жадання та залучення до актів справи так публичних, як теж приватних грамот (документів), що на них сторони чи свідки покликуються, опінії пароха про сторони та свідків та метрики вінчання.

§ 46. — 1. Основою для доходження служить уповноваженому подана в уповноважуючому письмі канонічна причина позову, а в деяких випадках, якщо М. Ц. С. залучить до письма позов, і сам позов, інструкція М. Ц. С. та зізнання сторін; ті три речі подають уповноваженому напрям та спосіб доходження.

2. Тому уповноважений нехай не розпочинає скорше доходження, заки основно не перестудіює уповноважуючого письма, залученого евентуально позову, інструкції М. Ц. С. та не переслухає сторін у спорі.

§ 47. — 1. На переслухання покликає уповноважений сторін і свідків письмним покликом, дорученням за посвідкою відбору, в якому треба подати справу місце і час переслухання.

2. Посвідки/доручення поклику сторонам чи свідкам треба залучити до актів справи.

3. Якщо сторона чи свідок на перший поклик не явиться перед уповноваженим, поклик можна поновити, а посвідку доручення другого поклику залучити до актів. (Пор. §§ 33, 34 Кн. II. Инстр.).

§ 48. — В інформаційному доходженні уповноважений переслухає сторони та свідків без присяги, визнаючи їх всетаки до зізнання правди так, щоб вони могли ті зізнання повторити та ствердити присягою, коли М. Ц. С. того зажадає.

§ 49. — 1. В опінії про сторони та свідків має парох конкретно подати, чи це люди релігійні, практикуючі католики, чесні, поважні та правдомовні так, що їх зізнанням можна дати віру.

2. Недбало поданою опінією про сторони та свідків, парох обтяжує свою совість відповідальністю за вислід справи в процесі.

§ 50. — Уповноважений залучить до актів справи теж свою опінію про справу, в якій коротко з'ясує, на основі переведеного доходження, дійсний стан справи, заподавши свій погляд про стійність позову та чи можливим є мирне позагодження спору.

§ 51. — 1. Протокол переслухання сторін та свідків підписує уповноважений та нотар.

§ 52. — До протоколів переслухання треба залучити: 1) опінію пароха про сторони та свідків, 2) метрику вінчання, 3) список переслуханих доказових і відворотних свідків з заподанням їх адреси та відношення до сторін, 4) список переслуханих свідків, що можуть ще в справі свідчити, з заподанням їх адрес та відношення до сторін, 5) список залучених документів, 6) опінію уповноваженого про справу.

§ 53. — Всі акти інформаційного доходження предложить уповноважений М. Ц. С. до 2 місяців від дати одержання поручення для переведення інформаційного доходження.

§ 54. — Після одержання актів інформаційного доходження, Офіціал визначить членів Колег. Трибуналу до справи та назначить з-поміж них суддю референта, який аж до викінчення справою займається та предкладає Офіціалові письмненні внески відносно процесових дій справи.

§ 55. — Суддя-референт зазнайомлюється з протоколами переслухання та прочими актами інформаційного доходження та предложить Офіціалові найдалше до 1 місяця реферат або про уморення справи, якщо справа, згідно з канонічними приписами, не надається до дальшого процесового поступування, або про розпорядження канонічного доходження, якщо вислід інформаційного доходження, згідно з канонічними приписами, дає достаточну основу до дальшого процесового поступування.

§ 56. — 1. Офіціал, засягнувши опінії оборонця подружжя, приймає реферат судді-референта до відома та згідно з рефератом повідомляє позовника про уморення справи або заряджує канонічне доходження.

2. Якщо б зайшла різниця поглядів між Офіціалом а. суддею-референтом, відносно уморення справи або зарядження канонічного доходження, Офіціал скликає Колег. Трибунал на засідання, запросивши теж оборонця подружжя, та піддає справу уморення даної справи чи зарядження канонічного доходження під дискусію та вирішення Трибуналу. Трибунал вирішує справу більшістю голосів, а суддя-референт предкладає Офіціалові новий, узгоднений з рішенням Колег. Трибуналу реферат.

3. Канонічне доходження.

§ 57. — Канонічне доходження заряджує Офіціал на внесок судді референта (Пор. §§ 55 і 56, т. 1 і 2 цього Правильника).

§ 58. — 1. Канонічне доходження переводить:

В подружніх справах сторін, що мешкають в осідку або бодай близько осідку М. Ц. С., визначена Офіціалом Комісія, в якій склад входить: Синодальний чи просинодальний суддя або відпоручений Офіціалом суддя, як аудитор, нотар та оборонець подружжя.

2. В подружніх справах сторін, що мешкають в місці, віддаленому від осідку М. Ц. С. Комісія, що в її склад входять відпоручені Офіціалом: суддя, нотар та заступник оборонця подружжя.

§ 59. — Завданням канонічного доходування є викрити матеріальну правду про канонічну причину позову та про всі ті її обставини, від яких залежить вирішення справи, обнятої позовом.

§ 60. — 1. Комісія канонічного доходування має вичерпати всі доказові засоби, так ті, що промовляють в користь позовника, як теж ті, що промовляють проти позовника, а в користь пізаного чи важности подружжя.

2. В тій цілі Комісія канонічного доходування переслухає під присягою бодай трьох доказових свідків на кожну обставину, наведену в позові, та кількох відворотних свідків, якщо такі є, зажадає письмовної опінії, бодай двох знавців, якщо в даній справі для устійнення матеріальної правди треба свідонства фахівців та переслухає їх під присягою на основі предложених; незалежно один від другого письмовних опіній, зажадає та залучить до актів публичні чи приватні грамоти (документи), які справу насвітлюють, зажадає від пароха письмовної опінії про сторони та свідків, метрики вінчання сторін, якщо її не залучено до актів справи при інформаційному доходуванні, та залучить їх до актів.

3. Про покликання сторін та свідків на переслухання див. § 47 т. т. 1—3. цього правилника.

4. Факт зложеної присяги свідком чи знавцем треба прийотовувати в протоколах переслухання, а роти присяги залучити до актів справи.

5. Сторони тільки у виїмкових випадках, в яких нема іншого доказового засобу, можна допустити до присяги при переслуханні з тим, що в актах справи треба подати причини, які вимагали та виправдують як доказовий засіб заприсяжені зізнання сторін. (Пор. § § 54, 52 Кн. II. Инстр.).

§ 61. — Комісія канонічного доходування переслухає не тільки свідків, поданих сторонами, але й тих, що їх подасть оборонець подружжя, чи його заступник, чи яких сама Комісія визнає кінечним переслухати для насвітлення якої обставини справи.

§ 62. — Зізнаннями свідків є достаточні доказаний тільки той факт чи та обставина, що має за собою односторонні зізнання бодай двох віродостойних свідків або одного кваліфікованого свідка в справах, в яких він свідчить з уряду. (Пор. § 50 Кн. II. Инстр., кан. 1571 К. Пр. К.).

§ 63. — Для ствердження особливо важних для справи обставин може суддя жадати від свідків, упередивши їх про це перед зізнаннями, подвійної присяги, а то: перед зізнаннями присяги *de veritate dicenda* і після зізнання присяги *de veritate dictorum*.

§ 64. — 1. Свідки, які складають зізнання у віддаленому від свого осідку місці, мають право домагатися відшкодування за понесені кошти подорожі та побуту в місці переслухання, як теж за перерву праці.

2. Висоту відшкодування свідків вирішує Комісія канонічного доходування.

3. Кошти відшкодування свідків покривають спорячі сторони згідно з рішенням судді та в тій цілі складають перед розпочаттям канонічного доходування на руки нотаря означену квоту.

4. Сторона, яка не зложить до визначеного суддею речинця означеної квоти на відшкодування свідків, зрікається тим самим переслухання поданих нею свідків.

5. Кошти відшкодування виплачує свідкам нотар канонічного доходування, який залучить до актів справи так посвідки виплачених, як теж посвідки виплачених коштів відшкодування свідків. (Пор. § 46 Кн. II. Инстр., кан. 1787, 1788 К. Пр. К.).

§ 65. — При деяких процесових справах кінечним доказовим засобом є опінії та вияснючі зізнання двох, а в разі незгідности їх опіній, — трьох заприсяжених знавців. (Пор. § 51 Кн. II. Инстр., кан. 1792, 1793 § 2 К. Пр. К.).

§ 66. — При подружніх процесових справах кінечним доказовим засобом є опінії та вияснючі зізнання двох, а в разі їх незгідности або на бажання сторони або при двох навіть згідних опініях про релативну полову неміч, трьох заприсяжених лікарів-знавців. (Пор. § 52 Кн. II. Инстр.).

§ 67. — 1. Опінії та вияснючі зізнання тільки тих лікарів, що їх покличе М. Ц. С. або з його відпоручення Комісія канонічного доходування, мають доказову силу опіній та вияснючих зізнань лікарів-знавців.

2. Опінії та зізнання лікарів, замовлених та гонорованих приватно сторонами, можуть мати доказову силу звичайних свідків, якщо вони мають всі прикмети віродостойного свідка (про віродостойність свідка пор. § 41 Кн. II. Инстр., кан. 1757, 1758 К. Пр. К.), а непропорціональна висота зложеної їм гонорару не робить їх підозрілими свідками.

§ 68. — 1. Знавці, що їх покликуч М. Ц. С. від випадку до випадку, складають кожного разу перед огляданням особи чи предмету присягу, що будуть сповняти свій обов'язок без огляду на особи, совісно, згідно зі законами правди та справедливости та що в своїх опініях не будуть твердити неправди ані затаювати правди, як теж, що збережуть в тайні все, що вони як знавці в даній процесовій справі домідалися.

2. Висоту гонорару за їх труд вирішує кожнорасно суддя.

§ 69. — 1. Для подружніх процесів покликуч М. Ц. С. на протяз 3 літ чесних, віруючих та визначних своїм фаховим знанням і досвідом лікарів-знавців, а то:

а) п'ятьох лікарів-знавців у Львові, осідку М. Ц. С. які будуть обслуговувати в подружніх процесових справах територію Львова та Львівського Протопрезвітерату (Деканати: Бобрєцький, Винницький, Глинянський, Городецький, Львівський, Перемишлянський, Унівський, Щирєцький, Янівський, Ярчівський).

б) по трьох лікарів-знавців в Галичі (для Галицького Протопрезвітерату, Деканатів: Бережанський, Бурштинський, Войнилівський, Галицький, Калуський, Підгаєцький, Поморанський, Нараївський, Рогатинський, Стріський, Ходорівський). Золочені (для Золочівського Протопрезвітерату, Деканатів: Брідський, Гуський, Зборівський, Золочівський, Лопатинський, Милатинський, Олеский, Олівський, Підкаменецький, Радехівський, Струмило-Каменецький). Стрию (для Стрийського, Протопрезвітерату, Деканатів: Волехівський, Долинський, Жидачівський, Журавенський, Перегінський, Любинецький, Скільський, Стрийський, Рожнітівський, Николаївський, Тухлянський) та Тернополі (для Тернопільського

Протопрезвітерату, Деканатів: Грималівський, Зарваницький, Залозенський, Збарський, Козлівський, Озірянський, Микулинський, Новосельський, Теребовельський, Тернопільський, Скалатський).

2. Покликані через М. Ц. С. лікарі-знавці на протязі 3-ох літ, складають присягу одноразово для всіх процесових справ на час їх урядування на руки Офіціала або визначеного судді канонічного доходування.

§ 70. — Конкретні питання, які потребують для вирішення справи фахового з'ясування, ставить лікарів-знавців суддя в письмі, яким повідомляє про передачу справи чи обставини його фаховому досліді.

§ 71. — 1. Лікарі-знавці оглядають сторони, прокладають свої письмевні оцінки та складають свої висновокні зізнання незалежно один від другого.

2. Однозгідні оцінки та висновокні зізнання двох лікарів-знавців мають повну доказову силу для обставини, що її вони з поручення М. Ц. С. чи Комісії канонічного доходування досліджували, з винятком випадку релятивної половини немочі, що для її ствердження треба однозгідних оцінок та висновокних зізнань трьох лікарів-знавців. (Пор. § 52 Кн. II. Інстр.).

3. У висновокних зізнаннях мають лікарі-знавці на питання судді з'ясувати мотиви своїх тверджень в оцінці та подати методи свого лікарського досвіду. (Пор. кан. 1802 К. Пр. К.).

4. Якщо б оцінки та висновокні зізнання лікарів-знавців не були однозгідні, дану справу чи обставину треба піддати досліді третього лікаря-знавця: доказову силу будуть мати ті однозгідні оцінки та зізнання, що будуть мати за собою двох лікарів-знавців.

5. Якщо б оцінки та висновокні зізнання всіх 3-ох лікарів-знавців були різні, Трибунал М. Ц. С. вибере оцінку та висновокні зізнання найвизначнішого з них та визнає за нею доказову силу.

§ 72. — За свій труд побирають лікарі-знавці гонорар, що його визначає М. Ц. С. по критеріям, устійненим між Преаудією М. Ц. С. а покликаними лікарями-знавцями.

§ 73. — 1. Гонорар лікарів-знавців покривається з квоти зложеної окремо на лікарів-знавців перед розпочаттям канонічного доходування, незалежно від квоти, призначеної на інші процесові кошти.

2. Сторона, яка до визначеного суддею речинця не зложити титулом гонорарів лікарів-знавців відповідної квоти, ризикне тим самим з доказу через знавців.

3. Гонорар виплачує лікарів-знавців М. Ц. С. або Комісія канонічного доходування зараз після зложення висновокного зізнання; посвідку виплати гонорару треба залучити до актів справи.

§ 74. — 1. Сторони є зобов'язані предложити М. Ц. С. на руки Комісії канонічного доходування всі, так публичні грамоти (як нпр.: грамоти диспензи від перепони, метрику хрещення, метрику смерті першого подруга, вирок пивільного Суду та ін.) як теж приватні (як нпр. листи сторін), які навітлюють справу в спорі. Комісія залучить предложені грамоти до актів справи.

2. Доказову силу так публичних, як приватних грамот оцінює суддя, згідно з § 53 Кн. II. Інстр. в порівнянні з кан. 1819—1824 К. Пр. К.).

§ 75. — 1. При канонічному доходуванні списується протоколи з переслухання сторін, свідків, знавців, пароха.

2. На початку протоколів мають бути подані: Комісія, місце, дата та справа канонічного доходування, ім'я та прізвище переслуханої особи, чи записана та причини есентуальної відмови присяги, її генералія (дати і місце уродження, віросповідання, вік, звання, стан, місце мешкання з точною адресою) відношення до сторін, чи до зізнання не є ким відмовлена або підкуплена, а описи треба принотувати ставлені суддею питання та відповіді сторони, свідка чи знавця *in oratione recta*.

3. Після переслухання треба протокол сторони, свідкові чи знавцеві прочитати та перевести поправки в принотованих зізнаннях, згідно з бажанням сторони, свідка, чи знавця.

4. Сторона, свідок, чи знавець своїм підписом стверджують згідність протоколу з дійсним їх зізнанням.

5. Протокол підписують суддя, нотар та оборонець подружжя чи його заступник.

6. Суддя закінчує канонічне доходування на заяву оборонця подружжя, що він не має вже нічого, що потребувало б висношення. Цю заяву треба принотувати в актах канонічного доходування.

§ 76. — Комісія канонічного доходування до протоколів переслухання залучить: 1) предложені сторонами грамоти, 2) метрику вінчання, якщо її не залучено до актів інформаційного доходування, 3) оцінку пароха про сторони та свідків, 4) список переслуханих доказових і відворотних свідків, 5) список грамот і посвідок, 6) оцінку Комісії про справу, в якій з'ясує погляд Комісії на справу та подасть сумнівні місця справи з поданням причин, чому їх канонічним доходуванням не висношено, 7) посвідки виплачених квот на відшкодування свідків, гонорарі лікарів-знавців та гонорарі членів Комісії канонічного доходування.

§ 77. — Всі акти канонічного доходування в даній справі, тобто протоколи переслухання wraz зі залученими грамотами, оцінками, списками, позначивши записані сторінки актів біжучими арабськими цифрами, Комісія канонічного доходування предложить М. Ц. С. найдалше до 2 місяців від дати одержання поручення до переведення доходування.

4. Розправа.

§ 78. — 1. Після одержання актів канонічного доходування, Офіціал визначить місце та такий речинець розправи чи засідання Колег. Трибуналу, щоб всі члени Колег. Трибуналу мали змогу зазнайомитися з актами справи, та повідомить про місце та речинець розправи членів Колег. Трибуналу та оборонця подружжя, а акти канонічного доходування переаєть судді референтів до зреферування.

2. Речинець розправи не може бути довший як час одного місяця від одержання актів канонічного доходування.

§ 79. — Про права і обов'язки судді референта, членів Колег. Трибуналу та оборонця подружжя на розправі. Пор. § § 28—33 цього правилника.

§ 80. — 1. Після зреферування справи суддею-референтом та переведеної дискусії над справою; рішення западає більшістю голосів Колег. Трибуналу.

2. Якщо б члени Колег. Трибуналу не хотіли або не могли повзати рішення в справі при першій дискусії над нею, можна рішення відложити до нового засідання Колег. Трибуналу, яке має відбутися не пізніше як до одного тижня. (Пор. кан. 1871 § 5 К. Пр. К.).

§ 81. — 1. Судді вирішують подружні справи на основі обов'язуючого в Галицькій Церковній Провінції подружнього права.

2. Матеріальне подружнє право, що обов'язує в Галицькій Церковній Провінції (приписи про заручини, оповіді, забороняючі та розривні перепони й диспенси від них, розлуку (сепарацію) подругів, визнання безвісно відсутнього померлим) міститься в Інструкції для церковних судів Кн. IV. (Див. 38 Дод. Львів. Пров. Соб. 1891), а формальне подружнє право, тобто норми процесового поступування в Кн. I—II. тойж Інструкції.

3. Норми матеріального подружнього права, Кодексу Права Канонічного з 1917 р. не можна пристосовувати, бо наражається цілий процес та вирок, тому, що їх переведено на основі необов'язуючого права, під формальним оглядом на неважність; натомість нормами формального подружнього права Кодексу Права Канонічного 1917 р. можна покористовуватися, як доповнюючими або навіть як обов'язуючими, в випадках, означених розпорядком Митрополичого Ординаріату з 21. VII. та 26. VIII. 1920 р. то значить, якщо сторони просять про пристосування норм Код. Пр. Кан. 1917 р. евертуально за згодою промотора справедливості або оборонця подружжя.

4. Приписи т. т. 2, 3, § 80 цього Правильника обов'язують тільки до часу проголошення Кодексу Права Канонічного для Східної Церкви, від якого стаються обов'язуючими норми так матеріального як теж формального подружнього права того ж проголошеного Кодексу.

5. Вирок.

§ 82. — Вирок виготовляє суддя-референт згідно з рішенням Колег. Трибуналу та складає його до двох тижнів від рішення Офіціалові, який передає його нотареві для виготовлення 5 копій.

§ 83. — До важности вироку вимагається, щоб в ньому були подані:

- 1) Візвання Пресв. Тройці на самому початку вироку.
- 2) По порядку члени Колег. Трибуналу, оборонець подружжя, нотар, позивник та півзваний з заповданням їх місця замешкання.
- 3) Устійнений на основі актів дійсний стан справи.
- 4) Правний стан справи, тобто, щоб були наведені канонічні приписи, що на їх основі справу вирішено та було подане з'ясування, що устійнений дійсний стан справи відповідає всім вимогам канонічних приписів.
- 5) Місце, день, місяць та рік вироку та підписи суддів і нотаря. (Пор. кан. 1874 К. Пр. К.).

§ 84. — У вирокі має бути теж подане, хто має платити кошти процесу (та висоти коштів процесу), та зазначено, що з огляду на перше подружжя нема ніякої перепони до заключення нового подружжя. (Пор. § 62. 64 Кн. II. Инстр., кан. 1873 § 1. т. 4 К. Пр. К.).

§ 86. — Вирок проголошується через видання його копії сторонам та оборонцеві подружжя.

6. Відклик (Апеляція).

§ 87. — 1. Проти вироку неважности подружжя I. інстанції оборонець подружжя є зобов'язаний з уряду зголосити впродовж 10 днів від проголошення вироку відклик до Церковного Суду 2-гої інстанції.

2. Впродовж 30-ти днів від зголошення відклику треба предложити Церковному Судові II. інстанції письмєнне з'ясування відклику. (Пор. § § 67—69 Кн. II. Инстр., кан. 1881—1886 К. Пр. К.).

§ 88. — Проти вироку, яким вирішено важність подружжя, прислугує позивникові, який домагався уневажнення подружжя, право внести відклик до Церковного Суду II. інстанції.

§ 89. — Занедбання речинця зголошення та письмєнного з'ясування відклику означає тільки для приватної сторони, але не для оборонця подружжя зречення з права відклику. (Пор. § 68 Кн. II. Инстр., кан. 1866, 1986 К. Пр. К.).

6. Процес визнання безвісно-відсутнього подруга померлим.

§ 90. — Процес визнання безвісно-відсутнього подруга померлим переводить Колег. Трибунал, що складається з Предсідника та двох членів, згідно з нормами звичайного подружнього процесу.

§ 91. — 1. І в тому процесі оборонець подружжя бере участь з правами та обов'язками, що їх він має у звичайному подружньому процесі, боронить права існуючого подружнього союзу.

2. Оборонець подружжя в цьому процесі, хоч має право відклику від рішення Трибуналу I. інстанції до Церковного Суду II. інстанції, не має обов'язку з уряду вносити названий відклик.

§ 92. — 1. Ствердивши на основі зізнань двох віродостойних записяжених свідків-очевидців або тільки одного віродостойного записяженого свідка-очевидця, якщо його зізнання є піддержані іншими імовірними позначками, або двох віродостойних записяжених свідків зі слуху, а в браку тих доказів на основі імовірних здогадів, познач та обставин життя безвісно-відсутнього подруга, смерть безвісно-відсутнього подруга, Колег. Трибунал видає декрет, яким визнає безвісно-відсутнього померлим, подаючи як дату смерті безвісно-відсутнього ту дату, що її він згідно з вислідами доходження імовірно не пережив.

2. Якщо сторона не може дати таких доказів, що дали б основу для моральної певности членів Колег. Трибуналу про смерть безвісно-відсутнього подруга, Колег. Трибунал видає декрет, яким стверджує, що нема достаточних есов до визнання безвісно-відсутнього померлим. (Пор. S. Congr. Officii Instructio ad probandum obitum alicuius coniugis з 13. V. 1868).

§ 93. — Декрет підписують: Предсідник Колег. Трибуналу, два судді та нотар.

§ 94. — 1. Декрет визнання безвісно-відсутнього подруга служить стороні як публична грамота доказом, що з церковного становича не існує для неї розривна перепона (imp. ligaminis) для заключення нового подружжя.

2. У випадках, в яких сторона звертається до М. Ц. С. з проханням визнання її безвісно-відсутнього подруга померлим, не полагодивши перше справи в цивільному Суді, Президія М. Ц. С. висилаючи декрет визнання безвісно-

відсутнього померлим, повчить сторону через привалений Парохіальний Уряд, щоб воля, для уникнення шкідливих для неї наслідків, перед новим одруженням поладила справу свого безвісно-відсутнього подруга і в Цивільному Суді.

7. Сумарний процес розлуки подругів від стола і ложа.

§ 95. — Процес розлуки подругів від стола і ложа переводить одиничний суддя, визначений Офіціалом, в скороченому поступуванні, але зі збереженням основних принципів слушності і справедливості.

§ 96. — Оборонець подружжя бере участь і в цьому процесі та боронить подружньої спільноти, але він не має в цьому процесі обов'язку вносити відклик від рішення Трибуналу I. інстанції до Церковного Суду II. інстанції.

§ 97. — 1. Тільки прохання сторін з заповіданими канонічними причинами (про канонічні причини розлуки подругів від стола і ложа див. §§ 103—106 Кн. IV. Инстр., пор. кан. 1129, 1131 К. Пр. К.) можуть дати основу до розпачаття сумарного процесу розлуки подругів від стола і ложа.

2. Прохання сторін про вирішення розлуки без заповідання канонічних причин треба відкидати.

§ 98. — 1. Один тільки переступ прелюбодіяння дає М. Ц. С. основу для вирішення постійної розлуки подругів від стола і ложа. (Пор. § 103 Кн. IV. Инстр., кан. 1129 К. Пр. К.).

2. Всі інші канонічні причини дають М. Ц. С. основу для вирішення часової розлуки подругів від стола і ложа. (Пор. §§ 104—106 Кн. IV. Инстр. кан. 1131 К. Пр. К.).

§ 99. — 1. Уповноважений при переводженні доходування повинен старатися погодити подругів та довести їх до задержання подружньої спільноти.

2. Вислід старання про погодження подругів та доведення їх до задержання подружньої спільноти, уповноважений принотує в актах доходування.

§ 100. — Ствердивши на основі актів справи існування канонічних причин для розлуки подругів від стола і ложа, неможливість погодження подругів та доведення їх задержання подружньої спільноти, суддя видає декрет розлуки подругів від стола і ложа.

§ 101. — Декрет розлуки подругів від стола і ложа підписують: Офіціал, суддя та нотар. Ч. 2106/Орд.

Предложений Президією Митрополічного Церковного Суду Правильник МЦС. I. інстанції (§§ 101) затверджується, як обов'язуючий для організації та діловодства МЦС. I. інстанції.

Від гр. кат. Митрополічного Ординаріату

у Львові, дня 22. травня 1943.

† АНДРЕЙ, вл. р.

ІНСТРУКЦІЯ

ДЛЯ ПЕРЕВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОХОДЖЕННЯ В ПОДРУЖНІХ СПРАВАХ

1. ЗАВДАННЯ:

Завданням інформаційного доходування є:

1. виявити: а) чи позовник (ця) підтримує далі свій позов, внесений до Митрополічного Церковного Суду? б) чи позовник (ця) не хотів (ла) б погодитися з подругом та упорядкувати справу неважного одруження через віднову згоди в приписаний спосіб, якщо подружжя неважне по причині незаховання сутньої форми одруження, або через прохання про диспензу від перепони та свідоме відновлення згоди, якщо подружжя неважне по причині розривної перепони, від якої диспенза можлива, а якщо не хоче погодитися з подругом, то чому? в) чи позовник (ця) підтримує далі подану в позові канонічну причину уневажнення подружжя? г) становище другого подруга до позову та поданої в ньому канонічної причини уневажнення подружжя, г) які є доказові засоби для ствердження матеріальної правди в спірній подружній справі.

2. зорієнтувати про доказовий матеріал через переслухання сторін та кількох доказових і кількох відворотних свідків, якщо такі є, заповіданих сторонами або покликаних з уряду уповноваженим до переведення інформаційного доходування, через задання та залучення до актів справи так публичних, як теж приватних грамот (документів) що на них сторони чи свідки покликаються, опінії уповноваженого для інформаційного доходування про справу, опінії пароха про сторони та свідків та метрики вінчання. В опінії про справу уповноважений коротко з'ясує свій погляд про справу, вироблений на основі переведеного доходування, підкреслюючи так певні на основі зізнань сторін чи свідків обставини справи, як теж і сумніви щодо неї, подаючи рівночасно правдоподібні засоби, при допомозі яких можна буде ті сумніви розв'язати (нпр. нових свідків, лікарів-знавців, грамоти і т. п.), як теж опінію парохії про дану подружню справу.

2. СПОСІБ ПЕРЕВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОХОДЖЕННЯ:

1. Інформаційне доходування переводить уповноважений, звичайно місцевий душпастир в осідку позовника (ці), письмом Митрополічного Ординаріату чи Митрополічного Церковного Суду, священник в припадності сусідного священика, як нотаря.

2. Уповноважений до інформаційного доходування покличе письменною покликом, дорученим з посвідкою відбору сторони та свідків на переслухання, подаючи в ньому час і місце переслухання. Тих, що не явилися на переслухання треба поновити покликати на переслухання. Посвідки відбору покликів треба залучити до актів інформаційного доходування.

3. На самому вступі протоколярного переслухання треба списати дати (генералія) про сторону чи свідка а то: 1) ім'я і прізвище (при існуванні більше осіб в парохії такого самого імені і прізвища треба подати ім'я і прізвище батька, 2) віросповідання, 3) вік, 4) звання, 5) стан (нежонатий; жонатий; вдовець), 6) місце замешкання (в більших містах треба подати точну адресу) і при свідках треба обов'язково ще зазначити, 7) відношення свідка до сторін (споріднений, посвоячений, добрий приятель), 8) звідки свідок знає про справу чи яку обставину справи (чи з наочного видження, чи зі слуху безпосередньо від сторін, чи зі слуху від інших. Описля приступає уповноважений до переслухання, переслухуючи сторону чи свідка без **присяги**, але нагадуючи, щоб говорила (в) правду, бо буде мусіла (в) в дальшій стадії процесу ті зізнання записати.

4. Уповноважений до інформаційного доходження переслухує найперше позовника (цю), а описля другу сторону в спорі, стараючися питаннями, поданими під 1 а — і цієї інструкції устійнити докладно предмет спору зорієнтуватися про свідків, що їх треба переслухати, та взагалі про доказові засоби. Уповноважений зажадає від сторін, щоб вони подали **всіх** своїх свідків та **всі** свої доказові засоби, бо після інформаційного доходження засадничо не допускається зголошення нових свідків, ані нових доказових засобів, хіба що сторона присягою ствердить, що вони їй стали щойно пізніше відомі. Якщо тих свідків є більше, уповноважений не мусить всіх їх переслухати; вистачить переслухати стільки свідків, скільки треба, щоб виробити собі погляд, чи позов є стійний та чи є достаточна основа до розпочаття процесу; на всякий випадок мусить він переслухати 3—4 свідків і то передусім **посторонніх** та **наочних**. Прочих свідків треба подати в списку непереслуханих свідків, що його треба залучити до актів інформаційного доходження, подаючи в цьому списку коротко обставини, про які вони можуть свідчити.

5. При переслуханні уповноважений не сміє вдовольнятися загальними твердженнями сторін чи свідків про якусь обставину справи, але мусить відповідними питаннями довести сторону чи свідка до вповної ясної конкретної та вичерпуючої відповіді (нпр. не вистачить, коли сторона чи свідок скаже „родичі силували“, а треба ковечно конкретно подати ім'я і прізвище батька чи матері, що силував (ла), спосіб, в який силувано, як часто сварки, лайки, погрози, прокляти, побої траплялися, коли це було, далеко чи безпосередньо перед передшлюбним протоколом, далеко чи безпосередньо перед шлюбом і т. п. При противорічних зізнаннях сторін чи свідків треба особи, які собі в зізнаннях противорічать, сконфронтувати, т. з. переслухати сторону чи свідка в присутності тієї сторони чи того свідка, що зізнавала (в) суперечно до її (його) зізнань про ту саму обставину і питаннями, ставленими до обох, так довго дану обставину досліджувати, доки не викажеться, хто з них говорить неправду, або не виясниться, що це тільки позірна суперечність.

6. При переслуханні ставить уповноважений до інформаційного доходження сторонам та свідкам питання, які є зазначені до інструкції, але уповноважений не є обмежений тими питаннями; він не тільки може, але навіть повинен ставити і інші питання, якщо яка обставина спору не є обнята позаними питаннями або сторона дає на поставлені питання загальні відповіди й треба її довести до ясної конкретної відповіді, маючи завжди на увазі позані при кінці залучених питань канонічним правом вимагати прикмет розривної подружньої переповні, для якої оспорюється подружжя.

3. ПРОТОКОЛИ ПЕРЕСЛУХАННЯ.

1. З переслухання сторін та свідків списується протоколи, в яких записується питання та відповіді сторін чи свідків, що їх треба записувати в прямій мові, (*in oratione recta*) подаючи слово точно так, як сторони чи свідки визнають.

2. Протоколи треба чітко писати. Нечітко списані протоколи буде Митрополичий Церковний Суд завертати, бо їх неможна використати.

3. На початку протоколу треба подати: 1) число і дату письма Митрополичого Ординаріату чи Митрополичого Церковного Суду, уповноважуюче до інформаційного доходження, 2) ім'я і прізвище та місце замешкання уповноважених до інформаційного доходження, 3) спірну справу, в якій переводиться інформаційне доходження та ім'я, прізвище і місце замешкання сторін, 4) місце і дату переслухання.

4. Списаний зі стороною чи свідком протокол треба їй (йому) відчитати, щоб могла (міг), якщо захочить потреба, справити те, що помилково зізнала (в), або те, що помилково чи неточно записано, та зазначити при кожному протоколі: „Списаний протокол після відчитання та визнання його згідним зі зложеними зізнаннями підписав (ла)“.

5. Протокол переслухання підписують: по правому боці зізнаюча особа, а по лівому боці уповноважені до інформаційного доходження священники. За неграмотну зізнаючу особу підписує під зробленим нею знаком хреста священник, що сповняв обов'язки нотаря.

6. Акти інформаційного доходження, т. з. протоколи переслухання та залучники треба до 2-ох місяців від дати одержання уповноваження до інформаційного доходження предложити Митрополичому Церковному Судові. Проволока в переведенні інформаційного доходження та предложенні актів доходження спричиняє сторонам нераз шкоди, за які уповноважені, залежно від обставин та вини, можуть бути в совісті зобов'язані до реституції, а в випадку великого занедбання потягнені навіть Митроп. Ординаріатом до дисциплінарної чи карної відповідальності.

7. Всі акти інформаційного доходження, уложені в належному порядку, треба нумерувати біжучими арабськими цифрами.

4. ЗАЛУЧНИКИ.

До протоколів переслухання треба обов'язково залучити: 1) опінію уповноваженого до інформаційного доходження про справу, в якій треба коротко з'ясувати вислід доходження та вказати на неясності справи, якщо які є, 2) опінію душпастиря чи душпастирів, якщо сторони чи свідки мешкають в різних парохіях, про сторони та свідків, в якій належить коротко з'ясувати чи вони релігійні, моральні, яку опінію мають в парохіях, чи вони віродостойні, 3) метрику вінчання сторін, 4) предложені сторонами чи свідками грамоти, 5) список переслуханих доказових і відворотніх свідків з заповненням їх адреси та відношення до сторін, 6) список непереслуханих свідків, що можуть про справу свідчити з заповненням їх адреси та відношення до сторін.

5. КІНЦЕВІ ЗАВВАГИ.

1) Приписи обов'язуючого в гр. кат. Галицькій Церковній Провінції подружнього права знаходяться в 38. Додатку до Рішень і Чинностей Львівського Провінціального Собора з 1891 р. — Інструкція для церковних судів, кн. IV. 2) Нехтування уповноваженими вказівок цієї інструкції паражує сторони на великі шкоди, бо Митрополичий Церковний Суд на основі недбалого переведення інформаційного доходження буде уважати позови сторін за безосновні і буде їх відкидати, а при наглядній недбалості уповноважених до інформаційного доходження завертати тим самим уповноваженим до поновного переведення інформаційного доходження. 3) Уповноважений стягне від позовника (ці) зл. 20 на судову таксу, вишле їх зараз до Митр. Церковного Суду та зверне увагу сторонам, щоб перед розпочаттям канонічного процесу, який слідє до 2-ох місяців після закінчення інформаційного доходження, вилити до Каси Митрополичого Церковного Суду відповідну квоту на кошта процесу.

Від Митрополичого Церковного Суду у Львові.

ПИТАННЯ:

Для сторін і свідків при інформаційному доходженні в цілі з'ясування розривної подружньої перепони насильства і страху.

1. Чи позовник (ця) перед засватанням з Н. любив(ли) кого іншого, якщо так, чому не дійшло до подружжя з тою особою?
2. Як довго зналися подруги перед шлюбом?
3. Чи оказували собі взаємно сердечності?
4. Хто силував позовника (цю) до подружжя з Н. та який характер і вдача особи, що силувала позовника (цю) до подружжя з Н. чи лагідна, спокійна, добродушна, чи радше гнівлива, нагальна, рішуча та послідовна?
5. Чому, та якими засобами (частими докучливими просьбами, сварками та лайками, погрозами, прокльонами, бійкою) силувало позовника (цю) до подружжя з Н.
6. Чи, чому та яким способом боронився позовник (ця) проти подружжя з Н?
7. Який характер і вдача позовника (ці), силуваного (ої) до подружжя з Н. (чи лагідний, послухний, боязливий, чи смілий, непокірливий, неуступчивий)?
8. Точна дата шлюбу, імена, прізвища та адреси весільних старостів, друзів і дружок (їх має уповноважений до переведення інформаційного доходження обов'язково переслухати на обставини, як поводитися женихи при передшлюбному протоколі, перед шлюбом і підчас шлюбу)?
9. Яке було спільне життя подругів після шлюбу?
10. Чи подруги довершили подружжя половими зносинами, чи ті полові зносини були добровільні в обох подругів та як часті вони були? Якщо полові зносини були недобровільні в одного з подругів, то в котрого з них і чому?
11. Чи в подружжі були діти, якщо так, скільки їх було та в якому вони тепер віці?

12. Як довго тривало та яке було спільне життя подругів?
13. Коли (точна дата) та з якої причини подруги розійшлися?
14. Чи були та з яким успіхом спроби нав'язати спільне життя подругів?
15. Чи жив або живе котрий з подругів в дикім зв'язку з іншими та чи є з того дикого зв'язку діти і скільки їх є?
16. Чи є можливим і чи подруги годяться відновити спільне подружнє життя?

17. Чи має сторона чи свідок ще що додати до своїх зізнань?
Ці питання служать для орієнтації уповноваженого для переведення канонічного доходження, в якому напямі треба вести доходження. Їх треба ставити сторонам і свідкам. Уповноважений до переведення інформаційного доходження не є обмежений тими питаннями; він може, а навіть повинен ставити й інші питання, потрібні для з'ясування якої обставини оспорюваного подружжя, маючи завсіди на увазі, що страх є тільки тоді розривною подружньою перепоню, що уневажнює подружжя, якщо він є: великий, ззовні та несправедливо завданий в цілі вимушення подружжя.

Від Митрополичого Церковного Суду у Львові.

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ ПЕРЕВЕДЕННЯ КАНОНІЧНОГО ДОХОДЖЕННЯ В ПОДРУЖНІХ СПРАВАХ

1. ЗАВДАННЯ.

Завданням канонічного доходження є викрити матеріальну правду про канонічну причину, подану в позові для уневажнення подружжя, та про всі ті її обставини і правом означені прикмети, від яких залежить, чи подана в позові канонічна причина є справді розривною подружньою перешкодою, яка уневажнює подружжя. Правом означені прикмети поданої в позові канонічної причини уневажнення подружжя знаходяться в залучених питаннях для сторін та свідків, їх буде теж подавати письмо Митрополичого Ординаріату чи Митрополичого Церковного Суду, яким заряджується канонічне доходження.

2. КОМІСІЯ КАНОНІЧНОГО ДОХОДЖЕННЯ:

В склад Комісії канонічного доходження входять визначені Митрополичим Ординаріатом чи Митрополичим Церковним Судом: 1. Суддя, що є рівночасно Предсідником Комісії канонічного доходження, 2. Оборонець подружжя та 3. Нотар.

Перед розпочаттям канонічного доходження, члени Комісії складають присягу по залученій роті: Суддя на руки оборонця подружжя, а інші члени Комісії на руки судді. Роту присяги підписує так той, що зложив присягу, як теж той, що на його руки зложено присягу. Питання для сторін та свідків ставить безпосередньо тільки суддя, а оборонець подружжя може і повинен ставити свої питання для сторін та свідків тільки посередньо через суддю.

3. СПОСІБ ПЕРЕВЕДЕННЯ КАНОНІЧНОГО ДОХОДЖЕННЯ:

1. Суддя повідомляє про членів Комісії про визначений їм Митрополичим Ординаріатом чи Митрополичим Церковним Судом обов'язки та за взаємним порозумінням визначає місце — (місцем канонічного доходження має бути засадничо місце перебування сторін —) і час канонічного доходження, поручаючи рівночасно нотареві, щоб виготовив письмений поклик для сторін та свідків на переслухання та постарався, щоб ті поклики були доручені адресатам за посвідкою відбору. Посвідки відбору, доручені адресатам, треба залучити до актів канонічного доходження. Якщо сторона чи свідок відмовилася прийняти перший поклик на переслухання або, прийнявши його, не явилася, треба поновити та посвідку відбору поклику або неприйнятий поклик з відповідною заввагою залучити до актів канонічного доходження.

2. На самому вступі протоколярного переслухання сторони чи свідка, треба зажадати від нього (неї) зложення присяги по залученій роті, звернувши йому (їй) увагу на вагу присяги, і наслідки, кривоприсяги та принотувати факт

зложення присяги в протоколі. Коли сторони або свідок відмовиться зложити присягу, треба в протоколі принотувати так факт як і причину відмови зложення присяги. Вагітних жінок можна, на їх прохання, звільнити від складання присяги.

3. Після запрясження сторони чи свідка треба списати з ним (нею) такі дані (генералія): Ім'я і прізвище (при існуванні в парохії більше осіб такого самого імені і прізвища треба подати теж ім'я і прізвища батька 2. віросповідання, 3. вік, 4. звання, 5. стан (нежонатий, жонатий, вдовець), 6. місце замешкання (в більших містах треба подати точну адресу), при свідках треба обов'язково зазначити, 7. яке є відношення свідка до позовника (ші) чи другого подруга (чи є споріднений, посвоячений, добрий приятель), 8. в який спосіб знає про справу чи яку обставину справи, чи з наочного видження, чи зі слуху безпосередньо від сторін, чи зі слуху від інших, 9. чи свідок до зізнання не є відмовлений, підкуплений або присилуваний ким та хто його підмовив, підкупив, присилював.

4. При переслуханні суддя не сміє вдовольнитися загальними твердженнями сторін чи свідків про справу чи яку обставину справи, але мусить відповідними питаннями довести сторону чи свідка до вповні ясної, конкретної та визначеної відповіді (нпр. не вистачить, коли сторона, чи свідок скаже „родичі силували“, а треба кінце конкретно познати ім'я, прізвище батька чи матері, що силував, спосіб, яким силувало, як часто ті справки, лайки, погрози, прокляти чи побої траплялися, коли не було, далеко чи безпосередньо перед передплюбним протоколом, далеко чи безпосередньо перед шлюбом і т. п., бо тільки така відповідь може мати доказову силу. При протиріччях зізнаннях сторін чи свідків треба особи, які собі протирічать в зізнаннях, сконфронтувати т. з. переслухати сторону, чи свідка в присутності тої сторони чи того свідка, що зізнавався (в) суперечно до її (його) зізнань про ту саму обставину і питаннями, ставленими до обох, так довго дану обставину досліджувати, поки не викажеться, що з цих говорить неправду, або не виявиться, що не тільки позінна суперечність.

5. При переслуханні ставить суддя сторонам та свідкам питання, які залучаються до інструкції, але суддя не є обмежений тими питаннями; він може, ба навіть й повинен ставити й інші питання, якщо яка обставина спору не є обнята поданими питаннями або сторона чи свідок дає на подані питання загальні відповіді, а треба їй (його) довести до ясної конкретної відповіді, маючи завсіди на увазі подані при кінці залучених питань канонічним правом вимагані прикмети розривної подружньої перешкоди, для якої оспорується важність подружжя.

6. Тільки та обставина спору є достатньо доказана, яку стверджують єдинозгідними зізнаннями два запрясжені та віротостійні свідки або один кваліфікований свідок, який справою займався з уряду, нпр. парох про підписи сторін на передшлюбному протоколі. Залежно від того, скільки є різних обставин спірної справи, важких для вирішення, стільки треба свідків.

7. Суддя покликає та переслухає так свідків доказових, як теж відворотних т. з. тих, що своїми зізнаннями ослаблюють або й цілком заперечують доказ, заподаних сторонами або оборонцем подружжя, або покликаних ним самим з уряду.

8. Судді не вільно скоріше замкнути доказового поступування, доки оборонець подружжя не заявит, що він не має вже нічого, що потребувало б вияснення. Цю заяву оборонця подружжя треба принотувати в актах.

4. ПРОТОКОЛИ ПЕРЕСЛУХАННЯ:

1. З переслухання сторін та свідків списується протоколи, в яких записується питання, ставлені суддею та відповіді сторін і свідків. Відповідь треба записувати в прямій мові (*in oratione recta*), подаючи слова так, як сторона чи свідки зізнають.

2. Протоколи треба писати чітко. Нечітко списані протоколи буде Митрополичий Церковний Суд завертати, бо їх не можна використати.

3. На початку протоколу треба подати: 1) число і дату письма Митрополичого Ординаріату чи Митрополичого Церковного Суду, уважаючого до переведення канонічного доходування, 2) ім'я і прізвище та місце заміщення членів Комісії, 3) спірну справу, в якій переводиться канонічне доходування та ім'я, прізвище і місце заміщення сторін, 4) місце і дату канонічного доходування.

4. Списаний зі стороною чи свідком протокол треба їй (йому) відчитати, щоб могла (міг), якщо заходить потреба, справити те, що помилково зізнала (в) або те, що помилково чи неточно записано, та зазначити при кожному протоколі: „Списаний протокол, після відчитання та визнання його згідним зі зложеними зізнаннями, підписав (ла)”...

5. Кожний протокол переслухання підписують: по правому боці сторона чи свідок, що зізнавав (ла), а по лівому боці члени Комісії (суддя, оборонець, подружжя, нотар). За неграмотну сторону чи свідка підписує під зробленим нею (ним) знаком хреста нотар.

6. Так протоколи переслухання, як теж всі акти канонічного доходування треба на записаних сторінках нумерувати біжучими арабськими цифрами.

7. Акти канонічного доходування, т. зв. протоколи переслухання та залучники треба негайно пред'явити Митрополичому Церковному Судові.

5. ЗАЛУЧНИКИ:

До протоколів переслухання Комісія залучить: 1) свою opiniю про справу, в якій коротко зрештумує вислід канонічного доходування, вкаже на сумнівні місця справи та подасть причини, чому їх в канонічному доходуванні не в'яшено, 2) opiniю душпастиря про сторони та свідків, (чи вони релігійні, моральні, яку мають opiniю в парохіян, чи віродостойні, 3) метрику винчання сторін, якщо її не залучено при інформаційному доходуванні до актів справи, 4) пропозиції сторонами чи свідками грамоти та їх список, якщо їх є більше, 5) список доказових переслуханих і відворотних свідків, подаючи при кожному, чи записаний, 6) список переслуханих свідків, які можуть ще про яку обставину справи (ту обставину треба назвати) свідчити, заподавши рівночасно причину, чому їх не переслухано.

6. КІНЦЕВІ ЗАВВАГИ:

1. Приписи обов'язуючого в гр. кат. Галицькій Церковній Провінції подружнього права знаходяться в 38. Додатку до Рішень і Чинностей Львівського Провінційального Собору з 1891. р. — Інструкція для церковних судів, кн. IV.

2. Акти канонічного доходування треба до 2. місяців від дати одержання поручення від Митрополичого Ординаріату чи Митрополичого Церковного Суду пред'явити Митрополичому Церковному Судові.

3. Канонічного доходування не починається, доки позовник (ця) чи евенчуально обі сторони разом не викажуться посвідкою, що вислали відповідну квоту на кошти процесу в двох судових інстанціях до Митроп. Церковного Суду та що зложили на руки нотаря Комісії канонічного доходування квоту на кошти самого канонічного доходування. У виняткових випадках, заслуговуючих на увагу, даватиме Митр. Церк. Суд на прохання сторони, заопіюване Парохіальним Урядом та умотивоване свідцтвом убожества, потвердженням Парохіальним і Громадським Урядом обнижку нормальної квоти процесових коштів; в цих випадках сторона, чи сторони є зобов'язані перед розпочаттям канонічного доходування зложити обнижену квоту процесових коштів.

4. Нехтування Комісією вказівок цієї інструкції наражує поодинокі акти або й ціле доходування під формальним оглядом на неважність, а під матеріальним оглядом на безуспішність та брак доказової сили. Тому Митрополичий Церковний Суд буде приневолений в випадках знехтування вказівок цієї Інструкції завертати акти тійже Комісії до поновного виготовлення. Проволока справи наносить стороні не раз дуже великі шкоди, за які члени Комісії, залежно від обставин та вини, можуть бути в совісті зобов'язані до реституції, а на випадок великого занедбання потягнені до дисциплінарної або навіть карної відповідальності.

Від гр. кат. Митрополичого Церковного Суду у Львові.

ПИТАННЯ

Для сторін і свідків при канонічному доходуванні в цілі з'ясування подружньої перепони насильства і страху.

1. Чи позовник (ця) перед засватанням з Н. любила кого іншого, якщо так, чому не дійшло до подружжя з тою особою?

2. Чи довго зналися подруги перед шлюбом?

3. Чи оказували собі взаємно сердечності?

4. Хто силував, (позовника (цю) до подружжя з Н. та який характер і вдача особи, що силувала позовника (цю) до подружжя з Н. чи лагідна, спокійна, добродушна, чи радше гнівлива, пагальна, рішуча та послідовна?

5. Чому та якими засобами силувало позовника (цю) до подружжя з Н. (частими докучливими просябами, сварками та лайками, погрозами, прокляттями, бійкою).

6. Чи, чому та яким способом боронився позовник (ця) проти подружжя з Н.?

7. Який характер і вдача позовника (ці), силуваного (ої) до подружжя з Н. (чи лагідний, послухний, боязливий, чи відважний, непокірливий, неуступчивий)?

8. Точна дата шлюбу, імена, прізвища та адреси весільних старостів, друзів і дружок (їх має суддя обов'язково переслухати на обставини, як поводилися женихи при передшлюбному протоколі, перед шлюбом підчас шлюбу)?

9. Яке було спільне життя подругів після шлюбу?

10. Чи подруги довершили подружжя половими зносинами, чи ті полові зносини були добровільні в обох подругів та як часті вони були. Якщо були недобровільні в одного з подругів, то в котрого з них та чому?

11. Чи в подружжі були діти і якщо так, скільки їх було та в якому вони тепер віці?
12. Як довго тривало та яке було спільне життя подругів?
13. Коли (точна дата) та з якої причини подруги розійшлися?
14. Чи були та з яким успіхом спроби навіязати спільне життя подругів?
15. Чи жив або живе котрий з подругів у дикому зв'язку з іншими, чи є з того зв'язку діти і скільки їх є?
16. Чи є можливим і чи подруги годяться відновити спільне подружнє життя?

Ці питання служать для орієнтації судді в якому напрямі треба вести канонічне доходження. Їх треба ставити сторонам і свідкам, він може а навіть повинен ставити й інші питання, потрібні для з'ясування якої обставини оспорюваного подружжя, маючи на увазі, що страх є тільки тоді розривною подружньою перепорою, що уневажляє подружжя, якщо він є великий, ззовні та несправедливо завданий в цілі вимушення подружжя.

Від Митрополичого Церковного Суду у Львові.

конфіскація

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVІ. ЛЬВІВ, СЕРПЕНЬ — ВЕРЕСЕНЬ 1943 р. Ч. 8 — 9

ПОСЛАННЯ ВПРЕОСВ. МИТРОПОЛИТА КИР АНДРЕЯ ДО ДУХОВЕНСТВА І ВІРНИХ

Львів, 14. серпня 1943.

У важкій хвилині звертаюся до Вас, Всеч. Отці і Дорогі Браття!

Війна, що триває вже близько 4 роки, наближається до кінця. Може близька та хвилина, в якій рішатиметься, може на довгі роки, доля нашої Церкви і нашого народу. Відчуваю потребу порозумітися з всіма Вами, з тобою, Дорогий Український Народу. Отці, перечитаєте в найближчу неділю це моє писемо в усіх матірніх і дочерніх церквах Епархії: в тих, при яких постійно працює священник, і в тих, до яких тільки може сусідній священник доїжджати.

Відзиваючися до цілого народу, маю на думці передусім старших і поважніших людей кожної громади. З ними в першу чергу хочу порозумітися. Це не значить, щоб я легковажив думку і бажання молоді. Вона ж є цвітом, будучністю нашого народу, вона для національної справи ноносила і поносить ще тяжкі жертви, а хотіла б ці жертви ще множити. Для неодного з молодих є ідеалом віддати життя за батьківщину. Але, Ви, старші в громаді, свідомі того, що молодь у наших часах занадто хоче правити-кермувати, навіть усуваючи старших від усякого голосу. Часом просто жадають, щоб усі повинувалися їм. Таке жадання є не тільки несправедливе, але просто може статися небезпекою для громади а й для цілого народу. В молодих мусимо цінити гарячу ревність, яку вносять у кожну свою роботу. Але ніколи досить не можна їм пригадувати, що в веденні загальних справ чи в громаді, чи в народі досвід і старий розум має щонайменше стільки значення, що гарячий темперамент і ревно воля. Беручись рішати про справи загальні без достаточного досвіду і без волі порадитися з старшими, вони наражають нас усіх на великі небезпеки. Поміж ними є старші, які ними кермують, але ми мали аж надто багато доказів на те, що між цими провідниками молоді занадто легко знаходяться й агенти наших ворогів, що просто провокують до незаконних поступків, до нерозважних кроків, які відтак мстяться на цілій громаді. Ми були свідками навіть страшних убивств, сповнених молодими людьми, може навіть у добрих намірах, але з жахливими наслідками для народу. Ми бачили нераз людей, що передавали нашим молодим неначе накази народних провідників та наказували для добра справи когось убивати. Було багато таких випадків, в яких самі провідники молодих голосно і прилюдно стверджували, що агенти, які

Львівський
Митрополичий
Суд

приказували убивства, були провокаторами і служили нашим ворогам. На жаль, такі випадки виробили в молодих фальшиві пересвідчення про те, коли кому можна життя відібрати. Я вже кілька разів перестерігав усіх вірних перед страшними наслідками незаховування V. заповіді Божої, що заборонює передусім чоловіковбивство. Я вже не раз перестерігав перед усіма тими пристрасними, які промощують людині дорогу до того страшного злочину, що стягає на душу прокляття Небес, а на тілі лишає п'ятно неповинно пролитої крові, незатерте навіть покаянням. Я перестерігав перед злобою, національною ненавистю, партійними роздорами, бажаннями німсти на ворогах.

Сьогодні мушу знову до тої самої перестороги вернутися. Зміну хіба те, що молодим передам пересторогу на Ваші руки. Ви, їх батьки, у важкій хвилині історії нашого народу стережіть своїх синів перед злочиним, яким могли б стягнути на село страшні нещастя.

В часах, в яких люди забувають Божий закон, в яких перестають розуміти високі і святі ідеали християнства, Церква завжди високо держить прапор оборони життя й майна людей. Церква ніколи не перестас повторювати науку Божих заповідей, перестерігати перед злочинами, пригадувати Божу кару та вказувати народам дорогу вірного сповнення Божої волі, як самотню дорогу до досягнення кращої будучності. Так і в наших часах поступає і духовенство. Послушні нашим радам, вказівкам і приказам, вже не раз повторювали Вам Отці Духовні науку про всі правди Божі, що стережуть життя ближнього і його добро. Сьогодні, Дорогі мої, звертаюся до Вас старших у громадах, промовляю до господарів і господинь, до батьків християнських родин і пригадую їм, що вони мають перед Богом обов'язок разом з Церквою стояти на сторожі суспільного ладу, життя й добра ближнього. Вони ж є членами Церкви, їх обов'язком є співпрацювати з Церквою у сповнюванні Богом наложених на неї обов'язків. Тоді, коли в усіх майже країнах Європи панувала ще темрява дикої самоволі. Церква беззастаново працює над людською совістю поволі виробляла культуру і цивілізацію та ставляла основи, на яких сперлися середньовічні держави. У тій цивілізаційній праці заєдно помагала духовенству верства людей старших, досвідчених і вірніших Божому закону. Вони помагали Церкві в її праці над людьми, боролися разом з нею з темрявою самоволі і самолюбства та поволі клали підстави під розвій християнських принципів у житті приватному і публічному. Здається, часи, в яких живемо, вимагають від Церкви такої самої праці над людськими суспільствами.

Будучність нашого народу у великій мірі буде також залежати від способу, як наша Церква це своє завдання сповнить супроти нашого народу. А першим і найважливішим принципом християнської культури є пошанування Божого закону, що стереже життя ближнього і його майно. І в кожному не порядку ці два принципи найбільше наражені на потоптання. В наших часах так само, як у тій добі, коли вар'яги на Русі почали працювати над самими першими початками християнської держави, і ми мусимо зберігати і боронити цих двох основ всякої християнської культури. Тому сьогодні, Дорогі Брати, звертаюся до Вас, старших у громаді, та в імені Христа Спасителя вілдаю Вам опіку і сторожу над людським життям і маєтком усіх тих, яким могла б грозити смерть чи втрата цілої посілости. Життя і добра ближнього стережіть в ім'я християнського суспільного ладу, який ми бажали б бачити колись у нашій самостійній, соборній Українській Державі. Будьте переконані, що все, що тільки зробите в напрямі так понятої любові ближнього, принесе обильне Боже благословення Вашій родині і Вашому селу. Ми переконані, що коли в кожній

громаді нашого краю всі старші громадяни до серця візьмуть наш поклик і причиняться у хвилинах замішання і анархії до втримання християнської вірності Божому закону, яка мусить бути початком усього порядку, Ваше становище стягне на цілий нарід обильне Боже благословення.

А тепер моє слово до Тебе, Дорога Молоде, до Вас, Дорогі, у котрих стільки доброї і щирої волі, а таке трудне не раз становище, до Вас, яких довір'я люди так часто надуживають.

Не дайтеся спровокувати до ніяких незаконних поступків. Це ж інтерес наших ворогів: намовити наших людей до нерозважних кроків, які могли б, а навіть мусили б стягнути на наш нарід великі шкоди. Не дайтеся баламутити людям, які представляють Вам неначе конечними деякі злочини проти Божого закону. **Пам'ятайте, що ніколи корисного для свого народу не досягнете через противну Божому закону поведінку!**

У всіх важніших справах радьтеся батьків, радьтеся й Духовного Отця. Вони ж усі Вам тільки добра бажають, а люблять батьківщину не менше ніж Ви! Заховуйте всюди суспільний порядок і про той порядок так дбайте, як коли б за нього відповідали. Оскільки це можливе, сповняйте наложені на Вас обов'язки. Не противтеся ніякому справедливому наказові влади, хоч очевидно, можете завсіди те зробити, щоб досягнути чи відкликання, чи злагодження наказу. **Пам'ятайте, що кожний не порядок у нашому краю є користю комуністів і може бути викликуваний радами, чи намовами їх агентів.** А все, що зв'язане з користю комуністів, може причинитися до їх перемоги. Та перемога, хоч неправдоподібна, а все ж можлива і ніщо не може в рівній мірі їй помагати, як усяке заворушення в нашому краю. Стережіться людей, які Вас намовляють до якихнебудь незаконних кроків! Стережіться наказів, які немов походять від провідників національних партій, а можуть бути просто провокацією наших ворогів!

Цей мій заклик звертається не тільки до Вас, мужчин, але й до невіст. Ваше завдання, християнські невісти, матері родин, встеретти своїх синів від усякого нерозважного кроку, а передусім від усякого кроку, яким мали б ломати Божий закон! Якщо кому випадає бути сторожем християнського порядку в громаді, то певно християнські матері не уступають першенства мужчинам. Вони схочуть бути першими у сповненні такого світлого, а в наших часах такого важного завдання. Стоячи на сторожі Божого порядку в громаді, Ви, християнські матері, будете рятувати від упадку совість Ваших синів, не даєте їм душу завалати неповинно пролитою кров'ю, встерете їх перед нещастям, а посередньо причинитеся до ясного розвою нашого національного життя. Ви християнські невісти, що — буває — горнетеся до св. Причастя частіше ніж мужчины, маєте в дану хвилину сповняти великий і святий обов'язок супроти мужів і дітей, супроти цілого народу.

Де добре зорганізоване церковне братство, нехай на першому засіданні після перечитання цього письма, візьмуть справу, про яку тепер пишу, як предмет наради. Нехай передусім ствердять, чи і яка у тому напрямі небезпека життя. Відтак нехай застановляться, що могли б зробити, щоб комусь у даному випадку врятувати життя, нехай вкінці приступлять до св. Причастя в намірі ведення такої важної суспільної праці.

У щоденних молитвах благаю Всевишнього, щоб Вам усім давав обильне благословення до сповнення Ваших християнських обов'язків, до заховання Божого закону християнської любові ближнього і тієї мудрої розваги, що серед

найтрудніших обставин уміє витривало прямувати до мети, призначеної Всевишнім Богом кожному народові.

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця і Причасті св. Духа нехай буде зі всіми Вами.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

У СПРАВІ ПОРОЗУМІННЯ

(ЗБІРКА ДОКУМЕНТІВ)

ІЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ

(Продовження).

I.

Разить Вас моє твердження, що православ'я св. Володимира є тотожне з нашим православ'ям, що його тепер називають гр. кат. віроісповіданням. Позвольте, що це своє твердження поясню і докажу.

Православ'я св. Володимира полягало в тому, що, заховуючи грецький, чи ліпше сказати візантійський обряд і то в слов'янській мові, віру мав вселенську. Цією вірою був злучений в одній Церкві, з католиками цілого світу, та з Церквами цілого світу: з Церквою римською, галійською чи французькою, англійською, еспанською, тощо. Та характеристична ціха віроісповідання, в якому св. Володимир охрестив український нарід, є до слова тотожна з ціхою нашого православ'я, а засадничо відмінна від російського православ'я і йому противна. Само собою зрозуміле, що і в обрядах зайшли акцидентальні зміни, які не торкаються їх суті.

А й наука розвинулася. Она сама незмінна, може одначе бути пояснювана чимраз ясніше з огляду на потреби людей і часу та з огляду на повстаючі чимраз то нові ересі. Тому принагідно, в несуттєвих подробицях змінилася. Ці зміни не впливають на тотожність віроісповідання, Володимирового вселенського православ'я і нашого гр. кат. православ'я. Тисячелітній розвій Церкви мусів лишити сліди і в обрядах, і в звичаях, і в представленні незмінної, апостольської науки. Наше православ'я є Володимировим православ'ям, з якого відтак затрачено зв'яз з західною Церквою. Цю зв'яз відновила київська Церква в XIV. XV. і XVI. стол.

В старих наших текстах літописів знаходимо яскравий доказ на це твердження, що первісне вселенське православ'я Володимира було змінене після відірвання Царгороду від церковної єдності. Цим доказом є факт, що у всіх текстах старих літописів, в яких говориться про перших митрополитів і єпископів України, знаходимо виразні фальсифікати, зроблені так незграбно, що ця сама обставина зраджує епоху глибокого упадку, в якому знаходилася ціла культура України під впливом татарського лихоліття. Якраз на цю епоху припадає подія зірвання зі Вселенською Церквою патріархом Керулярієм. На Русь приходять митрополити та єпископи, надіслані Царгородом, — не тим Царгородом з часів перед Керулярієм, що був злучений зі Всел. Церквою, а тим дру-

гим Царгородом, — відлученим. Йому і його висланникам залежить на цьому, щоби стерти всякі сліди вселенськості, а сильно нап'ятувати зв'яз Церкви на Україні з відділенням церков. Фотій, — його ім'я, — було все прапором цього відділення. Хоч він його й не довершив, — то всетаки поклав основи цього діла.

Якже беруться представники нової ідеї до того, щоб з іменем патр. Фотія зв'язати Церкву України?

Роблять це цілим рядом яскравих фальсифікатів:

У всіх літописах, в яких описане прийняття християнства св. Володимиром, початок київської церкви дуже консеквентно зв'язаний з патріархом царгородським Фотієм, хоч Фотій від цілого століття вже не жив тоді, коли Володимир зістав християнином. Фотій умер 891 р., а початок київської єпархії, чи митрополії припадає на 90-ті роки X. століття!

Ті, що зіставляли „указатель к первым осми томам повного собрания русских летописей (С. Пт. 898) отъдѣл первый“ (ст. 327) об'ясняють названня Фотія в кількох місцях літописів просто помилкою.

Та загляньмо до самого тексту:

В третьому томі П. С. Р. маємо новгородські літописі. Хоч Новгород Великий має архієпископа щойно від 1165. р., то в новгородських літописах, в списі новгородських владик під р. 6497 знаходимо таке: „Крестися первое князь Владимиръ и взя у патріарха Фотія у Цареградского митрополита Києву Леона, а Новуграду епископа Іоакима Корсунянина, а по инѣм градомъ епископы и поны і діакони“ (т. 3. ст. 179).

Таке саме, майже до слова, знаходимо в т. зв. Новгородському третьому літописі. „Крестися великий князь Владимир Святославич і взя у Фотія патріарха перваго митрополита Києву Леона, а Новуграду епископа Іоакима Корсунекаго“ (т. 3. ст. 207).

В V. томі на ст. 121. „Въ лѣто 6499 крестился Володимеръ и взя у Фотія пископа Якіма“...

Софійская перваа лѣтопись в VI. томі Софійском вторим лѣтаке: „Азъ князь Володимер... прияхъ сѣмъ святое крещеніе отъ Гречскаго царя и отъ Фотія патріарха Царегородскаго и прияхъ отъ него перваго митрополита Леонта...“

В VII. томі П. С. Р. Л. т. зв. Воскресенського Літопису, на рік 6499. себто 991. знаходимо ту саму вставку: „Крестился Володимеръ и взя Володимеръ у Фотія патріарха Цареградскаго перваго митрополита Києву Леона и Ноугороду архієпископа Акіма Корсунянина...“ (ст. 313).

Вставка незграбна і тим саме зраджується. Подібні вставки знаходимо і в т. зв. Патріаршому або Ніконовському Літописі (П. Р. С. Л. т. IX. ст. 63/4). „Того же лѣта (6498) иде Михаилъ, митрополитъ Киевскій и всея Руси въ Новгородъ Великий съ епископы Фотѣя патріарха, даде бо ему Фотѣй патріархъ шесть епископовъ на помощь“.

„Въ лѣто 6499 иде Михаилъ... до Ростова съ четырма епископы Фотѣя патріарха... а друзіи епископы Фотѣевы въ Киевѣ пребываху“.

„Въ лѣто 6500. ходи Володимеръ Суздальскую землю и тамо крести всѣх; бѣ же съ Володимеромъ два епископа Фотѣя патріарха. И заложи тамо градъ въ свое имя Володимеръ... и наказуаше люди съ епископы Фотѣя патріарха“.

Далі оповідає літопис, що після смерті Михайла, київського митрополита, Володимир так плакав, що „едва отъ епископъ Фотѣя патріарха и отъ своихъ

князей и бояръ утѣшаемъ бываше", і знову трохи далше: „Того же лѣта 6500. взя Владимиръ у блаженнаго патріарха Фотія Константиноградскаго митрополита Кієву и всей Руси Леонта"...

Як консеквентно з Фотієм хтось хотів зв'язати початок київської Церкви, показує та обставина, що майже всюди, де якась літопись говорить про початок цієї церкви, всюди всунений той сам фальсифікат.

Наведемо ще Тверський літопис в XV. томі повного зібрання руских літописів (на ст. 114):

„Въ лѣто 6499. Посла Володимеръ въ Царьгородъ къ Фотію патріарху, и взя у него первого митрополита Кієву Леона, а Новогороду архієпископа Іакима Корсунянина з Ростову архієпископа Феодора, и по инымъ градомъ епископы и попи и діакони".

Той сам фальсифікат знаходимо в т. зв. Степеній книзі (т. XXI. перша половина ст. 102). Довго описане прохання Володимира до патріарха Фотія про благословенство і молитву і про назначення митрополита, описаний вибір Михайла Сирина і вислання його до Корсуня. Те саме повторюється знову при оповіданні про хрещення суздальської землі (там же ст. 113). В 75. гл. той же першої книги хрещення Ольги приписане патріархові Фотієві (ст. 165). А на іншому місці при смерті митрополита Михайла єпископи, що потішають Володимира, названі „єпископами патріарха Фотія" (ст. 113). Ім'я Фотія вставлене два рази в оповіданню, як Греки приймають послів Володимира, що мають два рази в оповіданні, як Греки приймають послів Володимира, що мають пізнати їх віру (ст. 90 і 91).

„Степеная книга" приписує патріархові Фотієві хрещення Ольги в літо 6463. (965) і довго описує, як патріарх Фотій промовляв до неї і благословив її (ст. 14). Після хрещення Ольга молиться і предкаже пророком духом хрещення „руської землі" (ст. 21): „и всегда въ молитву призывая и просвѣтившаго ея святѣйшаго патріарха Фотія"... В короткій рекапітуляції життя св. Ольги знову вертаєсь твердження, що Ольга „подвизаема Богом пріде въ Царствующій градъ и тамо отъ святѣйшаго патріарха Фотія пріять святое хрещеніє..." (ст. 33) XXI.

В XXIII. т. П.С.Р.Д. на ст. 15. „Во лѣто 499 Князь великі Владимиръ взя изъ Царяграда Фотія патріарха и постави перваго митрополита на Кієвѣ Леонта і Новуграду архієпископа Іакима... такожє и по инымъ градомъ епископовъ и прозвитеровъ и діаконѣвъ" (ст. 15).

Це саме речення вставлене дослівно в т. зв. Типографскій літопис (т. 24. ст. 39).

„Во лѣто 6501. созда Володимеръ церковь Богородици", себто Десятинну. Літопис описує, яку десятинну на церкву призначає: „отъ всего своего княженія и отъ всякого суда... и ис торгу десятую недѣлю во всехъ градѣх, и отъ всякого стада... и отъ всякого жита!" Відтак описує видання чи проголошення нового номоканона в приязності Леонта, київського митрополита і єпископів патріарха Фотія.

І так на одній чи двох сторінках літопису сім разів поминається патріарха Фотія. Не можна було яскравіше виявити бажання затерти сліди правдивого володимирського православ'я та надати йому ціху відірвання від Вселенської Церкви. Фальсифікатор числив, очевидно, на дуже наївних читачів, які не спостерегли б, що Фотій впроваджений на царгородський престол 100 літ після своєї смерті!... При своїм обманстві не дуже й консеквентний він, бо нпр.

лишає згадку: „во лѣто 6502..... послы Володимировы пріидоша въ Кієвъ, иже ходиша въ Римъ къ папѣ" (ст. 65 т. IX).

Варто було Фотія, хоч й в сто літ після смерті, з такою честію кілька разів впроваджувати в історію київської Церкви! Без цієї регабілітації був би він лишився в літописах як ворог, хоч він не інакше, як тільки великим чудом причинився до того, що Аскольд і Дир мусіли відступити з-перед Царгороду.

II.

Разить Вас твердження, що гр. кат. віроісповідання є тотожне з православ'ям св. Василя Вел. і всіх великих єрархів східної Церкви, яких згадуємо при Всеночнім і при Проскомидії кожної Служби Божої.

Ані на думку мені не приходить оцим твердженням когонебудь образити, але що я на це пораджу, коли дійсно наука св. Василя В і ціла історія Церкви другої половини IV. стол. доказує, що всі поняття наших великих тодішніх Отців, при захованні, очевидно, дрібних випадкових змін чи додатків, що їх мусів впровадити розвій 15-ти віків історії Церкви, є тотожний з нашими поняттями: віра, апостольська одна Церква, єдність поміж всіми єпископами — те все вселенське, а партикулярні звичаї, традиції, в кожному краю чи в кожній Церкві різні.

Пригадаю одну тільки подію з цієї епохи. В антиохійській Церкві було двох єпископів, чи пак патріархів, Мелетій і Павло. Цей розкол антиохійської Церкви був такою язвою, що всі єпископи мусіли займатися цією справою, — всі старалися усунути небезпечне роз'єднання. Епіфаній, Амврозій, Григорій Наз. Григорій Нісней., Василій В. Кирил Єрусал. Йоан Золот. — всі беруть участь в цьому спорі тим способом, що відкликаються до Папи Дамазія, бажаючи викликати його рішення справи. Другий Собор Вселенський, I. Царгород. 381. р. вислав до Папи Дамаза трьох єпископів, щоб його поінформувати про антиохійську справу.

Василій В. пише в цій справі 381. р. до Атаназія Александрійського, повага якого прийнята вже цілою Церквою, авторитет якого не має собі рівного. Василій пише до нього і не робить йому пропозиції взяти антиохійську справу в свої руки та статись суддею двох спорячих сторін. Не предкладає йому скликати Собор, який рішив би справу. Просить лишень про одно: Щоби Атаназій вставився до римського Папи Дамаза. Дорогу безпосередньої інтервенції уважає св. Василій найпростішою дорогою, якою можна б скоро дійти до ладу. А від Папи очікує, що розглянеться в предметі спору, власною своєю повагою розсудить її — („...авгон автентезай пері то прагма") — та через вибраних ним людей укарає винних. (Лист 69. П. Г. т. 32. кол. 432).

Св. Василій пише сам до Папи: „Цілий Схід є зволнований; ...не маємо надії і не знаємо як зарадити тій біді. Та докази Вашого милосердя, так, як у минулому обильність Вашої любови заведи потішали наші церкви... Не просимо про ніщо нове, а лишень про те, що відповідає звичаєм. Ми знаємо, що блаженний єпископ Діонісій, знаменитий у Вас правотою своєї віри і іншими своїми чеснотами, відвідав нашу Церкву своїм Посланням і потішив наших батьків". (Лист 70. кол. 433). Св. Василій пише до того самого Папи й друге писмо, (Лист 263 кол. 980), в якому оповідає як то севастійський Евстахій, зложений з престолу провінціального Собором, відкликався до Папи Ліберія і вернувся з Риму з папським посланням, що звертало йому його престіл. Це послання предложив він соборові в Тіане і вернувся в посідання свого пре-

столу. Тепер Евстахій визнав себе аріанином і не може бути інакше позбавленим престолу, як тільки тією владою, що його привернула на престіл. (Лист 263 код. 980).

III.

Противники берестейської унії твердять звичайно, що основними чертами внутрішнього устрою православної Церкви на литовській Русі, себто Білорусі і Україні, в XVI і XVII стол. треба уважати засаду виборів при обсядженні єпархіальних місць і широку участь мірян в ділах Церкви.

Пригляньмося ближче кільком Соборам київської митрополії. Маємо тут досить документів, щоби переконатися до якого ступеня цей принцип соборності був дійсно есенціональною засадою православ'я. На самому початку XV ст. (в р. 1415) дізнала православна церква в державі великих князів литовських засадничої переміни: Ціле западне православ'я відірвалося від московського. Київський митрополит віддавна вже переніс був київську резиденцію з Київ до Москви і не тільки занедбував западні єпископства, але й з них при кожній нагоді старався ще вивозити якнайбільше цінних ікон і церковних дороговціностей та по змозі якнайбільше золота й срібла...

Довго терпіли західні єпископи зловживання митрополита Фотія, який самим ділом зістав був більше московським ніж київським митрополитом. У порозумінні з великим князем литовським Витовтом всі єпископи київської провінції зібралися на собор в Новгородку, відмовили московському митрополитові послуху у духовних справах та посвятили київським митрополитом Григорієм Цамвлака. Про ці події видали вони 15. XI. 1415. Соборну Грамоту.

А великий князь Витовт видав того ж самого дня від себе окружну грамоту, в якій оповідає про історичний перебіг своїх змагань в цій справі та своєю властю великого князя потверджує рішення єпископів і повідомляє нарід про відділення київської митрополії від московської, як й про поставлення Гр. Цамвлака на київського митрополита.

(Текст трьох документів, що відносяться до цієї справи, віднайшов чеський учений Шафарик в рукописній Кормчій книзі (з початку XVI ст.) яка знаходилася тоді в бібліотеці гр. Тарновського в Дзікові під нр. 273. Відпис цінних документів переслав був Шафарик „Архієграфічеській Комісії” в Петербурзі, якої був кореспондентом. Комісія помістила ці три документи в I. томі „Актів Зон. Росії”, що появилася 1846 р. Документи знаходяться в цьому ж виданні під нр. 23, 24 і 25).

З тих документів можна дуже докладно розмежити ділання великого князя, удільних князів литовських йому ленно підчинених, вельможів і литовсько-руських бояр з одної сторони, та єпископів київської провінції й духовенства з другої. Без сумніву, першу розю вістривав Витовт. Він перший бере ініціативу, перший обговорює справу з єпископами. Він раз і вдруге посилав послів до Царгороду, до васілевса і патріярха, з проханням затвердити нового київського митрополита. Він то названого з Царгороду московського митрополита Фотія викидає зі своєї держави, вкінці одобрює і проголошує вибір і посвячення митрополита Григорія. При виборі особи Григорія Цамвлака радиться великий князь передусім литовських князів, себто удільних володарів, що мали до певної міри претенсії спільно надавати митрополію новому кандидату. Так бодай виходить з пізнішого документу, в якому ці князі разом пишуть до царгородського патріярха про вибір митрополитом полоцького архієпископа Йони (1488-9). (Археограф. Зборник т. I. нр. 2.)

Єпископи уважають, очевидно, цілком правильною річю, щоб Витовт мав право вирішувати голос у виборі митрополита. Витовт уперше ставив всякий раз литовським перед собою есенціальне, але всі традиції візантійської Церкви, в яких васілевс назначав патріярхів і лише формально допускали вибір патріярха єпископами, надавали йому право рішати.

Такою була й традиція московської держави. Цар назначав патріярха, не рахуючись майже з вибором єпископів. Царинаючи право великого князя і одобрюючи його вибір, — тим більше що їх самих також радився Витовт перед своїм рішенням, — єпископи були однак дуже далекі від цього, аби допускати мірян до дальшої участі в ділах Церкви. В своїй писемі беруть дуже сміло відповідальність за цілу справу на себе самих. В соборній грамоті на вибір і посвячення нового митрополита згадують самих тільки єпископів. Підписів на відписі грамоти нема, але текст соборної грамоти такий, що допускає виключно підпис єпископів. Названі є Теодозій, архієп. полоцький, Ізаак черняхівський, Діонісій луцький, Герасим володимирський, Гелазій перемиский, Себастьян смоленський, Харитон холмський, Евтимій турівський.

В цій то грамоті оповідають вони, як занедбував і кривдив київську метрополію Фотій московський, як великий князь Витовт „Фотія ізгна”, як посилав до Царгороду до царя і патріярха з проханням про митрополита, як цар Мануїл не вислухав прохання. „Он же (Витовт) с нами совѣтовася істинно і праведно як правий істинний князь і соборъ всѣ князи литовских і руских земель і інших стран елико сущі єму покорени Богом, нашея церкви і бояр і вельмож архимандрити же і игумени і благоговіння інокі і попи. І сих всѣх совитом і волею і нашим ізбранієм і хотѣнієм зшедшеся в Новѣм Граду литовскомъ в св. церкви Преч. Богородиці по благодати даной нам от св. Духа поставихом митрополитом святій нашей церкви киевской і всея Руси іменем Григорія по преданію св. Апостолъ”. Дуже точно означена тут участь мірян. Они совітниками великого князя. Йому висказують свою волю, але вибір і рішення належить таки до єпископів і в соборі не бере участі ніхто зі світських.

Майже 100 літ пізніше єпископи тої ж самої київської провінції, від якої, через політичну приналежність до Москви перестала належати чернігівська єпархія, з'їхалися на Собор у Вильні під проводом митрополита Йосифа (Солтан) (р. 1509). Рішення Собору випечатані того самого року, дослівно з оригіналу, писаного „на пергамені, писмом стародавним”. У нього, себто в Соборі „печатий завѣшених осм, митрополѣтова і єпископскіє”. В Соборі брали участь крім єпископів сім архимандритів, п'ять ігуменів і сімох протопопів. Про участь мірян не згадується ані словом. Ще більше: Собор навіть дуже енергійно застерігається перед вмішуванням світських людей до справ церковних.

Собор переходить всі способи зловживання світських людей супроти духовенства і духовних посад. Лише при одному і то найважливішому зловживанні згадують отці Собору про право вибирати єпископів і митрополита. Згадують про це убічно, — так, що з цього уступу не можна мати ясного образу як далеко сягає це право. Осуджують поступування тих, які „еще живу сущи єпископу і здраву прежде преставленія єго на тоє єпископство подкупаються і беруть без совѣта і воли митрополіі і єпископов і без осмотренія і собранія князей і панов нашего закону греческого” (ст. 7. в оригіналі 1. уступ). З того уступу тільки видно, що осягнення єпископства через права „подаванія” великого кн. литовського, а може і інших князів чи панів, а без волі митрополії і єпископів та їх ради, — що таке осягнення єпископства „подкупом” уважалося за недобале. Вискази Собору досить нестиелі. Можна би навіть думати — але це дуже неправдоподібно, — що за згодою митрополії чи єпископів і за „осмо-

трепінс" і вибором князів та панів і „подкуп" стане легальним. Поза таким натяком про права подавання, яке рівнялося відай праву патронату, Собор осуджує цілий ряд провин тих, що „подкуном" старалися осягнути архимандрії чи ігуменства. — чи вони священниками чи мірськими людьми — (на них кара „неблагословеніє і церковное отлученіє" і неспосібність на всякій священничій стан). Собор осуджує надавання духовних посад мірським людям, які не мають архієрейського письма, що зістануть священниками, осуджують надавання книзем чи якимсь паном духовної посади і відбирання її. Єпископи, отці Собору постановляють, що на духовну посаду, нелегально відібрану мірським чоловіком, іншого священника не будуть давати. Осуджують практику князів і бояр неосаждувати посад і постановляють, що коли церква без священника три місяці, тоді самі єпископи надають священника. Далі осуджує Собор винади, де князі чи бояри присвоюють собі церковне добро. Осуджують теж спосіб поступування князів і бояр, коли без благословення єпископа віддають церкву якому священникові. До того ступення Собор застерігається перед вмішуванням мірських людей до церковних справ, що їм просто не дозволяє мати у себе книги з церковними правилами: „Правил божественних мірським людям не подобаєт у себе держати, запече держаше их мірскіи люди нѣкоторех дѣлах закон презирают і пастерей своих преслушаютъ". А навівши текст Апостола „самі себѣ закон бываютъ", Собор ще повторяє: „снче же ми не повелѣваем от мірских людей правила божественных никому же в себе имѣти" ст. 18.

І в кінцевому рішенні Собору про обов'язки єпископів з'їзджати у митрополита, нема, ніякої згадки про участь мірських людей в Соборі, як рівнож і в кінцевому рішенні, де затверджується декрет Собору: „Соборѣ вси единоумно і єдинодушно положихом і записахом і печатями нашими утвердихом", — а, як вже сказано, на документі Собору привішені тільки печати 8 єпископів.

Коли ж з цими двома Соборами порівняємо Собор в Бересті литовським, на якому єпископи самі, без нікого зі світських, ухвалили піддатися Римському Апостольському Престолові, то стане ясным, що Берестейський Собор відповідав вповні давній практиці Собору київської провінції.

А що думати про Собор, що відбувався рівночасно під головством Нікифора, царгородського протосинкела, і на котрому засідали як рівноправні члени Собору делегати всіх соймаків Русі і Литви, — ба, не тільки делегати, але й усі, що хотіли бути членами Собору? Вправді Нікифор, політичний агент патріарха і султана, умів справу так зграбно повести, що всі мірські люди творили неначе особнє „коло" Собору і рівнобіжно з єпископами і духовенством дискутували і голосували, одначе ясна річ, що така участь мірських людей в Соборі противилася усім традиціям православної церкви. Цей Собор православний так мало дбав про віру, що приймав як членів Собору усіх делегатів, без огляду на їх віроісповідання! Між ними були без сумніву й протестанти, і соцініяни, і люди, що їх протестанти вибрали на соймках. Проти такого яєкравого зловживання, що противиться православної вірі, ні Нікифор, ні ніхто з отців Собору не за-протестував. Тільки делегати польського короля зробили застереження, що на Соборі не повинні засідати люди різних протестантських віроісповідань...

Між цими двома першими Соборами православної церкви а третім є отже така засаднича різниця, що можна би просто говорити про інше, нове православ'я.

Що ж зайшло в житті православної церкви, що спричинило таку зміну? XVI. століття було для всіх країв Європи епохою такого глибокого, хоч

де наглого перевороту, що безповоротно закінчилося у многих оглядах і для многих інституцій середньовіччя, а зачалася нова епоха. В мистецтві ренесанс, у філософії модерні школи, що починаються Декартом, в релігії реформація. У всіх тих напругах, у всіх краях Європи повіяв новий дух. Заломлюються старі форми, — людство шукає нових.

Рух реформації відбився і на православній церкві. Почасти з природного людини уподобання в новості, — уподобання сильно розбуженого серед литовсько-руської шляхти через злуку з Польщею і радикальній зміні цілого політично-суспільного устрою вел. литовського князівства, що їх спричинила дя злука — почасті, може, й через спосібності та велику вправу в пропагуванні своєї ідеї провідників різних протестантських віроісповідань, а в першу чергу соцініян, а вкінці почасті й через прихильність для новаторів польського короля і великого литовського князя Жигмонта Августа, протестантизм стався так модним серед литовсько-руської шляхти, так, що наймогутніші олігархічні роди литов. Русі приймали протестантизм і попірали його всіми способами, якими тільки могли. Рух, що зачався в Німеччині, не скорше як в 20 роках XVI. ст. залив цілу Литву і з'єднав собі представників наймогутніших лит.-руських родів. Мелетій Смотрицький наводить цілі ряди княжих та боярських православних родів, що ще перед Берестейською Унією були прийняли латинський обряд. В цьому списі є багато імен й таких, які не латинський обряд, а протестантський віру прийняли! Союз протестантів з православними казав авторів Треноса замовчати про ці обставини. Але неменше правдою є, що вже в половині XVI. ст. протестантами були деякі Радзівіли, Сапінги, Кишки, Корсаки, Хоткевичі і майже ціла дрібніша шляхта на Волині. Орест Левицький в передмові до редактованого ним шостого тому, першої часті „Арх. Зап. Росії" наводить (на стор. 133.) свідоцтво Андрея Курбського, емігранта з Росії, що жив близько 20 літ на Волині, який пише, що за його часів майже ціла Волинь була заражена язвою соцініянської науки („Сказання кн. Курбського II. т. 224. ст.").

У цьому самому часі, в 60-тих рр. XV. ст. перебував також на Волині емігрант з Росії, Теодозій Коссой, осуджений якимсь собором московської церкви, за Івана Грозного, за цілий ряд ересей й спротивів звичаям православної Церкви. Йому то вдалося втекти з в'язниці; втік на Литву і тут впродовж яких 15 літ ширив свою віру. Андрей Курбський (в листі з р. 1575.) згадує про нього, як ще про живучого. Ересі Косого відкидали всякі об'явлення Н. Завіту. Але зате багато приймав зі жидівства. На Литві, а відтак й на Волині мусів він мати досить великий вплив, хоч був злучений зі загальним впливом соцініян.

(Далі буде).

ВИКЛАДИ З АСКЕТИЧНОЇ БОГОСЛОВ'ІЇ

ВСТУП

Впродовж кількох літ викладав я аскетичну богослов'ю для Богословської Академії. Мої виклади не мали ніякої наукової вартості. Могли лише в дуже невеликій часті заступити справжні богословські виклади цього так переважного для Духовенства предмету. Могли може дати кандидатам духовного стану деякі практичні поняття обов'язків і чеснот, що потрібні до душпастирської праці. Вони, може, й лишили у слухачів свідомість, що їм бракує достаточного знання аскези, а через те й викликали в них потребу праці над собою і над

своєю душпастирською працею. В мене залишили вони почуття марно сповненого обов'язку та потребу доповнити моїм бувшим слухачам те, чого їм не дали мої виклади. Тому то я рішився списати, — оскільки це буде мені можливе в теперішніх обставинах, — те, що старався я дати у своїх викладах з досвіду свого життя богословам і питомцям.

Ця праця, яку починаю, не матиме, очевидно, ніякої наукової вартості. Вона й не заслуговувала б на титул, який її даю: „Виклади з аскези”; радше відповідала би вона титулові: „З досвіду душпастирської праці. Записки людини, що через довгі літа бажала сповняти обов'язки душпастиря, хоч це йому лише в малій частині було дане Всев. Богом”. В дійсності ж дам у цих записках всьо то, що можу дати.

Нехай же ті, що мене слухали, приймуть від мене цю малу пам'ятку!

В останніх двох літах моїх викладів про аскезу лишалася на кожний семестер найвище одна або дві конференції. Тим яскравіше виетупили тут браки й тим конечніше зродилось бажання, доповнити їх зі сторони богословів. Тим й більший обов'язок з моєї сторони помогти їм.

Криптографічним акростихом висказую свою молитву за моїх слухачів.

I.

Аскетика серед богословських дисциплін.

Аскеза від грецького слова „аскин — аскейн” відповідає нашому поняттю: „вправа”. По етимології того слова можна б аскезу дефініювати: — „Духовні вправи, які мають на цілі досягнути перемоги в боротьбі за духовне життя”.

Аскетика, як наука, була б науковим, чи теоретичним представленням всього того, що до тих вправ чи виявів відноситься. Між богословськими дисциплінами займає аскетика майже останнє місце. Можна сказати, що ця дисципліна щойно в останніх десятиліттях літ починає вироблятися, приймати якісь дефінітивні, може, оформлення. Для пояснення цього твердження треба пригадати, що християнська література, так у Богом натхненних писаннях, як і в творах св. Отців, бодай в перших століттях, представляла депозит Божого Об'явлення, очевидно, без розрізнення поодиноких научних дисциплін. Натхненні Богом письменники, Апостоли і Євангелісти представляли свій предмет виключно в тій цілі, щоб поучити чи переконати та намовити християнську душу до християнського життя. Це поучення було, очевидно, або наукою Божої правди, або наукою обов'язків людей. У письмах Ап. Павла можна доглянути бажання представити передусім Божу правду, а щойно відтак спонукати до обов'язків, які випливали з цієї правди. Тому в багатьох Ап. Посланнях треба признати перевагу догматичних елементів в I. частині, а етичних, чи моральних в II. частині Послання. Такий розклад матерії відповідає і логічному укладові предмету. Але в цьому розрізненні нема ще сліду розділу, що його ділає критичний ум людського інтелекту, — розділу на два різні становища, з яких можна на предмет дивитися, себто на становище догматиста, який в розбіраному ним тексті дивиться на те, що є Богом об'явленою правдою та на становище мораліста, який глядить на те, що відноситься до обов'язків душі. З цього то критичного становища обсерватора повстає перша різниця цих двох богословських дисциплін.

Хоч уже в IV. стол. деякі з-поміж христ. письменників майже виключно займалися наукою Божого Об'явлення, а деякі христ. обичайністю, то однаке ця різниця не представляє ще як різниця двох богословських дисциплін. Боротьба проти аріянізму, оборона дефініції Нікейського Собору з природи

речі мають догматичний характер. А повстаючи в IV. стол. монаші організації дають почин творів, присвячених майже виключно християнській етиці. Але всетаки більшість творів християнської святоотцівської літератури полягає на гоміліях і науках, у яких письменник, чи бесідник зі скарбниці Божого Об'явлення черпає рівночасно науку віри і моралі.

Довгі століття проминули, заки почались проявляти в богослов'ї різні дисципліни. Після святоотцівської літератури настає схоластика, яка теоретично називається навіть „школою”, — яка дійсно в хосен передаваної в середньовічних університетах науки збирає всьо богословське знання своєю часу в формі коментарів у книзі Петра Ломбарда, а відтак в т. зв. „Богословських Суммах”.

Щойно в XVI. стол. починаються змагання людського ума до витворення того, з чого повстають научні дисципліни в модерному значінні цього слова. Може приклад світських наук уділяється і богословам. Більша їх частина (в XVI. стол.) пише вже не Сумми, а коментарі до Сумм. Але трактуючи богословські предмети, починають вже розділяти методи навчання, писання і дискутування так, що з маси перозрізнених іще творів христ. літератури поволі виробляються як відрубні дисципліни: догматична і моральна богослов'я. Коментування св. Письма, зв'язане, очевидно, від найдавніших часів з богонатхненими творами, набирає також і в цьому столітті чимраз більше виразу особної в богослов'ї науки, себто науки св. Письма. Але ще довго нема мови про якусь науку, яку можна б назвати „аскетикою”. Те, що аскетика уважає своїм предметом, є ще довго предметом праці моралістів чи догматистів, хоч, очевидно, так само як в цілому святоотцівському періоді, багато письменників звертається до християнської душі та працює над її освяченням.

Але письма їх мають радше характер популярних творів для народу чи людей менше освічених. Відзначаються вони тим, що не торкаються kwestій теоретичних дискусій, а виключно думають тільки про духове добро читачів.

Ці письменники, що їх твори можна б назвати аскетичними, ці автори побожної будуючої літератури творять, очевидно, різні школи, методи, системи, на які однаке теоретична богослов'я не звертає або ніякої, або дуже невелику увагу. Хоч між цими школами є дуже великі, а й засадничі, майже, ріжнці, хоч християнські письменники, що займаються добром душі, а не пишуть проповідей, групуються в різні, відокремлені групи, — то теоретично ніхто ще не думає про писання історії аскези. Різні ці школи діляться передусім тим, що групуються біля різних монашеских чинів чи законних згромаджень, з яких кожне має свої системи, методи, тощо. Відмінною є школа давніх Бенедиктинів, відмінною знову (від XIII. стол.) школа Францішканів. Домініканів, а відтак і різних конгрегацій монашеских, що повстають в XIII—XVI. стол. Відрубну школу творять теж єспанські містики, відмінну творчість Бзуїтів і можна сказати, пребагато ще аскетичних шкіл, які різняться в багатьох, хоч і не засадничих науках.

Для нас більший інтерес має наука аскези східних Отців і богослов'я. Вони для нас тим важніші, що дуже багато творів східних Отців досі ще має для нас не тільки теоретичне, наукове значення, але й практичне. Аскетичні твори східних Отців після богонатхнених книг Нов. Завіту і книг мудрости з Псалтирем зі старозавітних, є досі для нас безперечно найціннішими духовними читаннями. Вони мають більше актуальності, більше, сказати б, життя, ніж твори багатьох західних письменників. Почасти, може, причинилася до цього та обставина, що і аскеза і містика мала найзнаменитіших і перших

своїх представників на Сході. На Сході з'являються перші організації монашого життя, а біля них групуються і аскетичні школи. Характеристичне тут те, що пераз писма, призначені для монахів, і то навіть для контемплативних монахів трапляють до душ світських людей і стають улюбленим читанням многих побожних душ. Такою загально улюбленою книгою, то знана широко книга Томи Кемпійського: „Про наслідування Христа”, — книжка написана виключно для монахів. А світські побожні люди читають її з таким великим уподобанням, що вона переложена вже на всі головні мови світа. І у нас вона загально знана і цінена. Тай неодна книга св. Василя Ем. заслугувала б на те, щоб й світські люди читали її з уподобанням*).

*) У виданих мною українською мовою аскетичних творах св. Василя, порижищі двох письменників. Все ж таки є ці „аскетичні конституції” знамениті.

У виданих мною українською мовою аскетичних творах св. Василя, помістив я і т. зв. „Аскетичні науки” (Діатаксіс) і тільки випадково, через помилку не згадав я про те, що ці науки напевно не є автентичним твором св. Василя. І грецька мова і стиль і спосіб наводити слова св. Письма є такі відмінні, що без глибокої застанови можна відразу пізнати, що це твір іншого письменника. Особливим способом відчуває це той, хто писма св. Василя і ті бесіди перекладає на іншу мову. Перекладчик, змушений зблизкою придивлятися конструкції кожного речення, відразу переконується про великі різниці двох письменників. Все ж таки є ці „аскетичні конституції” знаменитою книгою і заслуговують на те, щоб поставити їх у ряді творів св. Василя.

Біля творів св. Василя збирається цілий ряд аскетичних творів, які правдоподібно не є творами св. Василя, хоч дуже зближені вони до них. Бо обертаються в тому самому світі аскетичних і монаших понять, якими відзначаються автентичні твори св. Василя.

У

(Далі буде).

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

ДО ВСІХ СВЯЩЕНИКІВ АЕПАРХІЇ — У СПРАВІ НОВИХ РЕЧЕНЦІВ ТОРЖЕСТВ. СЕСІЙ АЕП. С.

Поправляючи помилку, яка вкралася в мойому письмі, що ним запрошував я Всеч. Духовенство на АЕп. Собор в р. 1943., подаю до відома, що третя торжественна сесія Собору відбудеться 27. серпня ст. ст. (9. вересня н. ст.). В два попереджаючі четверги (26. серпня н. ст. і 2. вересня н. ст.) відбудуться przygotowні сесії Собору, а 30. серпня н. ст. відбудеться о 5. год. 30. мін. сесія передсоборової комісії.

Четверту торжественну сесію відбудемо 24. вересня ст. ст. (7. жовтня н. ст.). У три попереджаючі четверги відбудуться przygotowні сесії Собору, себто 16. 23. і 30. вересня н. ст. (3. 10. 17. ст. ст.). Перед кожною з них в понеділок о 5. год. 30. мін. увечір відбудуться сесії передсоборової комісії.

Вкінці п'яту торжественну сесію відбудемо 29. жовтня ст. ст. (11. листопада н. ст.). В три попередні четверги відбудуться przygotowні сесії Собору т. зв. 21. 28. жовтня і 4. листопада н. ст. 8. 15. і 22. жовтня ст. ст. Перед кожною з них в понеділок відбудеться сесія передсоборової комісії. На ті всі сесії запрошую всіх, ціле Всеч. Духовенство так, як це я зробив у свойому письмі з 27. II. 1943. випечатаному в ч. 3. і 4. „АЕп. Відомостей”.

Дано у Львові, дня 24. серпня н. ст. 1943.

† АНДРЕЙ, митрополит.

У СПРАВІ ВІДПРАВЛЮВАННЯ ДВОХ СЛУЖБ БОЖИХ У ОДНОМУ ДНІ.

Потреба народу в воєнному часі склонила Ап. Престіл дати Ординаріатам ширші власті щодо відправлювання двох Служб Божих у одному дні. Користуючись з тих властей, Митроп. Ординаріат многократно давав священникам право відправляти дві Служби Божі у неділі і свята, — завсіди одначе зі застереженням, що задержані будуть конечні умовини в уживанні цієї незвичайної власті. Такими умовами є, щоб священник не споживав при першій Службі Божій тих, нечисленних капелів вина і води, якими змиває пальці і щоби за другу Службу Богу не брав ніколи стипендії, а жертвував цю Службу на сплатнення довгів АЕпархії за невідправлені Служби Божі помершими священниками, або за богослужбові фундації, яких капітали з приводу воєнної девальюації цілком пропали. Власть відправляти в одному дні дві Служби Божі, уділяє Митроп. Ординаріат, пам'ятаючи на тяжку відповідальність в совісті, яку поносить за уживання тої незвичайної і великої власті, тільки, тоді, коли щонайменше сотка вірних не мала б змоги в неділю і свято брати участь у Службі Божій.

Беручи під увагу потребу, яку постійно відчуває християнський нарід тих сіл і парохій, в яких не мешкає священник і якими завідує сусідній священник, Митроп. Ординаріат уділяє всім священникам, завідуючим постійно сусідньою парохією уділяє власті відправляти дві Служби Божі і в неділі і свята в тих завідуваних ним ex currendo парохіях. Усім священникам, яким уділяється тим способом цю власть, Митр. Ординаріат кладе на совість тяжкий обов'язок, себто обов'язок під тяжким гріхом, заховувати дві умови, без яких такої власті не отримали б, — а саме: заховувати природний піст перед другою Сл. Божою, не приймаючи стипендії та відправляти цю другу Службу Богу в наміренні АЕпархії. На жаль мусить Митр. Ординаріат подати до відома Всеч. Духовенства випадок тяжкого надужиття, якого допустився один зі священників, відправляючи дві Служби Божі в будень за стипендію, дану вірними. Випадок двох смертельних гріхів, яких допустився священник в такій незвичайно важкій справі, мусів би бути причиною тяжких канонічних кар супроти нього. Його злочин тим мерзевіший, що до найсвятішої справи священничого життя допустив мерзенну захланність і приймав гроші за переступлення церковного закону та зневагу І. Христа, злегковаживши Церкву та приступаючи до найсвятішого, страшного Таїнства Тіла і Крови Господньої в стані смертного гріха. Канонічна тяжка кара, яка за той злочин належала б, була би тим справедливіша, що в даному випадку в зовнішньому форумі було б доказане святокрадська Жертва і святокрадське припинання св. Таїнства через сам доказ протилежного уживання власті, якої не мав, і якої Церква ніколи не уділяє.

Щоби на будуче не наражувати Всеч. Отців на неприємні канонічні доходження, а Ординаріат не змушувати до прикрого канонічного поступування, властю нам Богом даною проголошуємо ось таку кару: **Священник, який відважився би в будний день відправляти дві Служби Божі, або не заховав одної з умов при відправлюванні двох Служб Божих, хоч би мав законно дану власть**

При цій нагоді пригадуємо, що священник, який впав в кару церковного за відправляти їх, підпадав би тим самим карі суспензи від всяного священодійства на протяг трьох місяців, застережену Митроп. Ординаріатом. Віщення (суспензи) від священодійств, а важився б мимо того відправляти Служ-

бу Богу, стягає на себе неключимість, себто неспосібність справувати взагалі обов'язки священослужителя.

Дано у Львові, 24. серпня 1943.

† АНДРЕЙ, митрополит.

У СПРАВІ МЕТРИКАЛЬНИХ ВИПИСІВ.

М. О. ч. 2725/43.

У зв'язі з розпорядком про видавання розпізнавчих карт для німецьких мешканців Генерал. Губернаторства, доручено Парохіальним Урядам запорядки повітових, чи пак міських старостів, якими заборонено видавати метрикальні виписи до рук інтересованих, а запоряджено пересилати ці метрики просто до урядів, які виставляють розпізнавчі карти.

Повищі зарядження видано з очевидною метою запобігти зловживанням при видаванні метрик для одержання розпізнавчих карт.

Щоб і від Парохіальних Урядів віддалити всякі підозріння зловживань, заряджує опим Митр. Ординаріат на основі постанов титулу третього § 1., тит. десятого ал. 4. і тит. „Questiones in visitationibus indagandae” уст. „parochus”, ал. 6. уст. „baptismus et confirmatio”, ал. 6. і уст. „matrimonium” ал. 6., — як також на основі постанов канонів 470, 777, і 1103 кан. кодексу і арт. I. конкордату з 10/2 поз. 324. денника зак. Р. II. з р. 1925, що слідує:

1) Замовлення і видавання метрик уродження і вінчання для розпізнавчих карт треба не лише зазначувати при дотичному виписі в метрикальній книзі, але також поміщувати під окремими числами в протоколі чинностей, треба виписувати ім'я, прізвище і адресу замовляючого. В цьому протоколі замовляючий має підписатися.

2) Виготовлені виписи треба вислати порученням письмом до Митр. Консисторії, яка після евентуального (на випадок потреби) провірення згідності випису з дуплікатом, що знаходиться в тутешньому архіві (декр. надворної канцелярії з 19/2 1836. ч. 4286 зб. пров. зак. ст. 277), — відішле їх дотичному державному урядові. — У звіті треба подавати інтересованого, на бажання якого зладжено випис, і уряд, якому має бути пересланий випис. До випису треба долучити поштовий значок на 84 гр. на оплату порученого письма до дотичного староства, чи поліційного комісаріату.

Щодо належностей і оплат за метрикальні виписи зазначається, що давні державні приписи про iura stolae, як Йосифинський патент з 1785. р., усі дальші декрети з рр. 1819, 1836, 1845 і постанови § 24. закону з 7/5 1874. ч. 50 в зак. австр., як суперечні з арт. I. і 25. Конкордату, втратили правну силу.

По думці арт. I. міродайними є тому вже тільки тутешні зарядження.

Мимо цього, що сила купна польського золотого з порівнянні з передвоєнною дуже змаліла, а судові оплати після 1941. р. значно підвищено, Митр. Ординаріат заряджує що на разі за зладження метрикальних виписів не вільно жадати більше понад передвоєнну оплату по 3 зл. Тільки на випадок, коли б замовляючий не подав точної дати уродження чи вінчання та з браку іменного індексу випущення дотичної позиції зайняло б більше часу, дозволяє Митр. Ординаріат побирати подвійну таксу, ц. є 6 зл. за один випис. Від цілком убогих не треба брати ніякої оплати.

Поштову оплату (84 гр. + 84 гр.) мусить, очевидно, покрити кожний замовляючий. Виписи є тепер вільні від стемплевої оплати.

Це зарядження не відноситься до осіб, які не мають ще 15 літ.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.
у Львові, дня 4. серпня 1943.

М. О. ч. 3594.

КОНКУРСОВИЙ ІСПИТ.

I.

Повідомляється Всеч. Духовенство, що усний конкурсний іспит парохіальний відбудеться в середу, дня 10. листопада 1943. р. о год. 9. рано. Отці, що бажать піддатися цьому іспитові, мають того ж дня відправити Службу Богу в наміренні Виреосвящ. Митрополиту, а перед самим іспитом виказатися свідомством передконкурсних іспитів, або звільнення від них, (— оскільки здають іспит перший раз —) та список прочитаних богословських і духовних книжок.

II.

Подається теми до письменного парохіального конкурсного іспиту в особному реченні. Кандидати обов'язані в совісті випрацювати ці теми самотійно та надіслати їх до Канцелярії Митрополичої Консисторії на 10 днів перед реченням усного іспиту.

Св. Письмо: Про які місцевості св. Землі є згадка в Євангелії, що їх Христос прославив Своїм побутом.

Догматика: 1) Непорочне Зачаття Преч. Д. Марії, 2) Бог хоче, щоби всі люди спаслися.

Моральна: Стоячи вже при престолі та відправляючи Службу Богу, в неділю, о 7. год. рано, пригадав собі душпастир перед читанням св. Євангелії, що попереднього дня, в суботу, будучи в гостині, на прощання, вже після 1. год. вночі, з'їв ще одну каняку та випив лямпу вина... Переражений цим і певний, що споживаючи освячені Дари поповнить гріх святотрацтва, не знав, що має зі собою зробити, чи відійти від престолу, чи читати далі Служби Божої, чи пропускаячи освячення Дарів, відчитати Службу Богу як звичайну молитву.

Від престолу не відійшов, бо побоювався публичної соблазні. Він же ж не був хорий! Отже відчитав Службу Богу, пропускаячи чин освячення Дарів, так, що цього ніхто з вірних й не завважив, а вино й агніця спожив неосвячені.

Питання:

1) Чи душпастир міг і повинен був відчитати Службу Богу, освячуючи Дари? Подати засади моральної про вимаганий до Служби Божої піст.

2) Що це таке соблазн? Чи душпастир, відходячи від престолу міг дати вірним згіршення та якого роду?

3) Чи вірні задосить учинили обов'язкові вислухання Служби Божої?

4) Чи, якого роду та якої важкості гріх поповнив священник?

Канонічне право: Вік, його поділ і правне ділання в канонічному законодавстві.

Пасторальна: Шкідливі чинники в душпастирстві.

Літургія: Подати точну різницю між „часами”: звичайними, посними, царськими та пасхальними.

Катихитика: Чому є це для священика великим злочином занедбувати науку релігії в школі та церкві?

КОНКУРС НА ПАРОХІЇ.

Розписується коакурс на опорожнені парохії з речинцем до 20. листопада 1943. р.

1. Берлин, (дек. Броди). 2. Біла, (дек. Тернопіль). 3. Богутин, (дек. Поморяни). 4. Болотня, (дек. Нараїв). 5. Глібовичі Свірські, (дек. Перемишляни). 6. Голин, (дек. Калущ). 7. Горпин, (дек. Струм. Кам.). 8. Гуцанни-Добромірна, (дек. Нове Село). 9. Дитівці, (дек. Броди). 10. Дмитрів, (дек. Радеків). 11. Дмитре, (дек. Щирець). 12. Жунів, (дек. Бережани). 13. Журів, (дек. Бурштин). 14. Залитів, (дек. Яричів). 15. Іванівна, (дек. Скалат). 16. Ігровиця, (дек. Тернопіль). 17. Ілемня, (дек. Долина). 18. Кокошинці, (дек. Грималів). 19. Конохів, (дек. Стрий). 20. Красна, (дек. Перегінсько). 21. Кулинів, (дек. Радеків). 22. Куровичі, (дек. Глиняни). 23. Кутівці, (дек. Тернопіль). 24. Кутів, (дек. Глиняни). 25. Ладичин, (дек. Микулинці). 26. Лозина, (дек. Янів). 27. Лолін, (дек. Долина). 28. Луна Мала, (дек. Грималів). 29. Лучинці, (дек. Рогатин). 30. Ляховичі Зарічні, (дек. Журавно). 31. Ляшні Королівські, (дек. Глиняни). 32. Махнівці, (дек. Поморяни). 33. Монастирець, (дек. Журавно). 34. Надітичі, (дек. Миколаїв). 35. Незнанів, (дек. Струм. Кам.). 36. Остап, (дек. Грималів). 37. Отиневичі, (дек. Ходорів). 38. Ператин, (дек. Радеків). 39. Підбереж, (дек. Болехів). 40. Підліски Великі, (дек. Яричів). 41. Пійло, (дек. Калущ). 42. Подусів, (дек. Нараїв). 43. Полове, (дек. Радеків). 44. Почапи, (дек. Золочів). 45. Протеси, (дек. Журавно). 46. Пршова, (дек. Микулинці). 47. Ронитно, (дек. Янів). 48. Ракоболти, (дек. Буськ). 49. Семегинів, (дек. Любінці). 50. Середопільці, (дек. Радеків). 51. Стинава нижня, (дек. Любінці). 52. Стрептів, (дек. Милатин). 53. Струсів, (дек. Тереховля). 54. Струтин, (дек. Золочів). 55. Тернопіль, (дек. Тернопіль). 56. Теляче, (дек. Підгайці). 57. Терпилівка, (дек. Нове Село). 58. Тисів, (дек. Болехів). 59. Товсте, (дек. Грималів). 60. Томашівці, (дек. Войнилів). 61. Топорів, (дек. Буськ). 62. Тустань, (дек. Галич). 63. Тухольна, (дек. Тухля). 64. Урлів, (дек. Зборів). 65. Урич, (дек. Сколе). 66. Фалиш, (дек. Стрий). 67. Фрага, (дек. Стріліська). 68. Хітар, (дек. Тухля). 69. Ходачів Великий, (дек. Кізіїв). 70. Цінева, (дек. Рожнітів). 71. Чагрів, (дек. Бурштин). 72. Чернів, (дек. Бурштин). 73. Щуровичі, (дек. Лопатин).

В кожному проханні на якусь парохію мають бути заповдані: дата рукоположення, свідоцтво конкурсного іспиту, або звільнення від нього. У проханні має бути теж зазначено, що петент віднісся з проханням до Уряду Деканального про виставлення йому кваліфікаційної таблиці та відіслання її до Митрополичого Ординаріату.

Коли петент подається на більше парохій, то треба предложити кваліфікаційну таблицю у трьох примірниках.

До кожного прохання треба долучити поштові значки на 1 зл.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату.

у Львові, дня 8. вересня 1943.

У СПРАВІ ДУШПАСТЕРСТВА НАД РОБІТНИКАМИ У РАЙХУ.

Число українських робітників в Райху множиться майже з кожним днем. Здається, що їх число переходить вже 700.000, а Ап. Адміністрація має тільки 12 чи 13 священиків. Отже одною з найпекучіших потреб нашого народу під теперішню хвилю є, щоби знайшлося бодай кількох священиків, які готові були б посвятитися цій душпастерській праці для робітників. Вона мусіла б тривати бодай до закінчення війни. До цієї праці запрошую Всец. Отців. Було би доказом невеликої ревності, якщо не знайшлося б бодай кількох священиків, готових на таку жертву.

Буває, що робітники пишуть до своїх, часом й до своїх душпастерів. Важна річ, щоб такі листи не лишалися без відповіді. Дістати кілька слів від своїх, або від свого пароха — то велика потіха для робітника. Це пригадує йому і церкву і його обов'язки. А посилаючи листи, добре було б, щоби Всец. ОО. додавали до листа, чи малий молитвослов, чи якусь духовну книжочку, образець, або хоч кілька добрих рад. Такі листи чи адреси своїх парохіян з Райху просив би я надіслати й мені.

Поклик до Деканальних Соборчинів.

У СПРАВІ ГРАНИЦЬ ДЕКАНАТІВ І ШКІЛЬНИХ КОМІСАРІВ.

I. По постановам АЕпархіального Собору 1905. р. ділиться АЕпархія на 54. деканати.

Собор з 1942. р. взиває всіх деканів АЕпархії, щоби на найближчих соборчиках, найпізніше до кінця 1943. р., основно обговорили і зібрали всі завваги кондеканальних Отців щодо границь деканатів, чи вони оправдані, і поставили добре умотивовані внески, щодо їх змін, есентуально стягнення двох деканатів в один, або поділу надто великого деканату на два. Внески на особному папері треба кермувати до Владики Митрополита.

II. По постановам АЕпархіального Собору 1905. р. ділиться АЕпархія на 149 Ординаріатських Комісаріатів для шкільних справ.

З огляду на поважно змінені обставини, взиває АЕпархіальний Собор 1942. р. деканів, щоби на найближчих соборчиках, найдалі до кінця 1943. р., обговорили разом з катихитами і шкільними комісарами всесторонно і основно справу науки релігії, а зокрема її контролі по школах, а саме: 1. Чи число 149 комісаріатів остас, чи з огляду на збільшене число українських шкіл треба їх число збільшити і оскільки? 2. Чи для контролі цієї науки і до візитації шкіл всіх і вищих типів шкільними комісарами треба буде поділити кожний протопресвітерат на дві візитаційні округи, чи вистарчить одна? — (Есентуально предложити проєкт границь тих округів). 3. Чи шкільних візиторів має іменувати Владика Митрополит, чи ліше було б вибирати їх деканами і катихитами протопресвітерату та присилати до затвердження через Владика Митрополита.

Внески у всіх з цим зв'язаних справах ставляється до Владики Митрополита до перевірки і управління на Соборі.

Собор взиває усіх Деканів і Духовенство, як членів Собору до зрілої, поважної, а свободної співпраці, у цих двох (як теж і інших), щоби їх поставити на висоті, якої вони вимагають.

Від Митрополичого Ординаріату

Львів, дня 24. серпня 1943.

У) СПРАВИ ПОЗВІВ ДО МИТРОПОЛИЧОГО ЦЕРКОВНОГО СУДУ В ПОДРУЖНІХ СПРАВАХ.

Сторони вносять часто до Митроп. Церковного Суду в подружніх справах такі позови, які не відповідають приписам церковного права, внаслідок чого щойно після переведеної переписки та виправлення позову згідно з правовими приписами можуть вони стати основою подружнього процесу. Через неформальні позови витворюється провокація в справі та зайва переписка.

Щоб запобігти цим невігодам, на пропозиції Митроп. Церковного Суду заряджується:

I. Позви в подружніх справах треба вносити до Митроп. Церковного Суду через належний Парохіальний Уряд.

II. Позов **мусить** заповдати такі конкретні речі:

1) Точна назва і адреса Церк. Суду, до якого позов спрямовується.

2) Ядерний, конкретний зміст прохання (нпр.: „Прохаю уневажнити моє подружжя з Н. Н., заключене 10. 8. 1942. в парохіальній Церкві Н. Н.". Або: „Прохаю видати декрет розлуки з Н. Н. від стола і ложа". Або: „Прохаю визнати безвісно відсутнього мого подруга Н. Н. померлим"...) з заповданням точної дати, місяця та свідків шлюбу.

3) Канонічні причини прохання: Канонічними причинами уневажнення подружжя є 19 розривних подружніх перепон, а саме: 1) брак розуму, 2) помилка, 3) випереджуюча і постійна полова неміч, 4) перепона віку, 5) насильство і страх, 6) пірвання, 7) перепона союзу, 8) св. чин, 9) урочисті обіти, 10) неоднакове богочитання, 11) природне споріднення, 12) духове споріднення, 13) законне споріднення, 14) посвоячення, 15) публична приличність, 16) перепона злочину, 17) умовина, 18) удача згода, 19) перепона потаємності.

Приписи нашого партикулярного подружнього права про ці перепони містяться в титулі IV. Інструкції для церковних судів §§ 13—55. (38 Дод. Львів. Пров. Соб. 1891 р.). Ніякі інші причини не можуть бути основою процесу для уневажнення подружжя.

Канонічними причинами для визнання безвісно відсутнього подруга померлим є: небезпека життя, в якій подруг знаходився та правдоподібно її не пережив, довгий час відсутності та брак відомостей про нього.

Канонічними причинами розлуки подругів від стола і ложа є: чужолоство одного подруга та всі ті обставини, які з огляду на безпеку для душі, життя чи здоров'я другого подруга, як нпр. ересь, тяжкі проступки, чинні зневаги, марнотрата майна і т. п. (пор. §§ 103—106. тит. IV. Інстр. для церк. судів, 38. Дод. Львів. Пров. Соб. 1891) роблять подружжя співжиття для нього неможливим. У позові треба подати канонічну причину та описати коротко її обставини в оспорованому подружжю.

4) Доказові засоби: імена, прізвища та адреси всіх свідків, що можуть заприсяженими зізнаннями ствердити твердження позову, публичні чи навіть приватні документи, що їх може позовник пред'явити на доказ твердження позову.

5) Місце і дата позову.

6) Підпис позовника: Ім'я і прізвище та точна адреса.

7) Опінія Парохіального Уряду.

III. На основі проведеного позову, парох покличе найперше сторони до себе та буде старатися довести їх до відновлення подружнього співжиття, якщо

подружжя перепона є того роду, що від неї можлива диспенса, або сама уступає зі зміною обставин, як нпр. при перепоні страху, яка уступає, коли присилуваній подруг, свідомий існування перепони та неважності його подружжя, **добровільно** відновить згоду на подружжя. З цієї розмови з подругами сплине парох короткий протокол, зазначить в ньому вислід поєднання подругів, дасть його підписати обом подругам і сам його підпише та пред'явить його, враз із позовом Митроп. Церковному Судові, якщо подруги погодилися, або залучить до актів інформ. доходження, якщо подруги не погодилися і треба для перевірки позову перевести інформ. доходження.

IV. Якщо не вдалося поєднати подругів, запросить о. Парох одного зі сусідніх О. О. Душпастирів та на основі цього розпорядку переведе в його присутності (один з Отців сповняє обов'язок нотаря при доходженні) інформаційне доходження, переслухуючи протоколярно **без присяги**, — але нагадуючи, щоб говорили правду, бо будуть змушені свої зізнання в процесі заприсягнути, — сторони, їхніх родичів та ними заповданих свідків, стараючись відповідними питаннями та відповідями переслуханих осіб з'ясувати правдивий, згідний з дійсністю стан справи. Сторони треба повчати, щоб при інформ. доходженні подали всіх своїх свідків та пред'явили всі документи щодо справи, бо пред'явлених пізніше документів, чи заповданих пізніше свідків **засадничо не приймається**, хіба, що сторони присягою ствердять, що вони стались їм щойно тоді відомі.

V. Кожний протокол підпише переслухувана особа, Парох та запрошений Душпастир.

VI. До протоколів інформ. доходження залучить Парох: 1) метрику винчання сторін, 2) свою опінію про оспороване подружжя, 3) свою опінію про сторони та свідків, з'ясовуючи коротко, при кожній особі, чи вона релігійна, моральна, яку має опінію в парохіях, чи вона віродостойна та пред'явить всі акти враз з позовом Митроп. Церков. Судові.

VII. Парох обов'язаний, без огляду на вислід перевірки позову, чи він позитивний, чи негативний, пред'явити Митроп. Церков. Судові позов враз з усіма актами доходження найдалше до **1 місяця** від дати позову.

О. О. Парохи повідомляють парохіям в принагідні проповіді про подружжя, що позови в подружніх справах треба вносити через Парохіальний Уряд.

Взір позову:

До

Митрополичого Церковного Суду

у Львові.

Я, Н. Н. ур. (подати дату і місцевість), віроіспов. замешкала... прохаю по причині перепони страху уневажнити моє подружжя з Н. Н., уродж. (дата і місцевість) ... віроісп., замешк., що його я заключила дня 5. X. 1942. р. в гр. кат. Церкві в.....

До того подружжя присилував мене мій батько Н. Н., що живе в..... частими погрозами, що мене вижене з хати та видідичить, якщо я не вийду за Н. Н. за муж.

Обставини погроз та присилування з боку батька можуть ствердити своїми зізнаннями такі свідки: (подати імена, прізвища та адреси свідків).

Я з мужем жила два місяці, а 6. XII. 1942. р. його покинула та живу в родичів. Дітей з подружжя нема.

Куликів, дня 12. серпня 1941.

Підпис і адреса позовника.

Після перевірки позову через переведене згідно з розпорядком Митроп. Ординаріату ч. 3498/СС з дня 1. IX. 1943. інформаційне доходження, стверджую згідність з дійсним станом заповідань позову (або: стверджую, що заповідання позову те є згідні з дійсним станом справи) та рівночасно залучую:

- 1) акти інформаційного доходження,
- 2) метрику вінчання,
- 3) опінію про оспорюване подружжя,
- 4) опінію про сторони та свідків.

Куликів, дня 25. серпня 1943.

Печатка Парох. Уряду.

Підпис Пароха.

Львів, дня 1. IX. 1943.

Від Митрополичого Ординаріату.

У СПРАВІ СПОВНЮВАННЯ СВЯЩЕНИЧИХ ФУНКЦІЙ У ЧУЖІЙ ПАРОХІЇ

М. О. ч. 3267/Д.

Бувають випадки, що священник, без прохання про дозвіл місцевого душпастиря, сповняє деякі душпастирські функції (напр. уділяє св. Тайни, відправляє в церкві Молебень і т. п.). Був навіть випадок, що священник, який виправді одержав грамоту на душпастирську посаду, але не звільнився ще був з попередньої посади і не був введений в нову, а хотів уже відвідувати парохіян зі свяченою водою, хоч парохією завідував інший священник!

Припадається тому Всч. Духовенству, що без дозволу місцевого душпастиря не вільно сповняти на території даної парохії ніяких душпастирських, чи священничих функцій під загрозою церковних кар.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

у Львові, дня 16. серпня 1943.

У СПРАВІ ПОДРУЖ ПОЛІЦИСТІВ.

Команда Української Поліції

у Львові — Відд. II. а/б

Ч. ден. 3472 /43.

Львів, дня 27. серпня 1943.

До

Гр. Кат. Митрополичого Ординаріату

у Львові.

В останніх часах множаться випадки, що поодинокі гр. кат. парохіяльні уряди виставляють свідчення про заключені членами Української Поліції в їхніх парохіях подружжя мимо браку дозволу властивої Команди. Таке поступування є суперечне з приписами обов'язуючих в області Галичина законів, а саме § 47 цивільного австрійського закону та ст. 39 закону про організацію державної Поліції. **Важне** подружжя службовика Української Поліції вимагає попереднього дозволу його властивої Команди. Подружжя, заключені без такого дозволу, потягають за собою покарання в адміністративній дорозі так обох подругів, як і душпастиря, котрий був присутний при вінчанні. Крім цього, згідно з теперішньою практикою, відносно поліциста, звільняється його негайно зі служби і за непослух віддається до обозів примусових робіт.

З огляду на вище наведені важкі наслідки такого подружжя, як також з огляду на це, що загалом тільки в дуже рідких випадках поліцист може одер-

жати згоду Команди заключити подружжя, — проситься шляхом обіжника поучити підлеглі Парохіяльні Уряди про вище наведені законні постанови. На будуче Команда Української Поліції, у випадках заключення подружжя без дозволу, з правдивою прикрасою буде змушена спрямовувати справу на відповідну дорозу.

Про видані в цій справі зарядження проситься повідомити Команду Української Поліції у Львові.

ПІТУЛЕЙ

**Отаман Української Поліції
і Командант.**

М. О. 3487.

Це письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

У СПРАВІ МЕТРИКИ УРОДЖЕННЯ МАРІЇ ІВАСЮК.

М. О. ч. 2902/43.

Поручається усім Парохіяльним Урядам поглянути у книгах хрещених за метрикою Марії Івасюк, що числить 9 літ і тепер перебуває в Бережанах, у Сестер Службниць.

На випадок віднайдення цього акту хрещення поручається повідомити про це СС. Службниці на руки гр. кат. Уряду Парохіяльного в Бережанах.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

у Львові, дня 24. VII. 1943.

Ч. 3580/Л

ОГОЛОШЕННЯ. — У СПРАВІ ДЯКІВСЬКОЇ ШКОЛИ

3 днем 1. жовтня 1943 р. відкривається дволітня дяківська школа у Львові при вул. Павлінів горішня ч. 3.

Прийнятими можуть бути хлопці від 14 — 18 літ, що мають кріпке здоров'я та музикальні здібності.

Предмети навчання:

1. Церковний спів, типік і дяківська прагматика.
2. Теорія музики і співу.
3. Наука релігії, а саме: біблійна історія, катихизм, літургіка і символіка, історія Церкви.
4. Церковно-слов'янська мова.
5. Курс диригентури.
6. Короткий курс коопер. книговеденья.
7. Підготовка до іспиту VII. кл. всел. шкіл.
8. Фаховий вишкіл по бажанні і спосібностям.

При школі існуватиме бурса для приміщення хлопців.

Про умовини прийняття до школи і бурси довідається кожний заінтересований в Управі на вище подану адресу.

На відповідь треба залучити пошт. значок за 50 сот. .

Управа школи

Львів, дня 8. VIII. 1943 р.

У СПРАВІ РІЗБАРСЬКИХ РОБІТ ДО ЦЕРКОВ.

М. О. ч. 3202/43.

Митрополітний Ординаріат поручає ОО. Душпастирям різбарські роботи до церков замовляти в нашого артиста-різбара п. Василя Петриці, у Львові, вул. П'ястів 8.

ДРУКАРСЬКА ПОМИЛКА.

У ч. V. 43. АЕВідом., стор. 82. у 13. рядку згорі надруковано помилково:
о. Ратич Володимир, парох у Грабівці, декан Микулинецького деканату.
Має бути:

о. Ратич Володимир, парох у Ступках, декан Тернопільського деканату.

ХРОНІКА

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Кордуба Мирон, завід. у Ладичині, дек. Микулинецького.
- о. Керша Ксенофонт, завід. у Бережниці, дек. Стрийського.
- о. Слободян Прокіп, завід. у Ігровиці, дек. Тернопільського.
- о. Андрушко Володимир, завід. у Липівцях, дек. Унівського.
- о. Борса Леонтій, завід. у Медині, дек. Новосельського.
- о. Бутновський Ісидор, завід. у Дібчу, дек. Козлівського.
- о. Шеремета Михайло, сотр. у Вербові, дек. Нараївського.
- о. Галиш Осип, завід. у Куткорі, дек. Глинянського.
- о. Ямінський Філарет, сотр. при Церкві св. П'ятниці у Львові.
- о. Мельничун, завід. у Магдалівці, дек. Микулинецького.
- о. Яримович Константин, сотр. у Сколім, дек. Скільського.

Надавець:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, П'яст. вул. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei, Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта
Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видає: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзик.

Konserickov.

ЛЬВІВСЬКІ АРХІЕПАРХІЯЛЬНІ ВІДОМОСТІ

РІЧНИК LVІ. ЛЬВІВ, СЕРПЕНЬ — ВЕРЕСЕНЬ — ЖОВТЕНЬ 1943 р. Ч. 8 — 10

ПРАВИЛА ДО ДЕКРЕТУ
„ПРО ЄДНІСТЬ”

1. АЕп. Собор пригадує Духовенству, що одною з найконечніших умов успішної душпастирської його праці є солідарність клиру не з інтересу, а Христового жертвенного душпастирського духа.

2. Нехай Отці уникають усякого тривалого непорозуміння поміж собою як соблазні.

3. До головних обов'язків священника належить: з усякою усильністю старатись кожде непорозуміння поміж священниками в найкоротшому часі усувати.

4. Ненависть поміж священниками є певним знаком браку священничого духа по обох сторонах.

5. Всі спори поміж священниками про якісь матеріальні добра, або права повинні бути полагоджувані мировими судами по приписам цивільного права, котрі є важні і перед державою.

6. Священник, який не хоче згодитися на мировий суд підпадає судові, зложеному: а) з відпоручника, вибраного Духовенством, як представника того священника, що відказується від мирного суду; б) представника, вибраного священником, що годиться на мировий суд; в) суперарбітра, вибраного обома суддями.

7. Такий трибунал, хоч він не є мировим судом по приписам цивільного права, АЕп. Собор узнає за церковний трибунал, компетентний до осудження даної справи.

8. Хто засуду мирового суду не приймає, той тим самим тратить право священодіяння на три місяці *ipso facto*.

9. Священик, який вносить позов на священника до світського суду без дозволу церковної влади, підпадає *ipso facto* карі суспензи на три місяці.

10. Священик, який, відносився до світської адміністраційної влади з жалобою чи доносом на священника, підпадає карі нечести (*infamia*): Ця кара має становий, а не канонічний характер.

11. На кару нечести крім вище наведеного проступку, заслугоє священник, якби допустився дефравдації, дає народові згіршення пиянством, або неморальним життям.

12. Священик, який почувся б покривджений рішенням декан. соборчика, має право боронитись перед соборчиком і перед Ординаріатом.

13. Собор пригадує Духовенству його обов'язок усильно працювати над вірними в напрямі усунення роздорів і вироблення національної єдності на християнських засадах.

14. Проповідники повинні часто пригадувати людям християнський обов'язок дбати про загальне добро більше ніж про своє власне.

15. Душпастирі будуть усильно перестерігати нарід перед непотрібними процесами.

16. В випадках, де тільки це можливе, має душпастир обов'язок впливати на вірних, щоб піддавалися мировому судові по приписам державних законів, справедливих і непротивних Церкві.

17. Проповідники пригадуватимуть часто вірним блаженство, обіцяне миротворцям.

18. Принагідно будуть підносити з признанням добровільне уступлення від свого дійсного або згодного права для добра миру, як велику християнську чесноту.

19. АЕп. Собор пригадує священникам, що не повинні встривати в партійну політику.

20. Під політикою розуміє тут Собор національні чи суспільні принципи поступування, індиферентні для віри, через які душпастир міг би мати поміж вірними партійних противників.

21. Душпастирі і катихити будуть пригадувати молоді християнський обов'язок поборювати усі національні хиби, що роз'єднують нарід.

22. Молодь треба виховувати так, щоб вона розуміла велику шкоду, яку наносять спори, ворожбеча, процеси, роздори навіть задля дібр, які завжди без порівняння є меншими, ніж добра згоди і єдності.

23. Коли в парохії знаходяться завзяті вороги, обов'язком душпастиря є працювати над їх помиренням.

24. Проповідники нехай не забувають п'ятнувати часто самолюбство як силу, що веде до руйни одиниці, родини, громади і народу.

25. Проповідники нехай сильно п'ятнують усякий матеріалізм, бо матеріалізм по своїй суті є ворогом усякого духового добра і всякої духової прикмети.

26. Хоч національна єдність обіймає тільки людей того самого народу, любов до свого народу не повинна противитися любові до інших народів.

27. Щоб навчити вірних оцінити національну єдність і її здійснювати, мусять священники старанно плекати християнську єдність родини, громади і всіх гуртів наукового, культурного і суспільного життя з їх потребами і вимогами.

28. Єдність родини вимагає дуже дбайливого зберігання всіх постанов Божого закону і життєвої мудрости, головню при заключуванні подруж.

29. Для збереження єдності родини, кожний священник мусить пам'ятати і точно виконувати всі соборові правила, які мають на цілі зробити примус при подружжі неможливим.

30. В проводі християнської родини душпастир повинен часто пригадувати неоцінене добро єдності в родині.

31. Як образ національної єдності повинні душпастирі плекати християнську солідарність родів і родин.

(Правила ці прийняті на торжественних сесіях Собору дня 28. травня і 24. вересня ст. ст. 1943. р.).

У СПРАВІ ПОРОЗУМІННЯ

(ЗБІРКА ДОКУМЕНТІВ)

ІЩЕ ОДНА МОЯ ВІДПОВІДЬ

(Продовження).

I.

Разить Вас моє твердження, що православ'я св. Володимира є тотожне з нашим православ'ям, що його тепер називають гр. кат. віроісповіданням. Позвольте, що це своє твердження поясню і докажу.

Православ'я св. Володимира полягало в тому, що, заховуючи грецький, чи ліпше сказати візантійський обряд і то в слов'янській мові, віру мав вселенську. Цією вірою був злучений в одній Церкві, з католиками цілого світу, та з Церквами цілого світу: З Церквою римською, галійською чи французькою, англійською, еспанською, тощо. Та характеристична ціха віроісповідання, в якому св. Володимир охрестив український нарід, є до слова тотожна з ціхою нашого православ'я, а засадничо відмінна від російського православ'я і йому противна. Само собою зрозуміле, що і в пояснюванні Богом об'явленої науки і в обрядах зайшли акцидентальні зміни, які не торкаються їх суті.

Наука розвинулася. Она сама незмінна, може одначе бути пояснювана чимраз ясніше з огляду на потреби людей і часу та з огляду на повстаючі чимраз то нові ересі. Тому принагідно, в несуттєвих подробицях змінилася. Ці зміни не впливають на тотожність віроісповідання, Володимирового вселенського православ'я і нашого гр. кат. православ'я. Тисячелітній розвій Церкви мусів лишити сліди і в обрядах, і в звичаях, і в представленні незмінної, апостольської науки. Наше православ'я є Володимировим православ'ям, з якого відтак затрачено зв'яз з західною Церквою. Цю зв'яз відновила київська Церква в XIV. XV. і XVI. стол.

В старих наших текстах літописів знаходимо яскравий доказ на це твердження, що первісне вселенське православ'я Володимира було змінене після відірвання Царгороду від церковної єдності. Цим доказом є факт, що у всіх текстах старих літописів, в яких говориться про перших митрополитів і єпископів України, знаходимо виразні фальсифікати, зроблені так незграбно, що ця сама обставина зраджує епоху глибокого упадку, в якому знаходилася ціла культура України під впливом татарського лихоліття. Якраз на цю епоху припадає подія зірвання зі Вселенською Церквою патріярхом Керулярієм. На Русь приходять митрополити та єпископи, надіслані Царгородом, — не тим Царгородом з часів перед Керулярієм, що був злучений зі Всел. Церквою, а тим другим Царгородом, — відлученим. Йому і його висланникам залежить на цьому, щоби стерти всякі сліди вселенськості, а сильно нап'ятувати зв'яз Церкви на Україні з відділенням церков. Фотій, — його ім'я, — було все прапором цього відділення і хоч він його й не довершив, — то все таки поклав основи цього діла.

Якже беруться представники нової ідеї до того, щоб з іменем патр. Фотія зв'язати Церкву України?

Роблять це цілим рядом яскравих фальсифікатів:

У всіх літописах, в яких описане прийняття християнства св. Володимиром, початок київської церкви дуже консеквентно зв'язаний з патріярхом царгородським Фотієм, хоч Фотій від цілого століття вже не жив тоді, коли Володимир зістав християнином. Фотій умер 891 р., а початок київської єпархії, чи митрополії припадає на 90-ті роки X. століття!

Ті, що зіставляли „вказатель к первым осми томам повного собрания русских летописей (С. Пт. 898) отдѣл первый“ (ст. 327) об'ясняють названня Фотія в кількох місцях літописів просто помилкою.

Та загляньмо до самого тексту:

В третьому томі П. С. Р. Л. маємо новгородські літописі. Хоч Новгород Великий має архієпископа щойно від 1165. р., то в новгородських літописах, в списі новгородських владик під р. 6497 знаходимо таке: „Крестися первое князь Владимиръ и взя у патріярха Фотія у Царградского митрополита Києву Леона, а Новуграду епископа Іоакима Корсунянина, а по нѣм градомъ епископы і попы і діаконы“ (т. 3. ст. 179).

Таке саме, майже до слова, знаходимо в т. зв. Новгородському третьому літописі. „Крестися великий князь Владимир Святославич і взя у Фотія патріярха перваго митрополита Києву Леона, а Новуграду епископа Іоакима Корсунскаго“ (т. 3. ст. 207).

В V. томі на ст. 121. „Въ лѣто 6499 крестился Владимиръ и взя у Фотія патріярха у царьградского перваго митрополита Києву Леона, Новугороду архієпископа Якіма“...

Софійская перваа лѣтопись в VI. томі Софійском вторим лѣтописи на ст. 82. в уставі св. Володимира в уста св. Володимира вкладається таке: „Азъ князь Володимер... пріялъ есмъ святое крещеніе отъ Гречскаго царя и отъ Фотія патріярха Царгородскаго и пріяхъ отъ него перваго митрополита Леонта...“

В VII. томі П. С. Р. Л. т. зв. Воскресенського Літопису, на рік 6499. себто 991. знаходимо ту саму вставку: „Крестился Владимиръ и взя Владимиръ у Фотія патріярха Царградскаго перваго митрополита Києву Леона и Новугороду архієпископа Акіма Корсунянина...“ (ст. 313).

Вставка незграбна і тим саме зраджується. Подібні вставки знаходимо і в т. зв. Патріяршому або Ніконовському Літописі (П. Р. С. Л. т. IX. ст. 63/4). „Того же лѣта (6498) иде Михаилъ, митрополитъ Киевскій и всея Руси въ Новгородъ Великій съ епископы Фотѣя патріярха, даде бо ему Фотѣй патріярхъ шесть епископовъ на помощь“.

„Въ лѣто 6499 иде Михаилъ... до Ростова съ четырма епископы Фотѣя патріярха... а друзи епископы Фотѣеви въ Киевѣ пребываху“.

„Въ лѣто 6500. ходи Владимиръ Суздальскую землю и тамо хрести всѣх; бѣ же съ Володимеромъ два епископа Фотѣя патріярха. И заложил тамо градъ въ свое имя Володимеръ... и наказуваше люди съ епископы Фотѣя патріярха“.

Далі оповідає літопис, що після смерті Михайла, київського митрополита, Володимир так плакав, що „едва отъ епископъ Фотѣя патріярха и отъ своихъ“

князей и бояръ утѣшаемъ бываше", і знову трохи далше: „Того же лѣта 6500. взя Владимиръ у блаженнаго патріарха Фотія Константиноградскаго митрополита Києву и всей Руси Леонта”...

Як консеквентно з Фотієм хтось хотів зв'язати початок київської Церкви, показує та обставина, що майже всюди, де якась літопись говорить про початок цієї церкви, всюди зустрічається той сам фальсифікат.

Наведемо ще Тверський літопис в XV. томі повного зібрання руских літописів (на ст. 144):

„Въ лѣто 6499. Посла Володимеръ въ Царьгородъ къ Фотію патріарху, и взя у него первого митрополита Києву Леона, а Новогороду архієпископа Іақыма Кореунянина з Ростову архієпископа Феодора, и по инымъ градомъ епископы и попи и діаконы”.

Той сам фальсифікат знаходимо в т. зв. Степеній книзі (т. XXI. перша половина ст. 102). Довго описане прохання Володимира до патріарха Фотія про благословенство і молитву і про назначення митрополита, описаний вибір Михайла Сирина і вислання його до Кореуна. Те саме повторюється знову при оповіданні про хрещення суздальської землі (там же ст. 113). В 75. гл. той же першої книги хрещення Ольги приписане патріархові Фотієві (ст. 165). А на іншому місці при смерті митрополита Михайла єпископи, що потішають Володимира, названі „єпископами патріарха Фотія” (ст. 113). Ім'я Фотія вставлене два рази в оповіданні, як Греки приймають послів Володимира, що мають пізнати їх віру (ст. 90 і 91).

„Степеная книга” приписує патріархові Фотієві хрещення Ольги в літо 6463. (965) і довго описує, як патріарх Фотій промовляв до неї і благословив її (ст. 14). Після хрещення Ольга молиться і передсказує пророчим духом хрещення „рускої землі” (ст. 21): „и всегда въ молитву призывая и просвѣтившаго ея святѣйшаго патріарха Фотія”... В короткій рекапітуляції життя св. Ольги знову вертається твердження, що Ольга „подвизаема Богом приде въ Царствующій градъ и тамо отъ святѣйшаго патріарха Фотія пріять святое хрещеніє...” (ст. 33) XXI.

В XXIII. т. П.С.Р.Л. на ст. 15. „Во лѣто 499 Князь великі Владимиръ взя изъ Царяграда Фотія патріарха и постави первого митрополита на Києвъ Леонта і Новуграду архієпископа Іақыма... такожє и по инымъ градомъ епископовъ и прозвитеровъ и діаконъ” (ст. 15).

Це саме речення вставлене дослівно в т. зв. Типографскій літопис (т. 24. ст. 39).

„Во лѣто 6501. созда Володимеръ церковь Богородици”, себто Десятинну. Літопис описує, яку десятину на церкву призначає: „отъ всего своего княженія и отъ всякого суда... и не торгу десятую недѣлю во всѣхъ градѣхъ, и отъ всякого стада... и отъ всякого жита!” Відтак описує видання чи проголошення нового номоканона в привітності Леонта, київського митрополита і єпископів патріарха Фотія.

І так на одній чи двох сторінках літопису сім разів поминається патріарха Фотія. Не можна було яскравіше виявити бажання затерти сліди правдивого володимирського православ'я та надати йому ціху відірвання від Вселенської Церкви. Фальсифікатор числив, очевидно, на дуже наївних читачів, які не спостерегли б, що Фотій впроваджений на царгородський престол 100 літ після своєї смерті!... При своєму обманстві не дуже й консеквентний він, бо нпр.

лишає згадку: „во лѣто 6502..... послы Володимеровы придоша въ Києвъ, иже ходиша въ Римъ къ папѣ” (ст. 65 т. IX).

Варто було Фотія, хоч й в сто літ після смерті, з такою честю кілька разів впроваджувати в історію київської Церкви! Без цієї реабілітації був би він лишився в літописах як ворог, хоч він не інакше, як тільки великим чудом має причинитися до того, що Аскольд і Дир мусіли відступити з-перед Царгороду.

II.

Разить Вас твердження, що гр. кат. віроісповідання є тотожне з православ'ям св. Василія Вел. і всіх великих єрархів східної Церкви, яких згадуємо при Всеночнім і при Пробокидії кожної Служби Божої.

Ані на думку мені не приходить оцим твердженням когонебудь образити, але що я на не пораджу, коли дійсно наука св. Василія В і ціла історія Церкви другої половини IV. стол. доказує, що всі поняття наших великих тодішніх Отців, при захованні, очевидно, дрібних випадкових змін чи додатків, що їх мусів впровадити розвій 15-ти віків історії Церкви, є тотожний з нашими поняттями: віра, апостольська одна Церква, єдність поміж всіми єпископами — те все вселенське, а партикулярні звичаї, традиції, в кожному краю чи в кожній Церкві різні.

Пригадаю одну тільки подію з цієї епохи. В антиохійській Церкві було двох єпископів, чи пак патріархів, Мелетій і Павло. Цей розкол антиохійської Церкви був такою язвою, що всі єпископи мусіли займатися цією справою, — всі старалися усунути небезпечне роз'єднання. Єпіфаній, Амврозій, Григорій Наз. Григорій Ніцей., Василій В. Кирил Єрусал. Іоан Золот. — всі беруть участь в цьому спорі тим способом, що відкликаються до Папи Дамазія, бажаючи викликати його рішення справи. Другий Собор Вселенський. I. Царгород. 381. р. висилає до Папи Дамазія трьох єпископів, щоб його поінформувати про антиохійську справу.

Василій В. пише в цій справі 381. р. до Атаназія Александрійського, поважа якого прийнята вже цілою Церквою, авторитет якого не має собі рівного. Василій пише до нього і не робить йому пропозиції взяти антиохійську справу в свої руки та статись суддею двох спорячих сторін. Не предкладає йому скликати Собор, який рішив би справу. Просить лишень про одно: Щоби Атаназій вставився до римського Папи Дамазія. Дорогу безпосередньої інтервенції уважає св. Василій найпростішою дорогою, якою можна б скоро дійти до ладу. А від Папи очікує, що розглянеться в предметі спору, власною своєю повагою розсудить її — („...авгон автентезай пері то праїма”) — та через вибраних ним людей укарає винних. (Лист 69. П. Г. т. 32. кол. 432).

Св. Василій пише сам до Папи: „Цілий Схід є зволнований; ...не маємо надії і не знаємо як зарадити тій біді. Та докази Вашого милосердя, так, як у минулому обиллясть Вашої любови завжди потішали наші церкви... Не просимо про ніщо нове, а лишень про те, що відповідає звичаєм. Ми знаємо, що блаженний єпископ Діонізій, знаменитий у Вас правотою своєї віри і іншими своїми чеснотами, відвідав нашу Церкву своїм Посланням і потішив наших батьків”. (Лист 70. кол. 433). Св. Василій пише до того самого Папи й друге глсьмо, (Лист 263 кол. 980), в якому оповідає як то севастійський Евстахій, зложений з престолу провінціалним Собором, відкликався до Папи Ліберія і вернувся з Риму з папським посланням, що звертало йому його престіл. Це послання проложив він соборові в Тіане і вернувся в посідання свого пре-

столу. Тепер Евстахій визнав себе аріянином і не може бути інакше позбавленим престолу, як тільки тією владою, що його привернула на престіл. (Лист 263 кол. 980).

III.

Противники берестейської унії твердять звичайно, що основними чертами внутрішнього устрою православної Церкви на литовській Русі, себто Білорусі і Україні, в XVI. і XVII. стол. треба уважати засаду виборів при обсадженні єпархічних місць і широкую участь мірян в ділах Церкви.

Пригляньмося ближче кільком Соборам київської митрополії. Маємо тут досить документів, щоби переконалися до якого ступеня цей принцип соборності був дійсно есенціональною засадою православ'я. На самому початку XV. ст. (в р. 1415) дізнала православна церква в державі великих князів литовських засадничої переміни: Ціле западне православ'я відірвалося від московського. Київський митрополит віддавна вже переніс був свою резиденцію з Києва до Москви і не тільки занедбував западні єпископства, але й з них при кожній нагоді старався ще вивозити якнайбільше цінних ікон і церковних дорогоцінностей та по змозі якнайбільше золота й срібла...

Довго терпіли західні єпископи зловживання митрополита Фотія, який самим ділом з'ясував був більше московським ніж київським митрополитом. У порозумінні з великим князем литовським Витовтом всі єпископи київської провінції зібралися на собор в Новгородку, відмовили московському митрополитові послуху у духовних справах та посвятили київським митрополитом Григорія Памвлага. Про ці події видалі вони 15. XI. 1415. Соборну Грамоту.

А великий князь Витовт видав того ж самого дня від себе окрему грамоту, в якій оповідає про історичний перебіг своїх змагань в цій справі та своєю властю великого князя потверджує рішення єпископів і повідомляє нарід про відділення київської митрополії від московської, як й про поставлення Гр. Памвлага на київського митрополита.

(Текст трьох документів, що відносяться до цієї справи, віднайшов чеський учений Шафарик в рукописній Кормчій книзі (з початку XVI. ст.) яка знаходилася тоді в бібліотеці гр. Тарновського в Дзікові під нр. 273. Відпис цінних документів переслав був Шафарик „Архієграфічеській Комісії" в Петербурзі, якої був кореспондентом. Комісія помістила ці три документи в I. томі „Актив Зоп. Росії", що появилася 1846 р. Документи знаходяться в цьому ж виданні під нр. 23, 24 і 25).

По тим документам можна дуже докладно розмежити ділання великого князя, удільних князів литовських йому ленно підчинених, вельможів і литовсько-руських бояр з одної сторони, та єпископів київської провінції й духовенства з другої. Без сумніву, першу роль відіграв Витовт. Він перший бере ініціативу, перший обговорює справу з єпископами. Він раз і вдруге посилає послів до Царгороду, до васілевса і патріярха, з проханням затвердити нового київського митрополита. Він то названого з Царгороду московського митрополита Фотія викладає зі своєї держави, вкінці одобрює і проголошує вибір і посвячення митрополита Григорія. При виборі особи Григорія Памвлага радиться великий князь передусім литовських князів, себто удільних володарів, що мали до певної міри претенсії спільно надавати митрополію новому кандидату. Так бодай виходить з пізнішого документу, в якому ці князі разом пишуть до царгородського патріярха про вибір митрополитом полоцького архієпископа Йони (1488-9), (Археграф. Зборник т. I. нр. 2.)

Єпископи уважають, очевидно, цілком правильною річю, щоб Витовт мав майже рішучий голос у виборі митрополита. Вправді уперше ставав великий князь литовський перед такою есентуальністю, але всі традиції візантійської Церкви, в якій васілевси назначали патріярхів і лише формально допускали вибір патріярха єпископами, надавали йому право рішати.

Такою була й традиція московської держави. Цар назначав патріярха, не рахуючись майже з вибором єпископів. Приймаючи право великого князя і одобрюючи його вибір, — тим більше що їх самих також радився Витовт перед своїм рішенням, — єпископи були однаке дуже далекі від цього, аби допускати мірян до дальшої участі в ділах Церкви. В своєму письмі беруть дуже сміло відповідальність за цілу справу на себе самих. В соборній грамоті на вибір і посвячення нового митрополита згадують самих тільки єпископів. Підписів на відписі грамоти нема, але текст соборної грамоти такий, що допускає виключно підпис єпископів. Названі є Теодозій, архієп. полоцький, Ізаак чернихівський, Діонісій луцький, Герасим володимирський, Гелазій перемиський, Севастіян смоленський, Харитон холмський, Евтимій турівський.

В цій то грамоті оповідають вони, як занедбував і кривдив київську митрополію Фотій московський, як великий князь Витовт „Фотія ізгна", як посилав до Царгороду до царя і патріярха з проханням про митрополита, як цар Мануїл не вислухав прохання. „Он же (Витовт) с нами совѣтовае истинно і праведно як правий істинний князь і собра всѣ князи литовских і руских земель і інших стран елико сут ему покорени Богом, нашея церкви і бояр і вельмож архимандрити же і игумени і благоговіння иноки і попи. І сих всѣх совітом і волею і нашим ізбранієм і хотѣнієм шведшеся в Новѣм Граду литовськом в св. церкві Преч. Богородици по благодати даной нам от св. Духа поставихом митрополитом святій нашей церкви киевской і всея Руси іменем Григорія по преданію св. Апостол". Дуже точно означена тут участь мірян. Они совітниками великого князя. Йому висказують свою волю, але вибір і рішення належить таки до єпископів і в соборі не бере участі ніхто зі світських.

Майже 100 літ пізніше єпископи тої ж самої київської провінції, від якої, через політичну приналежність до Москви перестала належати чернігівська єпархія, з'їхалися на Собор у Вильні під проводом митрополита Йосифа (Солтана) (р. 1509). Рішення Собору випечатані того самого року, дослівно з оригіналу, писаного „на пергаменті, письмом стародавним". У нього, себто в Соборі „печатий завѣшених осм, митрополѣтова і єпископскіе". В Соборі брали участь крім єпископів сім архимандритів, п'ять игуменів і сімох протопопів. Про участь мірян не згадується ані словом. Що більше: Собор навіть дуже енергійно застерігається перед вмішуванням світських людей до справ церковних.

Собор переходить всі способи зловживання світських людей супроти духовенства і духовних посад. Лише при одному і то найважнішому зловживанні згадують отці Собору про право вибирати єпископів і митрополита. Згадують про це убічно, — так, що з цього уступу не можна мати ясного образу як далеко сягає це право. Осуджують поступування тих, які „еще живу суму єпископу і здраву пржеде преставленія его на тоє єпископство подкупаються і беруть без совѣта і воли митрополіт і єпископов і без осмотренія і собранія князей і панов нашего закону греческого" (ст. 7. в оригіналі 1. уступ). З того уступу тільки видно, що осягнення єпископства через права „подаванія" великого кн. литовського, а може і інших князів чи панів, а без волі митрополії і єпископів та їх ради, — що таке осягнення єпископства „подкупом" уважалося за нелегальне. Вискази Собору досить нестилі. Можна би навіть думати — але це дуже неправдоподібно, — що за згодою митрополії чи єпископів і за „осмо-

гренієм" і вибором князів та панів і „подкуп" стане легальним. Поза таким на-тяком про права подавання, яке рівнялося відай праву патронажу, Собор осу-джує цілий ряд провин тих, що „подкуном" старалися досягнути архімандрії чи ігуменства, — чи вони священниками чи мірськими людьми — (на них кара „не-благословеніє і церковне отлученіє" і неспосібність на всякий священничий стан). Собор осуджує надавання духовних посад мірським людям, які не мають архієрейського письма, що зістануть священниками, осуджують надавання кня-зем чи якимсь паном духовної посади і відбирання її. Єпископи, отці Собору постановляють, що на духовну посаду, нелегально відібрану мірським чолові-ком, іншого священника не будуть давати. Осуджують практику князів і бояр необсаджувати посад і постановляють, що коли церква без священника три мі-сяці, тоді самі єпископи надають священника. Далі осуджує Собор випадки, де князі чи бояри присвоюють собі церковне добро. Осуджують теж спосіб посту-пування князів і бояр, коли без благословення єпископа віддають церкву якому священникові. До того ступення Собор застерігається перед вмішуванням мір-ських людей до церковних справ, що їм просто не дозволяє мати у себе книги з церковними правилами: „Правил божественних мірским людям не подобает у себе держати, занеже держаче их мірскіи люди нѣкоторех дѣлах закон презирают і пастерей своих преслушаютъ". А навівши текст Апостола „самі собі закон б'вають", Собор ще повторяє: „сиче же ми не повелѣваем от мірских лю-дей правил божественных нікому же в себе имѣти" ст. 18.

І в кінцевому рішенні Собору про обов'язки єпископів з'їзджається у митрополита, нема, ніякої згадки про участь мірських людей в Соборі, як рівнож і в кінцевому рішенні, де затверджується декрет Собору: „Соборніє єси единоумно і единодушно положихом і записаном і печатъми нашими утвер-дихом", — а, як вже сказано, на документі Собору привішені тільки печати 8 єпископів.

Коли ж з цими двома Соборами порівняємо Собор в Берестю литовським, на якому єпископи самі, без нікого зі світських, ухвалили піддатися Римському Апостольському Престолові, то стане ясним, що Берестейський Собор відпові-дав вповні давній практиці Соборів київської провінції.

А що думати про Собор, що відбувався рівночасно під головством Ніки-фора, царгородського протосинкела, і на котрому засідали як рівноправні члени Собору делегати всіх соймаків Руси і Литви, — ба, не тільки делегати, але й усі, що хотіли бути членами Собору? Вправді Нікифор, політичний агент патріярха і султана, умів справу так зграбно повести, що всі мірські люди творили осібне „коло" Собору і рівнобіжно з єпископами і духовенством дискутували і голосували, однак ясна річ, що така участь мірських людей в Соборі противи-лася усім традиціям православної церкви. Цей Собор православний так мало дбав про віру, що приймав як членів Собору усіх делегатів, без огляду на їх віроісповідання! Між ними були без сумніву й протестанти, і соцініани, і люди, що їх протестанти вибрали на соймках. Проти такого яскравого зловживання, що противиться православної вірі, ні Нікифор, ні ніхто з отців Собору не за-протестував. Тільки делегати польського короля зробили застереження, що на Соборі не повинні засідати люди різних протестантських віроісповідань...

Між наведеними двома першими Соборами православної церкви а третім є отже така засаднича різниця, що можна би просто говорити про інше, нове пра-вослав'я.

Що ж зайшло в житті православної церкви, що спричинило таку зміну?

XVI століття було для всіх країв Європи епохою такого глибокого, хоч

не наглого перевороту, що безповоротно закінчилося у многих оглядах і для многих інституцій середньовіччя, а зачалася нова епоха. В мистецтві ренесанс, у філософії модерні школи, що починаються Декартом, в релігії реформація. У всіх тих напрямках, у всіх краях Європи повів новий дух. Заломлюються старі форми, — людство шукає нових.

Рух реформації відбився і на православній церкві. Почасти з природного людині уподобання в новості, — уподобання сильно розбудженого серед литовсько-руської шляхти через злуку з Польщею і радикальні зміни цілого політично-суспільного устрою вел. литовського князівства, що їх спричинила ця злука — почасті, може, й через спосібності та велику вправу в пропагуванні своєї ідеї провідників різних протестантських віроісповідань, а в першу чергу соцініан, а вкінці почасті й через прихильність для новаторів польського короля і вели-кого литовського князя Жигмонта Августа, протестантизм стався так модним серед литовсько-руської шляхти, так, що наймогутніші олігархічні роди литов. Руси приймали протестантизм і попирали його всіми способами, якими тільки могли. Рух, що зачався в Німеччині, не скорше як в 20 роках XVI. ст. заліз цілу Литву і з'єднав собі представників наймогутніших лит.-руських родів. Ме-летій Смотрицький наводить цілі ряди княжих та боярських православних родів, що ще перед Берестейською Унією були прийняли латинський обряд. В цьому списі є багато імен й таких, які не латинський обряд, а протестантську віру прийняли! Союз протестантів з православними казав авторіві Треносу за-мовчати про ці обставини. Але неменше правдою є, що вже в половині XVI. ст. протестантами були деякі Радзівіли, Сапіги, Кишки, Корсаки, Хоткевичі і майже ціла дрібніша шляхта на Волині. Орест Левицький в передмові до редактованого ним шостого тому, першої части „Арх. Зап. Росії" наводить (на стор. 133.) сві-доцтво Андрея Курбського, емігранта з Росії, що жив близько 20 літ на Волині, який пише, що за його часів майже ціла Волинь була заражена язвою соцініян-ської науки („Сказання кн. Курбського II. т. 224. ст.").

У цьому самому часі, в 60-тих рр. XV. ст. перебував також на Волині емігрант з Росії, Теодозій Коссой, осуджений якимсь собором московської цер-кви, за Івана Грозного, за цілий ряд ересей й спротивів звичаєм православної Церкви. Йому то вдалося втекти з в'язниці; втік на Литву і тут впродовж яких 15 літ ширив свою віру. Андрей Курбський (в листі з р. 1575.) згадує про нього, як ще про жиногого. Єресі Косого відкидали всякі об'явлення Н. Завіту. Але зате багато приймав зі жидівства. На Литві, а відтак й на Волині мусів він мати досить великий вплив, хоч був злучений зі загальним впливом соцініан.

(Далі буде).

ВИКЛАДИ З АСКЕТИЧНОЇ БОГОСЛОВ'І

ВСТУП

Впродовж кількох літ викладав я аскетичну богослов'ю для Богословської Академії. Мої виклади не мали ніякої наукової вартості. Могли лише в дуже невеликій часті заступити справжні богословські виклади цього так переважного для Духовенства предмету. Могли може дати кандидатам духовного стану деякі практичні поняття обов'язків і чеснот, що потрібні до душпастирської праці. Вони, може, й лишили у слухачів свідомість, що їм бракує достаточного знання аскези, а через те й викликали в них потребу праці над собою і над

свою душпастирську працю. В мене залишили вони почуття марно сповненого обов'язку та потребу доповнити моїм бувшим слухачам те, чого їм не дали мої виклади. Тому то я рішився списати, — оскільки це буде мені можливе в теперішніх обставинах, — те, що старався я дати у своїх викладах з досвіду свого життя богословам і питомцям.

Ця праця, яку починаю, не матиме, очевидно, ніякої наукової вартості. Вона й не заслуговувала б на титул, який їй даю: „Виклади з аскези“; радше відповідала би вона титулові: „З досвіду душпастирської праці. Записки людини, що через довгі літа бажала сповнити обов'язки душпастиря, хоч це йому лише в малій частині було дане Всев. Богом“. В дійсності ж дам у цих записках все то, що можу дати.

Нехай же ті, що мене слухали, приймуть від мене цю малу пам'ятку!

В останніх двох літах моїх викладів про аскезу лишалася на кожний семестер найвище одна або дві конференції. Тим яскравіше виступили тут браки й тим кращіше зродилось бажання, доповнити їх зі сторони богословів. Тим й більший обов'язок з моєї сторони допомогти їм.

Криптографічним акростихом висказую свою молитву за моїх слухачів.

I.

Аскетика серед богословських дисциплін.

Аскеза від грецького слова „аскин — аскейн“ відповідає нашому поняттю: „вправа“. По етимології того слова можна б аскезу дефініювати: — „Духовні речі, які мають на цілі досягнути перемоги в боротьбі за духовне життя“.

Аскетика, як наука, була б науковим, чи теоретичним представленням всього того, що до тих вправ чи виявів відноситься. Між богословськими дисциплінами займає аскетика майже останнє місце. Можна сказати, що ця дисципліна щойно в останніх десятиліттях літ починає вироблятися, приймати якісь дефінітивні, може, оформлення. Для пояснення цього твердження треба пригадати, що християнська література, так у Богом натхнених писаннях, як і в творах св. Отців, бодай в перших століттях, представляла депозит Божого Об'явлення, очевидно, без розрізнення поодиноких научних дисциплін. Натхнені Богом письменники, Апостоли і Євангелісти представляли свій предмет виключно в тій цілі, щоб поучити чи переконати та намовити християнську душу до християнського життя. Це поучення було, очевидно, або наукою Божої правди, або наукою обов'язків людей. У письмах Ап. Павла можна доглянути бажання представити передусім Богу правду, а щойно відтак спонукати до обов'язків, які випливали з цієї правди. Тому в багатьох Ап. Посланнях треба признати перевагу догматичних елементів в I. частині, а етичних, чи моральних в II. частині Послання. Такий розклад матерії відповідає і логічному укладові предмету. Але в цьому розрізненні нема ще сліду розділу, що його ділає критичний ум людського інтелекту, — розділу на два різні становища, з яких можна на предмет дивитися, себто на становище догматиста, який в розбіраному ним тексті дивиться на те, що є Богом об'явленою правдою та на становище мораліста, який глядить на те, що відноситься до обов'язків душ. З цього то критичного становища обсерватора постає перша різниця цих двох богословських дисциплін.

Хоч уже в IV. стол. деякі з-поміж христ. письменників майже виключно займалися наукою Божого Об'явлення, а деякі христ. обичайністю, то однаке ця різниця не представляє ще як різниця двох богословських дисциплін. Боротьба проти аріянізму, Оборона дефініції Нікейського Собору з природи

речі мають догматичний характер. А повстаючи в IV. стол. монаші організації дають почин творів, присвячених майже виключно християнській етиці. Але всетаки більшість творів християнської святоотцівської літератури полягає на гоміліях і науках, у яких письменник, чи бесідник зі скарбниці Божого Об'явлення черпає рівночасно науку віри і моралі.

Довгі століття проминули, заки почались проявляти в богослов'ї різні дисципліни. Після святоотцівської літератури наступає схоластика, яка теоретично називається навіть „школою“, — яка дійсно в хосен переданої в середньовічних університетах науки збирає все богословське знання свого часу в формі коментарів у книзі Петра Ломбарда, а відтак в т. зв. „Богословських Суммах“.

Щойно в XVI. стол. починаються змагання людського ума до витворення того, з чого повстають научні дисципліни в модерному значенні цього слова. Може приклад світських наук уділяється і богословам. Більша їх частина (в XVI. стол.) пише вже не Сумми, а коментарі до Сумм. Але трактуючи богословські предмети, зачинають вже розділяти методи навчання, писання і дискутування так, що з маси нерозрізнених іще творів христ. літератури поволі виробляються як відрубані дисципліни: догматична і моральна богослов'я. Коментування св. Письма, зв'язане, очевидно, від найдавніших часів з богонатхненими творами, набирає також і в цьому столітті чимраз більше виразу особної в богослов'ї науки, себто науки св. Письма. Але ще довго нема мови про якусь науку, яку можна б назвати „аскетикою“. Те, що аскетика уважає своїм предметом, є ще довго предметом праці моралістів чи догматистів, хоч, очевидно, так само як в цілому святоотцівському періоді, багато письменників звертається до християнської душі та працює над її освяченням.

Але письма їх мають радше характер популярних творів для народу чи людей менше освічених. Відзначаються вони тим, що не торкаються kwestій теоретичних дискусій, а виключно думають тільки про духовне добро читачів.

Ці письменники, що їх твори можна б назвати аскетичними, ці автори побожної будуючої літератури творять, очевидно, різні школи, методи, системи, на які однаке теоретична богослов'я не звертає або ніякої, або дуже невелику увагу. Хоч між цими школами є дуже великі, а й засадничі, майже, різниці, хоч християнські письменники, що займаються добром душі, а не пишуть проповідей, групуються в різні, відокремлені групи, — то теоретично ніхто ще не думає про писання історії аскези. Різні ці школи діляться передусім тим, що групуються біля різних монашеских чинів чи законних згромаджень, з яких кожне має свої системи, методи, тощо. Відмінною є школа давніх Бенедиктинів, відмінною знову (від XIII. стол.) школа Францисканів, Домініканів, а відтак і різних конгрегацій монашеских, що повстають в XIII—XVI. стол. Відрубану школу творять теж єспанські містики, відмінну товариство Єзуїтів і, можна сказати, пребагато ще аскетичних шкіл, які різняться в багатьох, хоч і не засадничих науках.

Для нас більший інтерес має наука аскези східних Отців і богословів. Вони для нас тим важливіші, що дуже багато творів східних Отців досі ще має для нас не тільки теоретичне, наукове значення, але й практичне. Аскетичні твори східних Отців після богонатхнених книг Нов. Завіту і книг мудрости з Псалтирем зі старозавітних, є досі для нас безперечно найліпшими духовними читаннями. Вони мають більше актуальності, більше, сказати б, життя, ніж твори багатьох західних письменників. Почасті, може, причинилася до цього та обставина, що і аскеза і містика мала найзнаменитіших і перших

своїх представників на Сході. На Сході з'являються перші організації монашого життя, а біля них групуються і аскетичні школи. Характеристичне тут те, що не раз писемна, призначені для монахів, і то навіть для контемпляційних монахів трапляють до душ світських людей і стають улюбленим читанням багатьох побожних душ. Такою загально улюбленою книгою, то znana широко книга Томи Кемпійського: „Про наслідування Христа”, — книжка написана виключно для монахів. А світські побожні люди читають її з таким великим уподобанням, що вона переложена вже на всі головні мови світа. І у нас вона загально znana і цінена. Та й не одна книга св. Василя Вел. заслуговувала б на те, щоб її світські люди читали її з уподобанням*).

Біля творів св. Василя збирається цілий ряд аскетичних творів, які правдоподібно не є творами св. Василя, хоч дуже зближені вони до них. Бо обертаються в тому самому світі аскетичних і монаших понять, якими відзначаються автентичні твори св. Василя.

(Далі буде).

ЗАРЯДЖЕННЯ І ОПОВІСТКИ

ДО ВСІХ СВЯЩЕНИКІВ АЕПАРХІЇ — У СПРАВІ НОВИХ РЕЧЕНЦІВ ТОРЖЕСТВ. СЕСІЙ АЕП. СОБОРУ.

Поправляючи помилку, яка вкралася в мійому письмі, що ним запрошував я Всеч. Духовенство на АЕп. Собор в р. 1943., подаю до відома, що третя торжественна сесія Собору відбудеться 27. серпня ст. ст. (9. вересня н. ст.). В два попереджючі четверги (26. серпня н. ст. і 2. вересня н. ст.) відбудуться przygotowні сесії Собору, а 30. серпня н. ст. відбудеться о 5. год. 30. мин. сесія передсобо́рової комісії.

Четверту торжественну сесію відбудемо 24. вересня ст. ст. (7. жовтня н. ст.). У три попереджючі четверги відбудуться przygotowні сесії Собору, себто 16. 23. і 30. вересня н. ст. (3. 10. 17. ст. ст.). Перед кожною з них в понеділок відбудеться сесія передсобо́рової комісії. На ті всі сесії запрошую всіх, ціле Всеч. Духовенство так, як це я зробив у своїм письмі з 27. II. 1943. випечатаному в ч. 3. і 4. „АЕп. Відомостей”.

Вкінці п'яту торжественну сесію відбудемо 29. жовтня ст. ст. (11. листопада н. ст.). В три попередні четверги відбудуться przygotowні сесії Собору т. зн. 21. 28. жовтня і 4. листопада н. ст. 8. 15. і 22. жовтня ст. ст. Перед кожною з них в понеділок відбудеться сесія передсобо́рової комісії. На ті всі сесії запрошую всіх, ціле Всеч. Духовенство так, як це я зробив у своїм письмі з 27. II. 1943. випечатаному в ч. 3. і 4. „АЕп. Відомостей”.

Дано у Львові, дня 24. серпня н. ст. 1943.

† АНДРЕЙ, митрополит.

*) У виданих мною українською мовою аскетичних творах св. Василя, помістив я і т. зв. „Аскетичні науки” (Діатаксис) і тільки випадково, через помилку не згадав я про те, що ці науки напевно не є автентичним твором св. Василя. І грецька мова і стиль і спосіб наводити слова св. Письма є такі відмінні, що без глибокої застанови можна відразу пізнати, що це твір іншого письменника. Особливим способом відчуває це той, хто писемна св. Василя і ті бесіди перекладає на іншу мову. Перекладчик, змушений зблизька придивлятися конструкції кожного речення, відразу переконається про великі різниці двох письменників. Все ж таки є ці „аскетичні конституції” знаменитою книгою і заслуговують на те, щоб поставити їх у ряді творів св. Василя.

У СПРАВІ ВІДПРАВЛЮВАННЯ ДВОХ СЛУЖБ БОЖИХ У ОДНОМУ ДНІ.

Потреба народу в воєнному часі склонила Ап. Престіл дати Ординаріатам ширші власті щодо відправлювання двох Служб Божих у одному дні. Користуючи з тих властей, Митроп. Ординаріат багаторазово давав священикам право відправляти дві Служби Божі у неділі і свята, — завжди одначе зі застереженням, що задержані будуть конечні умовини в уживанні цієї незвичайної власті. Такими умовами є, щоб священик не споживав при першій Службі Божій тих, нечисленних капелів вина і води, якими змивав чашу і пальці і щоб за другу Службу Божу не брав ніколи стипендії, а жертвував цю Службу на сплатнення довгів АЕпархії за невідправлені Служби Божі помершими священиками, або за богослужбні фундації, яких капітали з приводу воєнної девальюації цілком пропали. Власть відправляти в одному дні дві Служби Божі, уділяє Митроп. Ординаріат, пам'ятаючи на тяжку відповідальність в совісті, яку поносить за уживання тої незвичайної і великої власті, тільки, тоді, коли щонайменше сотка вірних не мала б змоги в неділю і свято брати участь у Службі Божій.

Вручи під увагу потребу, яку постійно відчуває християнський народ тих сіл і парохій, в яких не мешкає священик і якими завідує сусідній священик, Митроп. Ординаріат уділяє всім священикам, завідуючим постійно сусідньою парохією власті відправляти дві Служби Божі і в неділі і свята в тих завідуваних ним ех currendo парохіях. Усім священикам, яким уділяється тим способом цю власть, Митр. Ординаріат кладе на совість тяжкий обов'язок, себто обов'язок під тяжким гріхом, заховувати дві умови, без яких такої власті не отримали б, — а саме: заховувати природний піст перед другою Сл. Божою, не приймаючи стипендії та відправляти цю другу Службу Божу в наміренні АЕпархії. На жаль мусить Митр. Ординаріат подати до відома Всеч. Духовенства випадок тяжкого надужиття, якого допустився один зі священиків, відправляючи дві Служби Божі в будень за стипендію, дану вірними. Випадок двох смертельних гріхів, яких допустився священик в такій незвичайно важкій справі, мусів би бути причиною тяжких канонічних кар супроти нього. Його злочин тим мерзешніший, що до найсвятішої справи священичого життя допустив мерзенну захланність і приймав гроші за переступлення церковного закону та зневагу І. Христа, злегковаживши Церкву та приступаючи до найсвятішого, страшного Таїнства Тіла і Крови Господньої в стані смертного гріха. Канонічна тяжка кара, яка за той злочин належала б, була би тим справедливіша, що в даному випадку в зовнішньому форумі було б доказане святокрадська Жертва і святокрадське припинення св. Таїнства через сам доказ протилежного уживання власті, якої не мав, і якої Церква ніколи не уділяє.

Щоби на будуче не наражувати Всеч. Отців на неприємні канонічні доходження, а Ординаріат не змушувати до прикрого канонічного поступування, властю нам Богом даною проголошуємо ось таку кару: **Священик, який відважився би в будний день відправляти дві Служби Божі, або не заховав одної з умов при відправлюванні двох Служб Божих, хоч би мав законно дану власть відправляти їх, підпадає би тим самим карі суспензи від всього священодійства на протяг трьох місяців, застережену Митроп. Ординаріатом.**

При цій нагоді пригадуємо, що священик, який внав в кару церковного завішення (суспензи) від священодійств, а важився б мимо того відправляти Служ-

бу Богу, стягає на себе неключимість, себто неспосібність справувати взагалі обов'язки священослужителя.

Дано у Львові, 24. серпня 1943.

† АНДРЕЙ, митрополит.

У СПРАВІ МЕТРИКАЛЬНИХ ВИПИСІВ.

М. О. ч. 2725/43.

У зв'язі з розпорядком про видавання розпізнавчих карт для ненімецьких мешканців Генерал. Губернаторства, доручено Парохіяльним Урядам запорядки повітових, чи йак міських старостів, якими заборонено видавати метрикальні виписи до рук інтересованих, а запоряджено пересилати ці метрики просто до урядів, які виставляють розпізнавчі карти.

Повинці зарядження видано з очевидною метою запобігти зловживанням при видаванні метрик для одержання розпізнавчих карт.

Щоб і від Парохіяльних Урядів віддалити всякі підозріння зловживань, заряджує оцим Митр. Ординаріат на основі постанов титулу третього § 1., тит. десятого ал. 4. і тит. „Questiones in visitationibus indagandae” уст. „parochus”, ал. 6. уст. „baptismus et confirmatio”, ал. 6. і уст. „matrimonium” ал. 6., — як також на основі постанов канонів 470, 777, і 1103 кан. кодексу і арт. I. конкордату з 10/2 поз. 324. денника зак. Р. П. з р. 1925, що слідує:

1) Замовлення і видавання метрик уродження і вінчання для розпізнавчих карт треба не лише зазначувати при дотичному виписі в метрикальній книзі, але також поміщувати під окремими числами в протоколі чинностей, треба виписувати ім'я, прізвище і адресу замовляючого. В цьому протоколі замовляючий має підписатися.

2) Виготовлені виписи треба вислати порученням письмом до Митр. Консistorії, яка, після евентуального (на випадок потреби) провірення згідності випису з дуплікатом, що знаходиться в тутешньому архіві (декр. надвornoї канцелярії з 19/2 1836. ч. 4286 зб. пров. зак. ст. 277), — відішле їх дотичному державному урядові. — У звіті треба подавати інтересованого, на бажання якого зладжено випис, і уряд, якому має бути пересланий випис. До випису треба долучити поштовий значок на 84 гр. на оплату порученого письма до дотичного староства, чи поліційного комісаріату.

Щодо належностей і оплат за метрикальні виписи зазначається, що давні державні приписи про iura stolae, як йосифинський патент з 1785. р., усі дальші декрети з рр. 1819, 1836, 1845 і постанови § 24. закону з 7/5 1874. ч. 50 в зак. австр., як суперечні з арт. I. і 25. Конкордату, втратили правну силу.

По думці арт. I. міродайними є тому вже тільки тутешні зарядження.

Мимо цього, що сила купна польського золотого в порівнанні з передвоєнною дуже змалла, а судові оплати після 1941. р. значно підвищено, Митр. Ординаріат заряджує, що на разі за зладження метрикальних виписів не вільно жадати більше понад передвоєнну оплату по 3 зл. Тільки на випадок, коли б замовляючий не подав точної дати уродження чи вінчання та з браку іменного індексу вишукування дотичної позиції зайняло б більше часу, дозволяє Митр. Ординаріат побирати подвійну таку, п. є 6 зл. за один випис. Від цілком убогих не треба брати ніякої оплати.

Поштову оплату (84 гр. + 84 гр.) мусить, очевидно, покрити кожний замовляючий. Виписи є тепер вільні від стемплевої оплати.

Це зарядження не відноситься до осіб, які не мають ще 15 літ.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.
у Львові, дня 4. серпня 1943.

М. О. ч. 3594.

КОНКУРСОВИЙ ІСПИТ.

I.

Повідомляється Всеч. Духовенство, що усний конкурсний іспит парохіяльний відбудеться в середу, дня 12. січня 1944. р. о год. 9. рано. Отці, що бажують піддатися цьому іспитові, мають того ж дня відправити Службу Богу в наміренні Впреосвящ. Митрополита, а перед самим іспитом виказатися свідоцтвом передконкурсних іспитів, або звільнення від них, (— оскільки здають іспит перший раз —) та список прочитаних богословських і духовних книжок.

II.

Подається теми до письменного парохіяльного конкурсного іспиту в осінньому реченні. Кандидати обов'язані в совісті випрацювати ці теми самостійно та надіслати їх до Канцелярії Митрополичої Консistorії на 10 днів перед реченням усного іспиту.

Св. Письмо: Про які місцевості св. Землі є згадка в Євангелії, що їх Христос прославив Своім побутом.

Догматика: 1) Непорочне Зачаття Преч. Д. Марії, 2) Бог хоче, щоби всі люди спаслися.

Моральна: Стоячи вже при престолі та відправляючи Службу Богу, в неділю, о 7. год. рано, пригадав собі душпастир перед читанням св. Євангелії, що попереднього дня, в суботу, будучи в гостині, на прощання, вже після 1. год. в ночі, з'їв ще одну канапку та випив лимку вина... Переражений цим і певний, що споживаючи освячені Дари поповнить гріх святотрацтва, не знав, що має зі собою зробити, чи відійти від престолу, не читаючи далі Служби Божої, чи, пропускаючи освячення Дарів, відчитати Службу Богу як звичайну молитву.

Від престолу не відійшов, бо побоювався публичної соблазні. Він же ж не був хорий! Отже відчитав Службу Богу, пропускаючи чин освячення Дарів, так, що цього ніхто з вірних й не завважив, а вино й агнца спожив неосвячені.

Питання:

1) Чи душпастир міг і повинен був відчитати Службу Богу, освячуючи Дари? Подати засади моральної про вимаганий до Служби Божої піст.

2) Що це таке соблазн? Чи душпастир, відходячи від престолу міг дати вірним зіршення та якого роду?

3) Чи вірні задосить учинили обов'язкові вислухання Служби Божої?

4) Чи, якого роду та якої важкості гріх поповнив священик?

Канонічне право: Вік, його поділ і правне ділання в канонічному законодавстві.

Пасторальна: Шкідливі чинники в душпастирстві.

Літургія: Подати точну різницю між „часами”: звичайними, поспними, царськими та пасхальними.

Катихитина: Чому є не для священика великим злочином занедбувати науку релігії в школі та церкві?

КОНКУРС НА ПАРОХІЇ.

Розписується конкурс на опорожнені парохії з речинцем до 22. січня 1944. р.

1. Берлин, (дек. Броди). 2. Біла, (дек. Тернопіль). 3. Богутин, (дек. Поморяни). 4. Болотня, (дек. Нараїв). 5. Глібовичі Свірські, (дек. Перемишляни). 6. Голинь, (дек. Калущ). 7. Горпин, (дек. Струм. Кам.). 8. Гуцанки-Добромірна, (дек. Нове Село). 9. Дитнівці, (дек. Броди). 10. Дмитрів, (дек. Радехів). 11. Дмитре, (дек. Щирець). 12. Жунів, (дек. Бережани). 13. Журів, (дек. Бурштин). 14. Запитів, (дек. Яричів). 15. Іванівна, (дек. Скалат). 16. Ігровиця, (дек. Тернопіль). 17. Ілемня, (дек. Долина). 18. Коношинці, (дек. Грималів). 19. Конохів, (дек. Стрий). 20. Красна, (дек. Перегінсько). 21. Кулинів, (дек. Радехів). 22. Куровичі, (дек. Глиняни). 23. Кутнівці, (дек. Тернопіль). 24. Кутнір, (дек. Глиняни). 25. Ладичин, (дек. Микунинці). 26. Лозина, (дек. Янів). 27. Лолін, (дек. Долина). 28. Луна Мала, (дек. Грималів). 29. Лучинці, (дек. Рогатин). 30. Ляховичі Зарічні, (дек. Журавно). 31. Ляшки Королівські, (дек. Глиняни). 32. Махнівці, (дек. Поморяни). 33. Монастирець, (дек. Журавно). 34. Надітичі, (дек. Миколаїв). 35. Незнанів, (дек. Струм. Кам.). 36. Остапє, (дек. Грималів). 37. Отиневичі, (дек. Ходорів). 38. Ператин, (дек. Радехів). 39. Підбережє, (дек. Радехів). 40. Підлісни Великі, (дек. Яричів). 41. Пійло, (дек. Калущ). 42. Подусів, (дек. Нараїв). 43. Полове, (дек. Радехів). 44. Почапи, (дек. Золочів). 45. Протеси, (дек. Журавно). 46. Прошова, (дек. Микунинці). 47. Рокитно, (дек. Янів). 48. Ракоболти, (дек. Буськ). 49. Семегинів, (дек. Любінці). 50. Середопільці, (дек. Радехів). 51. Стинава нижня, (дек. Любінці). 52. Стрептів, (дек. Милатин). 53. Струсів, (дек. Тереховля). 54. Струтин, (дек. Золочів). 55. Тернопіль, (дек. Тернопіль). 56. Теляче, (дек. Підгайці). 57. Терпилівка, (дек. Нове Село). 58. Тисів, (дек. Болехів). 59. Товсте, (дек. Грималів). 60. Томашівці, (дек. Войнилів). 61. Топорів, (дек. Буськ). 62. Тустань, (дек. Галич). 63. Тухольна, (дек. Тухля). 64. Урлів, (дек. Зборів). 65. Урич, (дек. Сколе). 66. Фалиш, (дек. Стрий). 67. Фрага, (дек. Стрілеська). 68. Хітар, (дек. Тухля). 69. Ходачків Великий, (дек. Кіздів). 70. Цінева, (дек. Рожнів). 71. Чапрів, (дек. Бурштин). 72. Чернів, (дек. Бурштин). 73. Щуровичі, (дек. Лопатин).

В кожному проханні на якусь парохію мають бути зазначені: дата рукоположення, свідоцтво конкурсного іспиту, або звільнення від нього. У проханні має бути теж зазначено, що петент віднісся з проханням до Уряду Деканального про виставлення йому кваліфікаційної таблиці та відіслання її до Митрополичого Ординаріату.

Коли петент подається на більше парохій, то треба предложити кваліфікаційну таблицю у трьох примірниках.

До кожного прохання треба долучити поштові значки на 1 зл.

Від гр. нат. Митрополичого Ординаріату.
у Львові, дня 8. вересня 1943.

У СПРАВІ ДУШПАСТИРСТВА НАД РОБІТНИКАМИ У РАЙХУ.

Число українських робітників в Райху множиться майже з кожним днем. Здається, що їх число переходить вже 700.000, а Ап. Адміністрація має тільки 12 чи 13-священиків. Отже одною з найпекучіших потреб нашого народу під теперішню хвилю є, щоби знайшлося бодай кількох священиків, які готові були б посвятитися цій душпастирській праці для робітників. Вона мусіла б тривати бодай до закінчення війни. До цієї праці запрошую Всеч. Отців. Було би доказом невеликої ревності, якщо не знайшлося б бодай кількох священиків, готових на таку жертву.

Буває, що робітники пишуть до своїх, часом й до своїх душпастирів. Важна річ, щоб такі листи не лишалися без відповіді. Дістати кілька слів від своїх, або від свого пароха — то велика потіха для робітника. Це пригадує йому і церкву і його обов'язки. А посилавши листи, добре було б, щоби Всеч. ОО. додавали до листа, чи малий молитвослов, чи якусь духовну книжочку, образець, або хоч кілька добрих рад. Такі листи чи адреси своїх парохіян з Райху просив би я надіслати й мені.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

У СПРАВІ ГРАНИЦЬ ДЕКАНАТІВ І ШКІЛЬНИХ КОМІСАРІВ.

Поклин до Деканальних Соборчиків.

I. По постановам АЕпархіального Собору 1905. р. діляться АЕпархія на 54. деканати.

Собор з 1942. р. звиває всіх деканів АЕпархії, щоби на найближчих соборчиках, найпізніше до кінця 1943. р., основно обговорили і зібрали всі завваги кондеканальних Отців щодо границь деканатів, чи вони оправдані, і поставили добре умотивовані внески, щодо їх змін, евентуально стягнення двох деканатів в один, або поділу надто великого деканату на два. Внески на особному папері треба кермувати до Владики Митрополита.

II. По постановам АЕпархіального Собору 1905. р. діляться АЕпархія на 149 Ординаріатських Комісаріатів для шкільних справ.

З огляду на поважно змінені обставини, звиває АЕпархіальний Собор 1942. р. деканів, щоби на найближчих соборчиках, найдалі до кінця 1943. р., обговорили разом з катихитами і шкільними комісарами всесторонно і основно справу науки релігії, а зокрема її контролі по школах, а саме: 1. Чи число 149 комісаріатів остає, чи з огляду на збільшене число українських шкіл треба їх число збільшити і оскільки? 2. Чи для контролі цієї науки і до візитації шкіл всіх і вищих типів шкільними комісарами треба буде поділити кожний протопресвітерат на дві візитаційні округи, чи вистарчить одна? — (Евентуально предложити проект границь тих округів). 3. Чи шкільних візитаторів має іменувати Владика Митрополит, чи ліпше було б вибирати їх деканами і катихитами протопресвітерату та присилати до затвердження через Владика Митрополита.

Внески у всіх з цим зв'язаних справах ставляється до Владики Митрополита до перевірки і управління на Соборі.

Собор звиває усіх Деканів і Духовенство, як членів Собору до зрілої, поважної, а свободної співпраці, у цих двох (як теж і інших), щоби їх поставити на висоті, якої вони вимагають.

Від Митрополичого Ординаріату
Львів, дня 24. серпня 1943.

У СПРАВІ ПОЗВІВ ДО МИТРОПОЛИЧОГО ЦЕРКОВНОГО СУДУ В ПОДРУЖНІХ СПРАВАХ.

Сторони вносять часто до Митроп. Церковного Суду в подружніх справах такі позови, які не відповідають приписам церковного права, внаслідок чого шойно після переведеної переписки та виправлення позову згідно з правовими приписами можуть вони статись основою подружнього процесу. Через неформальні позови витворюється провокація в справі та зайва переписка.

Щоб запобігти цим невідомостям, на пропозиції Митроп. Церковного Суду заряджується:

І. Позви в подружніх справах треба вносити до Митроп. Церковного Суду через належний Парохіальний Уряд.

ІІ. Позов **мусить** заповдати такі конкретні речі:

1) Точна назва і адреса Церк. Суду, до якого позов спрямовується.

2) Ядерний, конкретний зміст прохання (нпр.: „Прохаю уневажнити моє подружжя з Н. Н., заключене 10. 8. 1942. в парохіальній Церкві Н. Н.“. Або: „Прохаю видати декрет розлуки з Н. Н. від стола і ложа“. Або: „Прохаю визнати безвісно відсутнього могого подруга Н. Н. померлим“...) з заповданням точної дати, місця та свідків шлюбу.

3) Канонічні причини прохання: Канонічними причинами уневажнення подружжя є 19 розривних подружніх перепон, а саме: 1) брак розуму, 2) помилка, 3) випереджуюча і постійна полова неміч, 4) перепона віку, 5) насильство і страх, 6) пірвання, 7) перепона союзу, 8) св. чин, 9) урочисті обіти, 10) неоднакове богочитання, 11) природне споріднення, 12) духове споріднення, 13) законне споріднення, 14) посвоєння, 15) публічна приличність, 16) перепона злочину, 17) умовина, 18) удана згода, 19) перепона потаємності.

Приписи нашого партикулярного подружнього права про ці перепони містяться в титулі IV. Інструкції для церковних судів §§ 13—55. (38 Дод. Львів. Пров. Соб. 1891 р.). Ніякі інші причини не можуть бути основою процесу для уневажнення подружжя.

Канонічними причинами для визнання безвісно відсутнього подруга померлим є: небезпека життя, в якій подруг знаходився та правдоподібно її не пережив, довгий час відсутності та брак відомостей про нього.

Канонічними причинами розлуки подругів від стола і ложа є: чужолоство одного подруга та всі ті обставини, які з огляду на небезпеку для душі, життя чи здоров'я другого подруга, як нпр. сесь, тяжкі проступки, чинні зневаги, марнотрата майна і т. п. (пор. §§ 103—106. тит. IV. Инстр. для церк. судів, 38. Дод. Львів. Пров. Соб. 1891) роблять подружнє співжиття для нього неможливим. У позові треба подати канонічну причину та описати коротко її обставини в оспорюваному подружжю.

4) Доказові засоби: Імена, прізвища та адреси всіх свідків, що можуть записаними зізнаннями ствердити твердження позову, публічні чи навіть приватні документи, що їх може позовник предложити на доказ твердження позову.

5) Місце і дата позову.

6) Підпис позовника: Ім'я і прізвище та точна адреса.

7) Опінія Парохіального Уряду.

ІІІ. На основі проведеного позову, парох покличе найперше сторони до себе та буде старатися довести їх до відновлення подружнього співжиття, якщо подружжя перепона є того роду, що від неї можлива диспенса, або сама уступає зі зміною обставин, як нпр. при перепоні страху, яка уступає, коли присилува-

ний подруг, свідомий існування перепони та неважності його подружжя, **добровільно** відновить згоду на подружжя. З цієї розмови з подругами списає парох короткий протокол, зазначить в ньому вислід поєднання подругів, дасть його підписати обом подругам і сам його підпише та предложить його, враз із позовом Митр. Церковному Судові, якщо подруги погодилися, або залучить до актів інформ. доходження, якщо подруги не погодилися і треба для перевірки позову перевести інформ. доходження.

ІV. Якщо не вдалося поєднати подругів, запросить о. Парох одного зі сусідніх О. О. Душпастрів та на основі цього розпорядку переведе в його призначеності (один з Отців сповняє обов'язок нотаря при доходженні) інформаційне доходження, переслухуючи протоколярно **без присяги**, — але напам'ятовуючи, щоб говорили правду, бо будуть змушені свої зізнання в процесі записати, — сторони, їхніх родичів та ними заповданих свідків, стараючись відповідними питаннями та відповідями переслуханих осіб з'ясувати правдивий, згідний з дійсністю стан справи. Сторони треба повчати, щоб при інформ. доходженні подали всіх своїх свідків та предложили всі документи щодо справи, бо-предложених пізніше документів, чи заповданих пізніше свідків **засадничо не приймається**, хіба, що сторони присягою ствердять, що вони стались їм шойно тоді відомі.

V. Кожний протокол підпише переслухувана особа, Парох та запрошений Душпастр.

VI. До протоколів інформ. доходження залучить Парох: 1) метрику вінчання сторін, 2) свою опінію про оспорюване подружжя, 3) свою опінію про сторони та свідків, з'ясовуючи коротко, при кожній особі, чи вона релігійна, моральна, яку має опінію в парохіян, чи вона віродостойна та предложить всі акти враз з позовом Митроп. Церков. Судові.

VII. Парох обов'язаний, без огляду на вислід перевірки позову, чи він позитивний, чи негативний, предложити Митроп. Церков. Судові позов враз зі всіма актами доходження найдалше до **1 місяця** від дати позову.

О. О. Парохи повідомлять парохіян в принагідній проповіді про подружжя, що позови в подружніх справах треба вносити через Парохіальний Уряд*).

Взір позову:

До

Митрополичого Церковного Суду

у Львові.

Я, Н. Н. ур. (подати дату і місцевість), віроіспов...-замешкала... прохаю по причині перепони страху уневажнити моє подружжя з Н. Н., уродж. (дата і місцевість) ... віроісп..., замешк..., що його я заключила дня 5. X. 1942. р. в гр. кат. Церкві в....

До того подружжя присилував мене мій батько Н. Н., що живе в.... частими погрозами, що мене вижене з хати та видідичить, якщо я не вийду за Н. Н. замуж.

Обставини погроз та присилування з боку батька можуть ствердити своїми зізнаннями такі свідки: (подати імена, прізвища та адреси свідків).

Я з мужем жила два місяці, а 6. XII. 1942. р. його покинула та живу в родичів. Дітей з подружжя нема.

Куликів, дня 12. серпня 1941.

Підпис і адреса позовника.

*) Парох повинен зажадати від позиваючої сторони декларації, що знає висоту коштів в процесі і що мусить їх заплатити без огляду на те, чи виграє справу чи програє.

Після перевірки позову через переведене згідно з розпорядком Митроп. Ординаріату ч. 3498/СС з дня 1. IX. 1943. інформаційне доходження, стверджую згідність з дійсним станом заповдань позову (або: стверджую, що заповдання позову не є згідні з дійсним станом справи) та рівночасно залучую:

- 1) акти інформаційного доходження,
- 2) метрику вінчання,
- 3) опінію про оспорюване подружжя,
- 4) опінію про сторони та свідків.

Куликів, дня 25. серпня 1943.

Печатка Парох. Уряду.

Підпис Пароха.

Львів, дня 1. IX. 1943.

Від Митрополичого Ординаріату.

У СПРАВІ СПОВНЮВАННЯ СВЯЩЕНИЧИХ ФУНКЦІЙ У ЧУЖІЙ ПАРОХІЇ

М. О. ч. 3267/Л.

Бувають випадки, що священик, без прохання про дозвіл місцевого душпастиря, сповняє деякі душпастирські функції (нпр. уділяє св. Тайни, відправляє в церкві Молебень і т. п.). Був навіть випадок, що священик, який вправді одержав грамоту на душпастирську посаду, але не звільнився ще був з попередньої посади і не був введений в нову, хотів уже відвідувати парохіян зі свяченою водою, хоч парохією завідував інший священик!

Пригадується тому Всч. Духовенству, що без дозволу місцевого душпастиря не вільно сповняти на території даної парохії ніяких душпастирських, чи священничих функцій під загрозою церковних кар.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

у Львові, дня 16. серпня 1943.

У СПРАВІ ПОДРУЖЖА ПОЛІЦИСТІВ.

Команда Української Поліції

у Львові — Відд. II. а/б

Ч. ден. 3472 /43.

Львів, дня 27. серпня 1943.

До

Гр. Кат. Митрополичого Ординаріату

у Львові.

В останніх часах множаться випадки, що поодинокі гр. кат. парохіяльні уряди виставляють свідоцтва про заключені членами Української Поліції в їхніх парохіях подружжя мимо браку дозволу властивої Команди. Таке поступування є суперечне з приписами обов'язуючих в області Галичина законів, а саме § 47 цивільного австрійського закону та ст. 39 закону про організацію державної Поліції. **Важне** подружжя службовика Української Поліції вимагає попереднього дозволу його властивої Команди. Подружжя, заключені без такого дозволу, потягають за собою покарання в адміністраційній дорозі так обох подругів, як і душпастиря, котрий був присутній при вінчанні. Крім цього, згідно з теперішньою практикою, відносно поліциста, звільняється його негайно зі служби і за непослух віддається до обозів примусових робіт.

З огляду на вище наведені важкі наслідки такого подружжя, як також з огляду на це, що загалом тільки в дуже рідких випадках поліцист може одер-

жати згоду Команди заключити подружжя, — проситься шляхом обіжника поучити підлеглих Парохіяльній Уряди про вище наведені законні постанови. На будуче Команда Української Поліції, у випадках заключення подружжя без дозволу, з правдивою прикрасою буде змушена спрямовувати справу на відповідну дорогу.

Про видані в цій справі зарядження проситься повідомити Команду Української Поліції у Львові.

ПІТУЛЕЙ

Отаман Української Поліції
і Командант.

М. О. 3487.

Це письмо подається до відома Всеч. Духовенства.

У СПРАВІ МЕТРИКИ УРОДЖЕННЯ МАРІЇ ІВАСЮК.

М. О. ч. 2902/43.

Поручається усім Парохіяльним Урядам поглянути у книгах хрещених за метрикою Марії Івасюк, що числить 9 літ і тепер перебуває в Бережанах, у Сестер Службиниць.

На випадок віднайдення цього акту хрещення поручається повідомити про це СС. Службилиці на руки гр. кат. Уряду Парохіяльного в Бережанах.

Від гр. кат. Митрополичого Ординаріату.

у Львові, дня 24. VII. 1943.

Ч. 3580/Л

ОГОЛОШЕННЯ. — У СПРАВІ ДЯКІВСЬКОЇ ШКОЛИ

З днем 1. жовтня 1943 р. відкривається дволітня дяківська школа у Львові при вул. Павлінів горішня ч. 3.

Прийнятими можуть бути хлопці від 14 — 18 літ, що мають кріпке здоров'я та музикальні здібності.

Предмети навчання:

1. Церковний спів, типік і дяківська прагматика.
2. Теорія музики і співу.
3. Наука релігії, а саме: біблійна історія, катихизм, літургіка і символіка, історія Церкви.
4. Церковно-слов'янська мова.
5. Курс диригентури.
6. Короткий курс коопер. книговеденья.
7. Підготовка до іспиту VII. кл. всел. шкіл.
8. Фаховий вишкіл по бажанні і спосібностям.

При школі існуватиме бурса для приміщення хлопців.

Про умовини прийняття до школи і бурси довідається кожний заінтересований в Управі на вище подану адресу.

На відповідь треба залучити пошт. значок за 50 сот.

Управа школи

Львів, дня 8. VIII. 1943 р.

У СПРАВІ РІЗЬБАРСЬКИХ РОБІТ ДО ЦЕРКОВ.

М. О. ч. 3202/43.

Митрополичий Ординаріат поручає ОО. Душпастирям різьбарські роботи до церков замовляти в нашого артиста-різьбара п. Василя Петриці, у Львові, вул. П'ястів 8.

ДРУКАРСЬКА ПОМИЛКА.

У ч. V. 43. АЕВідом., стор. 82. у 13. рядку згори надруковано помилково:

о. Ратич Володимир, парох у Грабівці, декан Микулинецького деканату.

Має бути:

о. Ратич Володимир, парох у Ступках, декан Тернопільського деканату.

ХРОНІКА

ДУШПАСТИРСЬКІ ПОСАДИ ОДЕРЖАЛИ:

- о. Кордуба Мирон, завід. у Ладичині, дек. Микулинецького.
- о. Керша Ксенофонт, завід. у Бережниці, дек. Стрийського.
- о. Слободян Проніп, завід. у Ігровиці, дек. Тернопільського.
- о. Андрушко Володимир, завід. у Липівцях, дек. Унівського.
- о. Борса Леонтій, завід. у Медині, дек. Новосельського.
- о. Бутковський Ісидор, завід. у Дібшу, дек. Козлівського.
- о. Шеремета Михайло, сотр. у Вербові, дек. Нараївського.
- о. Галиш Осип, завід. у Куткорі, дек. Глинянського.
- о. Ямінський Філярет, сотр. при Церкві св. П'ятниць у Львові.
- о. Мельничун, завід. у Магдалівці, дек. Микулинецького.
- о. Яримович Константин, сотр. у Сколім, дек. Скільського.

Надлець:

Канцелярія гр. кат. Митр. Ординаріату. — Львів, Пл. св. Юра 5.

Absender:

Gr. kath. Metropolitan - Kanzlei, Lemberg, Georgsplatz 5.

ДРУК — DRUCKSACHE

До Всеч. гр. кат. Уряду парохіяльного
An Hochw. gr. kath. Pfarramt

пошта

Post

(Дистрикт Галичина — Distrikt Galizien)

Видас: Гр. кат. Митроп. Ординаріат у Львові. За редакцію відповідає: о. Петро Дзедзин.

Львівська державна
нова бібліотека

6598

ИП 21593
Р. 56 1943 г. 1-10